

o Din Istoria Românilor.

Episcopul Ioan Inocențiu Klein

(1728—1751).

de

Dumitru Bonțila
~~de~~ Augustin Bunea
canonic metropolitan.

Anul Domnului

1900.

Dela s. Unire

200.

Blăș

Tipografia Seminariului arhiepiscopesc gr.-cat.



Prefață.

Când apare această carte, se implinesc două sute de ani dela unirea Românilor din Transilvania și părțile ei adnexe cu biserica Romei vechi.

Dorind să contribuesc și eu ceva la serbarea aniversării a 200-a a acestui mare eveniment, am scris viața și activitatea vestitului episcop unit Ioan Inocențiu Klein (Micul), de care este legată în mare parte istoria Românilor transilvăneni de pe timpul lui.

Și până acum s'aun scris multe despre Klein. Dar fiind că ceea ce s'a scris, este împrăștiat în multe opuri, am cređut, că bun lucru fac, adunând într'o singură carte tot ce s'a publicat cu temeiū până acum, cu atât mai vêrtos, că fôrte puțini sunt, cari pot pricepe scrierile și documentele apărute în limbi străine.

Cartea acesta am scris-o nu numai pe urma operilor și documentelor publicate, ci și pe basa unui mare număr de documente inedite din arhivele din Blaș, Oradea-mare, Alba-Iulia, Sibiu, Budapesta și Viena. Cu ajutorul acestora am putut rectifica o mulțime de greșeli strecurate în publicațiunile anteriore, a împlé multe lacune, și a desveli importante evenimente și interesante lucruri.

Recomandând această lucrare bunăvoinței cetitorilor, las să urmeze aci indicarea isvórelor principale, de cari m'am folosit:

1. *Chronica Românilor* de *George Șineai*, edițiunea a doua, tipărită de Ministeriul cultelor și al instrucțiunii publice, București. Tipografia Academiei Române (Laboratori Români) 1886.
2. *Istoria Bisericeii Românilor* de *Petru Maior* de *Dicio-Sânmărtin*, Buda, în crăiasca tipografie a universității din Pesta. 1813.
3. *Acte și fragmente* de *Tim. Cipariu*, Blaș, cu tipariul seminariului diecesan. 1855.
4. *Archiv pentru filologie și istorie* de *Tim. Cipariu*, Blaș. 1867.
5. *Acte Sinodale* de *Ioan M. Moldovan*, Blaș, tomul I, 1869 și tomul II, 1872.
6. *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, von *Eudoxius Freiherrn von Hurmuzaki*, zweiter Band. București, 1881.
7. *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de *Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. VI. 1700—1750, București 1878.
8. *Symbolae ad illustrandam Historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani a Nicolao Nilles S. I. editae*. 2 volume, Oeniponte (Innsbruck) typis et sumptibus Feliciani Rauch. 1885.
9. *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, Sechzehnter Band. 1 Heft, Hermannstadt. 1880.
10. *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, de *George Barițiu*, vol. I. Sibiu, 1889.
11. *Călugărul Visarion Sarai (1744)*, Studiu istoric din istoria Transilvaniei de *George Bogdan-Duică*, Caransebeș, 1896.

12. Procesul Episcopului *Ioan Inochentie Clain*, studiu de *George Bogdan-Duică*, Caransebeș. 1896.

13. *Cestiuni* din dreptul și istoria bisericeii românești unite, studiu apologetic. Partea II. Blaș, 1893. de *Dr. Augustin Bunea*; Partea I este scrisă de *Dr. Alexandru Grama*.

14. *Documente inedite din arhivul metropolitan din Blaș*. În acest arhiv se află un *Protocol* legat, care cuprinde corespondența episcopului Klein din anul 1741 și câteva acte din 1742; apoi un alt protocol intitulat: „*Protocollum Diplomatum et Regionum Rescriptorum ac Ordinationum in favorem S. Unionis, a Variis Augustae Domus Austriae Imperatoribus inde ab anno 1692 usque 1756 editarum.*” Pagubă, că copistul a făcut foarte multe greșeli în copierea acestor acte. Tot în arhivul din Blaș se află și un „*Deliberat*” adus de Căpitanatul și Scaunul judecătoresc superior al nobililor districtului și orașului Făgăraș de dno 23 Iunie 1734, și un „*Protocol*” de investigație din 4 August până în 2 Septembrie 1734, făcută în cauza asuprii preoților uniți, la cererea episcopului Klein și la porunca împăratului Carol VI, în 40 comune din districtul Făgărașului. Între toate inșe mai prețioasă este *conscriptiunea Românilor din Transilvania dela anul 1733*, făcută de episcopul Klein, care o publicăm în „*Adaus*” sub X.

15. *Documente inedite din arhivul episcopiei unite din Oradea-mare*. Aci se află un protocol intitulat: „*Protocollum a die nonu Iulii anni 1747,*” și cuprinde corespondența episcopului Klein dela 9 Iuliu 1747 până în 30 Decembre 1749. Se pare inșe, că din acest protocol lipsește una ori două foi din urmă. De pe acesta mi-am luat o copie.

Protocole de acte de pe timpul lui Klein există odinioară mai multe și există unele și astăzi, pe cari inșe eu n'am putut fi în plăcuta poziție de a le consulta. Petru Maior în istoria bisericeii Românilor la pag.

105 zice, că a avut în mână sa „trei protocoale ale Vlădicuță Klein în Roma scrise“, cari i le pusese la dispoziție Efreim Klein de Muntiu, strănepot al episcopului. Cel dintâiu cuprindea acte dela 20 Iulie 1746 până la 1 Iulie 1747. Acest protocol nu știu dacă se mai află undeva. Al doilea conținea acte dela 9 Iulie 1747 până în 30. Decembre 1749. Acest protocol cred că este identic cu cel ce se află și astăzi în arhivul din Oradea. Al treilea protocol conținea acte din 12 Septembrie 1750 până în 12 Decembre 1767. Acest protocol nu știu unde se află. Maior în locul citat zice, că Muntiu voia să depună toate aceste protocoale în arhiva episcopescă din Oradea mare.

Cipariu în Acte și fragmente la pag. 142 spune, că a vădit la fostul canonic din Blaș Isidor Alpinu un protocol intitulat: „*Protocolum* a die 10 Sept. anni 1750 usque ad a. 1708¹⁾ diem 22 Febr.²⁾, quo obdormivit in Domino Illm. ac Rm. D. Innocentius L. B. Klein de Szad Fogarasiensis Eppus, conscriptum a Ioanne Klein de Szad ejusdem Sanctae memoriae Episcopi ex fratre germano nepote in decursu 16 annorum quibus cum eodem Romae degit.“ Am înțeles, că acest protocol, acum ne-complet, se află la domnul preposit din Blaș Ioan M. Moldovan, care mai are încă o colecțiune de acte de pe timpul lui Klein intitulată: „*Miscellanea*“. Se speră, că despre cuprinsul acestor acte și altora, cari le are domnul preposit, publicul va fi informat preste scurt timp din partea Domniei Sale.

16. *Documente inedite din biblioteca „Bruckenthal“ din Sibiu.* Aci se află sub titlul: „*Grosse Urkundensammlung Nro. 30, Valuchische Union*“ o mare și interesantă colecție de documente și excerpte din acte de guvern, adunate de Ludovic de Rosenfeld. O parte în-

¹⁾ Greșelă de tipar în loc de 1768.

²⁾ Eröre, în loc de Sept.

semnată din cartea mea se întemeiază pe aceste documente și excerpte, cari sunt de a se înțelege ori unde citez pe scurt „W. Union“.

17. *Documente inedite din archiva Episcopiei catolice transilvane din Alba-Iulia.* De aci am scos documentele interesante despre abdicarea episcopului Klein.

18. *Documente inedite din archiva statului ungar* (m. kir. országos levéltár) din Budapesta, de unde între altele am scos interesantul act, în care se cuprind plângerile clerului și poporului român dela 15 Maiu 1748.

19. *Documente inedite din archiva statului din Viena.* Hurmuzacki a publicat numai o parte din documentele, ce se află în „*Colecțiunea transilvană*“, pe când eu m'am folosit și de documentele, ce se află în „*Colecțiunea romană*“ din acel archiv. Unele din aceste documente le va găsi cetitorul în textul cărții, altele în „*Adaus*“.

Alte scrieri și documente, de cari m'am servit, se citază în carte.

Blaș, Maiu 1900.

Autorul.

Cuprinsul.

Capitolul I.

*Vacanța scaunului episcopesc după moartea episcopului
Giurgiu.*

| | Pag. |
|--|------|
| Sinodul electoral din 4 Iunie 1728 | 1 |
| Candidații Sinodului electoral | 2 |
| Directorul episcopiei vacante A. Fitter | 2 |
| Sinodul diecesan ținut de Fitter în Novembre 1728 | 3 |
| Depărtarea lui Fitter din diecesă | 4 |
| Treceri la neamire | 5 |
| Românul David Maxai (Mariaffy) | 5 |
| Ingerința episcopului Muncaciului asupra bisericii rom | 5 |

Capitolul II.

Numirea episcopului Klein și activitatea lui în Viena.

| | |
|---|----|
| Numirea lui Klein și condițiile puse lui | 6 |
| Date biografice despre Klein | 7 |
| Chirotonirea, călugărirea și priconizarea lui | 7 |
| Sfințirea lui întru episcop | 8 |
| Mergerea lui la Viena | 8 |
| Numirea lui de Baron și insigniile acestui rang | 9 |
| Introducerea lui în beneficiul episcopesc | 9 |
| Iurisdicțiunea episcopului unit asupra Maramureșului și Zarandului | 10 |
| Paul Pater | 10 |
| Iurisdicțiunea episcopului dela Rimnic asupra neamurilor | 11 |
| Împăratul dă lui Klein dreptul de a intra în dietă | 11 |
| Întorcerea lui Klein din Viena | 11 |
| Întronisarea lui în Făgăraș | 11 |
| Sinodul din 1732 | 12 |

Capitolul III.

Strămutarea reședinței la Blaș, înființarea mănăstirii, școlilor și bisericii catedrale.

| | Pag |
|---|-----|
| Prima cerere a episcopului Klein pentru mănăstire | 13 |
| Încercările episcopului I. Giurgiu pentru înființarea unei mănăstiri | 13 |
| Proiecte pentru înființarea mănăstirii și clădirea reședinței în Făgăraș | 14 |
| Stărnințele episcopului Klein în această cauză a doua oră în Viena | 14 |
| Schimbarea domeniului dela Gherla și Sămbăta cu cel dela Blaș | 15 |
| Proiecte pentru mănăstire și reședință în Blaș | 15 |
| Sinodul din 1738 în cauza mănăstirii | 16 |
| Contractul cu Martinelli pentru clădirea mănăstirii și bisericii în Blaș | 17 |
| Diploma din 21 Aug 1738 pentru dotarea episcopiei și mănăstirii din Blaș | 17 |
| Satul Blaș la 1736, și întemeierea orașului Blaș | 19 |
| Sinodul din 1739 în cauza clădirii mănăstirii | 19 |
| Greutățile cu încassarea banilor promiși de Cler pentru mănăstire | 20 |
| Cerculara din 21 Aug 1741 pentru încassarea banilor de la Cler pentru mănăstire | 21 |
| Plenipotențarea lui Cșotăr pentru încassarea banilor pentru mănăstire dela unii preoți | 22 |
| Sinodul din 1742 în cauza banilor dela Cler pentru mănăstire Temeriile, că dotațiunea episcopiei și mănăstirii nu este statornică | 23 |
| Începutul zidirii mănăstirii și bisericii | 24 |
| Terminarea edificiului mănăstirii și bisericii | 25 |

Capitolul IV.

Klein pentru drepturile bisericii și națiunii române sub Carol VI.

| | |
|--|----|
| Diploma Leopoldină a doua din 1071 | 26 |
| Plăngerile și cererile episcopului pe baza diplomei Leopoldine | 28 |
| Decretul împărătesc din 11 Dec 1732 în cauza plângerilor episcopului | 30 |
| Întrarea episcopului în dieta transilvană | 30 |

X.

| | Pag. |
|---|------|
| Comisia de sub presidiul lui Wallis în cauza Românilor | 31 |
| Hotărârile comisiei de sub presidiul lui Wallis | 32 |
| Causele, cari împedează înaintarea unirii | 33 |
| Episcopul merge a doua oră la Viena | 34 |
| Conferența ministerială din 23 Nov. 1734 | 34 |
| Decretul împărătesc din 23 Nov. 1734 în cauza plângerilor episcopului | 34 |
| Iurisdicțiunea episcopului asupra tuturor Românilor și a Zarandului | 35 |
| Comisia de sub Haller în cauza plângerilor episcopului | 35 |
| Operatul comisiunii de sub presidiul lui Haller în 1735 | 36 |
| Episcopul cere dela Curte să fie numit consilier în guvern | 37 |
| Plângerea episcopului în contra hotărârilor comisiei din 1735 | 40 |
| Decretul împărătesc din 24 Oct. 1735 | 40 |
| Cerculara guvernului din 19 Ian. 1736 | 40 |
| Protestul episcopului în contra acestei cerculare și hotărârea Curții | 41 |
| Dieta din Maiu 1736 și petiția episcopului | 41 |
| Comisia exmisă de dietă în cauza plângerilor episcopului | 42 |
| Declarațiunea dietei din 1736 la plângerile episcopului | 43 |
| Plângerile episcopului în contra acestei diete | 45 |
| Decretul împărătesc din 4 Oct. 1736 și 1 Iunie 1737 | 45 |
| Dieta din Septembre 1737 | 45 |
| Dieta din Novembre 1737 | 46 |
| 5000 galete de bucate plătite de Cler pentru armată | 46 |
| Comisia dietei sub presidiul lui Toroczkaî în cauza clerului | 48 |
| Acuse în contra Clerului | 49 |
| Dieta din 7 și 18 Dec. 1737 | 50 |
| Proiectul de împăcare al episcopului în dieta din 1738 | 52 |
| Proiectul comisiunii în dieta din 1738 | 53 |
| Ciuma din 1737 și 1738 | 54 |
| Hotărâri favorabile ale împăratului Carol VI | 55 |

Capitolul V.

*Klein pentru drepturile bisericii și națiunii române sub
domnia M. Teresiei.*

| | |
|---|----|
| Neîncrederea lui Klein în guvernul transilvan | 56 |
| Dieta din Poșon | 57 |
| Pregătirile episcopului pentru a merge a treia oră la Viena | 58 |
| Piedecile la această călătorie | 59 |

| | Pag. |
|---|------|
| Sinodul din 1742 | 60 |
| Episcopul merge a treia oră la Viena | 62 |
| Pertractările din Viena | 62 |
| Cererile episcopului, opiniunea Cancel. aulice și replica episcopului | 65 |
| Memorial Clerului din August 1743 | 86 |
| Conferența ministerială din 17 Aug. 1743 | 87 |
| Rescriptul împărătesei din 9 Sept. 1743 | 88 |
| Plănsorea epului din 25 Nov. 1743 în contra rescriptului din 9 Sept. 1743 | 92 |
| Episcopul se reîntorce din Viena și prescută guvernului rescriptul din 9 Sept. 1743 | 96 |
| Atitudinea dietei față cu diploma Leopoldină primă din 1699 | 98 |
| Dieta din 1744 și acțiunea episcopului într'însa | 98 |
| Protestele clerului, poporului și episcopului contra dietei. | 105 |
| Episcopul e citat la Viena în 15 Iunie 1744 | 108 |
| Episcopul înainte de plecare ține sinod în 6 Iuliu 1744 | 110 |
| Episcopul pleacă la Viena în 23 Iulie 1744 | 117 |
| Promemoria episcopului înaintată la Curte | 117 |

Capitolul VI.

Aperarea comunelor și privaților din partea episcopului Klein.

| | |
|--|-----|
| Întrevenirea episcopului în favorul Rășinarului | 121 |
| Întrevenirea lui în favorul locuitorilor din Săcădate | 122 |
| Întrevenirea lui în favorul comunei bis. din Sibiu | 122 |
| Întrevenirea lui în favorul comunei bis. din Făgăraș | 123 |
| Întrevenirea lui în cauza proprietății Clerului din Oarda. | 124 |
| Întrevenirea lui în favorul unor particulari | 125 |

Capitolul VII.

Români deveniți nobili prin stăruința episcopului Klein.

| | |
|--|-----|
| Nobilitarea lui Toma Micul fratele episcopului | 126 |
| Nobilitarea lui Dumitru, Oprea și Dănilă Muntiu | 131 |
| Nobilitarea lui Nicolau Tatul din Reșinari | 131 |
| Frații episcopului cer dominiul fiscal dela Comana | 132 |

Capitolul VIII.

Starea S. Uniri sub episcopul Klein.

| | Pag |
|--|-----|
| Părerăa lui S. Clain și P. Maior | 132 |
| Conscripția dela 1733 | 133 |
| Pedecile unirii | 133 |
| Progresele unirii | 134 |
| Causele, pentru cari unii nu s'au unit | 136 |
| Cel nevnițî erați supuși episcopului dela Rimnic | 136 |
| lugerînța Patriarhului sêrbese | 137 |

Capitolul IX.

Starea bisericeî sub episcopul Klein.

| | |
|--|-----|
| Reședința episcopului | 137 |
| Venitele episcopului din dăjdiî, pominoce, birșaguri | 138 |
| Visitațiunii caonice | 140 |
| Vicarii generali. Sinodele diecesane | 140 |
| Consistoriul episcopului | 141 |
| Protopopii | 141 |
| Dotățiunea Clerului | 142 |
| Scôlele Iesuiților | 142 |
| Scôlele din Roma și Viena | 143 |
| Crescerea lui Petru Dobra la iesuiți | 143 |

Capitolul X.

Klein și părinții Iesuiți.

| | |
|--|-----|
| Teologul George Regai și Nicolau Iăuossi | 144 |
| Teologul Iosif Balogh | 145 |
| Raporturile prietinesci ale episcopului cu teologii și cu părinții Iesuiți | 145 |
| Conflictul dintre episcop și iesuiți și causele lui | 146 |
| Atitudinea Clerului față cu teologul | 147 |
| Memoriul episcopului din 1741 la curtea din Viena contra teologului | 149 |
| Clerul față cu teologul Balogh | 151 |
| Episcopul nu pôte scôte pe teolog din beneficiul episcopesc | 152 |

Capitolul XI.

Căderea episcopului Klein și fuga lui la Roma.

| | Pag. |
|---|------|
| Ura celoralte națiuni contra episcopului | 153 |
| Meșteșugirile ierarhiei serbesei la 1735 contra bis. unite | 154 |
| Călugărul Visarion Sarai | 155 |
| Întrarea lui Visarion și a soților săi în Transilvania la 1744 | 156 |
| Părtinirea agitațiunii lui Visarion de autoritățile publice | 156 |
| Arestarea lui Visarion și interogarea lui în Sibiu | 158 |
| Efectele propagandei lui Visarion | 159 |
| Bucuria celoralte națiuni de succesele lui Visarion | 160 |
| Raportul statului catolic și al substitutului comandantului de trupe despre propaganda lui Visarion | 160 |
| Episcopul este citat la Viena pentru a da deslușiri în cauza lui Visarion | 161 |
| Acusole ridicate asupra episcopului pentru ținuta lui în sinodul din 6 Iuliu 1744 | |
| Acusatoriți episcopului | 165 |
| Conferența ministerială din 25 Sept. 1744 | 170 |
| Comisia aulică pentru ascultarea episcopului | 170 |
| Răspunsul episcopului înaintea comisiiului aulice | 172 |
| Fuga episcopului la Roma și dispozițiile luate de Curte | 175 |

Capitolul XII.

Primele tractative pentru reîntorcerea episcopului din Roma.

| | |
|--|-----|
| Corerile episcopului către Papa | 176 |
| Informațiunile Curții către Papa | 177 |
| Morțea Vicariului Pop dela Bia și numirea lui Aron | 182 |
| Intervenirea nunțiuului Paolucci la împărătesa pentru reîntorcerea lui Klein | 183 |
| Serisórea lui Klein către Paolucci | 184 |
| Aron trimite banii episcopului | 186 |

Capitolul XIII.

Turburări religioase.

| | |
|---|-----|
| Dispozițiile Curții și guvernului transilvan pentru liniștirea spiritelor | 187 |
| Estensiunea și caracterul turburărilor relig. | 190 |
| Complicitatea autorităților cu aceste turburări | 192 |

Capitolul XIV.

Visitațiunea diecesei prin episcopul Muncaciului.

| | Pag. |
|--|------|
| Olsavszky vine în Transilvania | 193 |
| Revolta din Păuca | 194 |
| Propunerile lui Olsavszky pentru restabilirea uniunii | 194 |
| Comisiunea aulică propune să nu se întorcă episcopul Klein în Transilvania | 195 |
| Decretele împărătesei din 15 April 1746 | 196 |
| Proclamația împărătesei către poporul român din 5 Aprilie 1746 | 197 |
| Protectorii unirii | 198 |
| Instrucțiune pentru protectori | 199 |
| Raportul lui Olsavszky din Iunie 1746 | 199 |
| Decretul împărătesei din 14 Oct. 1746 | 201 |
| Liniștirea spiritelor | 203 |
| Emigrațiunii mari de popor în Moldova | 203 |

Capitolul XV.

Nouă pertractări în chestiunea episcopului Klein și turburări interne în biserică.

| | |
|--|-----|
| Intervenirea Card. Albani în favorul episcopului | 204 |
| Memoriul episcopului în cauza sa și a bisericii | 206 |
| Împărătesa cere abdicarea episcopului | 212 |
| Episcopul afurisește pe teologul Balogh | 213 |
| Vicarul Aron nu publică decretul de excomunicare | 213 |
| Curtea din Viena sechestrează toate venitele episcopului | 215 |
| Memoriul lui Balogh și decretul Curții din 18 Iunie 1747 | 216 |
| Beneficiul episcopesc se liberază de sarcina de a plăti pe teolog | 217 |
| Episcopul amenință pe teologul Pallovics cu afurisenie | 218 |
| Papa Benedict XIV provocă pe Klein să abdică | 219 |
| Episcopul depune și excomunică pe vicarul Aron și pune în locul lui pe Nic. Pop dela Balomir | 223 |
| Curia Română provocă în mod solemn pe episcopul să abdică și-I interzice eșirea din Roma | 229 |
| Sinodul din Blaș dela 8 Oct. 1747 | 232 |
| Turburările produse în biserică prin excomunicarea lui Aron | 233 |
| Episcopul își revocă excomunicarea dictată asupra lui Aron | 242 |
| Sinodul din Sibiu dela 15 Maiu 1748 | 244 |
| Deputații sinodului la Viena și gravaminele Clerului | 246 |

Capitolul XVI.

Nouă revoltă în contra Unirii.

| | Pag. |
|--|------|
| Nicolau Balomireanul se lapedă de unire și agită poporul | 248 |
| Faptele celor revoltați contra Unirii | 249 |
| Deputațiunea neuniților la Viena și la Sibiu | 249 |
| Se incuartiréză miliție în comunele revoltate | 250 |
| Intervenirea Rusiei în favorul neuniților | 251 |
| Vicarul Arou vizităză diecesa și liniștesce spiritele | 255 |

Capitolul XVII.

Abzicerea episcopului Klein.

| | |
|--|-----|
| Miseria în care ajunse episcopul | 256 |
| Stăruințele curții din Viena prin Cardinalul Albani pentru abzicerea episcopului | 258 |
| Stăruințele Curții din Viena prin Card. Mellini | 260 |
| Episcopul abziei în 7 Maiu 1751 | 264 |
| Împărătesa M. Teresia dispune să se țină sinod în Blaș în cauza abzicerei lui Klein și alegerii noului episcop | 264 |

Capitolul XVIII.

Ultimii ani și mormintul lui Klein.

| | |
|---|-----|
| Un manuscris al episcopului | 267 |
| Încercări pentru a pune pe Klein cărăși episcop | 267 |
| Morțea, mormintul și epitaful lui Klein | 268 |
| Încheiere | 270 |

Adaus. Documente.

| | |
|---|-----|
| I. Gravaminele clerului din sinodul din Sibiu dela 15 Maiu 1748 | 275 |
| II. Serisorea M. Teresiei către Mellini, 25 April 1750 | 288 |
| III. Mellini către M. Teresia, 10 Oct. 1750 | 290 |
| IV. Maria Teresia către Mellini, 31 Oct 1750 | 292 |
| V. M. Teresia către Mellini 14 April .751 | 293 |
| VI. Actul, prin care abziei episcopul, 7 Maiu 1751 | 294 |
| VII. Cerulara lui Klein către cler și popor, 5 August 1751 | 295 |

XVI

| | Pag. |
|---|------|
| VIII. M. Teresia către secția cat. din guvern, 30 August 1751 | 297 |
| IX. M. Teresia către guvernatorul transilvan, 30 August 1751 | 299 |
| X. Conscripțiunea Românilor din 1733 | 302 |
| XI. Un extras din conscripțiunea dela 1 Oct. 1750 | 416 |
| Indicele persónelor | 420 |
| Erori de tipar | 423 |

Capitolul I.

Vacanța scaunului episcopesc după mórtea episcopului Giurgiũ.

După mórtea baronului Ioan Giurgiũ de Patak, întemplată în 29 Octobree 1727, scaunul episcopesc al diecesei Făgăraşului remase vacant cincî ani, deşi sinodul pentru alegerea noului episcop se întrunise la 7 luni după mórtea aceluî episcop. Împăratul Carol al VI-lea cu scrisórea din 17 Aprilie 1728 adresată guvernului transilvan, rëndui să se adune clerul românesc unit în sinod electoral, care să-î prezenteze 3 candidaţi pentru scaunul episcopesc¹⁾. Sinodul se întruni în Alba-Iulia în 4 Iuniũ 1728²⁾ în prezenţa episcopului catolic transilvan Ioan Antalffy, care fusese numit comissar regesc la acest act şi a lui Adam Fitter rectorul colegiului părinţilor iesuiţi din Cluş, care conform ordinului citat al împăratului încă avea să fie de faţă. Acestia după deschiderea sinodului descoperiră clerului bunăvoinţa părintescă a Maestăţii Sale faţă cu preoţimea şi poporul unit şi voinţa împăratului de a vedé completat scaunul episcopesc ast-fel, în cât să se consolideze sânta unire şi să se promoveze liniştea şi mântuirea sufletescă a Clerului şi poporului unit³⁾. În sinod părintele Fitter s'a nisuit a indupleca clerul, să-şi alegă între candidaţi

¹⁾ Nilles, Symbolae, p. 497.

²⁾ W. Union. (Hofkanzlei Z. 20 ex. 1729).

³⁾ Nillos, Symb. pag. 497.

și vre unul dintre tinerii crescuți în școlile ieseților. În chipul acesta ajunsese între candidați în locul al doilea și Ioan Micu (Klein), care pe atunci studia teologia în seminariul ieseților din Tirnavia (Nagy-Szombat) în Ungaria și încă nu era chirotonit nici măcar diacon. În locul prim a fost candidat Ioan Iosif Hodermarszky, care fusese episcop unit în Muncaciū de la 1707 până la 1715, și după abdicarea sa întimplată în 1715, își luase titlul de archimandrit Basilian al muntelui Csernek. În locul al treilea fu candidat Ladislau Hatos parochul unit al Făgărașului, al cărui nume figurează și în sinodul de la 1728¹⁾.

Poate chiar împrejurarea, că Ioan Micu (Klein) nu absolvase încă teologia, și ast fel încă nu putea fi numit episcop, ér ceilalți doi candidați nu erau potriviți pentru scaunul episcopesc al Făgărașului, va fi îndemnat pe împăratul să primescă propunerea, ce i-a făcut-o cancelaria aulică transilvană în 15 August 1728, ca până la numirea unuia dintre candidați să pună biserica gr. cat. sub directoratul lui Adam Fitter. Pe acesta cancelaria aulică îl recomandă împăratului, ca pe un bărbat blând, care petrecând de mai mulți ani în Transilvania, cunoscea firea și moravurile clerului și poporului român.

Fitter ocărmiu biserica unită cu putere episcopescă preste un an și trei luni, în care timp după mărturisirea colegilor săi ieseți și a românului David Maxai, care pe atunci era curatorul clerului unit și asesor jurat al comitatului Doboca, și-a sciut căștiga stima și iubirea clerului.²⁾

¹⁾ W. Union, Nilles pag. LXXIX, l. M. Moldovan Acte sinod t. II. pag. 101.

²⁾ Nilles ib. I p. 485. Episcopul Klein în decretul său din 25 August 1747 nu era de această părere, căci dice: „Vacante sede Presbiter Jesuita Fitter propter proditionis culpam per Ecclesiae Vicarium coercitus est.“ (Protocolul de la Orade în copie la autorul).

Dintre actele mai însemnate sevrșite de directorul Adam Fitter amintim aci sinodul ținut în 15—18 Noiembrie 1728 în Cluș-Mănăstur în casele, ce le aveau acolo părinții iesuiți din Cluș. President a fost directorul Fitter, care a mai chemat lângă sine ca consilieri pe alți trei iesuiți: Ioan Gyalogi, Ioan Kiss și Paul Kolozsvári. De față au fost cei doi Vicari generali episcopesci, dintre cari unul era protopop în Daia, cel alalt în Juc, apoi 12 asesori ai scaunului episcopesc, și vre-o câți-va protopopi.¹⁾

În acest sinod s'a ivit mai întâiu idea să se înființeze un seminar exclusiv pentru greco-catolici. Spre scopul acesta s'a hotărît, să se înainteze la Curte un memorial, în care să se cêră, ca averea rămasă după episcopul Giurgiu și confiscată de erariu, să se cedeze pentru acel seminariu. Actele sinodului ne mai arată, că clerul, ca să se pôtă apêra de asupra, își ținea un curator, pe David Maxai, un secretar pe Francisc Boér, și un avocat pe Francisc Hunyadi. Acestora însuși Clerul le da léfă, fiind obligat fie care preot a plăti spre scopul acesta florenul, care dacă scaunul episcopesc nu ar fi fost vacant, far fi primit episcopul. Pentru consolidarea sântei uniri s'au luat felurite dispozițiuni: Popa Mailat din Șona, care agita în contra unirii prin scaunul Cohalmului, să fie înfrênat chiar și cu ajutorul puterii civile. Episcopul Dositeiu din Maramurêș, care fusese chirotonit la neuniți și sfinția preoți pe cei ce mergeau la el din Transilvania, să fie oprit prin guvern de a mai face acêsta. Protopopul Nicolau de la Biia și parochul din Făgăraș Ladislaú Hátos să facă cercetare asupra preoților neuniți sau trecuți la neunire, cari cu forța ocupaseră bisericile uniților. Preoții chirotoniți,

¹⁾ I. M. Moldovan, Acte sinodale t. II. p. 101, Petru Maior: Istoria bis. pag. 93. și Nilles ib. p. 487.

după mórtea episcopului Giurgiũ, la neuniți și călugării, cari îndemnaũ pe credincioși la neunire, să fie opriti de la ori ce funcțiune preoteșcã. Protopopii să adune preoții în sinode eparchiale, să-i întărească în uniune și să-i învețe, cum să-și împlinescã datorințele oficiului lor. Toți protopopii să-și viziteze districtele și cu acesta ocaziune să pedepsescã pe preoții criminali, bețivi, bigamii și pe cei ce suduesc și grãesc hulã, să facã dispoziții, ca sãnta liturgie să se ținã în toate duminicile și sãrbãtorile și pruncii să nu mai mórã nebotezați. Ce privesce scutințele preoților, s'a hotãrit, să se facã pași la guvern, ca fiii preoților întemnițați de diregãtorii statului sau de proprietari, să fie eliberați, er preoții să fie scutiți de taxe, honorare, decime pentru domniile de pãmînt, și de contribuțiuni, și alte sarcini publice, cari apesaũ numai pe iobagi. De aceste sarcini să fie scutiți și feții (crisnicii sau paraclisierii). Intocmai pe cum erau scutiți cantorii și dascãlii de ritul latin. Acestea aratã, cã nimenia nu voia să scie în Transilvania de scutințele asigurate clerului prin diplomele împãrãtesci.

Tot despre Adam Fitter se mai scie, cã în totã luna ținea o datã, și când putea și de douã ori Consistor, la care chema pe unul sau altul dintre cei doi Vicari generali, apoi cel puțin încă 10 protopopi și pe curatorul Clerului David Maxai, și împreunã făceau judecatã în afacerile disciplinare ale Clerului.

Pe la sfãrșitul anului 1729 pãrintele Fitter pãrãsi Transilvania spre a-și ocupa postul de rector al seminariului din Cașovia, ear diecesa Fãgãrașului pãnã la instalarea episcopului Klein (1732), fu ocãrmuitã de cei doi Vicari generali episcopesci și de teologul substituit Emeric Gõrgei, și mai târziu de cel actual George Regai. ¹⁾

¹⁾ Nilles, Symb. I p. 507.

Vacanța scaunului episcopesc nici de cum nu a fost priincioasă santei Uniri. Mulți Români părăsiră biserica unită și-și aduceau preoți neuniți de la episcopul sârbesc din Arad și de la episcopul neunit Dositeiș din Maramureș.¹⁾

Trecerile acestea nu le putea impedecca nici directorul iesuit Fitter, nici zelosul român David Maxai, care se făcu latin, își schimbă numele în Mariafi (fiul Mariei) și atât în postul de secretar guvernial, unde ajunsese în 23 Martie 1729, cât și în înaltul oficiu de comite suprem al comitatului Clușului, în care-l aflăm pe la anul 1746, a stârnut din tôte poterile sale pentru propagarea Unirii.

Causa pentru care Româniș se înstrăinau de Unire era între altele și tēma, că vor ajunge cu totul sub jurisdicțiunea episcopului latin transilvan. Încercări se și făcură în direcțiunea acēsta, și dacā ele nu au dus la rezultat, este de a se mulțami împrejurării, că episcopul latin transilvan Antalffy muri în 20 Iuniu 1728.

Tot pe timpul vacanței scaunului episcopesc George Bizanecy episcopul unit rutean al Muncaciului voia să-și estindă jurisdicțiunea sa și asupra bisericei româneșei din Transilvania.

Deja începuse a stinți preoți și pentru Români, deși numărul preoților era mai mare, de cât cerea trebuința. Împēratul Carol al VI-lea însă interdișe acestui episcop ori ce amestec asupra bisericei româneșei.²⁾ Dar câți-va ani mai târziu, pe cum vom vedē, Maramureșul ajunsese totuși sub jurisdicțiunea episcopilor de la Muncaciū.

¹⁾ W. Union, Hofkanzlei Z. 69—1728.

²⁾ W. Union, Hofkanzlei Z. 20 din 1729.

Capitolul II.

Numirea episcopului Klein și activitatea lui în Viena.

Dintre cei trei candidați aleși în sinodul de la 4 Iunie 1728, Ioan Hodermarszky muri la începutul anului 1739. Însă în dată se aflară în locul lui alți doi străini, cari lăcomiră la scaunul episcopesc al bisericeii românesce: Macariu Musachi care se numia episcop titular al Seleuciei și Ștefan Vajnovicz, care se numia vicar general între Serbi. Împăratul Carol nu reflectă la aceste persoane străine, ci la propunerea conferenței ministeriale din 25 Februar 1729, în acea-și zi numi pe Ioan Klein nu numai episcop, ci și consiliar al său. Tot atunci hotări împăratul, ca pe viitor în sinodele electorale ale clerului unit să fie de față și un mirean și a nume un consilier catolic din guvernul transilvan, ăr Cancelaria aulică să-î propună totdeauna câte 3 indiviți, dintre cari el să pôtă numi pe unul. Despre numirea lui Klein împăratul avisă, tot în 25 Februar 1729, și pe Pontificele Roman, rogându-l să întărească numirea acesta și să dea episcopului bullele papale fără de taxe, ăr guvernul transilvan căpeta ordin, ca pe noul episcop să-l introducă în beneficiu și oficiu, dându-î tot scutul și asistința de lipsă.¹⁾ În diploma împărească de numire, care se spedă episcopului numai în 12 Iuliu 1729, se pun acestuia mai multe condițiuni: Să fie supus și credincios Pontificelui Roman și monarhului; să aterne în cele spirituale de arhiepiscopul din Strigon, pe cum este prescriș în diploma împăratului Leopold din 19 Martie 1701; să-și țină teolog în conformitate cu aceeași diplomă; să păstreze sânta unire cu biserica romano-catolică în tôte punctele și clausulele ei.²⁾

¹⁾ W. Union.

²⁾ I. M. Moldovan, Acte Sinodale, t. I. pag. 177.

Ioan Klein se născu în Sad, scaunul Sibiului la anul 1692. Numele familiei sale a fost *Micu*, ér numele germán Klein și l'a luat mai târziu. Despre studiile lui numai atâta se scie până acum, că mai mulți ani a fost alumn al seminariului părinților Iesuiți din Tirnavia (Nagy-Szombat) în Ungaria, unde cardinalul L. Kolonits făcuse pentru 12 tineri greco-catolici o fundațiune de 26 mii floreni, parte din ereditatea episcopului Jany de la Sirmiu, parte din o donațiune a sa proprie.¹⁾ Aci era să se facă și iesuit, dar după un an de noviciat se lăsă de acest gând.

Fiind că Klein nu-și terminase studiile, mai remase în seminar până în Iuliu 1729, când la ordinul împératului din 12 Iuliu aceleuia-și an intră în mănăstirea greco-catolică ruténă a Sântului Nicolau din Muncaciú spre a se călugări și a se pregăti pentru chirotonire. În 23 Septembrie 1729 fu sântit preot de episcopul rutean George Genadie Bizancy în biserica gr.-cat din Pöcs numită a „Preacuratei lăcrămătore“. După un an de noviciat, în 25 Septembrie 1730, Klein făcu profesiunea monachală în ordul călugăresc al sântului Vasile și-și luă numele de *Inocențiu*. Nu mai lipsia acum de cât preconisarea Pontificelui Roman, pentru ca Inocențiu să fie consacrat episcop. Acésta însă întâmpină unele greutăți, de óre ce Klein abia își terminase studiile, și nu funcționase nici macar o zi în vre-un oficiu public bisericesc, pe când de la candidații de episcopii se cere, pe lângă pietate, doctrină, prudentă, moravuri bune, încă și experiență îndelungată, merite câștigate în oficii bisericesci și deprindere în ordurile sacre primite mai înainte. Dificultățile acestea le înlătură Cardinalul spaniol Cienfuegos, care petrecând mai mult timp în Viena, făcuse aci cunoscință cu episcopul Giurgiu și din rostul acestuia primise multe informațiuni despre starea bisericeii și națiunei române.

¹⁾ Nilles, ib. pag. 29 și 362.

Numitul Cardinal față cu dificultățile ivite zicea, că după ce episcopul în sensul diplomei Leopoldine din 19 Martie 1701 trebuie să-și țină teolog. care să-l ajute cu statul în toate afacerile de guvern bisericesc, diecesa nu va suferi nimica prin preconisarea episcopului Klein. Ast fel în consistoriul papal din 11 Septembrie 1730, la propunerea lui Cienfuegos, Klein fu preconisat și după 2 zile (13 Sept.) i-s-au dat și bullele obicnuite. Curând după aceea, în 25 Octobree st. v. (5 Novembre st. n.) 1730, Klein fu consacrat episcop în mănăstirea sântului Nicolaș din Muncaciș prin punerea mânilor episcopului Bizanczy; și tot atunci depuse și jurământul de fidelitate către Papa în mâinile aceluia-și episcop, fiind de față și teologul Emeric Görgei.¹⁾

Hurmuzaki²⁾ susține, că episcopul Klein în dată după consacrare, pe la sfârșitul anului 1730, își ocupă scaunul episcopesc și începu a cutriera diecesa sa din comună în comună, propagând sânta unire. Acesta aserțiune este neîntemeiată, de ore ce episcopul fu introdus în scaunul său episcopesc numai în 28 Septembrie 1732, și înainte de instalare nu a putut se ieie în mâiniile sale frânele guvernării bisericii sale. Unde a petrecut dară episcopul timp de 2 ani de la consacrare până la instalare? Este probabil, că episcopul, și după consacrare, va fi mai petrecut cât va timp în Muncaciș lângă episcopul Bizanczy spre a se iniția în guvernarea bisericescă, în care el nu avea nici o praxă, fiind că fusese înălțat la trépta înaltă a episcopiei de pe bancele scólei. De altă parte din decretul împératului Carol din 11 Decembrie 1732³⁾ și din actele, ce se citéză în colecțiunea bibliotecii Bruckenthal din Sibiiș, se vede apriat, că Episcopul a fost în persónă și la Viena înainte de

¹⁾ Nilles, *ibid.* pag. 503 și W. Union. Datele de la Șincai Chr. a. 1728 în unele prvințe sint greșite.

²⁾ Fragmente 101.

³⁾ Nilles, *ibid.* pag. 512. și 513.

instalare. Considerând apoi că între anii 1729—1730 episcopul înaintase la Curte 8 memoriale în afacerile bisericești și națiunii române, și că acele memoriale au fost pertractate și în conferința ministerială, este probabil, că episcopul a petrecut mai mult de un an și jumătate în Viena spre a solicita rezolvirea cererilor sale și a da informațiunile și deslușirile de lipsă.

Dar să vedem, ce a făcut episcopul în Viena. Klein pricepu, că numai așa poate consolida unirea, dacă Românii uniți în totă privința să vor bucura de toate favorurile și beneficiile, cari le aveau catolicii de rital latin. Fiind că înse episcopiile latine din Transilvania căpătau titlul de baroni de odată cu numirea lor, episcopul Klein se rugă de împăratul, să-l ridice și pe el la acest rang. Împăratul ascultă această cerere și prin diploma sa din 5 Septembrie 1729 ¹⁾ dădu lui Klein titlul și rangul de baron cu insigniile: un scut militar, care în partea din jos avea o diademă regescă și două aripi de vultur, ér în partea deasupra o cruce de aur „distinctis arcolis“; din sus de scut era un coif militar acoperit de o altă diademă regescă, care era așezată între mitră și toiagul archieresc. ²⁾

Vedând episcopul, că afacerile sale și ale bisericești pretind, ca el să petrecă mai mult timp în Viena, să rugă de Curte, să dispună transpunerea domeniului episcopesc la un plenipotențat al său încă înainte de ce el și-ar ocupa seannul episcopesc. Această cerere la început întâmpină unele greutăți, de ore ce Camera aulică deja pe atunci stăruia pe lângă episcopul, să abdică de domeniul de la Gherla în favorul națiunii armene, asigurându-l, că va căpăta ca despăgubire alt dominiu tot așa de mare. La acesta episcopul nu să învoi, căci în

¹⁾ W. Union Hofkanzlei Z. 111 et 1731.

²⁾ W Union.

bullă papală de la 1721, prin care se canonizase diecesa Făgăraşului, era apriat numit dominiul de la Gherla ca dotaţiune episcopescă şi ast fel episcopul credu, că nu este în interesul bisericeii să facă vre o abatere de la acel act fundamental. În urma acestora Curtea dede ordin, ca toate elenodiile episcopesei, dominiul de la Gherla, şi satul Sâmbăta de jos să se resigneze pleni-potenţiatului episcopesc Paul Pater ¹⁾, cea ce camera aulică a şi dus în deplinire la începutul anului 1731.

Klein stârui mai departe în Viena, ca jurisdicţiunea episcopului rutean de la Muncaciū să nu se estindă şi asupra Maramureşului, ci acest comitat să rămână sub jurisdicţiunea episcopului Făgăraşului, pe cum fusese pe timpul mitropolitului Atanasiū. În cestiunea acésta recurse episcopul şi la scaunul apostolic. Afacerea abia s'a terminat la 1733, când dieta transilvană a ridicat la putere de lege hotărîrea împăratului Carol VI-lea, în sensul căreia comitatele Solnocul de mijloc şi Crasna cu districtul Chioarului (Kövár) aveau să trecă întregi la Transilvania, ér din comitatul Zarandului să se ţină de Transilvania numai o parte, care adecă înclina spre acésta ţară, apoi Maramurêşul întreg împreună cu partea aceea a Zarandului, care înclina spre Ungaria, să se încorporeze la acest regat. Prin acésta hotărîre Maramureşul cu Români de acolo ajunse sub jurisdicţiunea episcopului Muncaciului, ér între episcopul unit al Făgăraşului şi cel sêrbesc neunit al Aradului se iviră în-

¹⁾ Acest *Paul Pater* în sinodul de la 1732 figuréază ca notar, ér în actul, prin care dieta din Sibiiū din 20 Martie 1723 a primit sancţiunea pragmatică, este subscris „Civitatis Claudiopolis senator et deputatus”. Este probabil, că el era Român, căci tot la actul acesta erau subscrisi şi alţi nobili Români şi anume: *Iosephus Boér* de Nagy-Berivoj Suae Majestatis Sacratissimae Rationum Fiscalium in Transylvania Exactor et Regalista, şi *Vojtai Sorbán Gábor* districtus Fogaras Juratus Assessor et Deputatus.

delungate neînțelegeri cu privire la jurisdicțiunea lor asupra Zarandului și în special asupra districtului Halmagiului. (W. Union).

Pentru ca să pôtă consolida unirea, episcopul Klein ceru de la Curte și mai târziu și de la guvernul transilvan, ca toți preoții din Transilvania fie uniți, fie neuniți, să fie supuși jurisdicțiunei sale, și ast fel să încete cu totul jurisdicțiunea episcopului *de la Rîmnice din Valachia austriacă* asupra Românilor neuniți. Compania grecescă din Transilvania nu voi însă nici de cum să se supună episcopului,  r pe Românii din Brașov încă și pe la anul 1735 fii aflăm sub jurisdicțiunea episcopului de la Rîmnice, pe cum să va ved  mai jos. (W. Union).

Tot în Viena episcopul s'a pl ns la imp ratul, că în dieta Transilvaniei erau reprezentate numai cele 3 națiuni aliate și privilegiate: Ungurii, S cuii și Sașii și cele patru religii recepte: Romano-catolicii, Calvinii, Luteranii și Unitarii,  r Românii nu aveau pe nimenea care să le represinte interesele și să-i apere. Imp ratul ascultă și ac st  plânsore și prin decretul său din 11 Decembre 1732 adresat guvernului transilvan, rindui, ca episcopul unit Baronul Klein să aibă loc și scaun potrivit cu caracterul său și vot între staturile și ordinile țerei at t în dietele transilvane, c t și în congrese publice. De o dată porunci imp ratul, ca în proxima dietă, convocată prin acela-și decret, episcopul să fie introdus în forma legală în ședință. (W. Union).

După ce episcopul  ncamin  pertractări și cu privire la  nfiițarea unei m n stiri pentru călugări basiliani de ritul grecesc și pentru zidirea unei reședințe episcopesci, și după ce  n nt  mai multe cereri cu privire la drepturile politice și civile ale clerului și poporului român, să întorse din Viena  n Transilvania spre a-și ocupa scaunul episcopesc.  ntronisarea lui, conform hotărârii guvernului transilvan, se s viriș în făgăraș la

28 Septembrie 1732, fiind de față Vicariii generalii episcopesei: Stefan Pop Timandi protopopul Jucului, și Nicolau Pop protopopul Biei, apoi teologul iesuit Regai, toți protopopii și mulți alții din cler.

Imediat după instalare, în 29 și 30 Septembrie 1732, episcopul ținu Săbor mare (sinod) cu clerul adunat. Cine vrea să cunoscă toate hotărârile, în număr de 20 ale acestui sinod, le poate citi la I. M. Moldovan: Acte sinodale, t. II, pag. 96. Noi relevăm aici mai virtos pe acelea, cari se referesc la organizațiunea bisericii. Fiind că era greu a ține des sinode diecesane spre a pertracta în acelea chiar și cauzele disciplinare ale Clerului, s'a hotărât, ca după praxa introdusă deja sub episcopul Giurgiu, să se țină Consistor, la care să fie membrii 12 dintre cei mai aleși protopopi. Fiind că teritoriul, asupra căruia se estindea jurisdicțiunea celor 2 vicarii generalii, nu era precis determinat, s'a hotărât, ca vicariul de la Juc se aibă jurisdicțiune preste partea acea a Transilvaniei, care se estinde de la granița Ungariei până la rîurile Mureș și Arieș, ér vicariul de la Bia preste cealaltă parte a țării. Se înființă un fond al Veneratului Cler, în care fie care preot sântit de vre un episcop schismatic în țeri străine, avea să plătescă câte un galbin (ducatum), când să întorcea și se primea în biserica greco-catolică. Acastă taxă avea să o plătescă și ceilalți preoți când se introduceau în parochie. Secretariului (notariului) Clerului fie care protopop a fost obligat să plătescă la an câte un imperial. Preoții, spre a se deosebi de mirenii, să porțe haină preoțescă cuviinciosă, să nu se mai târguescă cu sătenii spre a-și dobîndi parochie și să nu cunune credincioși din altă parochie și fără de 3 vestiri.

Capitolul III.

Strămutarea reședinței la Blaș, înființarea mănăstirii, școlilor și bisericii catedrale.

Episcopul Klein dezvoltă o activitate extraordinară pentru binele bisericii sale, pentru alungarea întunecului ignoranței, în care orbica clerul și poporul, și pentru emanciparea națiunii române din sclăvia politică, în care acesta fusese aruncată de vécuri.

Încă înainte de instalare s'a arătat nemulțămît cu starea ticălôsă în care să afla biserica și poporul sêu. Acesta nemulțămire l'a îndemnat să mêrgă la Viena și să așternă la curte mai multe memoriale, în care în numele sêu și al clerului cerea lecuirea relelor. Între altele încă în anul 1731 ceruse de la împêratul, ca conform bullei papale din 1721, prin care se înființase diecesa Făgărașului, să-î întemeieze o mănăstire de călugări basiliani de ritul grecesc, cari să-î fie un fel de capitul de canonici. Accia să-l ajute în cele spirituale și dumnezeesci atât la reședință, cât și în diecesă, pentru ca cultul dumnezeesc să se pôta ține cu mai mare cuviință. Aceiași ieromonachi să țină chor în biserică, să laude pururea pe Dumnezeu. Să mêrgă misionari prin cele mai depărtate ținuturi ale diecesei, unde episcopul nu ar poté merge în personă, să ocărmuescă diecesa în timp de vacanțe și să o apere de schismatici și eretici. Să țină școlă, să învețe poporul și cu pilda și cu cuvintele lor să aducă în sinul bisericii poporele din ținuturile din jur.¹⁾

Cu idea înființării unei mănăstiri de călugări basiliani și a zidirii unei reședințe episcopesci în Făgăraș se ocupase și antecesorul lui Klein, episcopul Giurgiū pe la anul 1722. Se începuseră și pregătirile pentru aceste lucrări, înse din lipsa de mijlôce zidirile acestea

¹⁾ Nylles, ibid pag. 533.

nu s'a ridicat, ér materialul adunat din domeniul episcopesc s'a întrebuințat la edificiile curții episcopesci din Sâmbăta de jos.¹⁾

La stăruința episcopului Klein, împăratul prin decretul său din 20 Septembrie 1732 constată lipsa unei mănăstiri și reședințe episcopesci în Făgăraș, ér prin decretul aulic din 17 Novembre 1732 dispuse, ca din banii, cari saũ adunat din venitele dominiilor episcopesci pe timpul cât a stat scaunul episcopesc vacant după mórtea episcopului Giurgiu, 3000 fl. v. a. să se dea episcopului Klein spre a-și acoperi cheltuelile, ce le avuse cu susținerea sa în mănăstirea sântului Nicolaũ din Muncaciũ, și pentru alte trebuințe a le lui înainte de a intra în beneficiul episcopesc; 580 fl. 18³/₄ crucerı să se investescă în fondul instruct al dominiilor episcopesci; 533 fl. 57 cr. să se întrebuințeze la repararea bisericeı catedrale din Făgăraș, ér 4299 fl. 29⁵/₈ cr. să se administreze la Casa statului (officium solutorium) din Viena până când vor cresce la o sumă suficientă pentru clădirea mănăstirii și reședinței. La suma din urmă împăratul, pe lângă suma de 400 fl. anticipată pentru clădirea reședinței, mai asignă de la erar încă 3600 fl. v. a.²⁾ Tot la suma de 4299 fl. 29⁵/₈ cr. împăratul dispune mai târziu să se adaugă și averea repausatului episcop de la Caloceca și a episcopului de la Orade contele Csáky, pre cum și venitele intercalare ale acestor scaune episcopesci.

În Ianuar 1733 să pregăti și un preliminar de spese, în sensul căruia mănăstirea și reședința episcopescă proiectată în Făgăraș avea să coste 44,433 fl. 36 cr.³⁾

Pentru zidirea cât mai grabnică a mănăstirii și a reședinței stăruı episcopul și în persoană la împăratul,

¹⁾ W. Union.

²⁾ W. Union, Nr. tes. 734 ot 1732.

³⁾ W. Union Nr. tes. 17—1733.

când în jumătatea a doua a anului 1734 și în prima jumătate a anului 1735 petrecu a doua oră timp îndelungat și cu mari cheltuieli în Viena. Cu ocaziunea acesta s'a abandonat cu totul idea de a se înființa mănăstire și a se zidi reședința episcopescă în Făgăraș, căci episcopul la statul fiscalului țerei (procurorului general) Petru Dobra, care era Român, a cerut dela împăratul să se schimbe dominiul episcopesc de la Gherla și Sâmbăta de jos cu dominiul de la Blaș. Acest dominiu era și mai mare și mai proventuos, de cât cel de la Gherla și Sâmbăta, și pe lângă acestea era situat ceva mai la centrul dieceșei vaste a Făgărașului, și prin urmare mai potrivit pentru reședința episcopescă, pentru mănăstire de călugări, seminar și școle.

În urma acestora prin contractul de la 28 Martie 1736 încheiat cu erariul, dominiul de la Gherla s'a dat Armenilor de acolo pe lângă suma de 100,000 fl. v. a., din care 60,000 fl. v. a. le-au plătit armenii în dată, ér 40.000 fl. s'a plătit în 5 ani. În posesiunea faptică a acestui dominiu au intrat Armenii în 31 August 1736. În contra acestei dispozițiuni a Curții împărătesei dieta transilvană, adecă staturile și ordinele, au protestat și în 25 Iunie 1736 și în 8 Iunie 1740, dar protestul lor nu fu luat în considerațiune. Dominiul episcopesc de la Sâmbăta inferiără a rămas în posesiunea erariului, ér dominiul de la Blaș s'a dat episcopiei Românilor uniți prin contractul încheiat cu Camera aulică regescă la 31 August 1736 în Blaș și ratificat în Sibiiu la 26 Septembrie 1736. În posesiunea faptică a acestui dominiu episcopul intră în Maiu 1737 ¹⁾, și tot atunci își mută reședința la Blaș. Îndată se reluă apoi firul pertractărilor pentru mănăstire, seminar, biserică catedrală și reședința episcopescă în Blaș. Camera aulică ceru,

¹⁾ W. Union și Șincaî Chr. a. 1736.

ca și clerul unit să contribuască cu o sumă anumită spre scopul acesta. Episcopul, la sfatul Nunțiuului apostolic din Viena și altor patroni zeloși, în 26 Ianuar 1738 adună Clerul în sinod la Blaș spre a se sfătui asupra acestui lucru important²⁾. Toți cei de față ca reprezentanți ai clerului și ai națiunii să obligară, că deși sînt impresurați de miș de miserie, totuși chiar dacă ar trebui să-și vîndă și ce au, vor contribui în cinci ani 25.000 fl. pentru o operă atît de salutară, înse pe lângă următoarele condițiuni: 1) Episcopul să nu pîtă cheltui absolut nimica din suma cîlectată de la cler, pîna cînd nu vor sosi literele fundamentale ale Maiestății Sale despre dotațiunea episcopatului și întemeierea mînăstirii și pîna cînd episcopul nu va fi arîtat și clerului aceste litere, pentru ca toți să aibă garanția, că mînăstirea și episcopia se va aședa în loc stabil, și nu va trebui să se mai mute din un loc în altul. 2) În fie care an să se cheltuască mai întîiu suma, ce o contribuiesce camera anlică pentru clădirea mînăstirii, și numai după aceea cuota oferită de cler. 3) Mînăstirea să nu fie spre scăderea ritului grecesc, și întrînsa să se primască numai Basilianii de ritul oriental. Trei sau patru dintre călugări să formeze capitulul episcopului, să grijască documentele relative la drepturile clerului și națiunii și despre acelea să dea samă Clerului, ca ast fel să nu se mai incredințeze aceste documente la străini, și clerul se aibă amara decepțiune de a nu se poté folosi de ele. 4) Averea mînăstirii să rămîna neatinșă după mîrtea episcopului și nimenea să nu pîtă intra în acel locaș spre a confîșca ce are, pe cum se întimplă cu averea episcopului mort. 5) Mînăstirea să se bucore de tôte privilegiile, libertățile și sentințele, cari le au mînăstirile latine din monarchie.

²⁾ I. M. Moldovan, l. c. t. II. pag. 93 și Șincaî Chr. a. 1739.

În urma acestui ofert s'a închiat în Viena contractul din 30 Martie 1738, prin care arhitectul curții împărătesci Ioan Martinelli s'a obligat a edifica în Blaș mănăstirea cu seminar de băieți, reședința și biserica catedrală (fără ajustare internă, clopote, orologiu și fără cele 3 porți mari de la intrare) pentru suma de 61,000 fl. v. a.; ér în 21 August 1738 urmă diploma împărătescă, prin care domeniul Blașului s'a dat episcopiei și mănăstirii din Blaș¹⁾.

În sensul acestei diplome episcopul cu învoirea Pontificelui Roman cedază fiscului dominiul de la Gherla și Sâmbăta inferioară, a cărui venit era computat în 3000 fl., și primesce pentru sine și succesorii săi în mod irevocabil dominiul de la Blaș cu comunele Mănărade, Spătac, Cergău-mare, Tūr, Veza, Ciufud, în comitatul Albeї, și cu posesiunile din Sâncel, Petrisat, Iclod, Pănade, Șona, Spinī, în comitatul Těrnavei, computat în 6000 fl. la an. Dominiul se împarte faptice între episcop și mănăstire și părțile acestea egale să administrează separat, așa în cât episcopul să aibă pentru sine venit de 3000 fl. v. a., ér mănăstirea celelalte 3000 fl. v. a. Pădurile dominiului nu se împart, și aũ să întrețină și pe călugări cu lemne de foc și să dea materialul de lemne la susținerea morilor călugăresci din Blaș și Petrisat și a celei episcopesci de la Mănărade.

Episcopul din venitele sale este dator, până la altă dispoziție mai înaltă, a da teologului pe fie care an câte 300 fl., locuință corăspundătoare în reședința episcopescă, nutreț și staul pentru 2 cai și lemne de foc și legumi.

Partea din dominiũ cedată mănăstirii are scopul, se întrețină 11 ieromonachī basiliani de ritul grecesc, 20 alumnī români gr. cat. în seminariul din mănăstire,

¹⁾ I. M. Moldovan I. c. t II. p. 95.

și trei alumnii ieromonahii în Colegiul de Propaganda Fide din Roma, pentru cari mănăstirea avea să plătească și spesele de călătorie până la Roma, ér spesele cu reintórcerea lor acasă le purta Propaganda.

În mănăstire să nu se primescă vagabunđi de prin Turcia, Moldova și Muntenia, cari cutierau țara spre a strica unirea, ei bărbați din inimă uniți, cu viață nepătată, distinși prin erudițiune și cunoșcința limbilor, cari să învețe tinerimea din școlele din Blaș în științe și în limbile patriei, să-î premérgă cu esemplu bun, și să sădescă în inima ei moravuri bune, ca ast fel prin bărbați erudiți și cuvioși să se pótă întări și propaga sânta Unire.

Fiind că mănăstirea nu era încă clădită, și ast fel nu era casă, unde să se pótă aședa călugării, diploma împărătescă dispune, ca din venitele mănăstirii de o cam dată numai cheltuelile cu întreținerea celor 3 ieromonahii la Roma să se folosescă conform celor indicate mai sus, ér restul venitelor de 2028 fl. la an să se folosescă la repararea castelului și la edificarea mănăstirii. Spre scopul acesta camera aulică avea să pună un oficial cameral, care cu ajutoriul episcopului să adune tóte venitele mănăstirii din an în an într'un fond de clădire și despre acesta să dea socótă aprobată de episcopul.

De venitele mănăstirii nimenia să nu se atingă, nici pe timpul vacanței scaunului episcopesc, dar ce privesce venitele episcopului, físcul își rezervă dreptul de a ocupa și sequestra tótă averea mobilă și imobilă a episcopului decedat și tóte venitele episcopesci până la numirea altui episcop.

Acesta este pe scurt cuprinsul memorabilei diplome din 21 August 1738¹⁾.

¹⁾ Nilles, pag. 533 și ȘincaI Chr. a. 1738.

Blașul pe atunci nu era de cât un sat calvinesc și unguresc, situat din jos de castelul, unde astăzi se află reședința arhiepiscopescă¹⁾. De castel nu se mai îngrijise nimenca după mórtea lui Apafi al II, întimplată în 1713, căci vĕduva acestuia Catarina Bethlen petrecea în Viena, unde muri în 1725, când dominiul Blașului trecu la fise. De aceea în diploma împĕratului din 1738, amintită mai sus, se recunósce lipsa de a se repara castelul. Lângă castel era o bisericuță, care și astăzi se află în curtea metropolitană, și care pe la 1725 era calvinescă și tare neglĕeată. Din criptă calvinii făcuseră pivniță, din coridorul corului porumbar și găinar. Romano-catolicii, cari ocupaseră acĕstă biserică în 1725, și o destinaseră cultului divin după ritul latin, încă puțin vor fi îngrijit-o, fiind situată într'o comună calvinescă²⁾. Pe unde astăzi este piața orașului, biserica și zidirile din apropierea acestora, se afla o livadă numită unguresce „lóréť“ și curtea economică a dominiului apafian.

Episcopul Klein este așa dară intemeietorul orașului Blaș. El croi frumoșa quadratură a pieței din apropierea castelului. El designă locul pentru catedrală și mănăstire pe punctul cel mai înalt al colinei, pe care zace Blașul, și de unde să deschide o superbă priveliște în sus până în munții Făgărașului, și în jos până în munții apusenĭ. El chemă locuitori din tóte părțile Transilvaniei spre a impopula noul oraș, care avea să fie reședință episcopescă pentru tóte timpurile.

Cu clădirea mănăstirii episcopul avu mult nĕcaz și mari neplăcerĭ. În sinodul de la 25 Maiu 1739, ținut în Blaș, episcopul ceti diploma împĕrătĕscă din 21 August

¹⁾ Istoria Blașului din timpurile cele mai vechi să se vadă la Cipariu: Archĭv pentru filologie și istorie, pag. 52 și urm.

²⁾ Nilles Symb. pag. 477.

1738 despre dotarea episcopiei și mănăstirii. Clerul primi dotațiunea cu mare mângâiere și bucurie, și cu expresiuni vii de recunoștință, însă la propunerea episcopului, de a plăti suma de 25.000 fl., pe cum se hotărîse în sinodul din 1738, Clerul păși cu alte condițiuni și cereri, cari nu erau cuprinse în condițiunile din 1738. El cerea, ca teologul, să nu capete nimica din venitele episcopului. Diploma Leopoldină a doua din 1701. să se eșecuteze în toate clausulele sale favorabile clerului și națiunii. Teologul să primescă condițiunile puse de cler, despre cari vom scrie mai jos. Să se impedece domniile de pământ și oficialii comitatelor de a mai asupra clerul. Să se afle vre un mijloc, ca domniile de pământ și alții să nu oprască și *împedece contribuțiunea în favorul mănăstirii* ¹⁾.

Spiritul, care transpiră din hotărîrile acestui Sinod, arătă, că episcopul voia să facă presiune asupra cercurilor hotărîtoare din Viena ca să-l mântuască de teolog și să împlinescă cererile lui și ale Clerului relative la drepturile bisericeii și națiunii. Chiar și mai târziu, de câte ori solicitați din Viena încassarea sumei promise de cler, episcopul răspundea, că clerul nu pote fi înduplecat a contribui, pe cum s'a promis, de ore ce este disgustat vedînd, că nu i-se împlinesc justele cereri. În sensul acesta a scris episcopul Nunțului apostolic din Viena de repeți ori, pe cum se vede din scrisoarea, ce i-a adresat-o în 25 August 1741 ²⁾. Tot asemenea a scris agentului său Hardt din Viena în 15 Sept. 1741 ³⁾. Dar împrejurarea, că suma promisă de cler nu se încassa regulat, făcea sânge rău în Viena, și episcopul își perdea și simpatiile acelor bărbați, cari alt cum îi erau binevoitori și patroni. Etă ce scria episcopul agentului său

¹⁾ I. M. Moldovan Acte sinod. t. II. pag 81 - 86.

²⁾ Arhivul metrop. din Blaș.

³⁾ Ibid.

Hardt în 6 Decembre 1741: „Sum convins și eu, că abia voiți fi având vre un patron sincer la Curte, și că Ilustrul D. Baron a Zuanna s'a supărat *din noă* pe mine, dar nu pot pricepe de ajuns motivul acestei nouă indignațiuni. Căci nu se pôte împuta mie cauza, că nu s'a încassat banii pentru clădirea din Blaș, dacă se vor considera și cumpeni cum să cade greutatea Veneratului Cler, cari până acum s'a arătat mai mult de cât de ajuns, și pe cari dacă clerul le-ar fi prevăcut, abia s'ar fi obligat vre o dată cu promisiunea sa. Departe este de la mine gândul, să voesc a supăra cu acesta câtu-și de puțin pe un patron atât de grațios, dar Clerul vădând, că afacerile lui merg *tot spre mai rău*, cu nici un fel de argument nu se mai pôte îndupleca la contribuire“¹⁾.

Dar pe când de o parte episcopul arăta în Viena greutatea, ce le întâmpina la încassarea banilor pentru mănăstire, de altă parte făcea tot ce-i era cu putință, ca să-i încasseze.

În 21 August 1741 adresa protopopilor următorul circular: „În rindul administrației galbenilor, spre zidirea s. mănăstiri aruncați, cum adecă jumătate să se dea la sfântu Mihaiu, ér jumătate la anul nou, bine scii Frăția Ta, că s'a așezat. Drept aceea în tot chipul să fi sîrguitorii, pe rinduitul terminuș a Sfântu-Mihaiului de pe aceia încă pe jumătate acei galbini a-i strînge și a-i administră lui împreună cu restanțiile anilor trecuți, unde vor fi rămas, în mâna Prea C. Vicarăș și perceptor, éră cealaltă jumătate la anul nou deplin să se dea în mâna aceluiași perceptor, ca din partea noastră nici o pricină de împedecare, întru zidirea acelei sfinte și dumnezeesci case, să nu se dea“²⁾. Cu actul din 27

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Archivul metr. din Blaș.

Septembre 1741, în urma solicitărilor camerei aulice de a se da banii promiși pentru mănăstire, episcopul se vede silit a recurge și la mijloace mai drastice în acest scop. El auctorisează cu plenipotență formală pe Iosif Nagy de Csothár administratorul domeniilor fiscale Apafiane, ca și cu esecutie să încaseze acești bani de la fie care preot din țara Bêrsei și suburbiul Brașovului, pe cum și de la unii preoți din scaunul secuesc Orhai și de la câțiva din țara Făgărașului, cari nu voiau să plătescă nimica și ast fel rămăseră datori fie care cu câte un galbin la an începând din anul 1738. Cu datul 31 Octobre 1741 episcopul numesce pe protopopii George de la Juc și Nicolae de la Balomir „*visitatori circăluitori*“ în eparchia cinstitului protopop de la Sovaroș „*pentru galbinii adunați spre zidirea s. Mănăstiri*“, ér în 11 Novembre 1741 scrie și comitelui suprem, să dea asistiuță brachială numiților doi protopopi spre a-și potè împlini misiunea de visitatori în eparchia „Sovaroș“¹⁾. Aceste stăruințe ale episcopului nu au rămas fără de rezultat, căci în 6 Decembre 1741 a potut scrie agentului său Hardt din Viena: „De alt cum din partea clerului s'a numărat mai înainte preste 6000 floreni și înainte cu circa 2 luni 1000 fl. pentru instrumentele de fer cumpărate de domnul Martinelli²⁾).

Actele sinodului din 3 Maiu 1742³⁾ ne arată, că preoțimea adunase încă și mai mult de 7000 pentru mănăstire, dar a hotărît ca banii adunați, dar încă neplătiți Camerei aulice, să nu se plătescă, până când nu se vor fi împlinit cererile și condițiunile din sinódele precedente, și până când Clerul nu va fi primit garanție, că fundațiunea făcută de împăratul, când s'a dat episcopiei și mă-

¹⁾ Archivul metrop. din Blaș.

²⁾ Archivul metrop. din Blaș.

³⁾ I. M. Moldovan l. c. t. I. p. 146.

năstirii domeniul Blaşului, va fi stabilă pentru toate timpurile. Se dicea adecă în acel sinod: „Bani, cari său strins până acum și nu s'au dat, — de vreme ce această fundație este sub contradicție și după condițiile, sub care a făgăduit cinstitul cler acei bani, n'am dobîndit nici o mângăiere, — până vom dobîndi evicție. să se țină la mâna perceptorilor rinduiți, era care nu s'au strins și sint aruncați, să se stringă împreună cu toate restanțele anilor trecuți și să se administrăluască la mâna perceptorilor, până, precum mai sus s'a însemnat, vom dobîndi evicție și după *accele condiții consolație.*“

Clerul adecă folosia și de astă dată cestiunea contribuțiunii pentru mănăstire de o armă spre a face presiune, ca să se hotărăască favorabil cererile sale relative la drepturile clerului și națiunii române, cât și cu privire la înlăturarea teologului iesuit. De altă parte clerul era îngrijat, că fundațiunea făcută prin diploma lui Carol al VI-lea relativă la dotarea episcopiei și mănăstirii, este serios atacată. În privința acesta episcopul avuse pertractări cu Curtea din Viena, pe eum se vede din epistola lui de dto 25 August 1741, adresată nunțiului apostolic din Viena, unde zice: „Cu privire la literile fundationale Escelența Văstră ați binevoit a-mi scrie, că sinteți informați de la un Ministru foarte demn de credință, că cedarea locului Blaş pentru fundatiune este întărită pe lângă suficientă evicțiune; ce e drept în contractul cameratic se exprimă apriat evicțiunea, și în conferența din Viena încă am înțeles, că literile fundationale se vor șpeda, punându-se într'insele expres evicțiunea prescrisă; nu sciū însă, cum s'a întimplat, că s'a omis *terminul* evicțiunii absolut necesare, fără de care fundationalele nu au mai nici o statornicie. Din care causă clerul îndoindu-se și de stabilitatea celor alalte, a început a-și perde speranța în reușita cauzelor

sale, și s'a disgustat a mai contribui pentru opera cea nouă (mănăstirea)¹⁾.

Camera aulică însă nu voia să scie de condițiunile, pe lângă cari clerul să declară, că va plăti banii colectați pentru mănăstire. Ea cerea în continuu suma promisă, căci trebuia să plătescă arhitectului. Ast fel vedem, că și în sinodul din 25 Ianuar 1744 episcopul a arătat mai multe scrisori ale Tesaurariului, în cari se cereau acei bani. Dar clerul și de astă dată a declarat, că promisiunea aceea s'a făcut sub anumite condițiuni, cari fiind că nu s'aū implinit, Sinodul stă pe lângă conclusul sinodului din an. 1742²⁾.

Tóte acestea arată, câte greutatea a avut să învingă episcopul Klein până ce a întemeiat orașul Blaș și până ce a putut pune fundamentul la mănăstirea cea, care încinge și astăzi de trei părți catedrala și care avea să servescă și de seminar de băeți și de școle pentru națiunea română. Din epistola lui Klein către nunțiul din Viena de dto 25 August 1741, vedem, că mănăstirea începuse a se edifica încă în acel an și că o parte din zid era și ridicată. Mai întâiū s'a edificat partea de către mézã nópte și răsărit și acesta s'a și terminat în 1747 după o stagnare mai îndelungată a lucrărilor pricinuită de imposibilitatea de a se încassá totă suma promisă de cler. În 8 April 1747 Camera aulică a dat ordin Tesaurariatului transilvan, să continue lucrările pe cheltuēla erariului. În urma acestuī ordin arhitectul Martinelli, prin Iunie 1747, a trimis la Blaș pe palirul Hummelberger, care pe la sfârșitul lui Iulie 1747 a terminat mănăstirea, în cât s'aū putut aședa într'insa cei dintâiū călugări: Grigorie Maior, Silvestru Caliani

¹⁾ Archivul metrop. din Blaș.

²⁾ Procesul Episcopului I. I. Clain de George B. Duică, Caransebeș, 1896, pag. 57, unde să află actele sinodului din 1744.

și Gerontie Cotorea, cari în același an, în 29 Octombrie, scriau la Propaganda: „Sintem în noua mănăstire deși neterminată, pentru că în partea de miazăzi, unde vor fi școlile, nu s'a pus încă fundamentul“¹⁾.

Episcopul Klein avu fericirea de a vedé numai începutul zidirii mănăstirii, căci din 1745 a trebuit să petrecă tot în Roma până la mörtea sa, pe cum vom vedé mai târziu. De la 1747 lucrările au progresat repede. În 1748 biserica catedrală, a fară de tēplă, era și zugrăvită. Pictura acesta a costat 4850 fl. plătiți de erarii²⁾. În 1749 tot edificiul bisericeii era gata, pe cum arată inscripțiunea de pe frontul ei. Dar fiind că tēpla nu a fost zugrăvită deplin până în 1765, numai în anul acesta a început a se ține în biserică cultul divin. Școlile din mănăstire s'au deschis numai sub episcopul Aron la 1754. Cu privire la cele 25.000 fl. cari clerul se legase la 1738, că le va plăti în 5 ani, este de insemnat, că de la cler s'au collectat faptice 25066 fl. 46 cr. Renensi, va se zică mai mult, de cât făgăduise clerul, după cum se vede din scrisoarea de dto 7 Decembre 1767 adresată de episcopul Rednic către „Inclytum Teraurariale Consilium“³⁾. Dar o parte din suma acesta protopopii nu au dat-o perceptorilor generalii ai Clerului, altă parte perceptorii au folosit-o spre alte scopuri, și ast fel pentru zidirea mănăstirii s'a dat din haniî clerului numai 16.000 fl. rămânând acesta dator la camera auliică încă cu 9000 fl., cari Maria Teresia în zilele episcopului Maior le-a iertat⁴⁾.

Recapitulând cele desfășurate până acum, vedem, că episcopul Klein a înființat pentru biserica și națiunea sa un oraș românesc, în care a pulsat tot deauna viu

¹⁾ Fôia bis. și scol din Blaș an I 1838 Nr. 16 și W. Union.

²⁾ W Union.

³⁾ Archivul din Blaș.

⁴⁾ Sam. Clain la Cipariu: Acte și fragmente pag. 102.

sentimentul național, și care astăzi este metropola unei biserice estinse preste totă Transilvania și o parte însemnată a Ungariei. A asigurat episcopiei un domeniu, care în mâna unor episcopi cu înaltă cultură intelectuală și morală s'a prefăcut într'un isvor nesecat de fundațiuni pie și culturale. A pus temelie la o frumoasă biserică catedrală. A asigurat existența și a pus temelie la o mănăstire, care a adăpostit mulți hărbați distinși prin știință și pietate, și care prin seminarul și școlile sale deveni cel mai puternic și mult timp unicul focular de civilizațiune și cultură românească și creștinească.

Dacă acest episcop nu ar mai fi făcut nimic în viața sa, cele indicate încă ar fi de ajuns, ca numele lui să fie pururea amintit cu recunoștință de un popor întreg. Episcopul Klein a făcut însă mai mult.

Capitolul IV.

Klein pentru drepturile bisericești și națiunii române sub Carol VI.

Cine va ceti cu băgare de seamă scrisorile episcopului Klein, se va convinge, că el a fost condus în toate acțiunile sale, ca de o stea polară, de iubirea de biserică și de dragostea de națiune. Pentru ca se promoveze bunăstarea și întărirea bisericești sale amenințată de toate părțile de dușmani puternici, stăruia să se dea credincioșilor săi toate acele drepturi, cari cu ocaziunea unirii se promisera prin diplome împărătești și mai virtos prin diploma lui Leopold I numită a doua din 19 Martie 1701. De altă parte, ca se emancipeze poporul românesc din sclăvia politică, propagă cu zel sânta unire, pentru ca ast fel unind pe toți Români, pe toți să-i facă părtași drepturilor politice asigurate prin acele diplome credincioșilor uniți.

Până la Klein nimenia nu stăruise cu atâta înțetire, ca cuvintele promise să se facă trup. El luând în serios cuvintele împărătesci, nu s'a odihnit, până în exil, ca să le și efeptuască. Vedeă, că diploma Leopoldină a două este esecută în punctele îngreunătoare pentru biserică și națiunea sa, și de aceea cerea să se esecuteze și în punctele ei favorabile.

În *articolul prim* al acestei diplome se zicea, că bisericile și persoanele bisericesci unite cu biserică Romei, se investesc cu toate privilegiile, scutițele și prerogativele, cari le au persoanele și bisericile de ritul latin în sensul canoanelor bisericii catolice și a privilegiilor obținute de la regiă Ungariei și principii Transilvaniei.

În *art. 2.* se zicea, că preoții sint scutiți de contribuțiune personală, nu au se plătescă nici vamă de poduri, nici vamă de piață, și n'au să dea decime după moșiile bisericesci.

În *art. 3.* cel mai important și pururea obiect de contradicțiune din partea staturilor și guvernului din Transilvania, se dicea, că chiar și mireni nenobili (țărani), dacă trec la unire, să fie încorporați statului catolic, să fie socotiți între staturile țării, să fie considerați capabili de beneficiile patriei, puși sub scutul legilor, tractați ca fi ai patriei, ăr nu numai ca tolerați. Preoții să fie scutiți de iobăgie și nimeni să nu-i mai silască la robote, să pretindă honorare de la dinșii, să-i bage în temnițe și să-i jefuască.

În *articolul 8* se zicea, că pentru cultivarea Românilor să se înființeze școle în Alba-Iulia, Hatög și Făgăraș, și, unde este de lipsă, să se ridice biserici.¹⁾

Când s'a publicat această diplomă în dieta țării, ținută în 1703 la Alba-Iulia, staturile, adecă cele trei

¹⁾ Despre genuinitatea și cuprinsul acestei diplome să se vadă opul autorului: Cestiuni din dreptul și istoria bisericii unite. Blaș 1893, partea II, pag. 57. Partea I a fost scrisă de Dr. Grama.

națiunii: a ungarilor, sâcilor și sașilor, au protestat în contra ei, dicând că preoții uniți n'au să se numere între staturile țării, ér guvernului transilvan să i-se păstreze neatins dreptul de a recurge la Curtea din Viena. ¹⁾

Nefind primită această diplomă de dieta țării, guvernul și națiunile privilegiate s'au împotrivit totdeuna la esecutarea ei în punctele favorabile bisericeii și poporului românesc, sau și când, la insistințele Curții, trebuiau să esecuteze câte ceva, o făceau cu ast fel de restricțiuni, în cât diploma devenise o ilusiune mai virtos în ce privesce articolul 3. Ér când guvernul, cancelaria aulică transilvană și națiunile privilegiate, pe cum vom vedé mai târziu, se temură, că nu vor puté scăpa de esecutarea diplomei, au făcut, ca originalele ei să dispară și din arhivul guvernului și din al cancelariei transilvane aulice, ca ast fel Români să nu se mai pótă provoca la drepturile asigurate în acel act împărătesc.

Episcopul Klein încă înainte de instalarea sa, între anii 1729—1732, a înaintat mai multe petițiuni ²⁾, la împăratul Carol. În unele din acestea stăruia, să se mântuésă clerul și poporul său de nedreptățile, ce i-se fac în contra dreptului natural și divin preste tot și în special în contra dispozițiilor cuprinse în diploma a II Leopoldină.

Plângerile episcopului și ale clerului în esență avea acest cuprins: Preoții uniți nu se bucură de innunătățile (sentințele) clerului catolic, căci funcționarii statului și domni de pământ (proprietarii nobili) pe preoții uniți îi prind, îi judecă și-i pedepsesc. Pe soțiile și copiii lor îi aruncă în temniță. Sint siliți să piătésă decime până

¹⁾ Nilles, *ibid.* pag. 512.

²⁾ Nilles, *ibid.* pag. 512 și 513.

și preoților luterani și calvini. Ei în loc să capete gratuit sarea, pe care românii o sapă și o transportă pe uscat și pe apă, pe cum capătă preoții altor confesiuni, nu sunt scutiți de vama de pod și de piață, deși, zicea episcopul și clerul, „și noi aducem lui Dumnezeu jertfă adevărată neîncruntată în liturgiile noastre, și păstrăm adevăratul trup a lui Christos ca merinde pentru viața de veci”. Credincioșii uniți, în loc să li se permită a da decime preoților săi uniți, sint siliți a le da preoților de altă confesiune, chiar și în comune, unde nu se află nici un luteran, ori reformat, afară de ministrii (preoții) acestor confesiuni, macarcă împăratul Leopold rânduise, ca protestanții să plătescă preoților protestanți și catolicii preoților catolici decime, quarțe și alte prestațiuni. În loc să se înființeze școle pentru Români, domnii (de pământ) oprese de la învățătură nu numai pe fiii iobagilor, ci și pe ai preoților, deși după lege tuturor fiilor patriei este permisă cercetarea școlilor. Românilor nu li se permite să-și clădescă biserici. Guvernul ar vrea să împuțineze numărul preoților uniți, așa că în comune mai mari să fie cel mult doi, ér în cele lalte numai câte unul, deși acesta este cu neputință după ritual grecesc, mai virtos dacă să consideră că preoții uniți lipsiți de ori ce fel de beneficii, de decime, de quarțe (pătrare de decime), de agrii, și fenațe, sint siliți să-și câștige pânea cu lucrul mânilor sale, și ast fel trebuie să se îngrijescă nu numai de binele spiritual al credincioșilor, ci și de esistența sa proprie. Fiilor națiunii române este oprit a se indeletnici cu măiestriile și cu ori ce fel de industrie, nu se primesc în nici o brésă, nu se aplică în funcțiuni publice, n'au drept de a cumpăra și de a moșteni, nu li se permite să-și planteze viie, și să-și cultive grădini, pe cele plantate și cultivate li le strică alții; n'au nici un drept la păduri și la ape, ci numai să fie încărcăți cu nouă și nouă taxe, așa în

cât ne cum să fie considerați ca fiii ai patriei, nu sînt nici macar tolerați.¹⁾

Împăratul Carol nu se arătă străin de a împlini cererile episcopului și clerului unit. Dovadă despre acesta este ordinul său din 11 Decembre 1732 adresat guvernului transilvan.²⁾ Din acest ordin vedem, că împăratul a primit cu bunăvoință „*umilitele rugări*“, ce episcopul, *fiind în Viena*, i-le prezentase în persoană în numele său, al clerului și al *națiunii române*, căci le-a dat spre examinare conferinței ministeriale din Viena, și după ce a ascultat părerea acesteia, hotărî, ca asupra unor puncte să se facă cercetare în Transilvania din partea unei comisii. Președinte la această comisiune a numit pe Francisc Paul conte de Wallis, general comandante preste trupele împărătești în Sibiu, comisar și plenipotențiat regesc la dieta transilvană, și a poruncit, ca în comisiune să fie chemați episcopul latin transilvan, episcopul Klein, baronul Samuil Francisc de Rebenisch consiliar al camerei aulice și director al treburilor camerale în Transilvania și România Cis-Alutană, ér din sinul guvernului transilvan vre o câți va consilierii catolici. Comisiunea avea îndatorirea, ca încă în decursul sesiunii dietei de atunci să examineze și cerceteze punct de punct plîngerile episcopului și ale *națiunii române*, și dacă în anumite puncte s'ar pute face o învoielă spre mulțămirea părților interesate, cea să se așternă împăratului spre aprobare, ér întru cât unele puncte nu s'ar pute complana, asupra acestora comisiunea avea să facă raport detaiat împăratului, indicându-i dificultățile ivite și motivele aduse de părțile interesate.

În 26 Februar 1733 s'a întrunit dieta transilvană și întrinsa întră și episcopul Klein, pentru ca 11 ani

¹⁾ Nilles *ibid* pag. 513 și 514 și W. Union.

²⁾ Nilles *ibid*.

se fie în continuu martirisat și batjocorit din partea celor ce se îmbuibau în drepturi și privilegii și cu dispreț căutați la clerul și poporul român aservit. Cu un fel de satisfacțiune istorisese și astăzi scriitorii săsesci despre risetele sgomotoșe, insultele neomenesci, malițioasele observațiuni, cu cari era întimpinat episcopul de câte ori își ridica glasul în favorul bisericii și națiunii sale. Membrii dietei, cari după cum dovedesc actele de pe timpul acela, nu vorbeau și scriau destul de corect latinesce, în dată ce observau, că episcopul în decursul vorbirii nu află imediat formele și construcțiunile cele mai potrivite, isbucneau în hohote de ris, și — spre rușinea lor — rideau până când episcopul ajungea în confuziune și-i muria cuvintul pe limbă. Câte odată aceia-și membri ai dietei îl lăsați se vorbescă timp mai îndelungat, pentru ca cu atât mai vehement să isbucnescă risetele și batjocurile înădușite.¹⁾ Erau risetele infernale ale tiranilor în fața sclavilor, ce-și reclamați drepturile omenesci.

Nespună iritațiune a produs în mijlocul staturilor și ordinelor, — cum se numia dieta pe atunci, — cetera rescriptului regese de la 11 Decembre 1732, prin care se rindua exmiterea comisiunii pentru cercetarea plângerilor înaintate de episcop în numele bisericii și națiunii sale. Comisiunea acesta însă, la ordinul împăratului, a trebuit să se constituescă sub presidiul Contelui Wallis. Ea ceti memorialele episcopului și rescriptul regese și după o discuție mai îndelungată ascultă și pe directorul fișcal al țării (procurorul general) asupra întrebărilor, că ore avut'a națiunea română când va decime și quarte? când și cine i-le-a dat? ore diploma Leopoldină a doua de la 1701 militază pentru decime

¹⁾ Veđi: Johann Höchsmann: Studien zur Geschichte Siebenbürgens aus dem 18 Jahrhundert in Archiv des Ver. für siebenbürg. Landeskunde, 16 B. 1 Heft, Hermannstadt 1880.

în favorul clerului unit? și oare clerul transilvan este unit întreg cu biserica Romei?

După aceste discusii preliminare comisiunea în ședința de la 25 Iunie 1733 hotărăsește:

1) Guvernul să dea ordin oficialilor, ca în timpul feriilor de vară să conscrie preste tot locul pe toți preoții români, apoi satele și localitățile române, ori sînt curat romănesci, ori amestecate cu alte naționalități, și să constate, câte familii romănesci sînt în principat. Conscripțiunea acésta să se prezenteze guvernului până în 1 Sept. 1733. Asemenea și episcopul să prezenteze lista preoților și numărul familiilor romănesci conscrise prin organele sale bisericesci. Ambele conscrieri se vor examina și asemăna, ca să se pótă constata deplin starea lucrului.

2) Până la sosirea acestor date episcopul să dea ordin preoților, să nu facă nici o învoire în taxele lor stolare.

3) Sare gratuită să se dea preoților uniți numai după ce se va fi cunoscut numărul celor îndreptățiți la acest favor și catalogul autentic al acestora se va fi așternut la directorul cameral.

4) Episcopul să fie îndrumat a observa toate punctele — mai virtos cele onerose — din diploma a două Leopoldină.

5) Episcopul să prezente comisiunii catechismul prescriș pentru credincioșii dieceșei sale, pentru ca să se vadă dacă este corect din punct de vedere dogmatic.

6) Episcopul să prezenteze în copie formula profesiunii de credință, ce au se o facă cei întorși la unire.

Împlinindu-se acestea, comisiunea va purcede mai departe ¹⁾).

¹⁾ W. Union.

Dar n'a procedat, deși episcopul a prezentat deja în anul 1733 conscripțiunea clerului și a poporului românesc din Transilvania prin o scrisoare adresată conțelului Walis, în care arătă cauzele, pentru cari unirea nu s'a putut consolida în trecut și nu pôte progresa în present.¹⁾

Într'aceea cancelariul aulic transilvan br. Bornemisza pe la începutul anului 1734 ceru de la episcopul Klein raport în scris asupra cauzelor, cari împiedecă progresul unirii. Episcopul cu scrisoarea sa din 8 Maiu 1734 răspunde cancelariului, că piedeca principală la înaintarea unirii este hotărîrea guvernului transilvan din 1699, prin care se limitează numărul preoților uniți, cari, în sensul diplomei Leopoldine prime din 1699, au să se bucure de imunitățile, scutițele și privilegiile clerului romano-catolic. Acesta hotărîre, zice episcopul, mult timp a stat îngropată și numai cu puțin înainte de mörtea episcopului Ioan Giurgiü († 1727) a scos'o din mormânt vre un dușman al unirii. Contrarii clerului unit se folosesc acum de ea, pentru ca în comune mai mici numai un șingur preot, ér în comune mai mari numai doi preoți să fie scutiți de sarcinile publice. Prin acesta uniunea s'a făcut odiosă, în cât mulți vreau să rămână în schismă cu grecii, de cât să facă vre un pas spre a intra în tabăra uniților. Alții îngreșoșindu-se de atâtea sarcini, s'au gândit să trecă la schismă și gândul si-l'au și executat. Alții au preferit să se lăpede de preoție și să se facă țeranî de rënd, de cât să fie trãctăți și schingiuiți atât de injurios în tagma preoțescă. După acestea episcopul se plânse, că dotațiunea episcopatului încă este precarie și nesigură, el n'are locuință și nimic ce ar puté numi al său cu drept de proprietate. Biserica

¹⁾ Vedi conscripțiunea și scrisoarea episcopului în „*Transilvania*“ din Sibiu Nro IX—X din 1898 pag. 171 și urm.

catedrală din Făgăraș nu are popor. în continuu stă încuiată-și întristată, și grecii vreau să pună mâna pe ea cu-tot prețul. În fine se plânge, că lucrările comisiunii, care avea să discute punctele din rescriptul regesc de la 11 Decembre 1732, înainteză încet, și vina la acesta o pörtă aceia, cari acelor lucrări le-au pus picior de melc. ¹⁾

Vedënd episcopul, că toate stăruințele sale pentru a accelera lucrările comisiunii, sînt zădarnice, în anul 1734 merse din nou la Viena, și fiind că comisiunea într'aceea ér își amânase lucrările pe timp nedeterminat, episcopul insistà la curte, ca dieta să constituescă o nouă comisie, care să examineze plângerile sale. Împăratul trimise această cerere și plânsore nouă a episcopului la conferința ministerială, care în 23 Novembre 1734 se întrunì sub presidiul prim-cancelariului curții Conte de Sinzendorf, fiind de față și cardinalul arhiepiscop din Viena contele Sigismund Kollonits, părintele iesuit George Vito duhovnicul împăratului, baronul Bornemisza pro-cancelarul aulic transilvan, George Pongrácz referendarul aulic transilvan și Managetta referendar aulic intim. Conferința ministerială esaminând plânsorile episcopului, a aflat că nu s'a purces corect, când punctele din rescriptul regesc de la 11 Decembre 1732 n'au fost deplin lămurite, pertractate și terminate în dieta transilvană. Decì își dă părerea, să se reconstitue comisia sub presidiul noului guvernator transilvan Ioan Haller de Hallerstein și să pertracteze afacerea acesta în sensul rescriptului din 11 Decembre 1732. În consonanță cu părerea conferinței s'a formulat apoi decretul împărătesc *din 23 Novembre 1734* adresat guvernului transilvan ²⁾.

Într'aceea episcopul lucra în Viena și în alte afaceri bisericesci și naționale. A stăruit să se termine afacerea

¹⁾ W. Union.

²⁾ W. Union.

mănăstirii, seminariului, bisericei catedrale și a reședinței episcopesci. ¹⁾

A cerut din nou de la împăratul, ca tote națiunile de ritul grecesc din Transilvania și părțile ei adnexe să aterne numai de la jurisdicțiunea lui, și ast fel să-î fie supuși lui și Grecii și Români din districtul Făgărașului și și Bârsei, cari voiau să aterne de la episcopul Rîmniceului din Valachia austriacă și prin acesta sfășiau Transilvania în două diecese. ²⁾

Cu privire la comitatul Zarandului, care tocmai atunci avea să se împartă în două între Transilvania și Ungaria ³⁾ a cerut, ca poporul care va trece la Ardel să nu mai fie supus jurisdicțiunii episcopului sêrbesc de la Arad, ci jurisdicțiunii episcopului Făgărașului, ca să se pôtă lăți uniunea și în acele părți, căci, esclamă episcopul: „Dacă Maramurêșul și în privința politică și în cea religioasă s'a smuls de la Transilvania și a trecut întreg la Ungaria, pentru ce nu s'ar puté despăgubi jurisdicțiunea mea în Zarand pentru ceea ce mi s'a luat în Maramurêș. ⁴⁾“

Pe când episcopul lucra în Viena în interesul bisericei sale, comisiunea reconstruită pe baza decretului împărătesc din 23 Novembre 1734 sub presidiul guvernatorului Haller, se întruni în ședință la Sibiu în *17 Martie 1735*. Episcopul, care se afla încă tot în Viena, era reprezentat prin plenipotențiatul său părintele iesuit Anton Gallob asistat de părintele teolog George Régai. ⁵⁾

Comisiunea examină mai întâiu catechismul uniților și-l află corect.

¹⁾ Veđi mai sus pag. 14 și 15.

²⁾ W. Union, veđi și mai sus pag. 11.

³⁾ Veđi mai sus pag. 10.

⁴⁾ W. Union.

⁵⁾ W. Union.

Cu privire la sarea gratuită pentru preoții uniți, comisiunea revidă mai întâiu lista preoților îndreptățiți a primi sare și a hotărât, ca în comunele mai mari să se dea 6, în cele de mijloc 3, și în cele mici 2 măști de sare, cu totul să capete preoții uniți 3854 măști de sare la an.

Preoții uniți — după părerea comisiunii — să fie scutiți de taxa vămii la poduri și târguri, dar nu toți, ci în număr restrins, după cum li se dă și sare.

Cu privire la decime și quarte (pătrare de decime) comisiunea nu se simți competentă a se pronunța, ci hotărî, ca afacerea să se pertracteze în dietă, fiind că atinge drepturile ordinilor și staturilor.

În ce privește locul de biserică și casă parochială, comisiunea era de părere, că nu se poate da fără de taxă, căci așa numita „taxă terragială” este atât de inherentă pământului, în cât nu se poate ierta fără de prejudiciul proprietariului.

Cu privire la numărul preoților, comisiunea era de părere, că acela trebuie redus, înființându-se și comune filiale.

Cu privire la încorporarea Românilor uniți la statul catolic și la celelalte națiuni, comisiunea era de părere, că plebeii (nenobili) români trebuie să se țină și cu privire la lucrurile lor (realiter) și cu privire la persoanele lor (personaliter) de jurisdicțiunea acelor domni de pământ sau acelor comunități, în a căror teritor își au locul (fundus) pe care locuiesc. Nobilii români în privința lucrurilor lor (realiter) să se țină de jurisdicțiunea domnilor de pământ, ăr în privința persoanelor lor (personaliter) de jurisdicțiunea comitatelor, în care își au locul, pe care locuiesc. Dacă însă ar ave loc în scaunle sășesci, să se țină de acel comitat, la care aparțin (revocantur) respectivele scaune.

Despre celelalte plângeri ale episcopului și clerului camisiunea a declarat, că au lipsă de cercetări ulterioare.

Operatul comisiei s'a inmanuat în copie plenipotențiatului episcopesc Anton Galloș, cr gubernatorul împreună cu secția catolică, adecă cu consilierii catolici din guvernul transilvan, făcu raport la curtea împărătească despre lucrările comisunii, cerând preainalta hotărîre!).

Episcopul să afla pe atunci încă tot în Viena, unde în 8 Martie 1735, înaintă la curte un memorial, în care arătă împăratului, că națiunea română, deși catolică, nu se bucură nici măcar de favorurile Luteranilor și Calvinilor, ci trebuie să pörte sarcinile cele mai grele, fără să aibă pe cineva, care se o apere în guvernul țării²⁾. Eschiderea națiunei române din guvernul țerei

¹⁾ W. Union.

²⁾ Actul acesta în original are următorul cuprins: „Inter maximas sollicitudines, quibus huc usque in Regimiae meae Ecclesiae fui occupatus, illa prae primis animum subiit, ut, quas Majestas Vra mihi commisit oves, non solum verbo, et exemplo pasceream, sed etiam, quid quid ipsarum quietem turbare posset, ab iisdem arcerem; pe quem meum conatum, licet ex parte aliqua meo sine frustratus non fuerim, adverti tamen, omnem operam meam irritam futuram esse et inanem, ni securis ad radices, unde plura pullulant mala, admoveatur. Sane, quod *Natio mea in Trannia Lutheranis et Calvinistis postponatur*, quod onora gravia praestare obstringatur, quod *nemine ipsius negotia et privilegia promovente et defendente*, continuo suspirare et genere cogatur, malum est tale, quod non minus omnem reflexionem, sed etiam sollicitam mereatur indaginem in id, ex quo id derivare contingit. Super quo malo dum maturius reflexissem, inveni id provenire ex eo, quod *Natio mea ex Gubernio excludatur*. Haec exclusio, quantum Nationi meae est sensibilis, tantumdem etiam est gravis, et spectata justitia distributiva, inaequalis; nam *Primo*. Si Natio consideretur *quoad numerum*, haec non solum nulli ex Receptis in Trannia est impar, sed est singulis major, et totius corporis Trannici membrum maximum, utpote quae juxta computationem anno 1733 factam numerat familias 85.857; per consequens uti superat omnes numero, ita etiam contributionibus Mattis Vrae Aerarium prae omnibus aliis auget vel maxime.

este o nedreptate mare, pentru că: 1) Națiunea română după număr întrece pe fie care dintre cele 3 națiuni recepte și este corporațiunea cea mai mare în totă

Secundo. Natio mea fuit semper fidelis Matti Vrae adeo, ut si singularum aliarum Nationum merita justa lance expendantur, invenire sit, illam nullo unquam naevo fuisse notatam, sed jure optimo cum aliis pro specioso fidelis subditae titulo posse certare.

Tertio. Natio mea, dum per Unionem se Ecclesiae Romanae conjunxit, licet fortassis aliquo defe tu laborasset, *habilitata* tamen fuit per Diploma Leopoldinum ad obtinenda in Transilvania quaecumque publica officia.

Quarto. Quam indecens est, saltem spectato favore Religionis, ut Natio mea Lutheranis et Calvinistis, qui sessionem in Gubernio obtinent, sit deterior.

Quinto. Iam parum etiam pro ejus exclusione militat ratio, quod ex ipsa non dentur viri docti et nobiles, nam, praeter quam quod Clerus meus sit Nobilis juxta supracitatum Diploma Leopoldinum, videre est assumi ad Gubernium ex aliis Nationibus viros non semper prima nobilitate fulgentes, sed etiam Cives, ipsorumque filios, quibus Nostrum multi licet divitiis inaequales, non sunt tamen conditione impares, nec virtute, scientia, ac rerum gerendarum praestantia inferiores existunt.

Sexto. Natio mea, si nullum haberet meritum, per Unionem tamen, qua ad Catholicam Ecclesiam gremium accessit. *nedum collapsum Catholicorum statum erexit, ac actu sustinet,* sed etiam Orthodoxam Religionem ita stabilivit, ut majora in dies habeat incrementa. Ob quae motiva, opinione saltem mea, non contemnenda, cum clare appareat, quod Natio mea si non majore caeteris, saltem pari Matti Vrae gratia veniat prosequenda, id circo ad Ejusdem Maiestatis Vestrae Thronum supplex humillime confugio, dignetur, tam pro Suo in Catholicam Religionem zelo, quam pro Sua in fideles subditos Clementia, ita benignissime providere, ut cum nunc plures in Gubernio Transilvanico dentur vacantiae, per assumptionem meae personae ad idem Gubernium, habeat Natio mea aliquem, qui illius jura a Matte Vra clementissime concessa tueatur, ac experiatur, se non minus, quam A Catholicos Caesarea Gratia foveri. In cujus expectatione pro felici Matti Vrae Regimine, Deum orare nunquam cessabo. Majestatis Vrae Humillimus, Fidelis et Indignus Capellanus et Vasallus

Ioannes I. L. B. Klein, Epps Fogarasiensis m p.
Orig. Nr. 28—1735 Cancell. Trans. Aul.

Transilvania, fiind că după conscripția din 1733 are 85.857 familii; și pe cum întrece pe cele alalte națiuni cu numărul, așa le întrece și cu dările, cari le varsă în cassa erarială a Maiestății Sale; 2) Națiunea Română tot deauna a fost fidelă Maiestății Sale și dacă se va asemena loialitatea ei cu a celor alalte națiuni, nu se va afla nimic, ce ar pote-o păta, căci tot deauna s'a luptat pentru a-și câștiga frumosul nume de „supusă credincioasă”. 3) Națiunea română, unindu-se cu biserica catolică, a înlăturat ori ce scădere, care o împiedecă a ajunge la oficii publice, și prin diploma Leopoldină s'a făcut capabilă de ori ce diregătorie publică; 4) Este necuviincios, ca națiunea română, în contra favorului, ce i-l dă religiunea, să aibă o situațiune politică mai desavantagiôsă, de cât Luteranii și Calvinii, cari au scaun în guvern; 5) Nu să pote zice, că națiunea română nu are bărbați învętați și nobili, căci clerul unit, după diploma Leopolină, este nobil, și apoi nici din alte națiuni nu se numese în guvern tot numai bărbați din cea mai strălucită nobilime, ci și cetățeni (cives) și fii de cetățeni. asemenea căroră avem și noi destui cari se disting prin virtute, sciință și experiența afacerilor publice; 6) „Națiunea mea”, dacă nu ar avé nici un merit, totuși unindu-se cu biserica Romei. a ridicat statul decădut al catolicilor, și-l susține și în ziua de astăzi. Pe basa acestora cere episcopul, ca acum când sînt mai multe posturi vacante în guvern, să-l numescă și pe el consilier gubernial actual „ca să aibă și națiunea mea pe cineva, care să-î apere drepturile date preamilstiv de Maiestatea Vóstră, și să vadă acésta națiune că nu se bucură de mai puțin favor împèrătesc, de cât acatolicii.”

Acésta cerere fu transmisă guvernului spre opinie. Acesta consideră cererea de neadmisibilă, ér Wallis o declară absurdă. Conferența ministerială din 17 Iuliu

1735 își dade părerea, ca împlinirea acestei petiții *de o cam dată să se amâne*¹⁾, cea ce împăratul aprobă.

Într'acea episcopul primi încă in Viena o epistolă de la părintele iesuit Iosif Hundegger din Sibiiū, prin care îl avisă, că comisiunea de sub presidiul lui Haller întrunită în 7 Martie 1735 și-a terminat lucrările. Episcopul în 8 Aprilie 1735 răspunse părintelui iesuit: „Gratulez, că comisiunea s'a terminat, și aștept cu plăcere o copie de pe lucrările ei. O de ar fi această comisiune spre mângâierea noastră și spre perpetuă aducere a mințe de nisuițele pie ale Cuvioșiei Vóstre“²⁾.

Când înse primi episcopul operatul comisiunei, rămase foarte nemulțămīt. Acestei nemulțămiri dede el espresiune într'un nou memorial adresat împăratului, și se plânse tot o dată în contra unor farădelegi, excese, violențe, injurii și damnificări comise față cu clerul seū. Împăratul prin rescriptul din 24 Octobre 1735 dispuse, ca punctele asupra cărora se declarase comisiunea din Martie 1735, pe cum și nouēle plângeri ale episcopului să se pertracteze în proxima dietă, cerēndu-se informațiunile de lipsă de la însuși episcopul Klein. Dacă se va poté încheia o învoelă amicală în cestiune, această să se aștērnă împăratului spre aprobare; în cas contrar să i-se aștērnă tóte actele însoțite de informațiunea și parerea guvernului. Dar și până atunci episcopul și clerul unit să fie susținut în *statu quo*, și scutit de orice ilegalități, excese, violențe, injurii și damnificări și să nu se facă nicidec o învoire în contra lor.

Acest decret împărătesc a aprins și mai tare focul urgiei asupra capului episcopului. Guvernul ne putându-se împotrivi decretului regesc, în 19 Ianuar 1736 prin o notă cerculară porunci tuturor oficialilor subalterni, ca

1) W. Union Hofkanzlei Z. 735—1735.

2) Nylles, pag. 527 și urm.

să conserve clerul unit în drepturile sale. În același timp înse guvernul trecând peste marginile puse de decretul regesc, porunci oficialilor, să supravegheze toate lucrările episcopului și preoților uniți și dacă vor observa, că aceștia introduc înori în stole și altele asemenea, *ori permit și comit abuzuri și excese, despre fie care cas concret să facă raport guvernului, și de o dată să nu permită, ca pentru cununii preoții să incasseze câte 3 mariană, pecum au început a pretinde de un timp în cöce.* Se vede din acestea, că guvernul și staturile nu se ocupașu serios cu împlinirea justelor postulate ale episcopului și clerului, ci căutașu dovezi, prin cari să potă ponegri la curte reputașunea episcopului și a clerului.

Aflând despre cuprinsul acestei note cerculare episcopul, care se întorsese din Viena, în 10 Februar 1736 scrie din Gherla guvernului, că afacerea stolarelor a fost regulată în sinodul ținut cu ocașunea instalării sale, și că însuși Scaunul Apostolic a încuviințat introducerea unei taxe moderate pentru cununii. Guvernul a socotit, că episcopul nu a fost în drept a recurge la Roma într'o cestiune care privesce locuitorii țării, și făcu arătare la Curte. Împăratul pe basa acestei arătări scrise direct episcopului, să se abșiuă de la ast fel de înori fără de concesiune regescă și să nu mai sfințescă preoți fără de trebuință.

Întrunindu-se dieta în 11 Maiu 1736 la Sibiu, episcopul încă înainte de ce guvernul ar fi comunicat staturilor și ordinilor decretului regesc din 24 Octobree 1735, presentă dietei o petiție din 12 puncte, la a cărei cetire s'a stărnit o indignașune viforöșă în sinul nașionilor privilegiate. Episcopul cerea: 1) Atăși preoți să fie scutiți de sarcinile publice și dotași, căți sînt de lipsă; 2) Toși preoții de ritul grecesc să atărne numai de la episcopul unit din țară, ér nu și de la episcop

străin neunit; 3) Persónele bisericesci să nu mai fie trase în judecată înaintea forului secular; 4) Preoților să se dea porțiune canonică și fiil lor și ai mirenilor uniți să nu mai fie împedecați de la scólă; 5) Să se restituie bisericeii pămînturile răpite de domnii de pămînt; 6) Chiar și iobagiil, dacā vor fi citați înaintea forului bisericesc, să nu fie împedecați a se presenta; 7) Taxe, onorare și alt fel de contribuțiuni să nu se pretindă de la preoții uniți. Aceștia să nu mai fie scoși din oficiu prin seculari, *nici să nu se pună în locul lor preoți schismatici*. De decime, încuarterări și *prejuncturii* (cărăușii) să fie scutiți; 8) Româniil, mai virtos cei din fundul regesc (sāsime), să nu mai fie eschiși „via facti“ de la păduri, ape, munți și alte pămînturi, *de cari s'aũ folosit mai înainte*, și să nu mai fie împedecați de la meserii; 9) *Preoții damnificați* să fie despăgubiți; 10) Româniil să plătescā decime la preoții lor proprii, ér nu la preoți de altā confesiune, și în zilele lor de sêrbătore să nu fie constrinși a lucra la ómenii de altā confesiune; 11) Nici un secular să nu se amestece în cause aparținétore jurisdicțiunii episcopesci; 12) Când sintem acusați să nu se hotărăscā nimic de noi fāră de noi și în absența nóstră. Diploma a dóua Leopoldinā să se observe în tóte punctele sale, va se zicā și în punctul, care Românilor uniți asigurā primirea între staturile țerii¹⁾.

Cu un cuvînt episcopul nu cerea nimic, ce nu ar fi avut clerul și poporul romano-catolic, și totuși, cum ne spun cronicariil timpului de atunci, înfricoșată a fost urgia, care s'a deslântuit asupra lui, și pentru aceste cereri unii scriitorii sași de astăzi declarā pe episcop de *stupid și nerușinat*, cum face Höchstmann în opul citat.

În fine plāngerile episcopului s'aũ dat comisiunii exmise de dietā, ca să-și dea părerea. Acestā înse nu

¹⁾ W. Union.

voia să scie nimic de pretensiunea clerului unit, ca să capete decime de la credincioșii săi, căci acestea în fundul regesc, conform privilegiilor, compet preoților luterani,  r in celelalte părți erariului ori proprietarilor de p m nt. Sașii cu deosebire se împotriviau cererii juste a episcopului, de frică „să nu între sărăcia in multe case parohiale săsesci și să la pustiesc “, cum se exprimă H chmann in scrierea citată, cea ce arată, că Românii erau osindiți să ingrașe pe preoții săsesci și luterani,  r Sașii, după cum ar t  conscripția din 1733, in cele mai multe comune din fundul regesc nici preoți rom nesci nu suferiau. Nedreptatea de atunci se r sbun  acum, căci multe, f rte multe case săsesci s'au pustiiit și să pustiesc mereu, ocup ndu-le nedrept țiții de atunci.

Cu at t mai puțin s'a in voit comisiunea să se esecutiveze articolul 3 din diploma Leopoldin  a doua, căci prin acest  s'ar fi creat o a patra națiune, un al patr lea stat in Transilvania in contra legilor fundamentale.

Se in voia in se comisiunea, ca preoțimea unită să capete capeții, pe cum capătă și latinii in anumite ținuturi. Episcopul pricepu in dată apucătura viclen  a comisiei. Clerul catolic primia capeții numai in secuime, unde era mic numărul preoților uniți. Ast fel partea cea mai mare a clerului unit ar fi rămas fără de dotațiune cor spund toare. De acea episcopul nu primi propunerea comisunii.

Guvernul solicită atunci declarațiunea dietei,  r staturile și ordinile răspunseră guvernului: „Episcopul și clerul unit cere nesce lucruri, cari nimenia nu le-a mai cerut nici o dată de la străbunii nostri, și nu le va pot  cere nici de la urmașii nostri; cere acea ce der g  in gradul cel mai mare privilegiilor și scutiunelor celor mai vechi dobândite de la regi și principii; cere acea ce preiudec  sanetiunilor pragmatice ale Regatului int rite și de actualul imp rat;

cere acea ce răstornă din temelie drepturile și libertățile avute până acum în pace din partea națiunilor patriei; cere acea ce faptice sgrade și turbură întreg sistemul acestei țări, conservat până acum în ordine bună atât în cele religioase, cât și în cele politice și economice; în fine cere acea ce clerului și plebei valache, după firea ei prea bine cunoscută, nu i-se cuvine nici o dată. La aceste cereri ne mai auzite și foarte momentose ale episcopului nouă, staturilor, cari am venit la această dietă, nu ne este iertat a răspunde, ne fiind noi de loc auctorizați și pregătiți a ne declara într'o cestiune atât de importantă și neașteptată, căci trebuie să ne sfătuim cu ai nostri acasă înainte de a ceda domnului episcop și valachilor săi drepturile noastre câștigate cu sângele stămoșilor nostri. Și noi sperăm, că augusta Curte nu va lua în nume de rău, că amânăm declarațiunea noastră meritorie în această cauză." În fine staturile și ordinele declară, că după ce episcopul le-a invinovățit la Curte cu tot fel de ilegalități, violențe, și strâmbătăți, nu se vor declara meritorie la pretensiunile episcopului nici în această dietă, nici în cele următoare, până ce episcopul nu va dovedi acușele ridicate la Curte, ori nu va da satisfacție cuvenită onorei vătămăte a staturilor.

Tot în sensul acesta au scris staturile în 26 Iunie 1736 și de adreptul la împăratul, ér guvernul cu scrisoarea din 12 Iunie 1736 a trimis Maiestății Sale remonstrațiunea mai sus schițată a staturilor, și într'o epistolă particulară a informat Cancelarja aulică transilvană, că nenumăratele postulate ale episcopului au produs mișcare și scârba estraordinară în sinul staturilor, în cât acestea n'au voit a pertracta nici punctele mai înainte relegate la dietă prin poruncă mai înaltă ¹⁾.

¹⁾ W. Union.

Dar și episcopul recurse la Curte, descoperind starea lucrului și declarând, că nu pôte spera nimic de la dietă, dacă nu va întreveni auctoritatea cea mai înaltă, adecă împăratul, ca afacerile bisericeii și națiunii sale să se pertracteze și hotărăscă fără amânare.

Împăratul și de astă dată ascultă cu bunăvoință plânsorea episcopului, căci prin decretul din 4 Octobře 1736 dede guvernului poruncă aspră, să se îngrijescă ca în proxima dietă să se iea la pertractare tôte gravaminele clerului și episcopului unit, să se aducă hotărîre în cauză, și episcopului și clerului unit să nu se mai dea prilej de a se plânge. Porunca acésta împărătescă fu dată guvernului și a două oră prin decretul din 1 luniu 1737.

Se vede înse, că episcopul nu avu cunoscînță de aceste două decrete trimise guvernului, căci în un memorial din 8 August 1737 a acusat din nou la Curte dieta transilvană, că în anul trecut (1736) n'a voit să pertracteze, nici să decidă afacerile Clerului unit.

Dieta transilvană se deschise în 2 Septembře 1737, și aflând de acusa episcopului ridicată din nou în contra ei la Curte în 8 August, fu cuprinsa de o cumplită mânie asupra episcopului. Când în ședința de la 28 Septembře 1737 se ceti memorialul episcopului, în care urgita resolvirea afacerilor bisericeii și națiunei române, staturile în dată ce auđiră, că acest act este subscris de „I. B. Klein suo ac totius nationis per Transylvaniam valachicæ nomine“ strigară, că nu recunose „națiune valachă“, și pretinseră, ca în locul terminului „nationis valachicæ“ să se pună „Valachorum“, orî „plebis valachicæ.“ Episcopul nu se învoi la acéstă schimbare, ér staturile nu permisera cetirea memorialului. Tot cam asemenea s'a întimplat și în ședința de la 4 Octobře 1737, când episcopul presentă un alt memorial. Episcopul, ca să nu se mai împiedece cetirea memo-

rialului, numai cătră sfârșit pomeni de „gens valachica“. În dată ce se auđi acest termin de „ginte română“, staturile pretinseră să se corégă, căci altecum nu permit să se continue cetirea și numai după ce episcopul promise, că va face corectura postită, se invoiră la cetirea până în sfârșit a memoriului.

Într'acea dieta trebui să se amâne din 5 Octobre până în 6 Novembre 1737 din cauza morții generalului comandant și plenipotențiat împărătesc conte Wallis. ¹⁾

În răsboiul nenorocos în contra Turcilor acesta pierduse în câte va zile Craiova și toate posițiile din sudul Cărpăților fără nici o trăsătură de sabie și muri în Sibiiu la 26 Septembrie de supărare pentru aceste pierderi și de frică, că va fi pedepsit. ²⁾

Dieta se redeschise în 7 Novembre 1737 prin principele George Christian Lobkovicz substitutul de comandant general. Acesta între alte ajutóre pentru armată, ceru să i se voteze și 50.000 de gălete de bucate și să i-le transporte la Alba-Iulia. Dieta după discusiuni îndelungate se invoi, să se repartieze această cuantitate de bucate asupra celor ce erau datorî a purtá ast fel de sarcini. Clerul românesc, nu numai în sensul diplomei Leopoldine a doua din 1701, care era mult contestată, ci și în sensul diplomei Leopoldine prime din 1699, care fusese publicată și primită fără contradicție din partea dietei transilvane, nu putea fi obligat a contribui nimic din cuantul indicat de bucate, pe cum nu plătia nici Clerul latin, săsêsc și reformat. Cu toate acestea dieta compusă în majoritate din luterani și calvini, din ură cătră biserică unită și cătră neamul românesc, puse în sarcina preoților români, fără deosebire de unit și neunit, 5000 de gălete, și nu se ști a însoți această sarcină ilegală

¹⁾ W. Union.

²⁾ Höchsmann l. c.

cu cele mai urte vorbe la adresa clerului român zicând, că el este în stat acea ce sînt „moliile în haîne“. ¹⁾

Înzădar se opuse episcopul acestei nedreptăți, înzădar invocă privilegiile împărătesci și dispozițiile canonice relative la scutițele clerului, căci Calvinii și Luteranii îi răspunseră cu insulte, batjocuri și hohote de ris. Înzădar întreveni și episcopul catolic în favorul preoților uniți, afirmând, că episcopul unit nu este îndreptățit fără de învoirea Papei nici măcar a oferi ast fel de prestațiuni din partea clerului său, și cu atât mai puțin pōte fi silit la așa ceva, căci „severii Calvinii și modestii Luteranii (adecă Ungurii și Sașii) advertiseră pe domniii episcopi, că nu țara Papei îi hrănesce, ci patria, care le ofere scut, posturi onorifice și bogate venite,“ cum ne spune Hōchsmann pe urma cronicelor contemporane. Este însă de însemnat, că, pe cum ne spune tot Hōchsmann, îndată ce veni vorba ca și preoții sășesci să dea ceva ajutor pentru miliție, staturile, în urma protestelor Sașilor, enunțiară, că preoții sășesci nu pot fi taxați în favorul țării, ci în favorul națiunii, în mijlocul căreia trăesc. Va să zică preoții sășesci, cari încassau decime și de la credincioșii bisericeii române, să nu dea nimica pentru țară, ăr „popii românesci,“ cărora nu le era ăertat a primi decime de la credincioșii lor, să dea tot pentru țară și să mai fie cinstiți și cu titlul de „moliile țării“.

Ce privesce gravaminele episcopului și Clerului unit, în urma decretelor împărătesci amintite mai sus din 4 Octobree 1736 și 1 Iuniu 1737, acelea fură date unei comisii dietale constituite sub presiul baronului

¹⁾ Ueber die walachischen Pfarrer wurden noch zornigere, noch schmähernde Reden gehäuft, eben weil ein grosser Theil derselben auch die Tutel des das walachische Volk überwuchernden Catholicismus genoss: was das „Ungeziffer der Motten in den Kleidern“ übten sie in dem Lande. Hōchsmann l. c. pag. 104.

Ioan Toroczkaï. La pertractările comisiei luà parte și episcopul Klein cu delegații clerului unit, Vicariul general episcopesc Nicolaù Pop de la Biia, care era tot o datã și notariul clerului, și protopopul de la Cluș-Monoștur ¹⁾.

Cu multã rafinãrie politicã și perfidie se purtã acêsta comisiune față cu episcopul și clerul unit. Înainte de a tractã meritorie cauza, întrebã în „mod interlocutor“ pe episcopul, sã-i dea rãspuns categoric la acêstã întrebare: „*Este ôre unirea, ce o mărturisesc Românii, în o ast fel de consonanță cu religiunea romano-catolicã, în cât sã nu mai încapã nici o îndoelã, cã aceea nu ar fi adevãratã?*“ Întrebarea acêsta și-o justificã comisiunea cu argumentul, cã dacã dënsa (comisiunea) se va convinge despre adevãrãtatea uniunii, mai ușor se vor putã concertã postulatele uniților. Episcopul rãspunde: „*Fũ cu clerul meũ român cu adevãrat sintem și vom rãmãne uniți, numai sã ni se dea și nouẽ acele beneficii și imunitãți, de cari se bucurã romano-catolicii.*“ La acest rãspuns comisia replicã: „*În chipul acesta uniunea episcopului nu este adevãratã, ci condiționatã, și clerul român mărturisește unirea numai pentru folos.*“ La acêstã observațiune episcopul declarã: „*cã el și clerul sãu s'aũ unit sub condițiunea de a obține acele beneficii și folose, de cari se bucurã romano-catolicii, în cas contrar clerul stã la îndoelã, *secus eundem Clerum in dubio haerere.**“ ²⁾

Vom vedé mai târziu, cum aũ folosit dușmanii episcopului și ai Românilor aceste rãspunsuri în contra lui Klein.

Episcopul, dupã obiceiul sãu de luptã, în continuũ făcea presiune asupra cercurilor hotãrîtore cu argu-

¹⁾ W. Union.

²⁾ W. Union.

mentul, că uniunea nu se poate susține, dacă nu se împlinesc postulatele uniților garantate prin diplome împărătești. O astfel de presiune a voit el se face și asupra comisiei. Însă acesta și dușmanii Românilor au fost cu mult mai isteți și vicleni, în cât să nu priceapă, că răspunsurile episcopului, nu destul de precaute, sînt o armă cu două tăișuri, care ușor poate răni pe cel ce o folosește.

După întrebările și răspunsurile amintite comisiunea a examinat toate gravaminele episcopului și clerului unit și la toate și-a formulat punct de punct părerea sa, se înțelege de sine, că nu întru toate așa, pe cum doria episcopul și cu atât mai puțin se învoia, ea și clerul unit să capete decime și ca Români uniți să fie primiți între staturile țării.

În motivarea părerii sale comisiunea, pe baza informațiilor primite de la guvern ¹⁾, ridică o mulțime de acuze asupra clerului unit. O adevărată unire nu există. Preoții uniți (în cultul dumnezeesc mai mult în casă, de cât în biserică. Clerul se plînge, că nu are venit și totuși se înmulțește în fie care zi. Preoții nu sînt vrednici de această înaltă demnitate preoțească. Cine este înzestrat de la natură cu un pîn bogat, în dată crede, că este destinat să fie preot. Uniunea nu există în propășirea științei și cunoștințelor, nici în nobilitatea moravurilor. Preoții uniți despart căsătoriile pentru bani și încheie altele tot pentru bani. Unii dintre ei își iau în căsătorie pe soția fratelui lor. Sînt și hoști și tâlhari între ei, și prevaricatori de argint, aur și sare, fabricatori de monedă falsă, adulteri, și întinați cu tot felul de vicii. ²⁾

Acest operat infam fu prezentat dietei în ședința de la 6 Decembrie 1737. Se înțelege de sine, că epi-

¹⁾ Vezi mai sus pag. 41.

²⁾ Cf. Höchsmann l. c.

scopul nu putea fi mulțămît cu un ast fel de proiect, care în loc să împlinescă justele cereri ale clerului și poporului unit, îl insultă în fața țării în modul cel mai neomenos și cu o manieră adevărat machiavelistică. Excesse sau chiar crime comise de câte va persoane bisericesci, cari pôte își uitaseră de chemarea lor, se aruncau în fața unei tagme întregi. Se impută nestatornicie în uniune, chiar din partea acelorora, cari cu tot aparatul puterii publice lucrau pe toate căile pentru dărîmarea unirii: domnii de pămînt, în partea cea mai mare calvinî, sumuțînd în continuu poporul în contra unirii, scoțînd pe preoții uniți din comune și punînd în locul lor preoți neuniți, ér luteranî sași nepermițînd macar să se așeze în comunele din fundul regesc preoți uniți. Se impută clerului, că ține cultul dumnezeesc în case private, deși tocmai cei ce făceau această imputare nu permiteau uniților nici măcar să-și zidescă bisericile, ér episcopului Klein, care căpătase prin donațiune un loc în orașul Sibiū, nu i-au permis nici să zidescă pe el o căsuță de rugăciune, deși bietul episcop întervenise cu totă energia și la magistrat, și la comandantul general și la curtea împăratescă. Se impută clerului, că nu are cultură, din partea acelorora, cari pe fiii iohagilor nu-i lăsaū, să umble la școle, ca ast fel să se pôtă cresce un cler mai luminat, ér fiii nobililor români, alt cum puținî la număr, se puteau mai bine ferici pe alte cariere, de cât pe cea preoțescă, pururea bajocorită și desprețuită. Este adevărat, că se imbiau și se făceau preoți și cu mai puțină învățătură, căci bieții ómenî căutaū să scape de insuportabilele biruri și robote de sclavi, cari trebuiau să le facă domnilor. Se impută, că prin uniune nu sporesce cultura, nici nu se nobiliteză moravurile, deși tocmai acuatorii împiedeau desfășurarea forțelor nouē intelectuale și morale acuirate de poporul românesc prin uniune.

Apoi orî ce om cu minte pôte pricepe, că o instituțiune prigonită, în timp scurt de 30 anî, nu pôte schimba cu totul un popor. Se aruncă în fața clerului tot felul de crime și excese, dar nu se făcea nici o amintire de numărósele canóne sinodale aduse tocmai sub unire pentru stîrpirea lor, nici de sentințele bisericescî, cari pedepsiau pe cei pécătoși. Și cine făcea aceste imputări? Nisce ómenî, cari chieamați a face lege și dreptate, erau gata tot deauna la ilegalități și abuzuri și nu ca să-ți facă dreptate, ci ca să te aperi de prepotențele lor, trebuia să-î mituescî.

După o lungă și animată discusiune în dietă asupra operatului comisiunii, acesta fû îndrumată, să facă staturilor o propunere concretă cu privire la subsistința preoților uniți. Comisiunea se întrunî în 7 Decembre 1737 și co-tată, că preoții aũ suficientă subsistință, ba încă unele taxe trebuie să se reducă. De o dată comisiunea propuse pentru fie care preot următoarele venite: de la o familie cu stare mai bună câte 3 feldere de bucate, de la o familie cu stare mai slăbuță jumătate din cuantul amintit, ér de la o familie sêracă câte 30 denari. Stolă să capete preoții: pentru hotez 6 denari; pentru slobođirea femeii din casă 6 denari; pentru cununie 24 denari; pentru paști nimica; pentru mărturisire nimica; pentru molidvă 3 denari; la bobotéză de la fiecare familie câte 3 denari, pentru maslu nimica; pentru înmormîntare 1 fl. unguresc; pentru deslegare la grópă nimica; pentru sârăcustă, cine vrea, să dea 1 fl. ungurese; pentru sârindar cine vrea să dea 6 fl. ung. Clăcile să se stêrgă.

Dieta în ședința de la 18 Decembre 1737 aprobă propunerile comisiunii, nu le acceptă însă episcopul, și fiind că pertractările s'aũ intrerupt din cauză, că pentru sêrbătorile Crăciunului dieta a trebuit să-și amâne ședințele, staturile aũ scris la curte, că postulatele Clerului

român nu s'au putut încă pertractă și decide, dar se vor examina și pertractă în proxima dietă, și la timpul său se va face raport la Curte. De o dată staturile își exprimară speranța, că augusta Curte nu va știrbi privilegiile celor lalte națiuni.¹⁾

Dieta se convocă din nou pe 1 Februar 1738. Episcopul își propuse acuma se facă ultima încercare de a ajunge la o înțelegere cu dieta în privința postulatelor Clerului unit. În ședința de la 27 Februar 1738 prezintă dietei următorul proiect de împăcare: 1) Parochiile să se împartă în 3 clase: în parochii mari, cari au cel puțin 100, în parochii de mijloc, cari au 50—100, și mici, cari au 20—50 părechii cununate. 2) Într'o parochie mare să se asigneze loc intern pentru casă parochială lung și lat de 100 stângini (orgii), în parochie de mijloc de 50, și într'una mică de 40 de stângini. 3) Unde nu se pot da decime, să se dea quarte, ca d. e. în domeniile fiscale. În fundul regese să se dea decimele întregi. Unde domni de pământ nu ar permite, ca preoților să se dea quarte, să li-se taie loc de sămănat și de fenaț la câmp, și anume în parochii mari agrii, cari aduc 100 cubuli (gălete) de bucate, și fenaț de 50 cară de fân, în parochii de mijloc agrii de 50 gălete de bucate și de 25 cară de fân, în parochii mici agrii de 40 gălete de bucate și fenaț de 12 care de fân. 4) Unde preotul nu pôte căpeta nici decime, nici quarte, nici porțiune canonică, fie care parochian se dea o găletă de grâu, 2 feldere de ovės, 2 feldere de cucuruz, și din legumi câte ceva proporțional; er dacă țeranul nu are sămăntură, să plătescă 1 floren. 5) Stola să rămână așa, cum a fost obiceiul de mai înainte. 6) Clerul să nu fie supus forului secular. 7) Parochii să nu fie amovați și inlocuiți

¹⁾ W. Union combinat cu Höchsmann l. c. și cu vorbirea episcopului din sinodul de la 1744.

cu preoți schismatici. 8) Să nu se mai comită violențe asupra preoților uniți, luându-li-se vitele și șilindu-i la robote. 9) Bisericele să nu mai fie înfestate de domniile de pământ. Aceștia să nu împiedece repararea lor și ținerea cultului dumnezeesc. 10) Credincioșii să nu fie împiedecați de la cultul dumnezeesc în zi de sărbătoare. 11) Fiii preoților, cât timp sînt sub puterea părintească, să fie scutiți de servitutea jobăgiei. După aceea să iobăgescă numai dacă nu se preoțesc. 12) Preoții bigami întorși la unire să nu fie liberi de sarcinile publice, nici să nu potă funcționa. 13) Preoții când se introduc în oficiu său se promoveză, să facă profesiunea credinței. Nici un iobagiū să nu fie sfințit preot fără invoirea în scris a domnului său. 14) Episcopul să nu sfințescă preot pentru o anumită parohie înainte de ce acesta ar fi devenit vacantă. 15) Preoților să nu le fie iertat a pretinde de la credincioșii lor nimic a fară de venitele statorite în acest proiect. 16) Pruncii să capete instrucțiune de la învățători (institutori) în localuri private. 17) Nimenea, a fară de episcopul, să nu potă dicta cenzură bisericească.

Dieta a cetit acest proiect de împăcare a episcopului și l'a relegat la comisiunea sa, care în locul membrilor absenți fu întregită cu următorii membrii: Conte Stefan Mikes, Iosif Rhédei, Michail Dioszegy, Alesandru Dobay, Francisc Boér, baronul Paul Haller, Petru Binder consulul Mediașului, Andreiū Kissling judele scaunului din Cohalm.

Această comisiune în ședința sa de la 12 Martie 1738 întrebă pe episcopul Klein, că nu ar fi aplecat să lase a fară vre unul din punctele proiectului său. Episcopul și delegații clerului declarară, că nu sînt aplecați a face nici o schimbare în proiectul lor. Atunci comisiunea presentă un alt proiect deosebit de al episcopului, declarând, că dacă clerul românesc îl primesce, bine; dacă

nu, ea va rămâne pe lângă opiniunea, ce și-a formulat-o în această cauză pe timpul dietei de la 2 Novembre până la 18 Decembre 1737. Episcopul însă rămase pe lângă proiectul său. În fine lucrul ajunse la desbatere în ședințele dietei din 18 și 20 Martie 1738. Dieta primi proiectul comisiunii și-l comunică și guvernului. Episcopul în ședința de la 29 Martie 1738, cu o zi înainte de închiderea dietei, prezentă un memorial, în care protestă serbătorește în contra proiectului comisiunii acceptat de dietă. Atunci staturile prin rostul baronului Ioan Toroczky, Stefan Daniel și Petru Binder ridicară contra-protest, în care impută episcopului, că a zădărnicit ori ce învoire amicală, și a făcut de s'a amânat atât de mult rezolvirea acestei afaceri odioase. De o dată pretindeau de la episcopul, să nu mai dea informațiuni sinistre la Curte în contra staturilor, căci la cas contrar acestea vor fi silite să facă pașii de lipsă pentru apărarea drepturilor și onorei lor. Episcopul, cereau mai de parte staturile, să se ferescă de a mai escmunica pe cine va fără de consensul teologului iesuit.

Guvernul cu raportul său din 31 Martie 1738 așternu toate actele la împăratul, plângându-se cât de mult lucru li-a făcut afacerea acesta a bisericii unite, și dându-i informațiuni nefavorabile la cererile episcopului.¹⁾

Ast fel s'a terminat în dieta Transilvaniei din 1738 lupta crâncenă, ce a purtat-o episcopul pentru drepturile bisericii și națiunii sale în timp de 5 ani.

Acăsta dietă nici nu s'a mai putut întruni curând spre a-și bate joc de „*Vlădica și popii valachi*“, pentru că ciuma, care apără deja în 1737, pustiă și mai cumplit în 1738. Numai în scaunele săsesci de la Orăștie, Sebeș, Miercurea, Sibiu și Cincul mare au pierit în câte va luni 8602 persoane.²⁾

¹⁾ W. Union.

²⁾ Höchsmann l. c.

Marea controversă dintre episcopul unit și statutele Transilvaniei nu s'a putut decide sub domnia împăratului Carol VI-lea, care muri în 20 Octobrie 1740, și care o lăsa moștenire împărătesei Maria Teresia.

Înainte de ce ne-am despărți de acel împărat, de a cărui nume este legată dotarea episcopiei unite a Făgărașului cu dominiul de la Blaș, înființarea mănăstirii, școlilor și a bisericii catedrale, mai amintim, că tot el prin decretul de la 24 Ianuar 1736 a conces preoților uniți sare gratuită, pe cum se proiectase din partea comisiunii de la 1735.¹⁾ Prin decretul din 9 Aprilie 1736 camera aulică a dispus să se restituie clerului unit proprietatea imobilă din Orda (M. Váradya) constatătoare din agrii, livezi și mori, care fusese ocupată de fisc sub pretext, că ar fi fost a episcopului Ioan Giurgiu.²⁾ Prin decretul din 4 Martie 1739, din motivul, că Blașul devenise reședință episcopescă, împăratul dă acestui orașel dreptul de a ține tirg Joii în fie care săptămână.³⁾ În 1734 împăratul a dispus să se facă cercetare în toate comunele districtului Făgărașului pentru asupririle grele, ce le suferia clerul, mai virtos din partea tiranului Ioan Harthmann provisorul domeniului hșcal apafiian de la Făgăraș.⁴⁾

¹⁾ Vezi mai sus pag. 36.

²⁾ W. Union.

³⁾ Cipariu: Archiv pentru filologie și istorie pag. 59.

⁴⁾ Archivul mitropolitan din Blaș.

Capitolul V.

Klein pentru drepturile bisericeii și națiunii române sub domnia Mariei Teresiei.

În decursul domniei lui Carol al VI episcopul ajunsese la convingerea, că ori ce încercare de a dobândi vre o ușurare pentru clerul și poporul său de la guvernul și dieta Transilvaniei, este zădarnică. Acesta neîncredere în guvernul țerei a exprimat-o episcopul în termeni foarte rezoluți într-o scrisoare din 23 Iuliu 1741, în care întrevenia în favorul Românilor din Săcădate și Rășinari¹⁾ față cu aspirările Sașilor. Fiind că guvernul făcea episcopului imputarea, că se amestecă în afaceri seculare, acesta răspunde: „Datorința oficiului meu nu mă lasă, ca eu să fiu nepăsător, să trec cu vederea meșteșugurile făurite din ură de religiune pentru a-mi stirpi biserica și să nu recurg la locul cuvenit în contra acelor, căci alt cum cu drept cuvint s'ar dice despre mine, cea ce zicea S. Ioan Gură-de-aur în Filipicele sale sfinte, că nu ar fi patriarhul Constantinoplei, ci căne mut, dacă nu ar înfrunța pe împărătesa pentru nedreptatea făcută văduvei.“ Apoi episcopul își încheia scrisoarea: „Fiind că am băgat de samă, că această întrepunere a mea (în favorul Săcădățenilor și Rășinărenilor) a fost neplăcută înaltului guvern regesc, după ce voiți fi comunicat cu superiorii mei scrisoarea înaltului guvern regesc, eu fusum-mi imi voiți da silința, pe cât se va potē din partea mea, ca să nu mai molestez cu ast fel de lucruri pe înaltul guvern regesc“²⁾.

Dar în Viena, unde își pusese episcopul totă speranța, încă nu erau constelațiuni favorabile pentru nișuințele lui. Împărătesa M. Teresia, strimtorată de rășbóiele și primejdiile, cari îi amenințau împărăția din

¹⁾ Ambele comune sint situate aproape de Sibiu.

²⁾ Archivul metrop. din Blaș, în copie la auctorul.

afară, făcea tot ce-î sta în putință spre a-și câștiga simpatțiile Ungurilor. În 18 Maiu 1741 se deschise dieta Ungariei în Poșon. În 19 Iuniu 1741 însă-și împărătésa, în contra obiceiului, plecă la această dietă. Ca să cucerească pe Ungurii atât de simțitori pentru forme esterne, împărătésa rinduise, ca naia ce avea să o transporte de la Viena pe Dunăre până la Poșon, să fie totă împodobită cu tricolorul și insigniile unguresci. Chiar și personalul de serviciu de pe naie era îmbrăcat în aceste colori. Nicăiri nu se vedea, de cât roșu, verde și alb. Acăsta dietă nu a rămas fără înjurință asupra rapórtelor din Transilvania. Ungurii cereau încă de atunci, ca împărătésa să guverneze Transilvania numai ca regiună a Ungariei, ba pretindeau chiar *uniunea și contopirea Transilvaniei cu Ungaria*. Împărătésa făcea celea mai frumoșe promisiuni Ungurilor, că-și va da silința, să restabilească starea fericită a Ungariei și a poporului ei și strălucirea numelui lui de odinioară. Dieta se închise după încoronarea reginei-împărătese, în 29 Octobree 1741, și între cei 70 articli de lege votați era și acela, că regina va considera Transilvania ca apartinătoare corónei Ungariei și comitatele Crasna, Solnocul de mijloc, Zarandul și districtul Cetății de peatră, se vor încorpora la Ungaria, după ce în privința acăsta va fi aseultat și pe reprezentanții Transilvaniei¹⁾. Ast fel au fost asigurate „așa numitele libertăți ale națiunii (ungare), cari nu aveau alt scop, de cât un libertinagiu tot mai mare pentru clasele privilegiate, și o selăvie tot mai adâncă pentru clasele asuprite“²⁾.

Între ast fel de împrejurări trebuia să reclameze episcopul drepturile bisericeii și națiunii române.

¹⁾ Alfred Ritter v. Arneht: Maria Theresia, Wien 1868, Erster Band pag. 253 și urm.

²⁾ Idem, ibid. pag. 257.

Episcopul, în dată după suirea împărătesei M. Teresia pe tron, trimise la Curte mai multe petițiuni atât în numele său, cât și în al bisericeii și națiunii. Acestea nu le trimise de a dreptul, ci saū prin principele Lobkovitz, saū prin nunțiul apostolic din Viena, saū prin agentul său George Hardt, căruia îi plătia salar regulat în fie care an, ér pe anul 1742 i-a mai adaus 50 fl. R.¹⁾ Cu deosebire Nunțiul spriginia cu totă căldura causa episcopului, cea ce se vede din mai multe epistole, prin cari episcopul în 1741 îi mulțămia pentru întervenirea lui puternică. Tot Nunțiul dase episcopului și sfatul, ca în fruntea unei deputațiuni din Cler și popor să mērgă la Poșon, unde să afla împărătesa, spre a presenta acesteia omagiile. Episcopul făcu în dată toate pregătirile de drum. De la provisorul dominiului ceru să încaseze și să-i pună la dispoziție toate venitele. De la prefectul armelor din Sibiiu își scose pasaport pentru Ungaria, și de la împărătesa ceru concesiune de a se poté presenta înaintea Ei. Bolnăvindu-se greū, episcopul nu potū pleca la Poșon, deși Nunțiul apostolic îl îndemnă să grăbescă și fără a mai aștepta concesiune de la împărătesa. În fine, tum apare din epistola de dto 9 Novembre 1741²⁾, episcopul credea, că va poté pleca fără altă amânare. Êtă ce scria Nunțiului: „Cumunicându-mi Escelenția Vóstră răspunsurile la plāngerile Multonorațiilor domni Stefan Timandi de la Juc și Nicolaū Pop de la Biiia date în numele întreg venerabilului cler, și primind epistola Escelenției Vóstre din 20 Iuliū, am înțeles, că gravaminele Veneratului Cler prezentate de numiții numai în terminii generali, trebuie să se propună în scris unul câte unul, limpede și distinct. Dar Escellentissime Dómne, dacā an vrea să propunem

¹⁾ Epistola cătră Hardt din 6 Dec. 1741 în arhivul metrop. din Blaș. 2

²⁾ Archivul metrop. din Blaș.

unul câte unul gravaminele, cu cari este apăsător Clerul și națiunea română în această patrie, atunci ar trebui să se scrie nu o petițiune, ci un tom grozav de mare (*ingens tomus*). Decî ca să nu fim prea supărători, prezentând toate acele gravamine, cred că este de ajuns dacă se vor prezenta preagrațiosului tron al Majestății Sale regale acele gravamine, cari le-am arătat unul câte unul și le-am probat de ajuns în cele două petițiuni trimise cu adîncă umilință prin mijlocire Escelenției Văstre și a nume una pe la sîrbătorea Rusaliilor, er alta acum de curînd. Îndreptându-se aceste gravamine, și celelalte se vor potè ușor corege. Ce privesce cele alalte lucruri atinse în scrisoarea Escelenției Văstre, deși pentru apărarea cauzelor Venerabilului Cler ce am luat-o asupra mea, *m'am făcut de ură mai cu toți magnații și fruntașii acestei Provinciî* (Transilvania), totuși fiind că întreg Clerul o dorește acesta de la mine, și zice, că nu-și potè încredința altuia cauzele sale, de ore ce are pilde deplorabile, din cari a învățat, că ómenii privați nu folosesc cheltuelile Clerului spre binele lui public, ci spre folosul propriu și privat; *asa foarte bucuros mē voiū supune părintescilor sfaturî ale Escelenției Văstre, și sum gata a merge nu numai la augusta Curte, ci în cas de lipsă, și la Roma și ori unde într'alt loc; căci așa sum dispus în sufletul meū, în cât tot ce pot face în folosul Clerului și a națiunei noastre asuprite spre mărirea lui Dumnezeu și înaintarea bisericēi, nu mē îndoesc a duce în deplinire chiar și cu vîrsarea sîngelui meū propriu. De acea cu ajutoriul lui Dumnezeu mē voiū sili să merg la augusta Curte cât mai curînd, mai virtos și din acea cauză, că deputațiunea Provinciēi (Transilvania) cu noul cancelar, ilustrul domn conte Gyulaffi, a și plecat de aci la Curte^u.*

Dar bóla nu l-a permis nici acum să-și împlinescă dorul ferbinte, căci în 24 Novembre 1741 scrie erăși

Nunțului: „Prin curierul de deunăzi avisasem cu umilință pe Escelenția Voastră, că mă voiți duce la Poșon, dar impedecat de bolă, sum silit a părăsi acest drum. Fiind că tocmăi acum să tracteză (la Curte) afacerile Transilvaniei, și fiind că mă tem să nu se aducă vre o hotărîre prejudițioasă drepturilor noastre, cu totă umilința rog pe Escelenția Voastră, îndurați-vă cu zelul înăscut, a arăta atâta dragoste acestei nouă Biserice, ca în cas când s'ar meșteșugi ceva injurios nouă, să binevoiți Escelența Voastră, — și până când mă voiți poté presenta eu sau în persoană sau prin deputați, — a înlătura sau împedeca acésta cu înțelepciunea și desteritatea Escelenției Voștre, și tot o dată a face atent pe agentul nostru D. George Hardt, să grijescă, conform detorinței sale, de afacerile noastre, și să le promoveze, unde va fi de lipsă, fără încetare. Țr de cumva Esc. Voastră veți observa, că este neglijent în lucrul acesta, Vă rog cu supunere, să-l substituiți cu altul mai destoinic pe lângă salar cinstit, care il voiți plăti de bună samă“ 1).

Vedënd episcopul că încă nu se însănătoșeză spre a puté pleca la Poșon, a trimis acolo pe protopopul din Armeni, Țr pe agentul său l-a rugat să vină la Blaș, ca să se înțelégă cu el în persoană asupra călătoriei sale la Poșon.

Într'acea se pare, că episcopul a aflat, că dieta ungară din Poșon s'a închis și împărătésa nu mai petrece acolo. Ast fel a abdis de gândul de a-și depune omagiile sale înaintea împărătesei în acest oraș, și a plecat la Sibiiu spre a mijloci la guvern resolvirea favorabilă a unor cauze. Aci cu puțină intrerumpere a stat până în 26 Aprilie 1742, când s'a întors la Blaș spre a conduce sinodul din 3,14 Maiu aceluiasi an. În acest sinod s'a pertractat și cestiunea, că de unde să se acopere

1) Ibidem.

cheltueile episcopului și vicariului, cari trebuiau să le facă la dieta, ce atunci avea să se intrunească la Sibiu. În privința acésta sinodul enunță: „De lipsă socoti sântul sinod, cum la acésta viitoare dietă să fie lângă M. D. Vlădica preacinstitul vicarăș, cari pentru cheltuelă, pe cum s'a fost aședat mai înainte, să aibă taleri, însă în-țimplându-se a zăbovi în Sibiu vreme multă, și pentru acea a cheltui mai mult, de cât talerii, pe ce vor face credincioasă remonstrație, să se refundăluască (restituiescă) de la cinstitul cler. *Așizdere a din fundușul care este, se rînduesc o sută de galbină, ca fiind lipsă cu accia să se dec la vre un patron, se aibă unde se tinde M. D. Vlădică cu preacinstitul Vicarăș*“¹⁾.

Am citat acest conclud, ca de o parte să cunoșcem spiritul de abnegațiune și de jertfă, de care era condus atunci clerul spre a elupta drepturile bisericeii și națiunii sale, și spre a cunoșce moravurile puternicilor de atunci, pe cari numai cu argumente sunătoare îi potea omul îndupleca, să apere saū să nu asuprescă vre o cauză dreptă.

Tot sinodul acesta hotări, ca episcopul să numescă un procurator, care să apere cauzele clerului și episcopului la guvern, în dietă, la tablă, în comitate și scaune, promițind sinodul, că se va griji de un fond anume pentru plățirea avocatului. Acésta hotărire episcopul o duse îndată în deplinire, căci prin decretul din 15 Maiu 1742 numi procurator al clerului pe Ioan Tolnay de Sélle.

După sinod episcopul plecă la dieta din Sibiu, unde petrecu pană la finea lunei lui Iuniu²⁾. Cîrînd după

¹⁾ I. M. Moldovan Acte sinod t. I. pag 147.

²⁾ În Iunie episcopul era, după actele din arhivul metropolitan, încă tot în Sibiu, și ast fel în luna acésta nu a putut sosi în Viena, pe cum afirmă dl Duică în „Procesul episcopului Klein“ pagina 5.

aceea episcopul plecă la Viena, unde sosi prin August 1742¹⁾, adevă pe când deputațiunea dietei Transilvaniei se pregătia să se reîntorcă acasă.

La Curtea împărătescă stăruia episcopul deosebit pentru confirmarea diplomei Leopoldine a doua din 19 Martie 1701 și de o dată cerea cu insistență, ca națiunea română se fie primită nu numai din punct de vedere religios, pe baza credinței sale catolice, ci să fie primită și politicesce ca a *patra națiune* între celelalte trei națiuni privilegiate.

Împărătesa trimise toate cererile lui Klein la Cancelaria aulică transilvană, în care tot magnați din Transilvania aveau înriurința cea mai mare. Cu opiniunea Cancelariei aulice episcopul rămase nemulțămît. Perțându-și totă increderea intru acest dicasteriū, în fruntea căruia pe atunci era contele Ladislau Gyulaffi de Ratoth, episcopul ceru de la împărătesa, ca toate gravaminele lui și ale clerului și națiunii române se fie esaminate de nou prin o comisiune aulică, și de o dată promise împărătesei, că dacă i-se vor implini cererile, el va forma regimente române (10,000 soldați) spre a o ajuta în răsbóie, numai să fie conduse și de ofițeri români până și în statul maior, și va îndupleca pe români, ca ei încă să concurgă la îmbrăcarea soldaților. Acesta arată că episcopul nu lăsă neîntrebuințat nici un mijloc, spre a dispune inima împărătesei în favorul cauzei, ce o reprezenta el.

În privința acestor regimente este de însemnat, că încă în anul 1741 agentul Hardt recomandase episcopului acest mijloc spre a poté dobindi ceva de la Curte. În 2 Novembre 1741 episcopul seriă agentului:

¹⁾ În memoriul din 25 Nov. 1743 (Hurmuzachi Documente v. VI. pag. 567) episcopul zicea, că se află în Viena de 15 luni (per quinque quadrantes anni).

„Argumentele și motivele aduse spre a ne îndupleca, ca se oferim Maiestății Sale regale un regiment întreg cu cheltuēla Clerului și națiunii, sînt întru adevăr foarte ponderose, și măcar de am pute să ne și ținem de ele! Dar durere! Clerul meu a ajuns la o ast fel de desolațiune și este apăsāt de atâtea strimbătăți, și este încercat din afară cu atâtea sarcini, în cāt ne cum să potā oferi cu cheltuēla sa un regiment întreg, dar cei mai mulți din trînsul nu aū nici ce mănca. Nici nu-i mirare, cānd eū, episcopul lor, trebue să dāu cuartir (teologului) într'un mod ne mai pomenit, și fără de voia mea să mă fac patronul, ca se nu dīe servul, unei case de ospetī. Afarā de acēsta națiunea romānā încă va trebui să concurgā la cei 5000 soldați, cari se vor trimite din Transilvania¹⁾. Alt cum bucuros a-și vrea să sciū sfatul Palatinului regatului. *Preste tōte acestea națiunea romānā ar trebui să se încorporeze staturilor transilvane după cuprînsul diplomei Leopoldine.* Decī acēsta diplomā să se esecuteze²⁾. La o lunā după acēsta epistolā episcopul scria agentului: „Ce privesce opiniunea, ca clerul și națiunea romānā să oferescā Maiestății Sale Regale miliție saū o anumitā sumā de bani în semn de devoțiune, am înțeles motivele desfășurate în epistolele din urmă ale Ilustrității Tale. De o camdatā inse nu pot promite. Cāci după ce provincia acēsta transilvanā are să presteze 5000 soldați, și asupra modului și formalităților, ce aū să se observe la înființarea acelor 5 regimente, se va hotāri în dieta viitoare a staturilor și ordinilor, este sigur, cā și Romānii vor avea să concurgā foarte mult la acele regimente și cu omenī și cu bani, *pentru cā deși sîntem eschiși de lu favoruri, totuși la sarcini voesc (dușmanii) să luăm și noi totdeauna parte.*

¹⁾ Dieta din 1742 a și oferit și înarmat 2000 infanteriști și 1000 de husari. Hochsmann l. c. p. 125.

²⁾ Arhivul metrop. din Blaș.

Și fiind că națiunea română nu este recunoscută ca receptă de celelalte națiuni, ar fi împedecată chiar din partea patrioților de a se grupa separat sub steagurile militare, și din această s'ar nasee tot mai mari împărecheri și vexațiuni pentru poporul român (*romano-valahicus*). Așa dar mai întâiu să se planteze arborele, și după aceea să se aștepte fructele: nici vițelul nu-î fără de vară. *Recunoscă-ne de națiune receptă, ca să putem presta și noi o ust fel de devoțiune homagiulă*¹⁾.

Cea ce episcopul nu promitea la anul 1741, promise în 1743, numai ca să-și potă ajunge scopul măreț, pentru care luera cu totă căldura inimii sale. Împărătesa implini și cererea aceea a episcopului, ca toate gravaminele lui să fie examinate și de o comisiune aulică. Înainte de a pleca în Bohemia spre a se încorona, unde petrecu din 25 Aprilie până în 16 Iunie 1743²⁾, dede ordin, ca o comisiune aulică să reasume toate gravaminele națiunii și clerului român, și în absența ei să studieze cauza, ér după refutórcerea ei să-î facă raport. Până atunci episcopul să rămână în Viena³⁾.

Așa să vede inse, că și comisiunea aulică s'a lovit de blăstematul sistem al constituțiunii Transilvaniei, în sensul căruia nimenea nu avea drepturi politice și civile dacă nu aparținea vre uneia dintre cele trei națiuni: Ungurii, Secuții și Sașii, și vre uneia dintre cele patru religii recepte: romano-catolică, luterană, reformată și unitară. Ast fel împărătesa neputënd aduce pe basa părerii comisiunii aulice o hotărîre, care să mulțămescă

¹⁾ Epistola din 6 Dec. 1741 către agentul Hardt, ibid, in copie și la autorul.

²⁾ Alfred Ritter v. Arnoth: Maria Theresia, Zweiter Band, pag. 244 și urm. din edițiunea Wien 1864

³⁾ Memorialul Clerului și națiunii române către împărătesa din August 1743 la Hurmuzachi: Documente VI pag. 569.

pe episcopul, însărcină Cancelaria aulică transilvană, ca prin o comisiune subdelegată din sinul său să-și dea părerea la toate cererile episcopului. Comisiunea Cancelariei aulice examinează punct de punct cererile episcopului și la fie care și-a dat părerea deosebit, apoi părerea ei s'a comunicat episcopului spre a-și face replica. Actele relative la acest lucru sînt foarte interesante și instructive. De aceea noi le vom da cuprinsul cât se poate de fidel, arătînd întâiu cererile episcopului, apoi opiniunea Cancelariei aulice și la urmă replica episcopului¹⁾.

Mai întâiu s'au examinat cererile episcopului relative la **Clerul unit**, și anume *episcopul cerea*:

1) Clerul unit și lucrurile lui să se bucure de acea imunitate și prerogativă bisericească, de care se bucură clerul de ritul latin.

2) Acel cler de ritul grecesc să se scutască de sarcina de a presta decime, vamă de piață, honorare, taxe, și alte impositiv, și față cu cei ce nu ar ține samă de aceste sentințe, să se statorască o pedepsă legală.

Opiniunea cancelariei ad 1 și 2: Se pare just și cuviincios, ca clerul unit și lucrurile lui să se bucure de imunitatea clerului latin și să se scutască de prestațiunile amintite în punctul 2. Dar după pămînturile, cari le are a față de cele parohiale, să plătească și preoții uniți decime, pre cum plătesc și preoții catolici, și acesta să o facă în sensul diplomei emanate în cestiunea uniunii. Înse pedepsa în contra celor ce ar călca aceste dispozițiuni, acum să se statorască numai în general, fără a se determina suma penală, ce ar avea să o plătească transgresorii.

¹⁾ Actele acestea le avem în copie din „Hof-und Staatsarchiv“ din Viena. Copiile sînt ici și colea defectuoase, dar nu atât de tare, în cât să nu le putem înțelege cuprinsul.

Replica episcopului ad 1 și 2: Sum mulțămît cu tôte, afară de pasagiul, unde să zice, că parochiî uniți să dea decime după pămînturile lor, fiind că acesta țintese la nimicirea privilegiului dat de principele Acațiū Barcsai și confirmat de principele Mihail Apaffi, în sensul căruia clerul românesc este scutit de prestațiunea decimelor. Chiar și clerul latin nu vrea să se supună acestei sarcine, deși se cere și de la el. Țer ca în contra transgresorilor să nu se statorască o pedepsă determinată, fără de care nu se pôte pune capet esceselor și vexațiunilor, nu mă învoesc, ci cu umilință protestez.

Cererea episcopului sub punct 3 era: Să se asigneze fund intern parochial (loc de casă) în sate mai mari în lungime și lățime de 100 stângini, în sate de mijloc de 50 stângini, în sate mai mici de 40 stângini și pe acelea să se facă locuințe, pe cum aū și celelalte religiuni¹⁾.

Opiniunea Cancelariei ad 3: În ce privesce locul pentru biserică și paroch atât Cancelaria aulică, cât și Comisiunea aulică delegată și-aū dat părere identică, pe cum se vede din raportul așternut Maiestății Sale regale în acéstă caasă.

Replica episcopului ad 3: Dacă se va asigna loc intern suficient, pe cum aū ministrii celor alalte religiuni, atunci sum mulțămît.

Cererea episcopului sub 4: Să se asigneze pentru subsistința clerului unit decime în fundul regese și airea, pe cum aū și predicatorii altor religiuni, Țer în dominiile fiscale Apaffiane să i-se asigneze quarțe (pătrare de decime).

În comitate unde decimele nu s'aū dat prin decret regesc în formă de privilegiū, ci s'aū întrodus prin un

¹⁾ Veđi mai sus pag. 52.

articol de lege prejudițios, ori au fost ocupate din partea domnilor de pământ, acolo decimele să se restituască Clerului.

Din contră acolo, unde posesiunea decimelor este întemeiată pe un privilegiu regesc, parochii să capete quarte, ori porțiuni canonică ecivalentă.

Între Săcuț, unde nu sint decime și quarte, să se asigneze capetii, sau porțiuni canonice, întocmai ca la preoții altor religii.

Opiniunea cancelariei ad 4: În locul decimelor și quartelor pretinse de clerul unit, opiniunea cancelariei aulice a rinduit, ca pretutindinea în principatul Transilvaniei să se asigneze preoților capetii sau porțiuni canonice, căci cu privire la decime staturile Transilvaniei au adus motive legale și vrednice de a fi luate în considerațiune, conform cărora preoților uniți nu se pot da decime, de ore-ce bunurile (moșiile), după cari se plătesc decime, sau sint în posesiunea fiscului și ast fel de decimele lor principelui are drept să dispună, sau au fost date cu toate proventele lor la posesori privați, și ast fel în aceste bunuri, a fără de domnul de pământ, nimenia nu are drept de a dispune de proventele lor și prin urmare nici de decimele lor. A fără de acestea mai sint decime numite arendatiție, cari în sensul legilor compet domnilor de pământ pentru suma de arândă, ce are să li-se plătescă. Mai sint apoi decime, cari după obiceiul vechiu le primesc consilierii guvernului și asesorii tablei în virtutea oficiului lor preste plata de arândă. În fine sint decime în fundul regesc, cari se primesc sau în virtutea unor privilegii ori cessionale, sau și fără de acestea. Deci ar fi consult să se mulțămescă preoții uniți cu capetiile, fără a altera dreptul fiscului și al domnilor de pământ, fiind că acest drept își are rădăcina sa în legi, în donațiuni regesci, în praxă și obiceiul vechiu.

Replica Episcopului ad 4: Protestez în chipul cel mai sârbătoresc cu atât mai virtuos, că acestea nici de cum nu corespund umilitelor mele cereri și remonstrățiunii alăturate sub B numărul 8 și 9, de ôre ce eũ nici o dată nu am cerut, să se restringă dreptul fiscului regesc, sau al domnilor de pământ, cari posed decimele pe basa unor donațiuni regesci; ci eũ am cerut numai aceea, că în fundul regesc, unde fiscul regesc primesce una din patru părți, őr păstorii (preoții) luterani cele lalte trei părți din decime, aceste trei părți parohiale din decime, cari se încassază în mod incompetent și nedrept de la Românii nostri, în sensul Constituțiunilor Approbatae, Part. I, Tit 1 și 7, să se dea preoților greco-catolici; asemenea în bunurile fiscale apaffiané, unde fiscul regesc încassază trei părți din decime, őr păstorii acatolici pentru oficiul lor parochial a patra parte de la Românii uniți, acesta parte (quartă) să se asigneze parochilor uniți pentru oficiul lor parochial, fiind că acesta este titlul, pentru care se dă altora.

Relativ la acea parte din opiniune, unde se zice, că în pământul regesc decimele parohiale compet Sașilor pe basa unui privilegiu regesc, acesta este adevărat în ce privesce decimele plătite din partea Sașilor pe séma parochilor săsesci (luterani), nu este însă adevărat în ce privesce decimele, ce le dau Românii, căci la aceste decime nu se estind privilegiile Sașilor, nici nu pot invoca Sașii în favorul lor vre-o lege ori obiceiũ, fiind că în ast fel de beneficii spirituale, pe cum se pôte vedé din remonstrățiunea mea citată, nu se admite prescripțiunea, de cumva nu voim să afirmãm în contra hotărârii prea înalte, că Românii uniți nu sint catolici adevărați, și ca atari nu sint capabili de a se bucurá de favorurile, cari le au alții. Dacă dar Românii uniți sint catolici adevărați, în virtutea cărei calități trebuie să fie considerați ca recepti în sensul legilor patriei, atunci pentru

ce să nu se bucure și ei de aceste beneficii și de favorul legii?

A fară de acestea acolo, unde decimele le primese secularii prin us (obiceiū), principele are drept să cerceteze prin directorul cauzelor sale, adecă prin fișcalul său, ore compet secularilor acele decime după dreptate, și ore încasséză-se acele decime fără prejudiciul unui al treilea. În cazul din urmă, după dreptate și adevăr, principele pôte sterge abuzul. Prin urmare eū zic, că sint bune și capețiile, însă numai în acele locuri, unde alt beneficiū parochial nu se pôte asigná, căci altcum s'ar îngreună bieții țeranī, fiind că ei ar plăti la unii preoți decime și la alții capeții. Din acestea se vede, că eū nu cer nimica, ce ar vêtēmá dreptul físcului regese, saū al altora, nici nu doresc alt ceva, de cât să se asigneze și preoților uniți beneficiū parochial după împrejurările locale, întocmai pe cum se asignéză preoților celor lalte religii, și ast fel unde preoții altor religii capetă decime și quarte de la parochienii lor proprii, să capete și parochii uniți de la parochienii lor proprii, ér unde se daū numai capeții saū alt ceva pentru subsistița preoților, să se dea acestea și parochilor uniți. În chipul acesta țēranul nu se va îngreună cu sarcini nōuē, ér preoții vor avé din ce trăi. În privința acesta nu este de a se luá în sēmá obiecțiunea domnilor din Transilvania, cari zic, că ast fel de beneficii compet numai catolicilor și ministrilor celor lalte religii, cari aparțin vre unei națiuni recepte, dar nu și Romānilor, cari sint numai suferiți (tolerați). La acéstá obiecțiune rēspund, că nu este adevērat, că noi am fi numai tolerați, apoi nu este nici o deosebire între acela, care este recept în virtutea unui privilegiū, pe cum sintem noi în virtutea diplomei a dóua Leopoldine, și între acela, care este recept în virtutea unei legi, căci și privilegiul și legea daū acela-și favor.

Nu trebuie să se considere nici acea obiecțiune a contrarilor noștri, că nici preoții ruteni de ritul grecesc din Ungaria în diecesa Muncaciului nu capătă decime de la credincioșii lor proprii, și că prin urmare nici Românii nu pot pretinde decime. La acestea răspund, că mirenii ruteni abia au vre un sat, în care să nu se afle și Unguri de ritul latin, și cu toții abia sînt 10,000 de familii. Și fiind că acolo nici parochii de ritul latin nu capătă decime, urmază ca nici uniții să nu capete. Dar Românii locuiesc singuri nu numai sate întregi, ci și districte întregi, și sînt în Principat la 100,000 de familii. Și fiind că în Transilvania cele lalte religiuni pretind și capătă decime, cu drept cuvînt se pôte zice, că nu ar fi lucru nedrept, ca și parochilor uniți să li-se dea decime din partea credincioșilor lor.

Cererea Episcopului sub 5: Unde sînt mai mulți uniți, să le fie ȳertat a-și face biserică, și să se estindă și la ei articolul Constituțiunilor Aprobate, care dispune, că acolo, unde se află mai multe religiuni, biserica se dă acelei religiuni, a cărei locuitori sînt în majoritate.

Părerca cancelariei aulice ad 5: Se pare, că s'ar puté concede uniților, ca acolo, unde sînt mai mulți, să-și potă clădi biserică pe locul, ce li-s'ar asigná, și domnii de pămînt să nu-ı împiedece în acésta. Dar ca și la Românii uniți, cari pe atuncı erau schismatici, să se potă estinde articolul de lege despre cele patru religiuni și trei națiuni recepte în Transilvania, nu fără de motiv ne ıdoim. Din acésta ar urma, ca Nobiliı Magnați și cei lalți posesori acatolici să-și dea bisericile proprii sau ale religiunii lor, Románilor, adecă iobagilor și supușilor lor, cea ce ar fi injurios și prejudiciuos pentru dınșii; ır Reformații, Luteranii și Unitarii s'ar sculá nu numai în contra acestei petițiunii a Románilor, cari în constituțiunea patriei sînt numai tolerați, (și acum cer să fie recepti), ci și cu privire la cele lalte cereri ale

Românilor nu ar încetá a interpelá cu plângerile și rugárile lor pe Maiestatea Sa.

Replica Episcopului ad 5: Primesc cu plăcere punctul, în care ni-se dá voie a ne puté cládi bisericí, dar trebuie se declar. că opiniunea (Cancelariei), în care se susține, că noi nu sintem îndreptáțiți a ne bucurá de favorul articolului Constituțiunilor Aprobate, fiind că nu am fi recepti, este lipsită de orí ce basá, căci dacá „opiniunea“ ar fi considerat remonstrațiunea nóstrá de sub C, ar fi trebuit se recunóscá, că noi sintem recepti, mai virtos când acésta o spune apriat Diploma a dóua Leopoldiná în artículul 3. Fără de temeiú se zice și acea în opiniune, că, dacá s'ar împliní cererea nóstrá, domnul ar cedá supusului sêú biserica, căci în pámíntul regesc nu este nici un domn de pámínt afará de Princi-pele țerii.

La acestea mai adaug, că noi nu am cerut, ca iobagilor (supușilor) să se cedeze bisericile, ci am cerut să se cedeze religiunii catolice, fiind noi uniți cu biserica sântá romaná catolicá. Favorul ce s'ar face nu ar fi al nostru, ci al religiunii catolice. Acest favor numai din urá cátrá națiunea nóstrá nu se dá religiunii catolice, și „opiniunea“ mai bine vrea, ca cei asupriți până la mórte să se sfirșescá cu cererile lor pline de lacrimí, de cât ca și acatolicii să ajungá a se rugá de alții. Dar de opozițiá acatolicilor nu trebuie să se témá nimenea, dacá hotărírea prea înaltá în acéstá causá se va adauge la clausula, cu care Maiestatea Sa a binevoit a face amintire și de noi în Diploma Sa Transilvanicá. A fără de acésta neg. că noi nu am fi capabili de acest beneficiú. căci dificultatea acésta a înlăturat'o *Püspöki*, deputatul staturilor reformate și ariane (unitare), în lámurirea celor 5 puncte Leopoldine.

Cererea Episcopului sub 6: Fiind că pe Teologul episcopului îl numesce Maiestatea Sa, să binevoiescă

a întemeia pentru el o fundațiune de cel puțin 500 floreni la an.

Părerea cancelariei ad 6: Să se susțină cea ce s'a starorit de Carol al VI-lea și de împărătesa, ori fiind că Episcopul se pare, că nu mai vrea să se îngrijescă de întreținerea teologului, pentru înlăturarea neînțelegerilor dintre ei, să se taie și separeze o parte anumită din dominiul episcopesc, din ale cărei venit teologul să-și capete plata statorită, ér partea acea din dominiu să se administreze prin cel ce are, ori va avé în viitor administrațiunea averii mănăstirii Basiliene din Blaș.

Replica Episcopului ad 6: Pentru maniera nedemnă, în care se tracteză această cestiuie, am gândit, că nici să nu mai reflectez nimica, pentru că „opiniunea“ purcede „via facti“. Dar ca dreptatea se iesă la lumină, me provoc numai la remonstrațiunea mea de sub B Nro 12 și la promemoria de sub D Nro 3. Alt cum este curios, că pe mine me obligă, să țin teolog pe basa diplomei Leopoldine a doua, ér când eú cer, să se escuteze această diplomă și în punctele favorabile bisericiei mele, atunci mi-se răspunde, că nu se scie ore diploma acesta fost'a publicată, și ore nu i-a contrazis cineva în dieta Transilvaniei?

Cererea Episcopului sub 7: Maiestatea Sa Regina încă se confirme diploma a doua Leopoldină din 1701.

Opiniunea Cancelariei aulice ad 7: Fiind că nici după cercetare minuțiosă nu s'a constatat, că ore diploma acesta fost'a publicată în Transilvania, și că contrazisu-i-a cineva, ori ba; și fiind că însu-și episcopul nu o are. nici nu o pôte produce, ér conceptul ei original nu se află în arhivul Cancelariei aulice transilvane; de altă parte fiind cert, că aceea diplomă nu a fost confirmată de împărații Iosif și Carol în mod legal, ér staturile Transilvaniei zic, că articolul 3 din acea diplomă este prejudițios legilor fundamentale ale Principatului

prin acea, că voesce să bage și pe Români uniți între staturî: de acea și cancelaria și comisiunea subdelegată sînt de părere, să se scrie guvernului regesc transilvan și statului catolic separat, poruncindu-li-se, să caute în arhivele lor, că 6re află-se diploma în original, orî cel puțin în copie autentică, și dacă o vor află, să o trimită Maiestății Sale din proxima dietă a principatului, și pe Maiestatea Sa să o informeze, 6re fost'a publicată aceea diplomă în modul obicînuit, și ce pedecă nu lasă, ca preoțimea unită să se împărtășescă de favorurile cuprinse întrînsa; apoi și guvernul și statul catolic să-și dea opiniunea relativ la diplomă, pentru ca pe basa acestora Maiestatea Sa saũ să p6tă confirmă această diplomă, saũ să p6tă da o diplomă nouă, după cum îi va dictă bunătatea Ei.

Replica episcopului ad 7: Că această diplomă a dona a fost publicată în Transilvania, și acelea nu s'a contrazis, se p6te dovedi cu mărturie publică și infalibilă, și vrednică de totă credința, pe cum arată actul de sub E. unde *Püspöki*, deputatul trimis la Curte din Transilvania pe partea Reformaților și Arianilor, recunoșce sub 3 și 5, că Români mirenî sînt recipiați pe basa acestui privilegiu și că aũ să fie admiși la oficiile de senatori, și la oficiile mai mari civile, și că bisericile trebue să li se restituescă. Din acestea ușor să p6te deduce, că nu s'a contrazis de loc diplomei, căci alt cum deputatul *Püspöki* nu ar fi admis „publica fide“, ca Români să se numescă recepti în Transilvania, saũ să se bucere de atari beneficii.

Că originalul diplomei s'a perdut în revoluțiunea Rakoșiană, și acum nu-l putem presenta, destul de ture ne d6re. Dar totuși este adevărat, că conceptul ei original există în Cancelaria aulică Transilvană, cea ce a spus-o și registratorul de acolo Boer, că conceptul original s'a aflat între scrisorile, ce crai în mînile repau-

satului cancelar Baronul de Kászón¹⁾. Deci dacă a acordă privilegiu se ține de drepturile și atribuțiunile Principelui (Trip. part 2 tit. 11) și „opiniunea“ zice, că Maiestatea Voastră puteți să dați un nou privilegiu (diplomă), nu pricep, pentru ce să nu se confirme privilegiul cel vechiu emanat într'o cauză atât de salutară, căci nu are nici un temeiū aserțiunea acea a „opiniunei“, că articolul 3 din acest privilegiu s'ar fi dat în contra legilor fundamentale ale patriei, de ore ce contrariul la acesta l'am dovedit foarte limpede prin deputațiune (cum per deputationem lucidissime contrarium demonstraverim). Causa, pentru care acest privilegiu n'a fost confirmat de glorioșii împărați Iosif și Carol, n'a fost nimenea altul, de cât adversarii nostri, cari și „de facto“ se silesc din toate puterile să-l suprimă. De acea nici nu este mirare, că „opiniunea“ vrea să ne relege la guvern, ca la adversarii nostri, cari dacă ar fi voit să se arete binevoitori față cu noi, deja de mult ar fi trimis informațiune în această cauză. Ba chiar și staturile catolice din ură cătră națiunea noastră nu ne sint nici o dată cu bunăvoință sinceră, atât în ce privesce beneficiile spirituale, cât și cele seculare. Și în fine ce bine putem spera de la acea, că ni se va da o nouă diplomă, prin care se va suprima articolul 3 din diploma vechie, unica mângăiere a națiunii române? Pe lângă toate acestea binevoească Cancelaria aulică transilvană să arete motivul, că pentru ce s'a vîrit această diplomă în literile

¹⁾ O nouă dovadă despre genuinitatea diplomei. În original se zice: „Quod vero Originale in Revolutione Rakoczianna deperditum sit, jam satis deploravimus: Interea tamen verum est, quod illius originalis Conceptus in Aulica Cancellaria Traunica habeatur, prout et id ipsum dixit ibidem existens Registrator Boer, quod inventus fuerit inter illa scripta, quae defunctus Cancellarius Baro de Kászón prae manibus habuit.“

fundationale ale episcopatului¹⁾ acolo, unde se face amintire despre teolog, dacă acea nu are nici o valoare, căci nimenea nu a cerut să se facă acesta.

După ce s'aŭ pertractat în chipul arătat cererile episcopului relative *la cler*, a venit rindul la *a'acerile seculare*.

Cererea episcopului de sub 1: Români în sensul diplomei Leopoldine a doua să se încorporeze (adnumerentur) celor alalte națiuni recepte, adică în comitate națiunii ungare, în scaunele sēcuesci națiunii sēcuesci, în țara regescă națiunii săsesci și să fie capabili de toate beneficiile și oficiile.

Opiniunea Cancelariei aulice trans. ad 1. Este foarte greu a rezolvi această cerere, ca Valachii, cari până acum aŭ fost considerați numai ca tolerați și nu ca recepti în acel principat, acum după atâtea veacuri să fie încorporați (adnumerentur) națiunilor ungare, sēcuesci și săsesci, și să se declare și ei recepti, cea ce abia s'ar pute face fără de învoirea staturilor. De acea să se ceră opiniunea staturilor în această cauză. Ce privesce admiterea nobililor români la oficii, acesta, întru cât și dintre ei s'ar afla harnici, nu se pare a fi o dificultate atât de mare.

Replica Episcopului ad 1. Dacă nu se găseese nici o dificultate întru acea, că Români trebuie să porțe toate sarcinile în comun cu celelalte națiuni, ba încă mai multe, de cât toate acele națiuni „in concreto,” atât în ce privesce impozitele, cât și în ce privesce salariile domnilor oficiali din provincie, atunci pentru ce să nu se pună ei pe o tréptă cu acele națiuni și în cea ce privesce favorurile, când însa-și legea naturală prescrie, că cel ce porță sarcina, să-î porțe și folosul (qui sentit

¹⁾ În diploma din 21 August 1736, prin care s'a dotat episcopia cu dominiul Blășului, se asiguază teologului plată de 300 fl făcându-so provocare la diploma Leopoldină a 2.

onus, sentiat et commodum). Când națiunea română ar zice: Noi vrem să ne separăm de tot de cele lalte națiuni atât cu privire la cuantitatea dărilor, cât și cu privire la celelalte sarcini publice, ér celelalte națiuni să-și vadă singure de trebile lor. — atunci de bună samă s'ar vedé, care este dificultatea cea mai mare: a efectui această separare totală, ori a concede națiunii române incorporarea cerută? Alt cum și noi sintem de părere, ca acest punct să se amâne până ce se va fi ascultat și părerea staturilor, dar cu umilință ne rugăm din genunchi, să ni se confirme încă de acum diploma a două, fără de care abia mai putem spera vre o dată ceva. Afară de acestea se miră „opiniunea“, că această incorporare se cere din partea unui popor, care de atâtea vécuri a fost numai tolerat, pe când ar trebui să se mire, că acest popor devenit acum catolic, nu doresce cu forța să se bucure de acelea-și beneficii în patrie, cari le au și romano-catolicii, și să nu mai fie supus urei despotice de neam.

Cererea Episcopului sub 2. Episcopul unit și următorii lui, în tocmai ca presidentul staturilor, să fie numiți consilieri guverniali cu vot și scaun. Dintre nobilii de ritul grecesc să fie înaintați doi la tabla regescă, și alții să fie candidați până la oficiile cele mai înalte, ér nenobilii să se admită în breslele meseriașilor.

Opiniunea Cancelariei aulice trans. ad 2. Episcopul unit și pe timpul domniei împératului Carol VI a cerut postul de consilier guvernial, dar nu l'a dobândit ¹⁾, și acum să pare că vrea și mai mult, ca adecă și succesorii lui să fie consilieri, cea ce după rezoluțiunea cesaro-regescă nici episcopului de ritul latin nu s'a conces, nici nu sint motive religioase ori politice, pentru cari să se înmulțască numărul statorit prin diplome al

¹⁾ Veđi mai sus pag. 37.

Consilierilor guverniali și ast fel să se înmulțescă și salariile lor. Nu sint motive religioase, căci uniții sint catolici,  r guvernatorul, episcopul latin, tesaurariul, cancelariul provincial și alți consilieri catolici de la guvern tot deauna st ruese cu zel pentru promovarea uniunii. Nu sint inse nici motive politice, pentru că Românii uniți, cu puține excepțiuni, toți sint iobagi, pentru a căror conservare nu numai guvernul, ci și cei alalți domni de p m nt se ingrijesc de ajuns; și in fine și contele Bethlen, care este numit president al staturilor și la al c ruu esemplu se provocă episcopul, numai in mod interinal a fost numit consilier guvernial, și are să fie numai supranumerar și fără de salar p n  când se va face o vacanță in guvern. Ce privesce aplicarea nobililor in funcțiunii, am spus părerea n str  intr'un punct precedent. Cu privire la nenobili, cancelaria nu are nimic in contră, ca ei să fie primiți in bresle, de cumva privilegiile o conced ac sta.

Replica Episcopului ad 2. Este adev rat că și pe timpul  mp ratului Carol al VI-lea am cerut și n'am dobindit oficiul de consilier guvernial, dar mă indoesce, că  re Cancelaria aulică făcut'a vre o dată propunere in privința ac sta,  r dacă a făcut, ușor pot deduce din ac st  opiniune, că ce fel de propunere a făcut. Din ac st  opiniune se vede, că nu voesce nici de cum să admită, ca ac sta națiune vrednică de pl ns (*deplorabilis natio*), care trebue să indure o scl vie mai grea de c t a Jidovilor, cari suspinau in Egipt, să aibă vre un apărător, care să se împotrivescă tuturor abuserilor. Dar nici nu doresc ac sta funcțiune, de c t cum o are Episcopul latin, măcar că este mare deosebire inre catoliciu de ritul latin și inre noi, căci ei, pe l ng  episcopul lor, mai au destui in guvern, noi inse nici unul care să apere clerul și poporul unit.

Er întru cât opiniunea susține, că cererea nu se recomandă nici din motive religioase, nici din motive politice, acea este lipsită de temelii solid, fiind că din motiv religios pentru acea trebuie să se împlinescă cererea, că până acum nici unul dintre domnii consilierii catolici nu s'a silit să facă ceva bine pentru clerul unit, și prin acesta să promoveze uniunea, ori dacă au făcut ceva, aducă-se de pildă; dar bine este cunoscut, chiar și în augusta Curte regescă, că dinșii numai cuvinte de hatjocură varsă asupra acestui cler, și nu stăruiesc, ca acest cler să se facă mai bun și mai tare, prin ce religiunea catolică ar înflori și mai mult în Transilvania.

Din motiv politic pentru acea trebuie să se împlinescă cererea, ca acest popor român să nu mai fie așa de greu apăsător din ură națională, în contra dreptății și ecuității, că-i păcat. Dar nici nu este adevărat, că cu puține excepțiuni toți Români sînt iobagi, căci spună ori care Ardelean adevărul, câți Români sînt în țara regescă? și imi va răspunde, că sînt mai mulți de cât totă națiunea săsescă, er pe cum am dovedit sub D. Nr. 2, între aceștia nici unul nu este iobagi sau supus (subditus), ci toți sînt oameni liberi. Nobili încă avem *vre o 7 sute* în tot Principatul. Dar „*dato sed non concessio*“, că toți ar fi supuși, din remonstrațiunea mea de sub B se pôte vedé, care de ce protecțiune s'a bucurat din partea domnilor de pămînt, așa că prin această protecțiune ei au slăbit (enervati) atât de mult, în cât nu mai sînt capabili de a mai purta sarcinile publice și a împlini serviciile principelui.

Ce privesce aserțiunea, că sînt în guvern domni catolici, cari apără uniunea, răspund, că este adevărat că sînt, dar că ore apără ei și cum apără uniunea, aci schiopătează argumentul, căci acești domni, cari sînt Unguri, și nu Români, iubesc foarte uniunea, dar pe

Românii uniți, din ură națională, vreaș să-i țină numai de slugi unite și sclavi valachi.

Deci dacă această națiune română presteză de două ori mai mult, de cât toate celelalte națiuni, ăr la plățirea salariilor, pe cum s'a zis, încă concurge cu mai mult, atunci pentru ce să nu fie ecuitabil, ca pentru banii ei să pôtă avé un apărător în guvern, mai virtos că acești consilierii sint numiți numai din patru religii, ăr Ariani (unitarii) fiind acum eschiși, în locul acestora Maiestatea Sa regescă ușor ar puté numi pe episcopul unit al Făgărașului, de o cam dată numai ca supranumerar, până când s'ar face o vacanță.

Cererea Episcopului sub 3. Ceii doi vicarii episcopesci, notariul clerului și teologul episcopului să fie admiși între staturi (dietă).

Opiniunea Cancelariei ad 3. Voturile catolicilor în dietă s'ar înmulți, dacă s'ar admite și vicarii și notariul uniților. ăr ca să se prevină urmările, ca adecă să nu ceră așa ceva și acatolicii, admiterea acesta a vicarilor și a notariului, chiar și când nu s'ar denega totuși *este consult să se amâne*, cu atât mai virtos, că și cele alalte persoane bisericesci din clerul latin, cari au scaun și vot în dietă, se bucură de acest drept, nu ca vicarii ori pentru alt caracter bisericesc, ci în calitate de persoane capitulare după obiceiul cel vechiu.

Replika Episcopului ad 3. Fiind că nu se pôte aduce nici un argument solid în contra cererei noastre se recurge la cel mai rafinat mijloc de a ne cluda, adecă la mijlocul amânării, pe cum se întâmplă tot deauna cu cererile noastre cele mai drepte, și apoi la urmă ni se zice, că pentru lucrul acesta am mai suplicat atunci și atunci, dar nu am putut dobîndi nimica. *Acestea sînt rancle noastre, cari nu se vor vindeca nici o dată*, dacă nu ne va veni întru ajutor mila Maiestății Sale. Dar gândescă-se „opiniunea“ la timpurile de mai înainte,

când domnia principiilor acatolicilor, și spună câți catolici mireni săi capitulari au fost în dietă, mai virtuoși atunci când toți împreună cu episcopul lor erau isgoniți din țară? Cea ce este înse mai dureros, acum sub un guvern catolic, se face opozițiune catolicilor uniți, numai ca să nu apară, că se bucură și ei de ceva favor înaintea Maiestății Sale și ast fel să potă fi maltratați și în viitor. Mai adaugă la acestea încă un alt motiv și anume: Catolicii au pentru sine mulți mireni în dietă, cari ușor își pot apăsă interesele, pe când Românii nu au pe nimeni pentru sine. Dar dacă dificultatea stă întru aceea, ca să nu între preoții uniți în dietă, atunci lase-se să între acolo Români mireni uniți de ritul grecesc.

Cererea Episcopului sub 4. Cei ce ar împiedeca pe fiii Românilor de la cercetarea școlilor să fie pedepsiți în fie care cas cu câte 100 floreni la cassa fiscalului regesc.

Opiniunea cancelariei ad 4: Cu privire la fiii Românilor iobagi uniți, cari ar voi să cerceteze școlile, ori factice le-ar cerceta, să se observe Articolul 1 din Approbatăe Const. Part. 1 Tit 6, unde este statorită și pedepsa pentru domni de pământ, cari i-ar împiedeca de la școlă.

Replica Episcopului ad 4: Treacă, ducă-se, ca se nu se zică, că cerem mai mult, de cât au alții, numai să se extindă expres acesta lege și la Români.

Cererea Episcopului sub 5: Să se stergă toți articolii de lege făcuți de dietă în contra noastră.

Opiniunea cancelariei ad 5: De cumva în corpul constituțiunilor transilvane s'ar află articolii prejudicioși *unirii Românilor*, să se stergă de o dată cu cei lați articolii, cari sint contrari religiei catolice. Despre acesta poate face amintire însuși Comisariul regesc plenipotențiat după ce se vor fi sters articolii contrari religiei catolice.

Replica Episcopului ad 5: Ne rugăm foarte umilit de Maiestatea Sa, să se îndure a ne dá noue un decret special, în care să se enunțe, că trebuie să se ștergă toți articolii contrari religiunii noastre, pe cum am cerut în Memorialul nostru, căci dacă se va mai amână acest lucru pe mai târziu și nu se va hotări acum, când se tractează și de ștergerea articolilor prejudițioși catolicilor, înzădar mai sperăm ceva, de ore ce din cele pățite până acum, seim ce însemneză amânarea. Dacă statul catolic voesce, ca articolii prejudițioși lor să se elimineze de o dată cu cei prejudițioși Casei domnitore, pentru ce voese să denege noue acea ce ei înșiși cer, căci și în dieta din urmă, când s'a tractat această afacere, statul catolic nu a făcut nici o dificultate cu privire la eliminarea articolilor prejudițioși noue, ci au zis numai atâta, că încă n'a sosit nici un mandat regesc în cauza acesta.

Cererea Episcopului sub 6: Privilegiile și diplomele date Românilor de Împerați, Regi și Principi să se confirme în sensul diplomei Leopoldine prime. ¹⁾

¹⁾ Diplomata autem et Privilegia per Episcopum Klein hac vice (1743) in simplicibus copiis exhibita erant sequentia:

1609. Albae-Juliae 9-a Junii Gabr. Bathori Protectionales, ut Pastores Valachorum, cujuscuque Jobbationes existerent, liberam migrandi habeant facultatem, cum praescitu superintendentis seu Vladicae ipsorum Albae-Juliae degentis, juxta morem, ritum et consuetudinem Ecclesiarum Hungaricalium. Una vero eosdem pastores Valachicos ab omnibus oueribus plebeis et servitiis, duo terrestri debitis (exceptis maneribus seu donis) eximit.
1624. In Borgo Bethlen 18 Sept. Gabr. Bethlen mandatum, ut terrae Fogaras sacerdotes Valachici, ab omni decimarum praestatione pro fisco Principis exempti habeantur.
1663. Albae-Juliae 1 Sept. Mich. Apaffi confirmationales super 1659 Bistricii 15 Martii, Achatii Bartsai ad petitum Savae Brancovits Valachorum Episcopi, pastorum Valachorum ab omnibus decimis fisco competentibus exemptionalibus.

Opiniunea cancelariei ad 6: Aceste se referese la confirmarea diplomei date cu privire la uniune (diploma primă Leopoldina), în care se face ceva amintire de privilegiile concesse de Regi și Principi; însă confirmarea acelei diplome să se restrângă numai la uniți, ca nu cumva se apară, că de favorurile dintr'insa s'ar pute bucură și schismaticii. În punctul acesta să se purcedă cu precauțiune și conceptul înainte de spedare să se revadă în comisiunea delegată a cancelariei.

Replica Episcopului ad 6: Și noi dorim, ca favorurile acestea să se restrângă numai la uniți.

Cererea Episcopului ad 7: Satul Blaș, reșediunța Episcopului unit, să se facă cetate privilegiată, să se scutască de orî ce cărăușie gratuită și de obligamântul de a încuartiră soldați (a militari hospitio), și să aibă dreptul a-și trimite deputați la dieta principatului.

Opiniunea Cancelariei ad 7: Suplica Episcopului în acest obiect, înaintată înainte cu câteva luni, după obiceiul a fost trimisă la guvern, ca să dea informațiune, că ore există vre o pedecă legală în contra ridicării Blașului la rangul de cetate. Cancelaria este de părere, să se aștepte informațiunea, și apoi își va împlini datoriunța sa. (Pe margine stă scris: Asupra acestui punct

1673. Albae-Juliae 20 Dec. Mich. Apaffi mandatum exemptionale, quo pastores Valachi ab omnibus in partem fisci cedendis decimis, e procreationibus in sua propria et Ecclesiarum suarum haereditate, a se ipsis cultis terris et vineis, ac ovium etiam ac apum sub facultate eorundem existentium, eximuntur, ita tamen ne praetextu aliquali, agros pagorum communes colentes, vel inter jumenta sua, aliorum pascentes fiscum occultatione decimarum defraudare praesument.

1676. Görgény-Szt.-Imre 12 Aug. M. Apaffi mandatum, ne popae Valachici ad Decimarum praestationem in Sedibus saxonicibus adigantur (W. Union).

a sosit informațiunea Guvernului și se va delibera asupra ei peste scurt timp ¹⁾.

Replica Episcopului ad 7: Împlinirea acestui punct am cerut'o de 6 ani și nu știu cine-i cauza, că numai acum a sosit informațiune de la guvern. Alt cum puțin putem spera de la informațiunea dată de adversarii noștri. E rău, că noue nu ni-se comunică atari informațiuni, ca să putem răspunde la dificultățile, ce ni-se opun.

Cererea Episcopului sub 8: Robotele, cari au să le facă iobagii Români în fie care săptămână la domni de pământ, să se reducă la 2 zile, căci prin muncă continuă iobagii se istovesc. Apoi pământurile, cari odinioară le aveau iobagii, dar li-s-au ocupat din partea domnilor, să li se restituască. În țara regescă, adică între Sași, să se ștergă de tot iobăgia, căci deși Români de acolo nu sînt iobagi, ci *țeranî liberi* (libertini), totuși oficialii Sași îi silesc la robote în paguba erariului regesc. În fine pământurile din satele românesce luate de la Români, din ură națională, din partea oficialilor indicați să se restituască Românilor.

Opiniunea cancelariei ad 8: Cu privire la robotele iobagilor Cancelaria aulică Transilvanică reamintesce, că staturile și ordinele Transilvaniei deja în anul 1714 ²⁾ a votat un articol dietal special despre iobagi și inquilini. Majestatea Sa în conformitate cu părerea Conferenței Ministeriale din 18 Maiu 1742 a aprobat acel articol, și în privința acesta a dat și un rescript către Guvern, în sensul căruia iobagii au se facă 4 zile pe săptămână, inquilinii trei și nu mai puține, dar să se aibă conside-

¹⁾ Din rescriptul împărătesc din 9 Sept. 1743 (Nilles, op. c. pag 548) punctul 8 se vede, că informațiunea guvernului pōrtă data din 4 Iuliu 1743, și prin urmare cancelaria și-a dat opiniunea cam pe la începutul lunii Iuliu.

²⁾ Pōte vrea să zică 1741.

rațiune față cu cei ce ar lucra cu vitele lor saū în loc depărtat.

Ast fel stând lucrurile, abia ar fi cuviincios, ca într'o afacere, ce interesază pe atâți Magnați și Nobili, ca domni de pământ, să se facă o schimbare atât de repentină și atât de păgubitoare și prejudițioasă pentru ei. Este adecă foarte cunoscut, că în Transilvania temelul existenței este economia rurală, și ast fel imputinându-se robotele iobagilor și ea ar decăde în mod necesar cu atât mai virtos, că dacă ar obține acesta iobagiū român, după exemplul lor s'ar lua și Ungurii și Sēcuii și Sașiū, cari sînt iobagi, pretindēnd și ei acest favor. De aceea Cancelaria este de părere, că asupra acestui punct să se asculte guvernul regesc, staturile și ordinele Transilvane, fiind că se tracteză de dreptul lor. Cu acesta este de acord și Comisiunea delegată și este de părere, să se rescrie Guvernului, Staturilor și Ordinilor, poruncindu-li-se strict, ca ascultând pe cei ce trebuie să se asculte, să asternă Măiestății Sale Regesci informațiune genuină: Ce fel de pămînturi, agri, livezi, păduri aū fost luate de la iobagiū român? unde, cine și pentru ce li le-aū luat și ocupat? cu ce drept se țineau acelea în posesiune mai înainte și cu ce drept se țin acum în posesiune? în special în fundul regesc, între Sași, când aū fost primiți Românii și sub ce condițiuni? din ce motiv se astring acestia la robote și în a cui folos?

În fine să se poruncescă a doua oră atât Guvernului, cât și Staturilor și Ordinilor, să fie cu considerațiune deosebită față cu locuitorii, cari lucrează mai greu și dau căraușie mai des la transportarea miliției.

Pe urmă este cunoscut, că de la Curte aū emanat repețite porunci publicate în principatul Transilvaniei, că nu este iertat celor ce ocupă demnități și ofiții publice, să se depărteze de acolo fără permisiune cerută și dobândită de la Curte, ceea ce are valoare și pentru

episcopul latin transilvan. Așa dar să se facă atent și Episcopul unit, care acum a treia oră a venit la Viena din acea provincie îndepărtată cu mari cheltueli, să observe și el poruncile amintite, îngrijindu-se de afacerile sale prin agent, și dacă ar mai dori să vină la Curte personal, să descopere înainte cauzele sale pentru călătorie și să-și ceară licență, și numai dacă o ar dobândi, să mai vină în căce, pe cum se observă acesta și în alte provincii ale Maiestății Sale.

De cumva s'ar aduce asupra celor de mai sus vre o hotărîre regescă, atât Cancelaria cât și Comisiunea arlică delegată este de umilita părere, ca acea hotărîre să se dea închisă sub pecet Episcopului unit spre a o duce însu-și la guvern, și acolo să i-se publice.

Replica Episcopului ad 8: Acest punct l'am făcut cunoscut Maiestății Sale numai din devoțiune fiescă, pentru că odinioară erau numai două zile de robotă, după aceea s'au făcut trei, cea ce eră destul de greu pentru țeranî, acum însă se spune, că în loc de mângăere s'au pus patru zile de robote. Dar lucrul acesta îl las cu umilință în grija Maiestății Sale.

La încheierea „opiniunii“, unde se zice, că să nu mai vii fără licență spre a bate la porța preainălțatului Principe, cum este prescris și pentru Episcopul latin, răspund, că la acesta me supun foarte bucuros, numai să mi-se dea și mie oficiu public provincial, cum are Episcopul latin; la din contră protestez.

Acesta este interesantul proces purtat înaintea Curții din Viena între un popor asuprit și între asupritorii lui. El este cu mult mai elocuent, de cât ca se aibă lipsă de comentariu, și foarte instructiv, pentru că aruncă lumină vie asupra situațiunii politice religioase și sociale a Românilor din Transilvania nu numai de la mijlocul vécului al 18-lea, ci și înapoi și înainte pe mai multe decenii.

Episcopul s'a convins din acest proces, că nu va dobîndi aceea ce era esențial, adică aprobarea diplomei a doua Leopoldine, care involvea declararea poporului român de națiune politică, egal îndreptățită cu cele lalte națiuni și religiuni privilegiate din Transilvania.

De aceea a pus la cale o nouă manifestațiune a Clerului și națiunii române, ca se înduplece pe împărătesa, să-î rezolveze cererile în mod favorabil.

Prin August 1743 clerul și națiunea română „*unită cu adevărata biserică catolică*“ trimite împărătesei un memorial, în care o asigură de credința și devotamentul lor. Preoții și mireniî uniți reamintesc Măiestății Sale, cum și-au oferit averea și sângele în serviciul tronului tocmai atunci, când dușmanii năvăliseră în provinciile Maiestății Sale și promet, că vor face-o acesta și pe viitor, numai să aibă și ei parte din mila și bunătatea Maiestății Sale. Un an de zile a trecut, zic ei, de când episcopul nostru baronul Klein petrece cu mari cheltueli în Viena spre a esoperă acele privilegii și dreptăți, cari de mai mult de 30 ani ne silim *a le dobîndi cu multe mii de floreni și cheltueli insuportabile*. Și acum după atâtea cheltueli, după atâtea rugăciuni udate cu lacrimi, după ce ne-am oferit și sângele, noi cari purtăm cea mai grea sarcină în principatul Transilvaniei, încă tot nu putem sci, că ce ne astéptă, nu pentru că am fi cerut ceva ce nu ar fi ecutabil, ci pentru că ni-se împotrivesc adversarii nostri. Nu scim, avé-vom să gustăm și noi bunătatea și mila Măiestății Vostre, ori doră între lacrimi și suspine de sânge vom îngropă inimile noastre în pămîntul rece, perind și noi și următorii nostri.

Apoi după ce-și exprimă temerea, că Episcopul lor se va întorce și de astădată de la Viena fără de rezultatul dorit, și după ce apeléză la simțul de dreptate al Împărătesei, adaug: „De altcum fiind că puternicii nostri contrari, ca se ne împiedece în cererile noastre

drepte,  r de altă parte ea să- i p tă promov  interesele  i realiz  intențiunile lor proprii, pe cum aflăm, ne impută nou  fără nici un tenei   i fără nici o dovadă, că noi nu am fi cu adev rat uniți cu biserica romano-catolică,  c  promitem cu toi i, că îndată ce se vor fi înlăturat gravaninele n stre, vom pune din nou jurămintul uniunii, deși l'am pus  i mai înainte,  i cel ce nu ar vrea să-l pună, să rămână eschis din t te beneficiile ce le vom primi din mila  i bunătatea M iest r i V stre.“

Apoi pe sângele lui Christos, cu suspine cari strigă la ceri , conjură pe Maic tatea Sa cu cuvintele: „ ndura i-v  a ne m ng ia  i ridica pe noi cei sdrobi i de întristare, ap sa i p n  la s nge, împlinindu-ne dorințele ecuitabile, ca să nu mai stăpânescă preste noi eresia, ci biserica cea adev rată romano-catolică,  i at t noi c t  i urma ii nostri să putem zice p n  la sf r itul lumii în vecinice cuvinte de laudă: Maria Teresia, Regina apostolică a făcut, ca noi să putem gusta  i fericirea vremelnică  i m ntuirea sufletescă în tocmai ca  i cei alai  fi ai patriei“ ¹⁾.

 n sfârșit t te actele Cancelariei aulice transilvane  i cele anterior  ale comisiunii aulice delegate au ajuns în conferen a ministerială la 17 August 1743 ²⁾. Conferința ac sta, în cea ce privesce aprobarea diplomei Leopoldine a doua,  i-a  nсу it întru t te punctul de vedere al Cancelariei aulice transilvane, care-l cunóscem din actele anterior ,  i apoi continu : „Fiind că originalul acestei diplome nu s'a putut arăta,  i fiind că mai departe t te quartele  i respective decimele, unde de obicei  se primesc, ca în comitate  i în Fundul Regesc,

¹⁾ Hurmuzachi: Documente v. VI pag. 569.

²⁾ Protocolul conferinței ministeriale din 17 August 1743 la George B. Duică op. citat pag. 39 după W. Uniou.

saŭ sînt rezervate Fiscului, saŭ sînt date prin donațiuni și legi vechi domnilor de pămînt și altor donatori ori parochii, acesta diplomă și dacã ar fi fost speditã vre o datã, n'a fost nici o datã publicatã, și dacã s'ar publica, ar fi combătutã priu contrazicerile celor interesați și chiar și a întregii provincii. De acea confirmațiunea acestei diplome și discușiunea altor petițiuni ale episcopului, cari nu privesc așa de mult binele spiritual, cât mai virtos avantajii lumesci, să se amâne pînã când lucrurile și timpurile vor fi mai liniștite". În fine conferența recomandã să se confirme numai diploma I a împãratului Leopold din 16 Februar 1699, care fãrã contrazicere fusese publicatã în dieta Transilvaniei din 8 Septembre 1699.

Episcopul așa darã nici în conferența ministerialã nu putu obține cea ce dorise mai ferbinte: aprobarea diplomei Leopoldine a 2 din partea împãrãtesei Maria Teresia.

Pe basa opiniunii conferenței ministeriale din 17 August 1743 urmã rescriptul împãrãtesei din 9 Sept. 1743, care este resolvirea cererilor înaintate de episcopul Klein atît la împãratul Carol VI, cât și la împãrãtesa Maria Teresia ¹⁾.

În acest rescript se permite cu mare grijă, cã împãrãtesa nu voesce să prejudece sistemului celor trei națiuni din iubitul principat al Transilvaniei, va se zicã previne ori ce témã, cã acest rescript ar avé intențiunea să ridice și poporul românesc la dreptul de națiune politicã.

Rescriptul are 10 puncte și în esență este o copie de pe opiniunea Cancelariei aulice transilvane schițatã mai sus, și are pe scurt urmãtorii cuprins:

¹⁾ Nilles, l. c. pag 548 și urm.

1. Preoții uniți în comitate și în scaunele secuesci și sășesci să capete *capeții*¹⁾ sau porțiune canonică, și anume: unde au pământ suficient pentru traiul lor, să nu capete *capeții*, unde au ceva pământ, să capete și ceva *capeții*, er unde, a fară de locul intern, nu au de loc pământ, să capete *capețiile* întregi. Stola rămâne cea de mai înainte, inse cu anumite restricțiuni, și anume: pentru botez 6 denari, pentru slobođirea din casă 6 denari, pentru cununie 24 den., pentru molitvă 3 den., la Bobotéză de la fie care familie câte 3 den., pentru înmormintare cu cântări 1 fl. ung., pentru să-răcuscă 2 fl. 40 den., pentru sărindar 9 fl. 60 den. Stola pentru pasci, mărturisire, maslu și deslegarea la grăpă, pe cum și elaca se sistéză (veđi și mai sus pag. 51).

2. Fund intern pentru casă parochială și biserică să se asigneze în cantitate suficientă în fie care sat, dacă o pretinde acésta numărul Românilor, și nu au de loc ast fel de fund intern, oră acesta este prea mic.

3. Clerul unit și lucrurile lui în *afaceri spirituale*²⁾ să se bucure de acelea imunități, cari le are clerul latin, și în sensul diplomei emanate în anul 1699 despre uniune, și a hotăririlor cesaro-regesci să fie scutiți de decime, vamă de piață, vamă de tîrg, de onorare și taxe și de alte sarcine; dar nu sint scutiți de decimele, cari se dau după pământurile, ce nu forneză avere parochială. În parochii mai mari să se admită numai un paroch și doi capelani, în parochii de mijloc un preot și un capelan, er în parochii mai mici un singur paroch. Preoții ordinați și dispuși la parochie să se conscrie cu toate pământurile parochiale, adecă cu agrii, liveđile, fenațele lor și cu *capețiile*, ce au să le capete. Despre taxele ce le incaséză episcopul de la preoți cu ocasiunea chirotonirii lor și despre alte taxe ce le in-

¹⁾ Capețiile erau un cuant anumit de cereale.

²⁾ Va se đică nu și în afaceri politice și civile.

caseză episcopul fie în bani, fie în naturale în fie care an dela fie care preot, guvernul să facă cercetare și să dea informațiune Majestății Sale. Episcopul să fie moderat în chirotonirea preoților, ca să nu se înmulțească numărul lor mai mult de cât cere lipsa, nici să nu chirotonească iobagi fără de *manumissione* (fără de concesiunea domnilor). Nimenea înainte de 25 ani să nu fie chirotonit.

4. Românilor uniți, unde sînt mai mulți, li se permite să-și zidescă bisericii pe fundul intern, ce trebuie să li se asigneze în sensul celor indicate mai sus. Însă înainte de ce s'ar începe lucrul, episcopul să facă raport Majestății Sale despre bisericile, ce au să se zidescă.

5. Ce privesc întreținerea teologului, rescriptul susține întru toate diploma lui Carol al VI-lea din 21 August 1738, prin care s'a dat episcopiei dominiul Blașului¹⁾.

6. Cu privire la căutarea exemplariului original din diploma Leopoldină a doua rescriptul dispune mai din cuvînt în cuvînt acea ce s'a recomandat din partea Cancelariei aulice cu opiniunea desfășurată mai sus²⁾, apoi adaugă, că aprobă diploma Leopoldină I din 1699 despre uniunea Românilor, Grecilor și Rutenilor, care fusese aprobată și de împăratul Iosif I. la anul 1708.

7. Fiii Românilor iobagi cari ar voi să cerceteze școlile, sau faptice le-ar cerceta și din partea profesorilor ar fi considerați capabili a-și continua studiile, să nu fie împedeați din partea domnilor de pămînt, și cei ce ar lucra în contra acestei dispozițiunii să fie pedepsiți în sensul articolului prim din „Approbatæ Constitutiones.“

8. Cu privire la ridicarea Blașului la rangul de cetate privilegiată, împărătesa dispune, ca în sensul

¹⁾ Vezi mai sus pag. 17.

²⁾ Vezi mai sus pag. 72.

răspunsului dat de guvernul provincial în 4 Iuliu 1743, să i-se dea informațiune și opiniune din dieta Transilvaniei.

9. Nobiliu românii, intru cât ar fi capabili de oficii publice, să fie considerați de o potrivă cu ceilalți nobili din Transilvania la conferirea acelor oficii.

10. Fiind că Episcopul zisese, că mulți domni de pământ în paguba erariului au răpit multe pământuri, agrii, livezi, păduri, cari mai înainte erau ale orașelor și satelor, și le cultivau supușii plătind dare pentru ele, ér în țera regescă oficialii săsesci au răpit pământuri de la sate romănesci, împărătesa poruncesce, ca aceea ce episcopul arătase numai în termeni generali în memorialel său, să dovedescă și cu casuri concrete înaintea guvernului. Acesta apoi se cerceteze starea lucrului și să dea împărătesei informațiune atât despre acesta, cât și despre domni de pământ, despre cari s'ar afla, că-și tracteză supușii crudel. Impune mai de parte guvernului, să se îngrijescă, ca iobagii să nu fie prea îngreunați cu robote și să fie aduși la desperare, căci — zice împărătesa, — pe cum nu este intențiunea noastră să facem ceva prejudicios staturilor și ordinelor și celor trei națiuni recepte în contra constituțiilor fundamentale ale principatului, tot așa de serios voim, ca între marginile acestor constituțiunii și fără derogarea dreptului, ce Par avé o a treia persoană, să se purcedă cu indulgență față cu Români. În deosebii să se infrêne crudelitatea domnilor de pământ față cu iobagii lor, statorindu-se în privința acesta o normă limpede și suficientă, pentru ca poporul să se conserve și se pótă purta sarcinile publice.

Celelalte cereri ale Episcopului atât în cauzele spirituale, cât și seculare ale clerului și Românilor uniți, — fiind că au lipsă de ulterioare cercetări, — acum se țin în suspens.

Episcopului se impune, ca în sensul hotărîrilor mai înalte relative la dignitari și oficiali, să nu se mai prezenteze la Curte fără de licență obținută mai înainte.

Rescriptul se dă episcopului închis sub plic, ca să-l ducă în persoană la guvern, și guvernului se poruncesce, să i-l comunice în scris, întru cât ar crede-o acesta de lipsă.

Acesta este cuprinsul rescriptului din 9 Septembrie 1743, și atâta a putut episcopul dobîndi după o luptă de 13 ani.

Dar nici acestea nu i s'au comunicat în Viena, ca se scie și el cu ce rezultat se duce acasă după ce petrecuse 15 luni la Curte, ci numai sub plic, ca nu cumva cunoscînd cuprinsul lor, să-și arete nemulțămirea și să molesteze și mai departe cercurile hotărîtore din Viena.

Cu toate acestea episcopul află cuprinsul rescriptului din plic. Să vede, că cineva din Viena a creșut de bine să informeze pe episcop. Acesta rămase frapat de cele aflate. Și cum nu? când acum se convinse, că nici de la împărătesa nu putu dobîndi nimic mai mult, de cât a voit Cancelaria aulică transilvană, în fruntea căreia era catolicul Gyulaffi. Ba încă ce este mai mult, episcopul se pune sub un fel de cercetare cu privire la taxele, cari le încasă de la preoți, și nu i-se mai permite să-și apere cauza în persoană la Curtea din Viena.

Plin de indignațiune înainta episcopul în 25 Novembre 1743 prin agentul său Hardt un memoriu proptit cu mai multe aeluse, în care apelază de la împărătesa rău informată la împărătesa mai bine informată. Cinci pătrare de an, zice episcopul, petrec aci în Viena cu mari cheltueli. În acest timp am desfășurat sôrtea ticălosă a clerului și națiunii române greco-catolice prin cele mai lămurite remonstrațiuni, din care se vede, cât de amar sînt Români apesați din partea celor alalte națiuni cu mult mai mici la număr, de cât ei. Acum

în sfârșit aflu, că sôrtea mea, a clerului unit și a națiunii române este mai grea, de cât a fost mai înainte, și că cea ce se face cu noi, nu se face nici cu Evreii, poporul cel mai desprețuit din monarhie. Pentru că Evreii mirenî n'au dă dea nimic preoților altor religii. Românii înse da! Evreii au judecătoria lor proprii între sine, ér în Praga chiar și comunitate politică și magistrat atárnător numai de la Maiestatea Vóstră, Românii înse nu au așa ceva. Evreii încă sînt numai tolerați, dar au cel puțin avantajul de a se puté muta din un loc într'altul, când și unde le place; cu Românii înse se întimplă tocmăi contrariul: căci se numesc numai tolerați, dar prin articolii de lege contrari s'a statorit, să nu pótă nici să cuteze a se muta. Evreii mirenî pot testa lucrurile sale, Românilor înse, în contra legii Tripart. Part. 3, Tit. 30, nu li-se permite acésta. Evreii sînt protegiați cel puțin pentru folosul, ce-l trag alții de la ei; Românii din cauza urii naționale față de ei, nu se pot bucura de nici o protecțiune; *căci cine ar vrea să-î apere publice, îndură prigonire tot așa de mare, ca și alt Român născut*¹⁾. Privilegiile și scutițele Evreilor, la cererea acestora, se propun Măiestății Vóstre spre confirmare după dreptate și ecuitate, și se esecutéză conform cuprinsului lor. Ale Românilor înse atât în provincie, cât și în cancelaria aulică se suprimă și se împedecă, ca să nu se pótă validita după dreptate, cum s'a întimplat și cu clausula de confirmare a diplomei prime Leopoldine din 1699, unde pentru acea m'au amintit numai pe mine cu numele și n'au pomenit nimic despre succesorii mei, pentru că pe succesorii mei voesc (contrarii) să-î supună jurisdicțiunii celor de ritul latin în contra bullei scaunului apostolic, ca ast fel să nu mai fie nimenea, căre să mai pótă, orî să mai cuteze a

1) Cât de tare sémănă stările de atunci cu cele de azi!

apêra clerul și națiunea română, ér decimele și quartele prestate de Români se ajungă în mâna episcopului latin, mântuindu-se pe calea acésta și capra și varza. O sântă intențiune a catolicilor ardeleni! acésta este invitarea voastră la sânta unire? acésta este apêrarea și promovarea ei adevêrată? Din acestea se pôte vedé, cine cantă câștig lumesc. Eū până acum nu m'am rugat pentru mine, ci pentru parochiī meī, sã li se dea lor decimele și quartele, carī până acum credincioșii uniți aū fost siliți sã le dea acatolicilor, dar în zãdar m'am rugat, cãci catolicii conduși de ura lor națională, mai bucuos vreaū, sã le dea credincioșii nostri la nesce pãstorī acatolicī, de cât preoților nostri uniți, carī sînt gata, a ceda pentru tot deauna a cincia parte din decime și quarte pentru înființarea unui seminar în Cluș și pentru întreținerea fiilor de Român în acest institut în numêr corêspundêtor venitelor, și preste acestea ei ar mai rupe din ele încã atãta cât ar fi de ajuns sã asigure teologului un salariu anual de 500 fl. v. a. Evreilor li se face dreptate, dar Românilor nu, ci din contrã voesc sã le iee și ce aū, ca nu cum va îmbunătățindu-se sortea Românilor, — acum când în calitatea lor de catolicī sînt capabili de beneficii și de favorul legilor patriei, cea ce nu erau ca schismatici, — sã apară cã și ei aū sôrte egală cu celelalte națiuni. Acestea și altele multe sînt, carī lovesc în creștinătate, în catolicism, în dreptate, în pietatea față cu Dumnezeu și cu biserica lui unită cu cea sântă romano-catolică, și rãnesc până la sãnge clerul și națiunea română care suspină ca într'o altă robie egiptenă. Dacă cineva s'ar mai îndoi despre adevêrul acestora și nu ar fi de ajuns remonstrațiunile nôstre alăturate sub A, B, C, D, E, în cari am lãmurit de ajuns dreptatea causei nôstre, mai adaugem aci sub G replica nôstră, dată la opiniunea Cancelariei aulice Transilvane de sub F, și atunci se va convinge, cât de parțială a fost opiniunea acesteī can-

celarii, care n'a băgat în sēmă, ci a omis alegațiunile noastre, și mai pe urmă „via facti“ ne-a denegat toate, așa în cât dacă Maiestatea Văstră ați fi făcut cu ei, ce au făcut ei cu noi, atunci ar fi socotit-o acesta de cea mai mare tirănie. Afară de acestea cei din Cancelaria aulică Transilvană contradicându-și în opiniunea lor, și părținind în chipul cel mai rafinat numai pe connaționalii lor catolici și acatolici, s'au silit să scotă pentru noi o sentință de mörte, și apoi deși judecătoriu ar trebui să fie imparțial și mărinos, ei încă se bucură și se felicitaă. că, după ce au dobândit rescriptul final (din 9 Sept. 1743) al Maiestății Văstre, *mă pot face de ris și de bațjocură înaintea întregului principat și prin acestu pot băga spaimă în clerul și națiunea română atât de amar asuprită până acuma.*

Deci dacă Dumnezeu cel atotputernic a dat Maiestății Văstre acea putere aci pe pământ, ca să faceți dreptate tuturor supușilor vostri credincioși și mai virtos națiunilor, între cari această națiune română, *care numără mai mult de 500,000 de suflete, nu este cea mai mică,* și dacă V'a dat puterea, să faceți dreptate în acel chip, cu acel zel și cu acea iuțelă și prompteță, care o doriți însăși Maiestatea Văstră, să vi-o facă Dumnezeu față cu cei mai blăstămați dușmani ai Vostri: atunci lăsați-mă să apelez la această dreptate și să Vă informez mai bine, rugându-vă cu umilință din genunchi, ca toate cererile mele cuprinse în Synopsi sub H și întemeiate mai toate pe diploma a doua Leopoldină alăturată sub I, să binevoiți a le da la o comisiune imparțială ori la vre unul dintre cei mai credincioși ministrii din conferența ministerială, care să revadă totă cauza acesta și să informeze mai bine pe Maiestatea Văstră, și de cumva s'ar mai ivi dificultăți, acelea să mi se comunice mie spre a le înlătura, și ast fel să vă îndurați a scöte din jugul despotic și a mângăia acest cler și acesta națiune

celarii, care n'a băgat în sémă, ci a omis alegațiunile noastre, și mai pe urmă „via facti“ ne-a denegat toate, așa în cât dacă Maiestatea Văstră ați fi făcut cu ei, ce au făcut ei cu noi, atunci ar fi socotit-o acesta de cea mai mare tirănie. Afară de acestea cei din Cancelaria aulică Transilvană contradicându-și în opiniunea lor, și părținind în chipul cel mai rafinat numai pe conaționalii lor catolici și acatolici, s'au silit să scotă pentru noi o sentință de mörte, și apoi deși judecătoria ar trebui să fie imparțial și mărinimos, ei încă se bucură și se felicitaă. că, după ce au dobândit rescriptul final (din 9 Sept. 1743) al Maiestății Văstre, *mă pot face de ris și de batjocură înaintea întregului principat și prin acesta pot băga spaimă în clerul și națiunea română atât de amar asupra până ucuma.*

Deci dacă Dumnezeu cel atotputernic a dat Maiestății Văstre acea putere aci pe pământ, ca să faceți dreptate tuturor supușilor vostri credincioși și mai virtos națiunilor. între cari această națiune română, *care numără mai mult de 500,000 de suflete, nu este cea mai mică,* și dacă V'a dat puterea, să faceți dreptate în acel chip, cu acel zel și cu acea înțelă și prompteță, care o doriți însăși Maiestatea Văstră, să vi-o facă Dumnezeu față cu cei mai blăstemați dușmani ai Vostri: atunci lăsați-mă să apelez la această dreptate și să Vă informez mai bine, rugându-vă cu umilință din genuchi, ca toate cererile mele cuprinse în Synopsi sub H și întemeiate mai toate pe diploma a doua Leopoldină alăturată sub I, să binevoiți a le da la o comisiune imparțială ori la vre unul dintre cei mai credincioși miniștri din conferența ministerială, care să revadă totă cauza acesta și să informeze mai bine pe Maiestatea Văstră, și de cumva s'ar mai ivi dificultăți, acelea să mi se comunice mie spre a le înlătura, și ast fel să vă îndurați a scote din jugul despotic și a mângăia acest cler și acesta națiune

română unită de ritul grecesc prin o hotărîre părintească: căci dacă voiți fi relegat ȋrăși la staturile transilvane, adevă la adversarii nostri, fără a fi isprăvit nimica, nu ȋmă mai rămăne altă mângăiere, de căt ca acēsta causă din sēmă afară asuprită de adversarii nostri prin tot feliul de informațiunii născocite, viclene și sinistre. să o apelez cu toți ai mei la Domnezeñ cel viu¹⁾.

Am prezentat acest memorial important în traducere mai amplă, deși nu chiar întregă, pentru că el ne arată starea sufletescă revoltată, în care eră episcopul Klein după ce aflase despre cuprinsul rescriptului din 9 Sept. 1743, apoi indignațiunea lui în contra Cancelariei aulice transilvane, care își dase opiniunea nefavorabilă, pe care se întemează, în unele pasage chiar din cuvînt în cuvînt, rescriptul citat. Și fiind că în fruntea acestei Cancelării se află catolicul conte Gyulaffi, un magnat transilvănén, este esplicabilă erupțiunea drastică a indignațiunei episcopului în contra tuturor catolicilor din Transilvania. De pe acest memorial am o copie din arhivul curții din Viena, înse nici în acēstă copie, nici în textul publicat de Hurmuzachi nu se găsesce pasagiul „că onorabila Cancelarie vrea se facă din el (episcopul) un „Hof-Narr“²⁾. Din acēsta se vede, că I. Rosenfeld în documentul publicat în broșura domnului G. B. Duică la pag. 15 n'a estras fidel cuprinsul memorialului acestuia, și prin urmare și reflexiunile făcute de domnul G. B. Duică pe basa cuvîntului „Hof-Narr“, nu sînt întemeiate de căt pe o impresiune subiectivă, ce a făcut-o asupra lui Rosenfeld textul memorialului.

Ȋntorcēndu-se episcopul de la Viena cu rescriptul împărătesei din 9 Septembre 1743, nu s'a prezentat în dată cu el la guvern ca să i-se publice. Episcopul cu-

¹⁾ Hurmuzachi, Documente, vol. VI. pag. 567.

²⁾ George B. Duică, Procesul Episcopului Claiu pag. 9.

noscea adecă cuprinsul lui și prevedea, că nu va face bucurie cu el nici clerului, nici poporului, pentru că deși se dobîndiră unele avantagii materiale pentru cler și unele ușurări pentru popor, totuși situațiunea politică a bisericei și națiunii nu era schimbată radical, de ôre ce neaprobarea diplomei Leopoldine a doua involvea în sine neamiterea clerului și națiunii române între staturile și ordinele țerei, și ast fel escluderea lor de la drepturile politice, cari le aveau cele trei națiuni privilegiate.

Episcopul presentă guvernului rescriptul împărătesei numai în 21 Februarie 1744 pe timpul dietei din Sibiu, care fusese convocată din 8 Ianuar 1744, cerînd tot o dată împreună cu teologul său, ca guvernul să mai amâne pertractarea lui, fiind că s'ar pute produce nemulțămire și turburare în popor, dacă s'ar pertracta îndată. Prin acestea Episcopul, care folosia toate armele spre a face presiune în favorul causei sale, voia se dispună guvernul și dieta, să fie mai concilianți față cu drepturile Românilor, cari tocmai atunci se pertractau pe baza proiectelor de articoli de legi trimise de împărătesa, ér de altă parte episcopul voia, ca mai întâiu să cunoască și sörteja proiectelor de legi din dietă, pentru ca să se potă orienta, că ce atitudine să iee el și națiunea în urma rescriptului din cestiune. Din cauza acesta, dar și din motivul, că la rescriptul împărătesei nu se affase alăturată copia diplomei Leopoldine a doua din 1701, pe cum se zicea în rescript, și ast fel acesta copie a trebuit să se cêră mai întâiu de la Cancelaria aulică transilvană, guvernul nu a dispus pertractarea rescriptului împărătesei în dieta din 1744, ci numai în dieta din 1746,¹⁾ ér Episcopului l'a comunicat în seris abia

¹⁾ În acestă dietă rescriptul fû provezut cu următorul „indorsat“: *Litterae hae consensuales a M. Theresia 9-a Septembris 1743 emanatae, in generali SS. et OO. 3 nationum dieta ad 31 Aug. 1743 Cibinium indicta, die 8-va Ianuarii 1744 ibidem re-*

prin decretul din 11 Iunie 1744. Episcopul l'a împărțit apoi Clerului și poporului în Sinodul din 25 Iunie (6 Iulie n.) 1744.¹⁾

Episcopul aduse cu sine din Viena și diploma primă a împăratului Leopold din 1699, provădută cu confirmaționalele împărătesei Maria Teresia, și o prezentă dietei pe la finea lui Ianuarie 1744, ca se o publice. Staturile (dieta) începură îndată a face restricțiuni în interpretarea diplomei, zicând, că acesta trebuie să se înțelégă numai despre imunitățile bisericești personale și numai despre pământurile bisericești. Fiind că însă uniții aveau puține pământuri bisericești, episcopului nu-i plăcea această restricțiune și recurse la Împărătesa, care îndată ceru informațiune despre starea lucrului. Dieta puse vina pe Episcopul, zicând, că nu a voit să o primescă, deși episcopul nici o dată nu zisese, că nu o primesce, ci numai că nu o primesce cu o clausulă de publicare, prin care s'ar restringe favorurile cuprinse în diplomă, căci numai Principele, ér nu și dieta are dreptul să interpreteze actele emanate de la Capul statului.²⁾ Ast fel Episcopul nici în Sinodul din 25 Iunie (6 Iulie) 1744 nu a putut comunica clerului seú diploma primă Leopoldină provădută cu clausula de publicare din dieta din 1744.

Acastă dietă este interesantă, nu numai pentru că într'insa s'a deslântuit mai violent ura de rassă a națiunilor privilegiate în contra Românilor și a episcopului Klein, ci și pentru chipul drastic, cu care episcopul se luptă pentru drepturile bisericii și națiunii sale. *Ro-*

sumpta, coram Statibus et OO. die septima Februarii 1744 exhibitae, lectae, publicatae ac tandem sequente sub dieta anno 1746, die 21 Maii aeque Cibinii nemine contradicente extraditae per Mgtrum Josephum Intzedi Protonotarium." (W. Union).

¹⁾ W. Union la G. B. Duică, op. cit. pag. 49 și 51.

²⁾ W. Union la G. B. Duică op. citat pag. 54.

mânii sînt nisce pribegî, ziceaŭ staturile (dieta), ér episcopul rîspundea: nu pot fi alt cum, de óre ce sînt apesaŭi pîná la sînge. — Sînt numai țerani și iobagî, ziceaŭ staturile. Nu este adevérat, rîspundea episcopul, căci avem nobili în districtul Făgărașului, și liberi în fundul regesc (săsime). — Sînt tâlharî și hoșî, ziceaŭ staturile. Nu trebuc se vè miraŭi, rîspundea episcopul, căci acestor ómeni, afară de piele, nu li-se lasă nimic din ce sã se hrînescã. — Sînt leneșî, ziceaŭ staturile. Dar numai Romînîi vè lucrã ocele, bãile de fier, și de aur, ér unora li-se trage și pielea de pe ei. — Clerul și poporul român nu sînt uniți din inimã, ziceaŭ staturile. Despre cele ce sînt ascunse în inima omului numai Dumnezeu pòte judecã, rîspundea episcopul.

Conflictul cel mai mare între Episcopul Klein și staturile țerii a isbucnit însã, când a ajuns la pertractare articolul 7 de lege, în care avea sã se înarticuleze dotațiunea Episcopatului Făgărașului cu dominiul Blașului.¹⁾ La acest articol staturile, în contra reclamațiunilor și protestãrilor episcopului Klein făcurã o schimbare restrictivã, care avea înțelesul, cã acest episcopat sã nu mai pòtã primi alte donațiuni și sã nu mai pòtã cãștiga alte averi, de cât cele de pîná atunci. Episcopul indignat pentru acêsta restricțiune, pregãti un protest formal în contra ei și în contra altor hotãriri dietale prejudicióse clerului și poporului unit din Transilvania, și-l dede unui protonotar spre a-l ceti în dietã.²⁾ Când a rîsunat în dietã imputarea, ce i-o făcea episcopul, „cã ea lucrã în contra voinței expresse și serióse a Maicstãții Sale, unîi deputaŭi isbucnirã într'un strigãt asemenea accluia, care s'a auđit din gura Jidovilor când acestia rãcneaŭ în contra lui Christos: restignesce-l,

¹⁾ Veđi mai sus pag. 17.

²⁾ Protestul la Hurmuzachi, Documente VI, pag. 571.

restignesse-l, și-i imputară, cum și pentru ce cuteză să protesteze în contra unei țări întregi. Episcopul temându-se de violență, și voină să prevină urmările triste, a trebuit să-și revocă publice protestul.“ Așa ne istorisește această întâmplare însuși Clerul și poporul român în suplica adresată împărătesei în 19 Iunie 1744, în care se mai adaugă despre episcopul Klein și cuvintele acesteia caracteristice „că în contra lui toți sînt, în el în numele Clerului și națiunii este singur în contra tuturor, așa în cât n'ar fi nici o mirare, dacă el pentru feliuritele asupra și prigoniri și-ar perde mintea.“ Clerul și poporul declară tot o dată, că revocarea protestului din partea episcopului o consideră de nulă, și că acel protest îl reînnoește și repețesc el însuși (Clerul și poporul) înaintea Maiestății Sale. ¹⁾

Fiind că dieta de la 1744 a votat doi articoli de lege foarte importanți pentru biserica unită și pentru națiunea română, credem că este aci locul cel mai potrivit de a ne ocupa cu ei.

Articolul VI era ast fel formulat din partea împărătesei, în cât toți uniții de rital grecesc să facă parte din staturile și ordinile celor 3 națiuni, și toți fără deosebire de poziție și stare socială să se bucure de toate legile și drepturile țării și de toate privilegiile emanate de la împărații Leopold I, Iosif I și Carol VI, nu numai în privința religioasă, ci și în privința politică și civilă.

¹⁾ Hurmuzachi, Documente, VI pag. 572. Datul suplicii clerului și poporului nu este indicat, dar după ce la începutul suplicii se face provocare la „luna trecută Maiu“, apare destul de limpede, că suplica s'a înaintat împărătesei în Iunie 1744, și după ce episcopul în o petițiune a sa se provocă la suplica clerului, zicând că acesta „s'a dat în 19 ale curentei“, rezultă că suplica Clerului s'a așternut în 19 Iunie '744 și tot în acea lună, ceva mai târziu, și a episcopului.

Articolul VII eră formulat ast fel, în cât să se stergă toate legile aduse în contra religiunii catolice și în contra iesuiților, și să se recunoscă libertate deplină și pentru bisericile catolice de *ambe riturele* și pentru hierarhiile și jurisdicțiunile lor ecclesiastice.

Articolul VI dieta fa schimbat cu privire la Români așa, ca nici de cum să nu se pótă înțelege, că și țărani români ar fi primiți în vre una din națiunile recepte. Nobilii români însă se pot numără între națiunile recepte, și anume se pot incorpora la acea națiune, pe a cărei teritoriū își au locuința fixată prin câștigarea averei imobile, dar nici de cum nu pot constitui a patra națiune distinctă de cele lalte trei națiuni recepte.

— Dar privilegiile recunoscute nobililor români în lege, nu aveaū să se valideze în praxă, căci însuși episcopul Klein în vorbirea, prin care a deschis sinodul din 25 Iuniū v. (6 Iuliū n.) 1744, se plâuse: „Deși se spune, că nobilii români sînt recepti asemenea nobililor celor lalt națiuni recepte, totuși într'o zi s'au ridicat vre o câțiva membri ai staturilor zicënd, că nobilul valach nu se pôte compară cu nobilul unгур, și orî cât de vrednic ar fi nobilul român, lui nu-i compet oficii și beneficii înalte, ci numai de jos (pedanea)“¹⁾.

Articolul VII încă așa fa schimbaț dieta în cât unde se face amintire de libertățile asigurate religiunii catolice, se vorbesce numai despre religiunea romano-catolică în genere, dar nu se spune apriat, că și *uniții de ritul grecesc* au să se bucure de aceste libertăți. În la înarticularea episcopiei Făgărașului s'a indus restricțiunea amintită mai sus.

Episcopul a protestat în contra acestor restrîngerii făcute în potriua bisericii și națiunii sale, dar nime nu

¹⁾ La G. B. Duică op. cit. pag. 55.

l'a luat în sémă. și protestele lui nu le-au primit nici la protonotariat ¹⁾).

¹⁾ După ce cei doi articoli de lege in parte și astăzi au valóre și după ce in scrieri romănesci nu i-am vedut publicați in textul autentic sancționat de Maria Teresia la 7 August 1744, credem, că facem un serviciu bun, lăsând să urmeze aci textul lor original:

Articulus VI ex 1744.

Cum Sacra Regia Majestas vi legitimae et immediatae successioneis, haereditarii hujus sui Principatus Regimen suscipiens. Rescripto suo benigno die 21. Octobris Anno 1739 edito universos et singulos trium nationum status et ordines in nostris juribus, legibus, privilegiis, immunitatibus et indultis, quae videlicet ab Avo, Patruo, et Genitore Majestatis Suae desideratissimis, seu diplomatice, seu sacrum hoc Diploma secutis benignissimis resolutionibus, et sanctionibus, tam circa sacra, quam profana huic Principatui concessa et indulta fuere, confirmaturam et Clementissime conservaturam, cunctaque et singula benigne promissa effectui mancipaturam sub verbo Regio affidaverit, ex post ad instantiam nostram per deputatos nostros specialiter factam, inter reliquas benignas Resolutiones Suas sub 20 Julii 1742 confirmare dignata fuisset, novissimeque inter propositiones Regias indulsisset inseri dictarum Resolutionum Paragraphum isthoc tenore sequentem: *Etsi Legem, quae incipit Andreas Rex, et alia nonnulla, quae ipso Fidelium Statuum nostrorum assensu interca mutari contigit, postliminio resuscitandi, et denuo valida reddendi Mens nostra non sit, in reliquo Universos, et singulos Fideles Nobis dilectos charae Nobis Transylvaniae trium Nationum Status et Ordines, sine discrimine Religionum, etiam Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae graeci Ritus vere Unitorum, cum et illi Catholici sint, reddimus hisce certos et securos, non secus, ac alios quovis, cujusvis gradus et conditionis ejusdem Principatus incolas Universos, et singulos, quod eosdem in suis Juribus, Legibus, Privilegiis, Immunitatibusque, et Indultis, quae videlicet ab alte dictis Augustissimis Praedecessoribus, Avo nimirum, Patruo et Genitore Nostris desideratissimis, seu Diplomatice, seu aliis sacrum hoc Diploma secutis benignissimis Resolutionibus, et Sanctionibus, tam circa Sacra, quam profana charae Nobis Transylvaniae concessa, et indulta fuere, clementissime non modo confirmemus, verum etiam illibate sinus conservaturae.*

Înaintând dieta articolii de lege schimbați la împorătésa spre sancționare, s'a descărcat în terminii cei mai injurioși asupra Românilor. Acestia deși locuiesc din vechime în principat, totuși firea și facultățile lor fizice și psihice, starea lor de jos și alte împrejurări îi fac eū totul incapabili de drepturi și privilegii. Sînt nisece pribegî și nestatornici, cari îndată ce intră în Moldova și Muntenia se lapedă de uniune, la care aderază numai

Nos venerabundi Maternum affectum hunc agnoscimus, grataque mente tam luculentum ejus Documentum Articulo huic inserendum existimavimus. Terminos autem graeci Ritus Unitorum mentionato Resolutionis Regiae paragrapho insertos ad Ecclesiasticos solum, et nobilitari praerogativa gaudentes, quorum Conditio ea est, quae reliquorum Patriae Civium, et qui eidem Nationi e tribus receptis systema hujus Principatus constituentibus, ubi per adaptionem Bonorum sedem sibi fuerint, hoc ipso absque quartae Nationalitatis erectione, ac constitutione annumerati sunt, referri, non vero ad plebeos, vel filios Populorum e plebea sorte assumptorum extendi posse, aut debere, ne Systema hujus Principatus evertatur, neve Plebs Valachorum, aliorumque advenarum, numerum inter Nationes faciat, ac vel ulli trium Nationum, earumque Juribus, Privilegiis, Immunitatibus, et Praerogativis praepjudicio sit, intelligimus.

Quod porro Approbatarum Constitutionum Partis 3 Tit 1. Articulum unicum, subsequentemque super Unione Juramenti Formulam, huicque subnexas Unionis Conditiones attinet: non est, neque fuit Consilium Statibus Articulum hunc in moderna litera relinquere, sed adhuc sub initio Diaetae conventum jam super eo fuerat, ut in parte Juri Majestatis derogante inter praemissos de Majestaticis Articulos abrogarentur, quos nunc etiam in tantum hisce pro sublatis declaramus.

In quantum vero Religioni Romano-Catholicae prejudiciosi in iisdem recapitulari videntur, in tantum inter Articulos eidem Religioni praepjudiciosos abrogari statuimus, reliqua parte, qua libertatem liberi Exercitii receptis Religionibus permetterent, et Nationum receptorum mutuam Jurium et Legum conservationem spectarent, precibus etiam innoxie fundendis in salvo relictis, qua hac Lege se se conservarunt dietae Nationes et ad haec usque tempora durarunt, illudque Institutum a Divo etiam Leopoldo hac in parte laudem meruit, ut sic Regium servitium et publicum

cu numele, dar nu și în faptă. Fiind ei în legătură religioasă cu toate sectele grecești din Orient și din imperiul otoman, țin foarte mult la patriarhul din Constantinopol, și pot deveni un desastru pentru monarhie.

hujus Principatus, Civitatemque solidante illa Constitutione, quae ipsa Lex fundamentalis est, in vigore relicta, singulis et hujus vinculi convivere liceat.

Articulus VII ex 1744.

Considerantes porro nihil pro bono Patriae exoptatius evenire posse, quam ut sublato penitus partium studio omnis discordiae, et quaerimoniarum ansa eradicaretur, aequum proinde putavimus, ut sicuti in praecedenti sexto Articulo trium Nationum, et receptarum hic quatuor Religionum in generali perspectum est, tresque a Romano-catholica Religione diversae, plena et omnimoda Libertate, nullisque Circumscriptae Legibus essent, ita non disputatur aetate nostrae, nec disputabitur successivis, quibusvis Posteritatum quoque nostrarum temporibus Episcopatus Romano-catholici, et Capituli, Canoniceque restitutio, juxta Resolutiones hactenus emanatas, cum illi assensu Statuum, et Ordinum sunt introducti et acceptati, Ordo vero Patrum Societatis Jesu, *Episcopatus Fogarasiensis Graeci Ritus Religioni Romano-catholicae vere unitorum realiter admissi, in Fundorum, Bonorum et Beneficiorum, quae habent, Possessione confirmati vivant, deletis illis, qui in contrarium, seu generaliter, seu specialiter, vel particulariter faciunt Articulis, Approbatis, vel Compilatis, Constitutionibus insertis, aut alibi existentibus in quantum Religioni Romano-catholicae, absque laesione aliarum Religionum praejudicant, Episcopum excludunt, Canonicos a cura et custodia Archivorum Albensis videlicet, et Colosmonostoriensis arcent, Ecclesias, Collegia, Monasteria, et Residentias Religiosorum actu in hac Patria existentium, ad certa dumtaxat loca restringunt, liberum Exercitium vetant, et Immunitati Ecclesiasticae quoquomodo adversantur, pariter Articulos Societatem Jesu proscribentes, fautores eorum notae infidelitatis subjicientes pro abrogatis declaramus; in reliquo Legibus, et Articulis in quantum securitatem, Jura ac Privilegia, Sacra ac Civilia trium etiam aliarum a Catholica diversarum Religionum receptarum continent, salvis semper manentibus. Et haec omnia sensu Diplomatum, et subsecutarum Resolutionum Caesareo-Regiarum intelligantur.*

Tocmai din cauza acésta regii și principii țerii pe Români nu i-a făcut părtași de privilegii, ci i-a considerat numai de suferiți (tolerați). Și fiind că Ungurii, Sécuii și Sașii pentru înfrângerile suferite de la Barbari, cari îi duceau în robie, s'aũ imputinat așa de tare, în cât au rămas pustii ținuturi întregi, mai înainte impoporate: Români, înmulțindu-se, au început a le ocupá pe nesimțite, fiind primiți și din vecina Valachie, însă numai pe lângă condițiunea, să fie supuși domnilor de pământ ca un fel de proprietate, ce se póte moșteni, și numai până când vor fi suferiți. Decí se rógă staturile de Maiestatea Sa, ca pe Români așa să-i inarticuleze în legile patriei, în cât nici una din cele trei națiuni să nu sufere nimica în privilegiile, libertățile și scutiunțele lor, ér țăránimea Românilor nici de cum să nu fie numărată între națiuni, ca nu cumva prin o ast fel de împreunare să se prefacă în pulbere meritele ce și le-au câștigat națiunile privilegiate pentru patrie și tron¹⁾.

Ast fel scriau staturile la împărătesa.

Nici clerul și poporul român, nici Episcopul Klein nu lăsară, să rămână fără de răspuns atâtea insulte.

Clerul și poporul în suplica din 19 Iuniu 1744, arată, câtă nedreptate se face religiunii catolice prin schimbările efeptuite de dietă în articoli de lege citați, și se plânge în contra petițiunii adresate împărătesei din partea staturilor, zicând, că cea ce au făcut și pretind staturile, este împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii, împotriva intereselor regesci, împotriva binelui public al statului, și al principiilor despre iubirea deapropelui. Împotriva lui Dumnezeu lucră acela, care răpescce altora posibilitatea de a fi educat și instruit în adevărata credință, cum se întâmplă cu Români, cari sînt despoiați de tóte și făcuți cerșitori, *ca nici să nu*

¹⁾ Hurmuzachi Documente, VI pag. 577.

pag. 106

mai pôtă purtă sarcinile publice, nici să nu-și mai pôta da pruncii la școlă, ca să aibă și ei bărbați erudiți, cari să-î pôta învătă dogmele creștine. Este păcat în contra firii a face pe cineva să pôrte sarcinile publice împreună cu celelalte națiuni, și a-î despoia de avantajile, de cari se bucură acelea-și națiuni. Este păcat în contra iubirei deapropelui, când nu dai acestuia cea ce ție-ți place și-ți doresci. Este în contra binelui public al statului, că pe acest popor român nu-l lasă, să se bucure de drepturile patriei, când acestea îi aduc ceva ușurare ci numai când îl îngreunază. S'aturile ne calumniază. când zic, că noi vrem să ne facem egali cu domni de pământ, macar că ar fi interesant să se scie, cum și-au făcut domni acestia — în contra dreptului naturii — robii și iobagi din atâta Nemți. Unguri și Români. Dar noi nu am cerut, să fim ridicați pe o treptă egală cu domni de pământ, ci am cerut, ca și țeranii români să fie socotiți asemenea cu ceilalți țerani (iobagi) magiari și sași,¹⁾ și să fie tractați pe o formă cu ei după legile și libertățile țerii. Când se susține din partea celorlalte națiuni, că drepturile și privilegiile lor sînt mai vechi, ar fi bine să se caute, ce zic istoricii cei vechi, ca să se constate, că cine a venit mai întâiu în Transilvania: Români, ori Magiari? și cum s'a întimplat, că Ungurii au băgat pe Români într'un jug atît de greu? Dar de alt cum este sigur, că tôte celelalte națiuni recepte au primit privilegiile lor întru cât au fost catolice, și de acestea drepturi se bucură ele și acum când sînt acatolice. Fiind că însă Români erau pe atunci schismatici, se pôte ușor presupune, că schisma i-a aruncat în această sôrte ne mai pomenită; dar de vreme ce ei s'au întors acum în sinul bisericei romano-

pag. 106

¹⁾ Este cunoscut, că Sașii, cari nu locuiau în „fundul regesc“, ci în comitate, încă erau iobagi.

catolice, este just și euitabil, să se bucure și ei de ceva favor. De acesta sint ei mai vrednici, de cât nisce Arianî (unitari), Calvinî și Luterani încăpăținați, cari spre a-și pute susține religiunea lor, alergă după ajutor și pârținare pe la puterile străine, și imploră scutul solilor englezî, holandezî și prusieni, pe când despre Români nu se pôte dovedi, că ar fi umblat vre o dată după patrociniul patriarhului din Constantinopol. Ce privesce meritele pentru Casa domnitore, cu cari se laudă națiunile privilegiate, se scie, că acelea nu s'au răstăgat fără de sângele și averca Românilor, căci Români de la supunerea Transilvaniei sub sceptrul Casei austriace tot deauna au fost în țera acesta în numărul de astădi. Pe basa acestora clerul și poporul rögă pe împărătesa, să apröbe articolul de lege VII în textul prezentat de dinsa prin contele Teobald Czernin, lăsând afară numai cuvintele din urmă: „*praesentibus suis hierarchiis et jurisdictionibus ecclesiasticis,*“ de öre-ce aceste cuvinte conțin o restricțiune cu privire la drepturile „*profane*“ ale Românilor de rital grecesc¹⁾.

Curënd după petițiunea clerului și poporului, adresă și episcopul în numele Românilor uniți din Transilvania o petițiune la împărătesa, tot în luna lui Iuniu 1744. Episcopul combate restricțiunile făcute de dietă în articolul VI, zicënd, că dacă staturile conced. că nobiliî români ca parte principală a națiunii române, pot fi puși pe o tréptă egală cu nobiliî celorlalțe națiuni, atunci și cei alalți Români iobagî de rital grecesc, ca parte accesorie, încă ar trebui să fie recunoscuți ca egali cu iobagii celorlalțe trei națiuni. Când staturile țerii separeză pe nobiliî români de nenobiliî, o fac acesta numai din interes privat. În contra nobililor români numai pentru acea nu se scölă staturile, ca nu cumva prin

¹⁾ La Hurmuzachi, Documente VI. pag. 572.

acésta să-și surpe drepturile și privilegiile lor nobilitare, ér pe nenobilii români pentru acea nu-î primesc între celelalte națiuni, ca nu cumva prin acésta Luteranii și Calvinii să pérdă decimele, cu cari Româniî sint robi la aceste dóue confesiuni acatolice, și ca nu cumva și Româniî să capete drepturi cetățenesci, în virtutea cărora și ei să fie admiși în bresle și în oficii provinciale. Staturile sint fórte viclene când cer de la Maiestatea Sa, ca să nu se pună expres în articolul VI și VII, că Româniî sint încorporați celorlalte trei națiuni recepte, căci dacă ele dobîndesc acésta, au dobîndit totul, și orî și câte și orî cât de mari privilegii ar câștiga Româniî de la Curte, pe basa acelor restricțiuni din articoliî amintiți staturile le pot face tot deauna ilusorii, cum au făcut și cu diploma Leopoldină primă, care deși a fost confirmată încă în anul trecut¹⁾, totuși nici până astăzi n'au fost publicată și estradată. Pe basa acestora episcopul se rógă de împărătesa, să pună odată capăt prigonirilor și asupririlor pécătóse, și la ratificarea articolului VI să enunțe expres, că toți Româniî, fie mirenî, fie de tagma preoțescă, se încorporéză celorlalte națiuni recepte, după locul domiciliului lor, atât cu privire beneficiile sacre, cât și la cele „profane“, ca ast fel staturile să nu mai aibă motiv de a se îndoi despre preamiloștiva voință și dorință a Maiestății Sale de a ajuta pe Români, și prin acésta să încete odată asuprirea Românilor²⁾.

Pe când episcopul împreună cu clerul și poporul seú se luptă pentru încorporarea națiunii române la cele alalte națiuni din Transilvania, primesce de la gu-

¹⁾ Hurmuzachi, Fragmente pag. 120, greșese când cuvintele „*vorn Iahr*“ din suplica episcopului, le esplică cu cuvintele „*länger als ein Iahr*“. „*Vorn*“ este o prescurtare de la „*Vorig*“. După Hurmuzachi a greșit și Barițiu în „*Părți alese*“ v. I. pag. 417.

²⁾ Hurmuzachi, Documente, VI. pag. 575.

vernul transilvan ordinul Mariei Teresiei de dto 15 Iunie 1744 Nr. 488, în care se zicea: „Asupra unor puncte din feliturile cereri prezentate succesive Maestății Nostre din partea iubitului nostru credincios Onoratul și Măritul Ioan Inocențiu Baron Klein de Sad, Episcopul Făgărașului, în principatul nostru Transilvania, al Românilor de ritul grecesc uniți cu sânta biserică romană și Consilierul nostru, deși au emanat înainte de acesta grațioasele noastre hotăriri și porunci, totu-și după ce unele, cari n-au fost cercetate și decise, trebuie să se pertracteze și sfârșescă acuma, am hotărît prea milostiv, ca același episcop al uniților Baronul Klein să se prezenteze aci în Curtea noastră. Vă poruncim deci grațios, să intimați această hotărîre a noastră numitului episcop, și de odată să-l avisați, să nu-și amâne venirea, pentru ca propunerile sale făcute înainte de acesta, cu atât mai curînd să se potă pertracta ¹⁾).

¹⁾ Originalul se află în „M. Kir. Országos Levéltár“ și cuprinde următoarele: „Maria Theresia Divina Favente Clementia Regina Hungariae et Bohemiae, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Princeps Transylvaniae, Comes Flandriae, Tyrolis, Goritiae, et Siculorum, Nupta Dux Lotharingiae et Barri, Magna Dux Hetruriae Illustres, Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes item. ac Circumspecti, Fideles Nostri sincere Nobis dilecti! Super nonnullis diversorum Petitorum, per Fidelem Nostrum Nobis Dilectum Reverendum et Magnificum Liberum Baronem Ioanem Innoentium Klein de Szád, in Principatu nostro Transylvaniae Valachorum Graeci Ritus, Sacrae Romanae Ecclesiae Unitorum Episcopum Fogarasiensem et Consiliarium nostrum, Majestati nostrae successivis vicibus repraesentatorum punctis, siquidem benignae Resolutiones, et Mandata nostra antehac emanaverint, aliqua autem eorum nondum perquisita ac decisa, nunc assumi, deliberari atque ad finem perducere debeant, Clementissime resolvimus, ut idem Unitorum Episcopus Baro Klein hic in Aula nostra se sistat. Benigne itaque vobis mandamus, quatenus eandem Resolutionem nostram dicto Unitorum Episcopo insinuctis, simulque monebitis ipsum, ne idem adventum suum differat, ut eo citius Propositiones suae antehac factae pertractari

Samoilă Klain în istoria sa publicată de Cipariu în Acte și fragmente la pag. 98 și 99 afirmă, că episcopul Klein a fost chemat la Viena pentru mai multe acuse ridicate în contra lui la împărătesa Maria Teresia între altele și pentru acusa, că episcopul ar fi zis în sinod: „aū legea vè veși muta, aū de mijlociri vè veși gândi.”

Samoilă Clain greșese în punctul acesta. Sinodul din Cestiune s'a ținut în Blaș la 25 Iuniu v. (6 Iuliu n.) 1744¹⁾ Prin urmare episcopul Klein nu a putut fi chemat la Viena pentru învinuirii ridicate din cauză purtării lui dintr'un sinod, care în 15 Iuniu 1744, nu era încă ținut. Motivul adevărat pentru care episcopul fu chemat la Viena, aū fost turburările religioase produse de călugărul sârbesc Visarion, pe cum vom vedea mai târziu.

Episcopul îndată după primirea ordinului de a se prezenta la Viena, convocă sinod, pe care, cum am amintit, îl și ținu în 25 Iuniu v. (6 Iuliu n.) 1744 la reșediuța sa în Blaș. La acest sinod aū fost chemați și unii dintre mireni nobili și țărani, pentru că episcopul voia să dea sémă tuturor despre pașii ce-l făcuse pentru drepturile, nu numai ale clerului, ci și ale națiunii întregi.

Până acum cunoscem numai vorbirea ținută de episcopul la deschiderea sinodului, publicată de Domnul

valeant. In reliquo gratia nostra Regia, et Principalis benigne Vobis manet propensa. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae Die Decima quinta Mensis Iunii Anno Domini Millesimo Septingentissimo quadragesimo quarto. Regnorum vero nostrorum quarto. Maria Theresia, m. p. C. Ladislaus Gyulaffi L. B. de Rátóth m. p. Ad mandatum Sacrae Regiae Maiestatis proprium Iosephus Kozma m. p.

¹⁾ Vezi actele Sinodului la G. B. Duica, op. cit. pag. 51 și următoarele.

Duica din actele colectate de Rosenfeld în W. Union. Despre pertractările și celelalte hotăriri ale sinodului nu avem de cât denunțări, cum este și cea publicată de Nilles la pag. 562 și câteva informațiuni date de Petru Dalyai secretarul episcopului Klein în anul 1747 ¹⁾.

În vorbirea sa episcopul își dă sémă de activitatea sa desfășurată în trei rinduri în Viena și la dieta Transilvaniei, accentuând că este dator să-și dea sémă din motivul, că el a primit însărcinare de a lucra în interesul clerului și poporului de la însu-și sinodul general, și pentru că toți doriau, ca el să le spună starea lucrului. După aceea arată pe scurt, că ce privilegii conțin diplomele Leopoldine din 1699 și din 1701, și cât s'a nisuit el înzădar să obțină confirmarea diplomei Leopoldine din 1701. Arată ce cuprind unele puncte din rescriptul împărătesei de la 9 Septembrie 1743, și hotăririle dietei din 1744; atinge cu puține cuvinte turburările făcute de călugărul Visarion, la cari vom reveni mai târziu, și apoi face următoarele propuneri și întrebări:

1. Mai este ore de lipsă, să stăruim pentru confirmarea privilegiilor noastre, sau ha? dacă este de lipsă, cum și pe ce cale?
2. Fiind că confirmarea privilegiilor este împreună cu mari cheltueli, voiți să ajutați cu bani, ori ha?
3. Fiind că privilegiile, ce au să se confirme, privesc și poporul, trebuie ore să întrebăm și poporul și să cerem și sucursul lui? și dacă da, cum și în ce mod?
4. Turburarea stărnită în popor, cum și pe ce cale o vom pute liniști? ²⁾

¹⁾ G. B. Duică op cit pag. 57.

²⁾ Aci este vorbă despre turburarea poporului prin călugărul Visarion.

5. Să se facă dispoziții cu privire la salariile domnului agent din Viena și a domnului Tolnai¹⁾.

6. Să se hotărăscă despre pretensiunea domnului Francisc Boer ca fost secretar al Veneratului Cler²⁾.

7. Să se hotărăscă cu privire la pretensiunea preaonoratului domn vicar de la Biia la Veneratul Cler³⁾.

8. Să se hotărăscă cu privire la datoria de la Săsciorî.

9. Să se hotărăscă, că ore ceî ce au fost chirotoniți în alte provincii, să se primescă în cler, ori ba?

10. Să se cetescă comunicatul înaltului guvern regesc despre preamiloștivele hotărîri ale curții regesc⁴⁾ la unele petițiuni ale noastre⁵⁾.

11. Să se hotărăscă asupra scrisorilor de la Eșce-lenția Sa Domnul Tesaurar relative la haniî promiși pentru mănăstire⁶⁾.

12. Să se cetescă decretul înaltului guvern regesc, prin care mă avizează despre porunca regescă de a merge la Viena. Prin urmare socotiți-ve despre cheltueli⁶⁾.

Secretarul episcopului Klein, Petru Dalyai (Dăian) în anul 1747 nu dă informațiuni despre hotărîrile sinodului la toate cele 12 propunerî făcute din partea episcopului, ci numai la patru dintr'insele, dar și hotărîrile acestea le înregistrează din memorie, și nu din acte.

¹⁾ Agent în Viena era George Hardt, ér avocat al clerului era Ioan Tolnai, vezi mai sus pag. 58 și 61.

²⁾ Vezi mai sus pag. 3.

³⁾ Vicariul Nicolău Pop de la Biia cerea, să i-so restituescă 400 fl carî el zicea, că le-a dat secretariului Francisc Boer spre a le trimite episcopului pe când acesta petrecea în Muncaciû în mănăstirea sântului Nicolău. Vezi I. M. Moldovan Acte sinod. t. I. pag 152 și mai sus pag. 7.

⁴⁾ E vorbă despre rescriptul împărătescî din 9 Sept 1743, vezi mai sus pag. 88.

⁵⁾ Vezi mai sus pag. 19 și urm.

⁶⁾ Vezi acest mandat mai sus pag. 109.

La propunerea primă, în care se punea sinodului întrebarea, că ore trebuie să mai stăruască clerul și poporul pentru confirmarea privilegiilor ori ba? Sinodul a răspuns, că s'a convins din cei doi articoli de lege prezentați dietei din 1744 ¹⁾ din partea Curții, că Maestatea Sa are milă de desolatul cler și popor unit, și deși staturile au modificat acei articoli, totuși după ce confirmarea acelor atârna de la îndurarea regescă, în care clerul și poporul își pune totă speranța fericirii, sinodul judecă, că clerul și poporul unit nu are motiv de a despera, ci din contră trebuie să stăruască și mai tare pentru confirmarea privilegiilor din partea Maestății Sale, și încă prin episcopul lor chemat la Viena.

La întrebarea a 2, că ore voesce clerul a contribui cu bani la coperirea speselor împreunate cu confirmarea privilegiilor, Sinodul răspunde, că deși Clerul este adus la sapă de lemn, și stors prin cheltuelile de până acum, totuși este gata a da episcopului pentru călătoria sa 3000 floreni Renensi, și dacă episcopul va dobîndi vre o mîngăiere, Clerul se va sili a da și mai mult.

La întrebarea a treia, că ore să concurgă și poporul la cheltueli, Sinodul a enunțat, că este de lipsă și concursul poporului, dar de prezent să nu se tracteze anume cu el despre acest lucru, ci cestiunea acesta să se lase în chibzuința episcopului, și de va crede oportun a cere și concursul poporului, să prescrie protopopilor prin cercular, cum să se facă acesta.

La întrebarea a 9, că ore să se primescă în cler preoții chirotoniți în țeri străine? Sinodul a hotărît, că se pot primi în cas de lipsă, când nu ar puté fi supliniți prin alții, și vor avea celelalte calități recerute, căci acesta nu este în contra canónelor.

¹⁾ Vezi mai sus pag. 100.

La propunerea a 11 despre banii promiși din partea clerului pentru mănăstire, sinodul a insistat hotărârilor sinodale din 1742¹⁾.

Acesta este cuprinsul debaterilor din sinodul, care a servit dușmanilor lui Klein de basă la cele mai multe și mai grele din învinuirile ridicate asupra lui. În adevărul espunerilor făcute despre decursul acestui sinod din partea secretarului Petru Dályai, nu avem să ne îndoin de loc, de ore ce acesta nu dă o acuză, ci numai o informațiune, a cărei ton calm ne îndreptățește a crede, că el a spus numai adevărul, cu atât mai virtos, că Dályai nu pune pe hârtie și impresiunile sale subiective, cum fac ceilalți denuncianți ai lui Klein, ci istorisește obiectiv cele întâmplate, fără a atinge și alte scene, ce pôte s'aũ petrecut în sinod și pe cari dușmanii lui Klein le-aũ exploatat în contra lui. Alt cum informațiunea lui Dályai este dată în anul 1747, când abia ar fi mai fi putut cineva agrava situația tristă, în care se află episcopul. Aceste motive ne fac a crede, că actul lui Dályai nu pôte fi numit nici „act de partid“, „de fracțiune“, pe cum îl numește domnul G. B. Duică²⁾, și că nici din împrejurarea, că Gerontie Cotorea și Atanasiu Rednic aũ constatat autenticitatea actului, nu se pôte deduce, că acești bărbați ar fi voit să luere în contra episcopului lor. Cercurile politice din Viena, spre a-și justifica procedura față cu episcopul Klein înaintea Romei, adunaũ informațiuni, și cine se putea opune ca să nu le dee? Chiar și Silvestru Caliani, care fusese trimis la scõlă în Roma din partea lui Klein și care după întõrcerea sa secundă întru toate acțiunile lui Klein din exiliũ, încã și pe cele greșite, scria în Maiu și Iuniu 1747 episcopului la Roma, că la recercarea episcopului

¹⁾ Vezi mai sus pag. 22.

²⁾ Opul citat pag. 14.

din Muncaciū aū trebuit mai mulți inși să subscrie nese puncte, de cari acum le pare rău¹⁾.

Cu toate că față cu denunțările făcute în contra episcopului Klein trebuie se fim cu rezervă, totuși mie mi se pare, că un lucru s'a petrecut în sinodul din 6 Iuliū 1744, deși nu este înregistrat de Dályai, care pôte l'a omis cu intențiunea, ca să nu strice episcopului său. Se zice adecă în actul publicat de Nilles²⁾, că „resultatul sinodului a fost acesta: „clerul, nobilimea și țărâניה aū dat scrisore, că ei să lapedă de unire, dacă nu li se vor da toate cele cerute“.

Episcopul Klein cercase până atunci toate mijlocele spre a dobîndi de la cercurile hotărîtore drepturile, cari se cuveniaū bisericeii și națiunii sale. Se provocase la legea dumnezeescă, dar înzădar, la umanitate, la dreptul firei, la diplome, dar toate înzădar. Nu-î deci nici o mirare, că el să fi recurs acuma, când avea să plece la Viena, la ultimul mijloc, ce credea, că va puté avé efect la împărătesa, care ținea atât de mult la propagarea și conservarea unirii. Voia adecă să ducă cu sine un document, din care împărătesa să se convingă, că orî face dreptate Românilor. orî se spulberă unirea. De mijlocul acesta se mai servise și altă dată episcopul, ca să facă presiune asupra celor puternicii în favorul cauzei sale³⁾. Când statul catolic transilvan, cerea de la dînsul, să mîergă în mijlocul poporului, și să liniștescă spiritele agitate de călugărul Visarion, episcopul îi răspundea: „Cum vreți să liniștesc spiritele; cu mijloce blânde orî cu mijloce violente? Dacă vreți cu mijloce blânde, *atunci este de lipsă să ni se promită și să ni se*

¹⁾ Epistola lui Klein către Caliani din 29 Iuliū 1747, se află într'un protocol a lui Klein în arhivul episcopesc din Orade, în copie la auctorul.

²⁾ Symb. pag. 563.

³⁾ Vezi și mai sus pag. 48.

dea faptice drepturile, cari le cerem pe basa diplomelor. Dacă vreți cu mijloce violente, apoi trebuie să declar că mie nu-mi este iertat să proced așa¹⁾.

Dar și altă dată se servise episcopul de această armă. Deja în 8 Decembre 1741 scria primatului Ungariei, că dacă nu va sprigini cauza bisericeii sale, atunci uniunea se va spulhera, în cât nu i-se vor mai vedé nici ruinele²⁾, ér mai târziu, pe când episcopul petrecea în Viena, aderenții lui îi scriau din Daia în 22 Sept. 1747: „Noi nici de cum nu voim, ca Ilustritatea Ta să abzică de episcopat, nici nu vom admite alt episcop până ce veți trai Ilustritatea Ta: îți facem cunoscut și această, că dacă pe dreptul ori nedreptul, ori în alt chip Te vor sili la această, atunci și poporul român se va lăpêda de unire“³⁾, cari tóte s'aú scris la îndemnul lui Klein.

¹⁾ Vorbirea episcopului în sinodul an. 1744 la G. B. Duică op. c. p. 56.

²⁾ Arhivul metrop. din Blaș. Étä textul epistolei: „*Filosoporum axioma illud: Res per quas causas producuntur, per easdem conservantur, propria experientia novella haec mea Ecclesia didicit, quae majorum Celsissimae Eminentiae Vestrae singulari pietate, ac apostolicis conatibus parta, nisi benignissima eaque speciali Celsissimae Eminentiae Vestrae interpositione, et ab auxiliari manu protegatur ac defendatur etiam in posterum, praesertim criticis his temporibus, quibus comprovinciales nostri fimbrias suas dilatare totis incumbunt viribus, necesse est, ut brevi termino cum derogamine orthodoxae fidei, et jactura plurimarum animarum eo deveniat, ut ne ruderata quidem illius appareant.* Cuvintele acestea dovedesc, că episcopul Klein în luptele sale pentru drepturile bisericeii și națiunii a recurs și la ajutorul Primatului, și pentru aceea este neintenciată imputarea, ce i-o face părintele Nilles (pag. 519), unde zice: „*Valde est dolendum, quod Episcopus Klein in his aliisque precibus imperatrici offerendis auxilium non imploraverit potentissimi in Diplomate ipsi assignati Patroni, Primatis Regni Hungariae.*“

³⁾ În protocolul citat de la Orade, în copie la auctorul.

Este deci foarte probabil, că episcopul a dus din sinodul de la 1744 la Viena o scrisoare, în care clerul și poporul amenința cu neunirea, dacă nu li se vor împlini cererile. S'a folosit adevărat episcopul de o armă, care dușmanii au știut-o întorče în contra lui spre a-l nimici, făcând pe împărătesă, să credă, că episcopul părtinsece neunirea. Dar despre acestea mai pe larg mai jos.

Tot din sinodul acesta a dus episcopul și o suplică a clerului și poporului, în care cereau, ca teologul străin de neam și de ritul nostru să fie înlăturat, cea ce se vede din epistola celor 26 protopopi adresată episcopului la Roma în 22 Septembrie 1747. Protopopii scriau episcopului să vină de grabă în patrie: „sine tamen tali adjuncto Theologo *diversae nationis* et ritus, cujus ratione *universus clerus cum populo anno 1744 tempore accessus Illustritatis Vestrae Viennam porrexerat Instantiam promovendam, ut amoveatur, cui de facto etiam haeret*“¹⁾.

Episcopul plecă la Viena în 23 Iuliu 1744, luând cu sine și pe preotul Petru Aron (Aaron) și pe secretariul său Petru Dályai. El n'a putut sosi acolo înainte de 7 August 1744²⁾, când împărătesa sancționase toate legile votate de dieta din 1744, și prin urmare el nu a mai putut luera nimica, ca la sancționarea articolului VI și VII, în care era vorbă despre Români, să se împlinescă dorințele clerului și poporului desfășurate în sinod.

Cu toate acestea o „promemoria“ din anul acesta 1744, care se află în arhivul curții și statului din Viena, ne arată, că episcopul și după sosirea sa în Viena a stărunit pentru drepturile Românilor, și acuma chiar pe

¹⁾ În protocolul manuscr. de la Orade, în copie la autorul.

²⁾ După notițele din W. Union episcopul a sosit în Viena la începutul lui Septembrie.

hasa articolilor VI și VII din 1744 sancționați. Actul acesta nu este iscălit de nimenea, dar stilul și espre-siunile tipice arată, că a emanat de la Episcopul Klein ¹⁾.

În „promemoria“ se arată mai întâi cum a fost invitat Clerul și poporul român la unire prin cardinalul primate Leopold Kolonits, care i-a promis acelea-și scutinte și privilegii, cari le aveau și catolicii de ritul latin. Acestea binefaceri nu au fost promise numai cu cuvintul, ci și asigurate prin diplomele Leopoldine din 1699 și din 1701. În urma acestora nu numai clerul ci și 80,000 familii române s'au unit cu biserica romano-catolică în speranță, că în sensul articolului 3 din diploma de la 1701 vor fi considerați de fii ai patriei și ast fel se vor bucura de toate drepturile bisericesci și civile ale romano-catolicilor. Dar toate înzădar, căci clerul nu a putut să se bucure de imunitățile bisericesci și cu atât mai puțin de beneficii, ci a fost silit să-și câștige pâinea de toate zilele, nu din păstorirea sufletelor, ci din lucrarea pământului, care trebuie să o facă cu mâinile și sudorile sale, întocmai ca orî care alt țeran. Nu este așa dară nici o mirare, că preoții români, fiind împedecați a se ocupa cu lucrurile spirituale, nu avură nici o ocasiune de a se instrui și cultiva. Tocmai acesta este cauza, că chiar și fiii lor proprii, cari au cercetat scôlele latine și s'au făcut ômeni culti, mai bucuos trec la ritul latin, de cât să se facă preoți uniți de ritul grecesc, cări sînt tractați despotic. *Trecerea acêstu la ritul latin o fac ei și din causă, că vędură, că în ritul grecesc nu pot spera nici o înaintare la beneficiile statulu, ci din contră au să îndure prigoniri din toate părțile, atât de la catolicii de ritul latin din invidie și din ură de rassă (ex odio nationis), cât și din partea Calvinilor, Luteranilor și Arianilor (unitarilor) și a schis-*

¹⁾ Se află în Hof- und Staatsarchiv din Viena, în copie la auct.

maticilor din ură religioasă (ex odio religionis). De
acea amar se plânge clerul și poporul român unit, că
deși s'au folosit de toate mijloacele imaginabile, ca să-și
dovedească sincera și adevărata unire, totuși nu putură
dobîndi nimica, și n'au fost socotiți nici schismatici, nici
catolici. Catolicii de ritul latin zic despre ei, că nu
sînt catolici adevărați. Uniții, ved că le-a mers mai
bine pînă au fost schismatici, de cît le merge acuma,
căci atunci aflau totdeauna scut (patrocinia) atît la
principiul român, cît și în Moscovia, și cu spriginul
acestora tot mai erau băgați în sēmă atît la Curtea
regescă, cît și în principat, ori pe altă cale erau ajutați.
Și dacă se întimplă, să nu li se facă ceva după dorința
lor, cel puțin acesta nu era o injurie pentru ei, căci
sciau ei bine, că după drept nu li-se cuvine.

Fînd că înse acum articolul cei mai noi votați de
dietă și în deosebire articolul VI a fost interpretat ast
fel din partea staturilor, că poporul român unit nu
constituie o a patra națiune, ci este numai încorporat
celoralalte națiuni, Majestatea Sa să interpreteze arti-
colul 3 din diploma a două Leopoldină în termeni lă-
muriți ast fel, că pe cum parochii și nobilii de ritul
grecesc sînt încorporați, după domiciliul locului, celor
alalte națiuni recepte, tot asemenea și cetățenii, liberi
(ingenui), libertinii și iobogii români să fie încorporați
celoralaltii cetățenii, liberi (ingenui), libertinii și iobagi,
după locul unde sînt domiciliați. Pentru articolul 3 din
diploma numită stărne atît de tare atît clerul, cît și
poporul, în cît dacă nu li-se împlinesce cererea, mai
bucuros vrea să fie schismatici, de cît catolici¹⁾, căci
zic ei, cei de ritul latin ne recunosc și pe noi catolici
numai cu numele, dar nu și cînd e vorbă de a beneficia
de drepturile lor.

¹⁾ Acestea confirmă întru toate cele ce am susținut mai sus
la pag. 117 despre sinodul din 6 Iuliu 1744.

Maî departe după ce în sensul articolului 6 din legile dietale clerul unit are drept la subsistență canonică, întocmai ca și preoții celor alalte religii, Maestatea Sa să facă o declarațiune preagratiôsă, în virtutea căreia preoții gr. cat. să se bucure de *tôte* beneficiile, cari le au preoții celoralalte religii în săsime, în comitate și în sêcuime.

În fine deși clerul și poporul unit și-au eluptat două frumoșe diplome pentru susținerea santei uniri, totuși n'au avut nici o mângăere, de ore ce ei nu au nici un apărător nici în dietă, nici în guvern, și se tem, că nici în viitor nu vor avé nici un folos din diplomele acestea, dacă nu se va face o dispoziție potrivită din partea Maiestății Sale. Fiind că însă apărarea se cuvine fie căruî om după dreptul naturei, și nimenea nu pôte fi despoiat de acest drept, este de o supremă necesitate, ca Maestatea Sa să dispună, ca cei doi vicari ai clerului să între în dietă ca deputați pentru apărarea uniunii, ér în guvern să se numescă un consilier guvernial — fie și dintre nobiliî mirenî de ritul grecesc, — măcar numai cu drept de vot și de scan, fără salar. De vreme ce în sensul articolilor dietali, nobiliî și parochiî de ritul grecesc au fost puși pe o tréptă egală cu ceialaltî filii ai patriei cu privire la tôte beneficiile, anevoie se mai pôte aduce vre o dificultate întemeiată în contra acestei dorințe ecuitabile. Ér dacă s'ar face întrebarea, că ore află-se în ritul grecesc un subiect capabil de a fi consilier guvernial, se pôte răspunde cu da, de ore ce în scaunul superior al districtului Făgărașului se află un nobil român cu numele Ionas Mone ¹⁾, care dispune nu numai de cualități suficiente,

¹⁾ Despre familia nobilă Mone (Monea) din Veneția de jos să se vadă opul: *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, culese de I. Cav. de Puscariu, Sibiu, 1892, pag. 157.

ci și de destule mijloce, în cât pe timp îndelungat să p^otă participa la ședințele guvernului și fără de salariu.

Cu acesta promemorie s'a terminat în Viena activitatea episcopului Klein pentru drepturile bisericești și națiunii române, căci în urma prigonirilor pornite în contra lui, a fugit la Roma. Dar despre acestea vom tracta mai pe larg după ce vom fi cunoscut activitatea episcopului și în alte direcțiuni până la a. 1744.

Capitolul VI.

Apărarea comunelor și privațiilor din partea episcopului Klein.

Episcopul Klein s'a întrepus la forurile competente nu numai în interesul bisericești și națiunii sale, ci și în interesul mai multor comune și multor particulari. Este interesant a cunoște vre o câteva cazuri de acestea, pentru că ele ilustră situațiunea clerului și poporului român.

Deja în memoriul său din 18 Aprilie 1735, adresat împăratului Carol VI¹⁾, episcopul se plânge în contra despoierii *Rășinărenilor* din partea sașilor din Sibiu, ér în 14 August 1736²⁾ adresă o plânsore și mai mare la Cancelaria aulică în contra nelegiuirilor efectuate față cu locuitorii români ai comunei Rășinari. Acestora li se răpise dreptul de judicatură. Li se impusese o taxă nouă de 200 fl. pentru pășunatul vitelor în munți. Consulul din Sibiu Ioan Sachs le-a răpit dreptul vechiu de crișmărit. Li s'a impus sarcina nouă de a da o terțialitate și din fân. Tot Ioan Sachs le-a luat o parte din locul șes. Li s'a răpit dreptul de a-și trimite porcii la ghindă, și

¹⁾ La G. B. Duică, op. cit. pag. 75, 76, unde se înregistrează și alte cazuri de nelegiuri.

²⁾ Cipariu Archiv. pag. 417 și urm.

li s'a impus taxa de 1 fl. de fie care pore, deși pădurile au fost ale lor din vechime. După fie care găletă de bucate trebuiau să plătescă câte 35 denari. Nu le-a mai rămas de cât dreptul de lemnărit și de apă, din care să-și potă plăti dările împărătesei, dar și dreptul apei fără dreptul de pescuit. În adausul acestei plânsori se specifică toate sarcinile Rășinărenilor și se arată, că ei plăteau dări, decime și fel de fel de taxe la stat și la națiunea săsescă în sumă de 17,529 fl. ung. la an, și prestați o mulțime de servicii orașului Sibiu, consulului de acolo și altora la porunca consulului. Se pare înse. că plângerile episcopului nu au avut nici un rezultat mângăitor, căci în scrisoarea lui din 23 Iuliu 1741 adresată guvernului transilvan¹⁾, se plânge, că Rășinărenilor li s'a luat mai întâiu crișma, apoi o parte din teritor, după aceea munții, mai înainte li se impusese o taxă de 200 fl., apoi în anul 1740 alta de 100 fl., cari se incasază cu bătăi și întemnițări, ér sërmanii păgubiți nu pot afla nicăiri sanarea rēului și mângăiere.

Tot din scrisoarea acum citată a episcopului se vede, că el a întervenit la guvern și în interesul Românilor din *Sacodate*, căroro Sașii le răpiseră posesiunile străvechi, din care cauză să escase o turburare atât de mare, în cât puțin a lipsit să nu se verse și sânge. Episcopul cerea, că pe cum sînt sarcinile comune, așa și teritorul să se împartă egal fără deosebire de națiune sau religiune „căci nu este just, ca 35 familii (săsesci) să aihă mai atâta teritor cât 170 familii (române), ér sarcinile să nu le fie mai mari“.

În *Sibiu* episcopul căpătase prin donațiunea din 3 Aprilie 1734 de la Ana Maria baronesă de Hochberg o parțelă de pămînt, situată afară de porța Ocenei, pe care voia să clădescă o biserică românească unită. Înse înzădar

¹⁾ Archival metrop. actul în copie și la auctorul.

aŭ fost tôte reclamările episcopului la magistrat, la guvern, la prefectul armelor din Sibiŭ și chiar și la Curte, înzădar aŭ mișcat tôte pétra și jesuitul Galob și teologul Balog, și superiorul iesuiților din Sibiŭ părintele Hundegger, căci episcopului nu i-se recunoscŭ dreptul de proprietate. Sașiŭ să apêraŭ cu privilegiile lor, cu pretensiunea de a nu se face spărtură în puritatea lor saxonică-germână chiar din partea unui împêrat german, și cu constituțiunile lor municipale¹⁾. Episcopul se provoca între altele și la argumentul acesta interesant: „Nu sciŭ pe ce temeiŭ zice magistratul din Sibiŭ, că eu nu pot avé în pămîntul săsesc și cu atât mai puțin în acea cetate drept de acuisițiune saŭ de donațiune, saŭ sub orî care alt titl drept de proprietate la imobile. Căci noi *de pe timpul lui Traian*, încă înainte de ce ar fi intrat națiunea săsescă în Transilvania, am fost moșteni în acel pămînt regesc și până în ziua de azi ținem în posesiunea noastră moșiŭ întregi și sate întregi, deși asupraŭ cu miŭ de miserii și feliurite sarcini din partea celor puternici. Prin urmare și noi sîntem adevêrați moșteni în țera săsescă saŭ fundul regiŭ, fiind că prin diploma Leopoldină am fost incorporați și adoptați ca fiii adevêrați ai patriei pretutindinea în Transilvania, în tocmai ca și alțiŭ”²⁾.

În *Făgăraș*, deși biserica zidită de principele Constantin Brancoveanu la 1697 și dotată de Ștefan Cantacuzino la 1715, fusese declarată biserică catedrală pentru episcopia unită a Făgărașului încă la anul 1721, totuși la rugarea vêduvei lui Constantin Brâncovanu din 1725 adresată împêratului Carol al VI-lea³⁾ îndreptățirea

¹⁾ Vezi actele comunicate despre acest cas de N. Togan în „Transilvania“ Nr. VIII din 1899.

²⁾ Epistola din 19 Martie 1735 scrisă din Viena cătră P. Hundegger, la Nillos 1 c. pag. 528.

³⁾ Actele în Archival lui Cipariŭ pag. 513.

uniților la posesiunea acestei biserice început a deveni controversată. Cestiunea această nici pe timpul lui Klein nu eră încă definitiv rezolvită, cea ce se vede din scrisoarea, ce episcopul o trimise nuntului apostolic din Viena în 25 August 1741, unde se zice: „Nu cu puțină mângăiere am înțeles din grațioasa scrisoare a Escelenției Vostre din 27 Iuniu, că afacerea bisericeii catedrale din Făgăraș s'a terminat la Curtea Regescă și că preste scurt timp va sosi la mâna mea hotărîrea regescă, pe care o aștept cu mare dor. De aceea împreună cu numita parohie pururea sint mulțămitor Escelenției Vostre pentru osteneala sânta și patrociniul puternic, ce ni l-ați dat în această cauză¹⁾. Cu toate acestea afacerea nu s'a terminat așa de curînd, pe cum speră episcopul, căci biserica această s'a predat în mod definitiv credincioșilor uniți numai în 1761²⁾.

În *Orda* lângă Alba-Iulia eră o moșie, care fusese a mănăstirii din Belgrad încă înainte de unire. După dărîmarea mănăstirii cu ocaziunea clădirii fortăreții, moșia trecu sub administrațiunea Clerului și a episcopului. După mórtea episcopului Giurgiu (1727) fiscul o ocupă sub pretext, că ar face parte din averea acestui episcop. Klein stărui mult la împăratul Carol pentru recăștigarea moșiei de la fisc, cea ce îi și succese pe cum am vădut mai sus la pag. 55. Însă nu mult se bucură Clerul și episcopul de această avere, căci Christofor Strati, fost provisor în Valachia austriacă și ginerele lui Ștefan Rațiu, fost curator al bisericeii unite, în 9 Novembre 1739 ocupă cu forța această proprietate sub pretext, că mitropolitul Atanasiu ar fi luat bani împrumut de la Ștefan Rațiu și nu i-ar mai fi plătit. Episcopul, care pe atunci se află în Daia, unde se întorsese din visitațiune ca-

¹⁾ Archiv metr. din Blaș. În copia la autorul.

²⁾ Ioan Turcu: *Excursiuni pe munții țării Bârsei și ai Făgărașului*, Brașov 1896, pag. 81.

nonică, trage la răspundere pe arăndașul moșiei, că pentru ce a lăsat pe Christofor Strati să o ocupe. Arăndașul răspunde, că ocupațiunea nu s'a întâmplat cu scirea lui și pornesce imediat la Orda, află acolo pe Strati, îl lăgă, îi rade vre-o câteva palme și îl aduce înaintea episcopului. Acesta după ce l'a deslegat, îl duce cu sine la Blaș, și apoi îl îndrumă să-și caute dreptul prin proces. Strati acuză pe episcop la guvernul transilvan, care pune termen de pertractare pe o zi anumită, când episcopul nu se putu prezenta. Guvernul hotărăscesc în absența episcopului, că Strati pôte intra în posesiune, cea ce s'a și întâmplat în 3 Martie 1740. De atunci episcopul înzădar a tot reclamat în tot anul 1741 la Viena în contra usurpării acestei averi, înzădar s'a întrepus și nuntziul apostolic în favorul episcopului, căci din actele, câte le avem la dispoziție nu se scie, că ôre împlinitu-s'a dorința lui de a fi reaședat în posesiunea moșiei din cestiuene ¹⁾.

Dacă nu s'ar fi prăpădit mai tôte actele de sub episcopul Klein din arhivul metropoliei unite din Blaș, multe întâmplări interesante din viața clerului și poporului nostru de pe atunci am fi în pozițiune de a cunoșce. Sintem deci constrinși a înregistra numai unele, cari se află într'un protocol din 1741.

În 25 Iuliu 1741 episcopul trimite agentului său din Sibiu o scrisore, în care îi cere să întrevină la guvern în favorul protopopului din Copru, care fusese despoiat de o livadă.

Tot atunci întrevine episcopul în interesul unui preot, căruia domnul de pământ îi luase pe nedreptul boii.

În 4 Septembrie 1741 serie unui domn de pământ din Silvașul maghiar, ca pe Popa Ioan fiul preotului Popa Tôder să nu-l silască la robote, căci familia lor

¹⁾ Archivul metropolitan din Blaș.

din moși-strămoși a fost liberă de iobăgie și pe lângă aceea Popa Ioan ca preot sântit, este scutit de iobăgie.

În 6 Sept. 1741 scrie unui domn de pământ, să poruncescă provisorului său, ca să dea pace preotului, pentru că locul, pe care șede preotul este bisericesc din timpuri vechi.

În 6 Decembre 1741 scrie unui domn de pământ, că face mare fărâdelege, când pe muierea legiuită a unui iobagiū o ține doică pentru fiul său, și nu-i permite să-și lăpteze prunciū proprii și să trăească cu bărbatul ei.

Câte alte casuri de asemenea natură vor fi fost, în cari episcopul va fi trebuit să-și apere preoții și credincioșii de nelegiuirile domnilor!

Capitolul VII.

Români deveniți nobili prin stăruința episcopului Klein.

Episcopul vădend, că Români în viața publică de stat numai ca nobili se pot validata, a stăruit pentru nobilitarea mai multora dintre ei.

În 1735, când episcopul petrecea în Viena, ceru de la împăratul, ca din considerațiune față cu oficiul său înalt episcopesc și față cu națiunea sa, care geme sub eretici, să binevoiască a nobilita pe fratele său Toma Micul, făcându-l *armalist*¹⁾. În rugarea acesta era dedusă și genealogia familiei Miculescilor prin 11 generațiuni, din cari nu lipsiau nici *Basarabii*, nici *Movilescii*²⁾. Împăratul împlini această cerere prin diploma din 20 Octobrie 1735 dată lui Toma Micul și

¹⁾ Nobili armaliști nu căpetai și moși nobilitare, ci se bucurau numai de scutițele personale ale nobilimel.

²⁾ W. Union.

soției sale Eufrosina și filor săi: Toma, Oprea și Ioan și ficelor sale: Ana, Barbara și Eufrosina³⁾. Insigniile

³⁾ *Diploma și actele relative la ea le lasăm să urmeze aci în textul original:* Nos Carolus VI Dei Gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus ac Germaniae Castellae Legionis Arragoniae, utriusque Siciliae, Hierosolymae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Navariae, Granatae, Toleti, Valentiae, Gallitiae, Majoricarum, Seviliae, Sardiniae, Cordubae, Corsicae, Muroi, Giennis, Algarbiae, Algeirae, Gibraltaris, Insularum Canariae, nec non Indiarum, ac Insularum Terrae-Firmae, Maris Oceani etc. Rex, Archi-Dux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Lucemburgi, Württembergae, superioris et inferioris Silesiae, Athenarum et Neopatriae, *Princeps Transylvaniae* et Sueviae, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviae, Moraviae, superioris et inferioris Lusatae, Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Barchinonae, Feretis, Kyburgi, Goritiae, Rossilionis, et Ceritaniae, Landgravius Alsatae, Marchio Ortstani, et Comes Goceani, Dominus Marchiae, Sclavonicae Portus Naonis, Biscajae, Molini, Salinarum, Tripolis et Mecliniac.

Quemadmodum universos illuminans insigne illud Coelesto Sidus, Orbis delictum, non editos saltem Montium apices sui foecunditate splendoris perfundit, sed etiam depressiores junctos illis Colliculos, pulsus tenebrarum umbris, serenat; ita Nos amplitudinem benignitatis Nrae exemplo Majorum Nrorum ad perpetuam beatitudinem ex hac mortalitate evocatorum, Fidelibus Nris dispertiri consuevimus, ut qui, ob collata seu in propagandam Dei Ecclesiam, seu in Rempublicam studia benigno Nro Judicio decorati conspiciuntur, eorum nexu sanguinis propinquiores quoque Gratiam a Majestate Nrae ipsis factam haud immerito gloriantur; Ideoque cum ad nonnullorum Fidelium Nrorum intercessionem, signanterque Fidelis Nri Nobis dilecti Reverendi, ac Magnifici Liberi Baronis Ioannis Innocentii Klein de Szád Valachorum, Graecorum, Ruthenorum, et Rascianorum, in haereditario Nobis Transylvaniae Principatu, Partibusque Regni Nri aequae haereditarii Hungariae eidem annexis, Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae Unitorum Graeci Ritus Episcopi Fogarasiensis, et Consilarii Nri Instantiam Majtiti Nrae propterea humillimo factam, tum vero attentis, et consideratis fidelitate, fidelibusque servitiis Thomae Klein, seu Valachico idiomate Micul, in praefato Nro Transylvaniae Principatu, Sedeque

nobilitate eraū: Pe casseta (arcola) azurie superiōră a scutului era un cap de taur sēlbatic roșu cu un inel de aur atârnat de nări, pe casseta inferiōră a scutului trei bare (barrae), două de colóre nēgră și una de colóre

Saxouicali Cibiniensi, ac dicta possessione Száád residentis, praetacti videlicet Episcopi Fogarasiensis germani Fratris, quae Idem Nobis, Augustaeque Domui Nrae, pro locorum, et temporum varietate, occasionumque exigentia, juxta suarum possibilitatem virium exhibuit, ac impendit, qualia Eum non modo continuaturum, quin etiam accedente hac Nra erga Ipsum Clementia, majori in dies conamine augmentaturum, aliisque ad bene merendum exemplum praebiturum benigne confidimus, Eundem Thomam Klein, seu Valachico idiomate Micul, ejusque Conjugem Eufrasiam, necnon filios Thomam, Opre ac Ioannem, ut et filias Annam, Barbaram et Eufrasiam, jam natos, ac imposterum Divina benedictione nascituros Liberos, Haeredes item, ac Posteros. eorundem utriusque Sexus universos, ex Gratia speciali, dequo Supremae Caesareo-Regiae, et Principalis Nrae Potestatis plenitudine in coetum, et numerum verorum, et indubitatorum haereditarii nobis Principatus Transylvaniae, nec non Regni aequae haereditarii Nri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, et Provinciarum Nrarum haereditariarum Nobilium duximus annumerandos, cooptandos, et adscribendos: Annuentes, et ex certa Nra scientia, animoque deliberato concedentes, ut Ipsi a modo imposterum, futuris, et perpetuis semper temporibus, omnibus iis Gratiis, Honoribus, Praerogativis, et Immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati, dicti Principatus Nri Transylvaniae, nec non Regni Nri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, et Provinciarum Nrarum haereditariarum nobiles, natura, jure, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavisi, utunturque et gaudent, uti, frui, et gaudere possit, ac valeat, Ejusdemque praescripti Haeredes, et Posteris, utriusque Sexus universi valeant, atque possint. In cujus quidem Nrae erga Eum exhibitae Gratiae, et Clementiae, ac Liberalitatis testimonium, veraeque ac indubitatae nobilitatis signum, haec Arma, seu nobilitatis Insignia: Scutum videlicet militare, in duas, superiorem caeruleam, et inferiorem rubeam, arcolas divisum, quarum superior caput Tauri silvestris rubri, cum Annulo aureo, è naribus pendente continet, in inferiori vero tres barrae, atri coloris duae, et tertia flava, aurois linois distinctae visuntur, supra Scutum Galea Militaris craticulata est posita, quam contegit Diadema Regium, gemmis,

galbină, despărțite prin linii de aur; de asupra scutului un coif militar cu gratii (galea militaris craticulata), acoperit de o diademă regescă; de a supra acestei diademe se înălță un urs întreg în colorea sa naturală,

atque unionibus decenter redimitum, ex quo integer Ursus, naturali suo colore effigiatus, capite retrorsum flexo, Thecam Sagittariam collo gestans, anteriorumque pedum dextro Sagittam, sinistro autem Arcum tenens, eminere conspicitur. A summitate vero, seu cono Galeae, Laciniae, sive Lemuisci diversi Coloris, in Scuti extremitates placide se se diffundunt, illudque pulcherrime exornant, prouti haec omnia in principio, seu capite praesentium Literarum Nrarum, Pictoris industria, genuinis suis coloribus illustrata, lucidius ob oculos intuentium posita esse conspiciuntur. Eidem Thomae Klein, seu Valachico idiomate Mienl, ejusque Conjugi Eufrasiae, nec non Filiis Thomae, Opre et Ioanni, ut et Filiabus Annae, Barbarae et Eufrasiae, jam natis ac imposterum Divina Benedictione nascituris Liberis, Haeredibus item ac Posteris eorumque utriusque Sexus universis, gratiose danda duximus, et conferenda. Decernentes, et ex certa Nra scientia, animoque deliberato concedentes, ut Ipse a modo imposterum, futuris, et perpetuis semper temporibus, eadem Arma, seu Nobilitatis Insignia, more aliorum veterum, et indubitorum dicti Principatus Nostri Transylvaniae, nec non Regni Nri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, et Provinciarum nostrarum haereditariarum Nobilium, sub iisdem Iuribus, Praerogativis et Immunitatibus, quibus ipsi, natura, jure, vel antiqua consuetudine, usi sunt, et gavis, utunturque et gaudent, ubique in Proeliis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, ac aliis quibusvis Exercitiis Militaribus, et nobilitaribus, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulacis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus, et Sepulchris, generaliter, in quarumlibet rerum, et expeditionum generibus, sub merae, verae, sincerae, et indubitatae Nobilitatis Titulo, quo eos ab omnibus ejusdemque Status, Gradus, Conditionis, Honoris, Dignitatis et Prae eminentiae Homnibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus, mandamusque ferre, et gestare, ac iis in aevum uti, frui, et gaudere possit ac valeat, Haeredesque et Posterij ejusdem praescripti utriusque sexus universi valeant, atque possint. Imo nobilitamus, damus, et conferimus, praesentium Majoris et Aulici Sigilli Nri impendentis munimine roboratarum vigore, et testimonio Literarum mediante. Datum in civitate Nra Vienna Austriae,

cu capul întors spre spate, purtând de grumăzi o tolbă (theca) de săgeți, ér în piciorul drept dinainte o săgêta, și în cel stâng un arc.

Când să presentă această diplomă în dieta transilvană din 11 Maiu 1736, Sașii și nobilii reformați protestară solemn în contra publicării ei, și pe lângă tot spriginul catolicilor, publicarea a trebuit să se amâne până în anul următor, când armalistul Toma Micu se obligă, că până ce va trăi pe pământul săsesc, va fi supus legilor și sarcinilor din fundul regesc (Höchsmann l. c. pag. 109). Ast fel diploma această s'a publicat fără contradicere numai în ședința dietei din 27 Septembrie 1737.

Die Vigesima Mensis Octobris, Anno Domini Millesimo septingentesimo trigesimo quinto, Regnorum vero Rnorum: Romani vigesimo quinto, Hispanici trigesimo secundo, Hungarici et Bohemici etiam vigesimo quinto.

Carolus, m. p. B. Ioannes Ios. Bornemisza de Kászon. Georgius Pongracz.

Illustrissimi ac Reverendissimi, Graeci Ritus Episcopi Fogarasiensis, Domini Ioannis Klein Liberi Baronis de Szád, Fratris vere Germani Thomae Klein alias idiomae Valachico Mikul, nunc in Sede Saxonicali Cibiniensi Possessione Szád residentis, et conuocantis, ejusque Conjugis, Nomine Enfrasiae, sic et reliquorum Introscriptorum Literae Armales, seu Privilegiales, in Generali Diaeta Anni Millesimi, septingentesimi, trigesimi, septimi, pro Die secunda Mensis Septembris in Liberam Regiamque Citem Saxonicalem Cibiniensem indicta et celebrata, in praesentia universorum Statuum et ordinum, trium Nationum hujus Principatus Transilvaniae et Partium Regni Hungariae eidem incorporatarum publicatae, proclamatae ac perlectae sunt, Nemine contradicente, Die vigesima septima Septembris, Anno vero jam supra notato.

Magister Sigismundus Kun de Csapo Suae Mattis Sacratissimae in Principatu Transilvaniae Partiumque eidem incorporatarum Protonotarius

Pe o fôie separată, alăturată la diplomă stă scris: Ad Diem undecimum Mensis Maji Anni praesentis 1736 in Liberam Regiamque Civitatem Saxonicalem Cibiniensem indicta Generali Diaeta, coram Inceyis Trium Nationum Statibus et Ordinibus, Illustrissimus

În anul 1741 mai mulți Români au fost făcuți nobili *armaliști*, cea ce se vede din scrisoarea episcopului din 6 Decembre adresată agentului său din Viena, Hardt, în care zice: „Cu bucurie am primit și informațiunea despre Armaliștii nobili hotărâți de Maiestatea Sa Regală (ut et illam quae concernit resolutos a Sua R. Matte Armalistas nobiles libenter profecto habui)“. Tot în acea scrisoare adaugă episcopul: „Deci vă avisez pe Domnia Văastră, că de present se află patru inși, cari doresc nobilitatea. Trei sint nepoții mei: Dumitru, Oprea și Dănilă Muntiu din satul Sad, scaunul Sibiului. Cel dintâiu a fost provisor trei ani la dominiul episcopesc din Blaș și după împrejurările timpului și-a purtat oficiul cu laudă. Al doilea de present e vameș (teloniator) în Blaș. Al treilea învață retorica în Cluș. Acești trei frați au la mine 300 fl. R. pentru taxă și 40 fl. R. pentru ostenela Domniei Tale. Al patrulea este Nicolau Tatul din satul Reșniar, tot în scaunul Sibiului, care îmi ser-

ac Reverendissimus Graeci Ritus Valachorum Episcopus Fogarasiensis Dominus Ioannes Klein Liber Baro de Szád, quasdam Literas Privilegiales, seu Armales Nobilitatis Praerogativae Thomae Klein, alias Idiomatico Valachico Micul, in Principatu Trausylvaniae Sedeque Saxonicali Cibiniensi, Possessione Szád residentis, suprafati Illustrissimi ac Reverendissimi Episcopi Fratris Germani, dum primo Excelso Regio Gubernio praesentasset, et Excelsum Regium Trausylvaniae Gubernum per Secretarium Gubernialem Spectabilem Dominum Davidem Máriafi de Maxa Inelytis Statibus et Ordinibus Publicationis sine nomine Excelsi Regii Gubernii significari curasset, ob defectum tamen et Absentiam Actualis Praesidentis ejusdem Armalis seu Privilegii Publicatio in alium Diaetalem Terminum est translata. De quibus praesentibus Literis meis Testimonialibus sub Sigillo proprio et usuali, manusque propriae subscriptione Fide mea mediante attester Signatum Cibinij Die 12-ma Mensis Maji A-o 1736.

Extradatum per Magistrum Sigismundum Kun Protonotarium.

Copiate din originale, cari se află la preotul unit Demetriu Clain din Brad, descendent din familia episcopului.

vesce de 9 ani cu multă credință. Tiner inzestrat de natură cu calități distinse, și vrednic de recomandație pentru cunoștința literaturii noastre (nostrarum literarum) și pentru serviciile prestate bisericii de rital grecesc, scie ceva și din limba germână, alt cum este cunoscut Domniei Tale de când era cu mine în Viena. Acesta are la mine 100 fl. R. pentru taxă și 20 fl. R. pentru remunerarea ostenelei Domniei Tale. Dacă se vor mai afla și alții, cari doresc să fie nobilitați, îți voi scrie¹⁾.

De odată cu nobilitarea fraților săi episcopul stăruia, ca aceștia să ajungă și la ceva avere. Scrisoarea lui din 14 Decembre 1741, adresată unui consilier al Camerei aulice, dovedește, că frații lui au așternut la Curte un memorial, în care cereau să li se dea lor posesiunile dominiului fiscal apafian din Comana-de-jos și de sus din districtul Făgărașului cu drept inscripțional (transcriberentur jure inscriptio possidendae²⁾), dar memorialul nu a avut rezultatul dorit.

Ast fel doria episcopul, să ridice pe mai mulți Români, ca ei să potă deveni apărători puternici ai bisericii și națiunii. Cea ce înse episcopul a făcut cu bună și curată intențiune, dușmanii lui mai târziu au folosit-o ca o armă în contra lui, imputându-i, că-și îmbogățesce neamurile.

Capitolul VIII.

Starea s. Uniri sub episcopul Klein.

Istoriografi nostri cei mai vechi, Sam. Clain (Klein³⁾ și Petru Maior⁴⁾, susțin că unirea cu biserica Romei a

¹⁾ Archival metrop. din Blaș. În copie la autorul.

²⁾ Ibid.

³⁾ La Cipariu: Acte și fragmente pag. 93.

⁴⁾ Istoria bis. rom. Part. I. C. III. §. 6.

făcut progrese mari sub episcopul Klein, ér datele, cari s'aũ descoperit pãnã acuma se par, cã întãresc afirmațiunea acestor scriitori.

Este meritul domnului G. B. Duica, cã a atras atențiunea publicã asupra conscripțiunii făcute de episcopul Klein în 1733, pe care Domnia sa a aflat-o în colecțiunea de manuscrise a lui I. Benigni de Mildenberg din biblioteca Bruckenthal din Sibiu și a aprețiat-o fôrte obiectiv în „Convorbiri literare“ Nr. 12 din 1 Decembre 1896 pag. 626 și urmãtorele, ér domnul N. Togan capelan unit în Sibiu a copiat-o și publicat-o în „Transilvania“ Nr. IX—X din 1898. Acãsta conscripțiune înse nu este completã, adecã nu conține tôte datele, câte aũ fost în conscripțiunea originalã a lui Klein, de ore ce lipsesc datele relative la casele parohiale, la bisericile, la fênãțele și agrii bisericesci, cari se aflaũ la 1733 în fie care comunã. De acea ne simțim îndemnați a publica în „Aduas“ conscripțiunea lui Klein cea completã, așa pe cum am gãsit-o în arhivul metropolitan din Blaș.

În scrisórea, cu care episcopul trimite conscripțiunea acãsta comisiei din Sibiu de sub presidiul contelui Francisc Paul de Wallis¹⁾, aratã starea unirii înainte de a ajunge el în fruntea diecesei Fãgãrașului, zicënd, cã atuncã când s'a primit uniunea din partea episcopului Atanasiu (1700), s'a promis, cã se va escuta diploma împãratului Leopold. Dar întrevenind turburãrile și revoluțiunea lui Rakoczi, promisiunea nu s'a putut implini. Murind apoi curind dupã revoluțiune și episcopul Atanasiu († 1713), scaunul episcopesc rãmase vacant mai mulți ani²⁾, în care timp clerul a fost asuprit în felurite chipuri. O parte mare dintre preoți vëdënd acum, cã nu se pot bucura de

¹⁾ Vezi mai sus pag. 30—33.

²⁾ Nu patru, cât zice episcopul, ci 7 ani.

privilegiile dobândite, ci din contră *prin uniune și-aă* *atras uru și mai mare a domnilor celor alalte religiiuni*, și socotind, că aă fost numai amăgiți, se lăpădară de unire. Țr vėdend preoții, că nici episcopul Ioan Giurgiu (Pataki) antecesorul lui Klein, din cauza morții sale prea timpurie, nu a putut dobândi esecutarea privilegiilor, ci din contră s'a deschis neuniților câmp și mai mare de a-și propaga dogmele, cercară scut la cei din a fară. Causa tuturor acestora este asuprirea preoților și neesecutarea privilegiilor.

Așa dară când a luat episcopul in mâna sa frênele guvernării bisericescī o *mare parte* (magna pars) a preoților romăni din Transilvania trecuse la neunire. Dacă inse vom consideră, că la un an de la instalarea lui I. Klein întimplată in 28 Septembrie 1732, adecă in jumătatea a două a anului 1733, când s'a făcut conscripțiunea amintită, dintre 2742 preoți numai 486 mai erau neuniți, credem, că Samoilă Clain (Klein) nu esagerază când afirmă, că in decursul acestui an (1733) „cam 600 de preoți s'aă dus la unire“¹⁾.

Înse unirea făcū și după acea progrese continue și încă in părțile cele mai espuse ispitei de a nu imbrățișa unirea, anume in sudul Transilvaniei, de unde in continuū treceău munții ómeni, cari voiău să se preotească și se întorceău chirotoniți in patrie. În arhivul metropolitan din Blaș se află un protocol de investigațiune făcută din 4 August până in 2 Septembrie 1734 in 40 de comune din districtul Făgărașului. Investițațiunea este făcută de o comisiune civilă pe basa unui decret emanat de la împăratul Carol VI la cererea episcopului Klein. Conform datelor din acest act de investițațiune in jumătatea a două a anului 1734 in acele 40 comune erau numai 10 preoți neuniți in funcțiune,

¹⁾ Cipariu: Acte și Frag. pag. 93.

la cari dacă vom adauge și pe eremitul neunit, care petrecea pe hotarul comunei Șinca veche, și pe 9 preoți neuniți, dar opriți de la orî ce funcțiune, și chiar și pe doi „dubiî“ cu privire la confesiune, abia avem numărul de 22 preoți neuniți, pe cînd în jumătatea a doua a anului 1733, după conscripțiunea acestui an, erau în acele 40 comune 44 preoți neuniți. În cursul unui an numărul preoților neuniți scăduse așa dară cu jumătate. Acest proces se va fi desvoltat cu atît mai virtos în alte părți ale Transilvaniei, și ast fel putem afirma, că cu forțe puține escepțiuni, sub episcopul Klein toți Români s'au întors la unire pînă la 1741. Escepțiunile acestea se reduc la locuitorii români și preoții lor din țara Bârsei și din suburbiul Brașovului, la unii preoți din țara Făgărașului, și scaunul sēcuesc *Orbai*, pe cum ni-se pare nouă a puté deduce din plenipotența de la 27 Sept. 1741, ce episcopul a dat-o lui Ioan Iosif Nagy de Csotár, ca să-î incaseze „catedraticul“ și banii ce preoții trebuiau, în sensul hotărîrilor din sinodul anului 1738, să-î plătescă pentru zidirea mănăstirii din Blaș¹⁾.

Este forțe probabil însă, că, în urma visitațiunei canonice, ce a făcut'o episcopul în anul 1741 în comunele

¹⁾ Actul se află în arhivul metropolitan și în partea acésta zice: *Quod cum a. hunc nostrum Fogarasieussem Eppatum licet etiam universi graeci ritus homines in terra Barezia ipsoque suburbio Coronensi residentes, et commorantes de jure et ab antiquo pertineant, nihilominus tamen praefati graeci ritus homines inaudita contumacia ducti, spretisque paternis nostris admonitionibus, a Nobis velut legitimo eorum Eppo dependere, ac consequenter eorundem sacerdotes censum nostrum cathedraticum a 10 annis nobis praestare, insuper appromissam a V. Clero nro unito pro aedificatione Monasterii Balasfalvensis summam dare nullatenus vellent; quinimo nonnulli graeci ritus sacerdotes in I. Sede Siculicali Orbai ac quidam in terra Fogaras residentes praefatorum sacerdotum Barconsium vestigia ab aliquot annis in omnibus sequerentur pari contumacia, damno et praejudicio nostro totiusque V. Cleri manifesto“.*

din Săcuime, și neuniții din scaunul „Orbai“ se vor fi întors la unire. și nu este eschisă probabilitatea, că și unele comune din țera Bârsei și din districtul Făgărașului se vor mai fi făcut unite. Acesta o deducem din decretul Mariei Teresiei de dto 10 Iunii 1752 adresat guvernului transilvan, în care se spune, că în neunire au perseverat continuu numai *câteva* comune din districtul Făgărașului și Bârsei și societatea Grecilor din Sibii și Brașov ¹⁾. Observăm aci, că „Grecii“ nu voiau se recunoască jurisdicțiunea episcopului unit. pe cum nu o recunosc nici astăzi pe a episcopilor români greco-orientali. Preoții români din Brașov și Făgăraș își aveau dotațiunea din România și se temeau, că prin unire o vor perde. De aceea preotul neunit Vasile Barani din Făgăraș a trecut la unire în 1738 numai după ce i-s'a asigurat din cassa statului 200 fl. adecă o plată egală cu aceea, pe care o trăgea din „*vama domnescă de la Rucăr*“ ²⁾. Unele biserici din districtul Făgărașului se aflau pe dominiul familiei Brancoveanu, și preoții lor erau ajutați din averea acestei familii. De acea ei nu se puteau deslipi de biserica gr.-orientală. Cei netrecuți la unire atârnau de la episcopul Rîmniceului din Vala-

¹⁾ Actul în arhivul mitropolitan din Blaș: Caeterum siquidem in eodem principatu Nostro *aliquae*, ut pote in *Fogarasensi et Barsensi districtibus, communitates, quaestorum item Graecorum Cibinii et Coronae Societates* unioni praefatae neutiquam accessisse, sed in schismate graeco *perseverasse continuo*, et qua tales hactenus *toleratae* esse dignoscerentur; hinc ab intentione Nostra non erit alienum, imo publicae *politicaeque suaderent Rationes*, si pro specificatis communitatibus dissimulando connivere videbimini, ut de necessariis pro animarum suarum cura sacerdotibus, quos antehac e ditionibus Turcicis evocaverant, *ab Archiepiscopo potius et Metropolita Schismatico Carlovicziensi* (interdicta caeteroquin simpliciter omni Ejusdem in res Transilvanicas ingestione) *in futurum sibi possint providere.*

²⁾ Cipariu, Archiv pag. 513. W. Union și Archivul mitropolitan din Blaș.

chia austriacă. Dar deja de pe la 1735 începuse a exercită jurisdicțiune asupra lor mitropolitul sêrbesc din Carlovitz. ¹⁾

Putem deci afirmă fără șovăire, că episcopul Klein până la anul 1741 adunase pe toți Româniî din Transilvania — cu excepțiunea câtor-va fracțiuni disparente, — într'o singură biserică unită. El avuse planul, ca pe toți să-i facă uniți, pentru ca prin acesta pe toți să-i facă părtași drepturilor politice și civile, de cari se bucurău cele 3 națiuni și 4 religii recepte din Transilvania, și ast fel să ridice totă națiunea română din sclăvia de până atunci. Înainte însă de a-și fi sêvârșit opera acesta mare, episcopul a fost zdrobit din partea dușmanilor lui și ai causei, ce o reprezintă, pe cum vom vedé mai târziu.

Capitolul IX.

Starea bisericeî sub Episcopul Klein.

Deși din cele precedente cunoșcem starea bisericeî, a clerului și poporului român de pe timpul episcopului Klein, credem totuși, că facem lucru folositor, dacă vom înregistra aci unele amănunte, cu ajutorul cărora vom străbate și mai adânc în cunoștința aceluî timp.

Cu privire la episcopul diecesan este remarcabil, că abia sub Klein ajunse se aibă locuința stabilă. Atanasiu, primul episcop unit, fusese scos din reședința sa frumoasă, ce o avea pe locul, unde astăzi este fortăreța din Alba-Iulia. Ioan Giurgiu (Pataki), al doilea episcop unit, ar fi trebuit să locuască în Făgăraș, dar nu avea casă co-răspundătoare, și ast fel adese ori petrecea în Sâmbăta de jos și în Gherla, unde era dominiul episcopesc. Tot

¹⁾ W. Union

aci petrecea și Klein până în 1737, când se stabili definitiv în Blaș. și abia în dieta din 1744, când s'a recunoscut și de staturi donațiunea dominiului de la Blaș, se liniști într'egă biserica, că episcopul ei nu va mai fi pribeag dintr'un loc într'altul.

Episcopul Klein se susținea până în 1737 din dominiul de la Sâmbăta-de-jos și de la Gherla, ér de atunci din dominiul Blașului, al cărui venit érá computat, în partea destinată pentru episcop, în 3000 fl. Renensi ¹⁾. Cu tóte acestea sub episcopul Klein nu încetaseră nici alte venite episcopesci, cari aũ fost și înainte de unire, adecă înainte de 1700. Aceste venite erau de două feliiuri: unele în bani, altele în bucate. În bani fiecare preot érá dator să plătescă episcopului pe an câte un floren renens. Acesta se vede din plenipotența dată de Klein lui Ioan Iosif Nagy de Csotár ²⁾ în 27 Septembre 1741, prin care acesta este auctorizat a scóte de la fiecare preot renitent câte un floren sub titlu de „census cathedralicus“ ³⁾.

Că episcopul primia și alte venite de la credincioșii săi, se vede din actul de dto 31 Octobre 1741, ⁴⁾ prin care pe protopopii George de la Iuc și Nicolae de la Balomir îi numesce „visitatori circăluitori“ în eparchia protopopului de la Sovaroș nu numai „pentru galbinií adunați spre zidirea s. Mănăstiri,“ ci „așișderea pentru veniturile nóstre cele obicinuite, *dăjdiile, pominoace, și birșaguri.*“ *Birșaguri* erau muletele dictate în cauze giudiciale, ér ce sînt „pominoaccele“, ne spune episcopul

¹⁾ Veđi mai sus pag. 17.

²⁾ Eidem Illmo Dno Ioanni Iosepho Nagy ab uniuersis praespecificatis graeci ritus sacerdotibus tam praefati census nri cathedralici (*id est a quolibet Sacerdote pro singulis annis unum florenum Rhr*) — — — collectionem commendaverimus et concrederimus.

³⁾ Veđi mai sus pag. 22.

⁴⁾ Veđi mai sus pag. 22.

în circulara sa de dto 21 August 1741 ⁴⁾, adresată protopopilor, unde se zice: „Așișderea *pominoacele noastre de grâu și de ovės* și alte obicinuite până la ziua lui S. Dimitrie, adeca Octomvrie 26 de zile adunându-le, *atunci partea noastră* deplin și cu dreptate, pe cum s'au aședat în trecutul Săbor mare, să Ni-o trimiți la Noi în Blaș.“ Dăjdiile erau un fel de contribuțiune în bani. Dintr'un raport al gubernatorului și secției catolice din guvern, adresat în 7 Februar 1751 la Curte, se vede, că fiecare sat mai mic da episcopului câte o gălătă (cubulus) de bucate și *câte un floren ung.*, ér satele mai mari contribuiau și mai mult. (W. Union).

Afară de acestea se pare, că episcopul primia de la fie care preot o anumită taxă și cu ocasiunea chirotonirii lor. Acesta se poate deduce din rescriptul împărătesei Maria Teresia de la 9 Septembrie 1743 ⁵⁾ care tot odată arată, că în Viena nu priviau cu ochi buni încașsarea acestor dări, pominoce, și taxe din partea episcopului după ce el obținuse dominiul de la Blaș. Cercurile politice nu luaū în considerațiune enormele cheltueli, ce le avea episcopul cu petrecerea sa îndelungată în Sibiū la dietă, și de 3 orī timp foarte îndelungat în Viena, în cauza bisericef și națiunii sale.

Am înregistrat acestea, nu numai ca să se cunoscă, cum trăiau episcopiī romāni înainte de a fi ajuns în posesiunea domeniului de la Blaș, ba chiar și înainte de unire, — căci episcopul în scrisorile amintite se provocă la obiceiul cel vechiū de pe timpul împăratului Leopold, — ci și pentru că afacerea acestor dări, taxe și pominoce jocă un anumit rol și în căderea episcopului.

În guvernarea diecesei Episcopul érá ajutat de Vicariī generalī episcopesci, de Sinod, Consistoriū și de

⁴⁾ Veđi mai sus pag. 21.

⁵⁾ Veđi mai sus pag. 88-92.

protopopi. Dar episcopul cercă să ajungă și imediat în atingere cu clerul și poporul său prin visitațiuni canonice. Avem urme despre 3 visitațiuni de acestea făcute de episcopul Klein: una în anul 1739 în părțile cele mai depărtate ale Transilvaniei spre Ungaria, alta în August 1741 în Secuime, și a treia în toamna anului 1741 prin foarte multe comune, căci îl aflăm scriind în felurite afaceri din *Geaca*, Jucul de jos, N. Czoge. ¹⁾

Vicari generali episcopesci erau doi, unul peste părțile Transilvaniei inferioare, de la granița Ungariei până la Mureș și Arieș, ér altul peste părțile superioare, de la aceste două riuri până la granițele Moldovei și Valachiei. ²⁾ În tot timpul episcopiei lui Klein, până în 1745, au fost Vicari generali: Ștefan Pop Timandi de la Juc peste părțile inferioare, și Nicolaș Pop de la Biia peste părțile superioare. La amândoi le mijlocise episcopul de la Pontificele Roman înalta distincțiune de protonotari apostolici. Nicolaș Pop era și notariul Sinodului general (generalis Synodi Notarius) și despre el scim pozitiv, că a redigeat protocolul cauzelor rezolvite în prezența episcopului de la 15 Februar până în 10 Iunie 1742. ³⁾ Acesta a răpusat în 23 Iunie 1745.

Cel ce purta funcțiunea de notar al Clerului, căpătă în fie care an de la fie care protopop câte un imperial. ⁴⁾

Sinóde diecesane se ținură și sub episcopul Klein, de comun în fie care an unul. Înșã noi cunoșcem de sub acest episcop actele numai celor 5 sinóde, din anii 1732, 1738, 1739, 1742 ⁵⁾ și 1744. ⁶⁾ Actele acestor

¹⁾ Arhivul mitrop. din Blaș.

²⁾ I. M. Moldovan, Acte sinodale II pag. 97.

³⁾ Veđi protocolul anului 1741 în arhivul mitrop. din Blaș.

⁴⁾ Sinodul din 1732, la I. M. Moldovan: Acte Sinodale, t. II pag. 97.

⁵⁾ Acte sinodale de I. M. Moldovanu.

⁶⁾ George Bogdan-Duică opul. citat, după W. Union.

sinóde ne arată, că pe timpul acela sinódele nu înceta-seră a fi tot odată forul cel mai înalt judecătoresc în afaceri disciplinare, criminale și matrimoniale.

Consistoriul episcopului era compus din 12 protopopi mai de frunte. ¹⁾ Ședințele nu se țineau numai la reședința episcopescă, ci și în alt loc, unde petrecea episcopul timp mai îndelungat. Așa d. e. în 1742. se ținură în Sibiu în „ulița fleșerilor“ în „sălașul nostru“ (al episcopului) mai multe ședințe consistoriale, la cari era de față tot deauna și teologul iesuit, și de comun nu lipsia nici archimandritul Leonte Moschonas, de origine din insula Naxos, de la care au rămas multe cărți grecești în biblioteca din Blaș și care muri la 1758. (Cipariu: Acte și fragm. p. 143 și Arhivul metr.)

Dupa conscripțiunea din 1733 ²⁾ erau în diecesa Făgărașului 44 protopopi. Se poate însă că mai târziu să se fi înmulțit numărul lor, de ore ce în scrisoarea adresată de 26 protopopi episcopului Klein la Roma în 22 Sept. 1747 ³⁾ găsim și pe protopopii Iliei, Blașului, Armenilor (Örményszék), Sovatei și Iclandului, cari nu figurează în conscripțiunea amintită. Dar și aceea este probabil, că numai reședința protopopilor s'a schimbat, fără a se înmulți numărul protopopiatelor.

Preoți uniți erau în diecesă peste 2200.

Dotățiunea lor a fost statorită prin rescriptul împărătesei Maria Teresia din 9 Septembrie 1743. ⁴⁾ Poporul însă își ajută pe preoții sei și înainte de acel rescript. În deliberatul adus de Căpitanatul și Scaunul judecătoresc superior al nobililor districtului și orașului Făgăraș de dto 23 Iunie 1734 ⁵⁾ găsim unele notițe

¹⁾ Veđi sinodul din 1732. la I. M. Moldovan l. c. II, p. 96.

²⁾ Veđi mai sus pag. 133.

³⁾ În protocolul de la Oradea mare, în copie la autorul.

⁴⁾ Veđi mai sus pag. 88-92.

⁵⁾ În arhivul mitr. din Blaș.

despre prestațiunile, ce le făceau credincioșii în favorul preoților. Aceștia căpătau pentru botez 12—14 denari; pentru înmormântarea unui adult un floren ren., pentru a unui prunc 50 denari; la pasci de la fie care casă câte 6 denari, ear la Bobotéză câte 3 denari, o cóstă, un colac și un fuior de cânepă. Din fie care pomană jumătate eră a preotului. Pentru un sărindar, dacă sê da și cêră în preț de 2 fl. R, preotul căpătă 12 fl. R, ear fără de cêră 14 fl. R; pentru paraelis câte trei denari, pentru molitvă câte un denar; pentru sărăcustă 1—3 fl. R; pentru maslu 24 denari; pentru sfeștanie 12 denari; pentru pomenirile viilor în păresemi 24 denari, ear a morților 28 denari. Preoții nu căpătau numai stolă, ci și bucate și țile de lucru. De comun fie care cap de familie dá preotului câte o felderă de ovês, câte un secerător, și câte o femeie la tors într'o nópte întrégă. În unele sate fie care cap de familie plătia preotului câte o felderă de grâu, sau o găletă de ovês, și chiar și câte două căpițe de fên.

Taxele și prestațiunile acestea, despre cari însă nu seim că ôre fostău generale în tótă diecesa, împêrătésa Maria Teresia în parte le-a cassat, în parte le-a redus cu rescriptul ei din 9 Septembre 1743, și ast fel se pôte ușor crede cea ce se afirmă în denunciațiunea de la Nilles ¹⁾ despre sinodul din 6 Iuliu 1744, că la auđul acestor dispoziții împêrătéscei, clerul s'a turburat tare (valde conturbatus est clerus), mai vêrtos dacă vom considera, că preoțimea nu putuse dobândi acea, ce mai tare doria: decimile, cari credincioșii uniți le plătiau preoților luterani, calvini și unitari.

Școle române pentru cultura clerului și poporului nu erau nici pe timpul episcopului Klein. Dar erau deschise și pentru Români școlele iesuiților, nu numai

¹⁾ Nilles, op. c. pag. 562.

din Transilvania, și anume din Brașov, Sibiu, Alba-Iulia și Cluș, ci și din Ungaria, mai ales în Tirnavia, unde studiasse și episcopul. Școlile iesuiților au deci meritul de a fi aruncat prima sămânță de cultură în mijlocul poporului nostru. În Cluș jesuiții începură deja pe la 1744 a scrie limba *română cu litere latine*, pentru ca să introducă cu atât mai ușor pe Români în cultura apusană. *) Preoții cei mai distinși erau crescuți în Roma și Viena. În Roma studia pe timpul lui Klein Petru Aron, Grigorie Maior, Silvestru Caliani și alții, în Viena Atanasiu Rednic, în Tirnavia Gerontie Cotorea, toți bărbați erudiți, cu cari s'au deschis școlile din Blaș la 1754. Prin cultură s'a trezit conștiința națională, care se reoglindese atât de frumos în toate acțiunile Clerului din timpul acela și mai vârtos în spiritul lui de jertfă și abnegațiune pentru emanciparea poporului din sclavia politică și pentru înființarea instituțiilor de cultură națională.

Culturei răspândite din școlile iesuiților și conștiinței naționale cultivate de episcopul Klein avem să mulțămim, că în timpul acesta întâmpinăm pe cei dintâii bărbați români, așezați în funcțiuni înalte, cărora nu li-a fost rușine a se profesa și a lucra ca Români. Între acestia amintim pe Petru Dobra, despre care în biserica greco-catolică din Zlatna și astăzi se păstrează o tablă cu inscripțiunea: „*In hac capella quiescunt cœviviæ prænobilis ac generosi Angeli Dobra de Zalatnu hujus Templi Benefactoris et Patroni munifici 14-a Ianuarii anni 1735 defuncti, nec non Michaelis Antonii Dobra ejusdem ex filio Spectabili Dno Petro Dobra Causarum Regaliũ Directore nepotis 17-a Aprilis anni 1738 defuncti innocentissimi Manes.*” Această inscripțiune arată, că Petru Dobra fiscalul țerei era fiul prea nobilului și generosului Angel Dobra de Zlatna, și că a

*) Nilles ibid pag. 524.

avut și un fiu cu numele Mihail, care a reposat de timpuriu. Petru Dobra a fost de mare ajutor episcopului Klein întru obținerea dominiului de la Blaș și mai târziu îl vedem între cei patru patroni ai santei Uniri. Când a abzis de postul onorific de patron al unirii duse, „că deși din leagăn a fost educat în școalele onorii și virtuții sub grija părinților din societatea lui Isus, și deși a crescut și îmbetrănit în religiunea catolică, totuși trebuie să-și recunoască naționalitatea sa română. O de și-ar recunoșce-o și alții forte mulți, cari cu câți-va ani mai înainte trecând la calvinism, vreau se fie numiți Unguri“. Acestea arată, că iesuiții cultivau și sentimentul național român în școalele lor. ¹⁾

Capitolul X.

Klein și părinții Iesuiți.

Episcopul Klein a avut lângă sine mai mulți teologi iesuiți și anume de la 1732—1738 pe George Regai, un hârbat erudit născut în ținutul Poșonului care și mai înainte funcționase în biserica unită parte ca director al Clerului înainte de episcopul Ioan Giurgiu (Pataki), parte ca teolog. Acesta și însușise perfect limba românească, și se ocupa mult cu adunarea documentelor relative la istoria bisericeii orientale din Ungaria, ²⁾ între cari a adunat unele de mare preț pentru istoria bisericeii românești ³⁾.

Al doilea teolog al episcopului Klein a fost *Nicolau Ianossi, un Secuiu*, pe care împăratul Carol al VI-lea

¹⁾ Raportul lui Dobra din 11 Ian. 1749 in W. Union

²⁾ Nilles ibid. pag 402.

³⁾ Se află tipărite la Iohann Hintz: Geschichte des Bisthums der gr. nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen, Hermannstadt 1850. pag. 63 și urm.

il numise prin decretul din 20 Februar 1738, și care funcționă în această calitate până în 19 Martie 1741, când muri în Sibiu. ¹⁾

Al treilea teolog a fost Iosif Balogh, asemenea *Magiar ori Secuia* din Radnoth (Ernot), care fu numit prin decretul împărătesei Maria Teresia din 1 Maiu 1741, și funcționă în această calitate până către finea anului 1746, când fu înlocuit cu Emeric Pallovics.

Cu cel dintâiu teolog, adecă cu George Regai, episcopul nu a avut nici un conflict, ci și cu el și cu ceilalți părinți iesuiți din Transilvania a trăit în armonie deplină.

Am văduț mai sus, că la comisiunea transilvană, care la an. 1735 pertractă cererile episcopului în Sibiu, acesta era reprezentat prin teologul George Regai și prin părintele iesuit Anton Gallob ²⁾. Tot pe atunci episcopul era în corespondință amicală cu părintele Hundegger din Sibiu, căruia cu datul 19 Martie 1735 i scriă din Viena: „Din epistola Cuvioșiei Tale din 5 Martie am observat cu bucurie îngrijirea și interesul, ce Pați dovedit pentru cauza lui Domneșu față cu clerul nostru și cu națiunea noastră asuprită“ ³⁾. În anul 1737 la sêrbătorea Sântului Ignațiu, întemeietoriul societății lui Isus, episcopul Klein a mers la Alba-Iulia și a celebrat sânta liturgie după ritul grecesc în biserica iesuiților de acolo. ⁴⁾ Atât de intime erau raporturile între episcopul Klein și iesuiții până pe la anul

¹⁾ Nilles ibidem pag. 540 și I. M. Moldovanu: Acte sin. II. pag. 92.

²⁾ Veđi mai sus pag. 35.

³⁾ Nilles, ibid. pag. 527.

⁴⁾ Nilles, ibid. pag. 531.

1738, în cât scriitorii Sași îl numesc o expositură și un protegiat al iesuiților. ¹⁾

Conflictul între episcop și teologul seî a isbucnit în anul 1738. Până atunci episcopul, în sensul diplomei Leopoldine a doua din 1701 și a actului seî de numire, era dator să-și țină teolog iesuit, dar nu era dator să-î dea plată. Prin diploma împăratului Carol VI din 21 August 1738, cu care s'a dăruit episcopiei dominiul de la Blaș, episcopului s'a impus, peste așteptare, sarcina de a da și salar regulat și cuartir potrivit teologului seî. ²⁾ Când a văzut episcopul, că instituțiunea teologului se perpetuază în biserică sa prin un act fundațional în paguba beneficiului episcopesc, s'a revoltat, și de atunci a făcut tot ce i-a fost cu putință să se scape de această sarcină. Că acesta este motivul adevărat al conflictului, se vede și din epistola, ce în 29 Iuliu 1747 o scria episcopul din Roma călugărului basilian din Blaș Silvestru Caliani, unde țice: „*Etă că pe Iesuitul l'aă băgat în înseși literile fundaționale, cari sunt perpetue și aă fost ocasiunea acestui proces și pe cari Cancellaria nu vrea să le coregă*“.³⁾ La acestea s'a adaus încă și împrejurarea, că de la 1738 aă fost numiți teologi doi magiari ardeleni: Iánossi și Balogh, în cari nici episcopul, nici clerul nu mai puteau avea încrederea, care o avuseră față cu alți iesuiți, de ore ce se temeau, că acci doi teologi în calitatea lor de *magiari* nu vor sprigini cauza Românilor, care avea de scop scuturarea jugului politic pus de magiari.

¹⁾ Veđi: Höchsmann: Studien zur Geschichte Siebenbürgens aus dem 18 Jahrhundert, Archiv des Verones für sieb. Landeskunde v. XVI pag. 107. și Heinrich Herbert, în aceeași publicățiune fasc. I din vol. XIX, și „Transilvania“ Nro VIII din 1899.

²⁾ Veđi mai sus pag. 17.

³⁾ În protocolul de la Orade: „*Ecce Iesuitam intruserunt in ipsas fundationales Litteras, quae sunt perpetuae et hujus Litis occasio fuerunt, et quas Cancellaria corrigere non vult*“.

Episcopul la început a pus pre protopopî și preoți, să se scôle în contra teologului, și să-i facă imposibilă remânerea lui în Blaș.

În sinodul de la 25 Maiu 1739 Clerul, după ce episcopul și teologul Iánossi au eșit din ședință, a formulat o instrucțiune pentru teolog, despre care pôte toți erau convinși, că în unele puncte acesta nu o va pôte observa.

În această instrucțiune era îndatorat teologul: 1) Să apere pe preoți de toate injuriile, ce li se făceau din partea domnilor de pământ și a funcționarilor comitatensî; 2) De câte ori va fi rugat din partea vre unui preot pentru ast fel de nedreptățiri, să rezolveze rugarea cu cuvinte blânde și domole; 3) Plângerile preoților în contra protopopilor să nu le asculte, fără a fi cerut informațiune și de la respectivul protopop, ori de la Vicariul general; 4) Să pună jurămint de fidelitate față cu episcopul și clerul; 5) Să nu siléscă clerul la observarea altor lucruri, afară de cele 4 puncte ale uniunii; 6) În judecări să procedă după pravilă; 7) Să stăruéscă, ca toate persónele bisericesci să se bucure de imunitățile garantate prin diploma Leopoldină; 8) Să dea cuvenită onóre atât episcopului, cât și clerului; 9) Să nu pună piedecă la chirotonirea celor ce vreau a se face preoți, pentru ca aceștia să nu fie siliți a recurge la episcopi schismatici; 10) Să stăruéscă din toate puterile, chiar și în contra guvernului provincial (*dominorum provincialistarum*), să capete și preoții nostri plată anuală și îmbunătățire de stolă; 11) Să stărué, ca fiii preoților născuți din iobagi, să se bucure de imunitatea părinților până sînt în casa părintéscă; 12) Să nu trimită nimenui informațiuni ascunse și prejudicióse pentru cler nici să nu pórte ast fel de corespondențe cu domni din patrie (*dominis patriotis*), ci să se înțelégă cu episcopul și cu clerul; 13) Să producă în original diploma

a doua din 1701, pe baza căreia s'a rînduit teolog lângă episcopul¹⁾.

Acestea le cerea clerul, ca să facă imposibilă rămânerea teologului în Blaș, și are dreptate Samoilă Clain, când zice: „*Scopul instrucții mi se pare a fi fost acela, ca dirigătoria acea a teologului să se stergă de tot*”²⁾, înse nu din motivul indicat de S. Clain, că iesuiții ar fi voit să introducă între Români de tot ritul latinesc, căci asemenea plângere nici episcopul, nici clerul n'a ridicat în contra teologului, ci din motivul arătat mai sus, că episcopul și clerul nu voia să sufere, ca instituțiunea unui teolog străin de neam și de rit să se perpetueze prin act fundațional în sarcina beneficiului episcopesc³⁾.

Pe când clerul lucră să facă imposibilă situația teologului în Blaș, pe atunci episcopul recurgea la împăratul Carol al VI-lea pentru stergerea acelu punct din diploma de la 21 August 1738, care obligă pe episcop la ținerea teologului în sarcina beneficiului episcopesc⁴⁾ Împăratul înse muri în 20 Octobrie 1740 fără a fi implinit cererea episcopului. În 19 Martie 1741 mōre și teologul Iánossi⁵⁾, și cu rescriptul din 1 Maiu 1741 împărătesa Maria Teresia pune teolog pe Iosif Balogh, care scia și românesce. Episcopul se întristă când vedu

¹⁾ I. M. Moldovan: Acte sinod. II. p. 82—84.

²⁾ La Cipariu: Acte și fragmente pag 95.

³⁾ Greșesce deci și Hurmuzachi, care în Fragmente pag. 105 și următoarele și peste tot în opul acesta susține, că ansă la conflictul dintre episcop și iesuiți a dat nisuița acestora de a străforma ritul grecesc și în sfârșit de a-l înlocui cu ritul latin.

⁴⁾ Vezi punctul 2 din memorialul episcopului către M. Teresia, publicat de I. M. Moldovan în acte sinodale II. pag. 87 și următoarele

⁵⁾ Este deci neadeverat cea ce susține Hurmuzachi (Fragmente pag. 107), că Iánossi a fost delăturat din oficiu la stăruința lui Klein.

că împărătesa, — în loc să țină seamă de petițiunea lui și a clerului înaintată prin principele Lobkovitz, în care ceruse la punct 11 și scoterea teologului din beneficiul episcopesc, — îi denumesc alt teolog în locul repausatului Iánoși. În amărăciunea sa episcopul în 14 Septembrie 1741 adresa împărătesei un memorial ținut în termeni drastici, în care aruncă cuvinte foarte grele în fața iesuiților și teologilor iesuiți¹⁾. Între altele episcopul zicea, că dacă i-se pune teolog pe basa diplomei Leopoldine a dăna din 1701. atunci să se observe acesta diplomă nu numai în punctul acesta oneros, ci și în celelalte puncte favorabile clerului și națiunii. Episcopul și clerul nu are lipsă de teolog străin, căci din darul lui Dumnezeu are în sinul său destui teologi, cari cunosc dreptul canonic și pot împiedeca națiunea română de la „inconvenienții“. Teologii iesuiți nu apără clerul de maltratările, ce i le fac conaționali lor eretici și în loc să-i lumineze pe aceștia și să-i aducă la calea adevărului, umblă să convertescă, sau mai bine zicând să înstrăineze pe Români de la adevăr. Ei nu sint conduși de zel apostolic, căci atunci ar ave câmp destul de larg în sinul națiunii magiare, ci de pofta de a *rupe și micșora fundațiunea destul de mică a episco-*

¹⁾ Dl Moldovan, care în locul citat publică acest memorial fără dat, crede că acela a fost adresat împărătesei înainte de 1 Maiă 1741. Dar din cuvintele de la începutul memorialului: „*Hinc augustissima regia Maiestas, tametsi homagiali obligatione benignum Mattis Vestrae Smae intuitu Theologi . . . Rescriptum reveritus fuerim*“, mi se pare, că memorialul a fost adresat în urma rescriptului din 1 Maiă 1741, prin care s'a denumit Balog, căci episcopul n'a primit în cauza teologului alt rescript do la M. Teresia, de cât col din 9 Sept. 1743, la care episcopul nu se putea provoca în 1741. *All cum din scrisoarea de dto 14 Septembrie 1741, cu care episcopul trimise nunțiului apostolic acel memorial, ca să-l presenteze împărătesei, pe cum vom vedé îndată, se poate conchide, că și memorialul a fost datat din 14 Sept. 1741.*

patului unit. Ei s'ar puté multămi cu colegiul lor din Cluș și cu residențele lor bogate din Sibiu, Alba-Iulia, Brașov și Odorheiul, de unde pot trimite propagatori ai credinței catolice, câți le place. Dar nu au acest gând, ei caută odihnă în loc de muncă, nu vreau să se facă apostoli, ei să poruncescă episcopului și Clerului, și să-și aproprieze o parte din cele 3000 fl. destinate pentru episcop, fără a lua în socotintă, că clerul unit nu are nici cu ce se hrăni și îmbrăca. Din contra ei vreau să aducă și pe episcop la această sorțe tristă, și în faptă l'au și adus, căci episcopul, care nu are pentru sine cuartir corăspundător, trebuie să se îngrijescă de cuartir pentru teolog, și să-și procure legume, fân, ovės și alte trebuințioase pentru casa și caii lui, și prin acesta să se facă provisorul teologului. „*Ecă unde a ajuns demnitatea episcopescă! Etă sorțea noastră miserabilă, nemaipomenită pôte nicăiri în Europa*“. În tonul acesta vehement se plânge mai de parte episcopul, că încă nu și-a putut plăti datoriile contrase în Viena¹⁾, că dominiul de la Blaș este așa de desolat și încărcat cu imposite croite de dușmanii lui, în cât dacă episcopul nu ar fi fost ajutat în anii trecuți din partea clerului, nu ar fi putut trăi cinstit și ține curte episcopescă. Adauge apoi episcopul, că dacă regiul, și episcopii încă pun jurămint, ar trebui să jore și teologii iesuiți, dacă vreau să fie judecători peste cler, căci fără acest jurămint clerul nu-î mai suferă. Ei zic, că regulele societății lor îi opresc de la jurămint, dar atunci lase-se de o diregătorie, care este împreunată cu jurămint, ori dacă le place diregătorie, pună și jurămint. Pe hasa acestora cere episcopul, ca împărătesa să scôtă pe teolog din beneficiul episcopesc și să-î poruncescă, să-și pörte oficiul său din vre una din

¹⁾ Episcopul petrecuse deja de două ori timp foarte îndelungat în Viena în anii 1831/2 și 1834/5, pe cum am văzut mai sus.

reședințele părinților iesuiți, ori Maestatea Sa să binevoască a dispune, ca clerul unit să-și aleagă un teolog din sinul său, care nu va fugi de jurământ, ci va fi de mare ajutor episcopului.

Acest memorial episcopul cu scrisoarea sa de dto 14 Septembrie 1741 îl trimise nunțiului apostolic la Viena, rugându-l să-l prezenteze împărătesei, ori să-l dea agentului George Hardt spre a-l prezenta Curții.

În ziua următoare 15 Septembrie 1741 episcopul scrie și agentului său Hardt, să meargă la Nunțiul și să-l roge, ca să înainteze la Maestatea Sa suplica relativă la teologul, ori să o iee el de la Nunțiul și o înainteze la Curte, spriginindu-o cu tot zelul ¹⁾.

În sinodul de la 3 Maiu 1742 episcopul prezintă și decretul din 1 Maiu 1741, prin care împărătesa denumise teolog pe Iosif Balogh, ear clerul, întocmai ca în sinodul din 1739, ceru și acum să i se prezenteze diploma a doua Leopoldină în original și trimise pe protopopul *Nicolae de la Balomir și Matei de la Armeni la episcopul*, să o ceară în original, însă episcopul respunse, că el nu are de cât o copie (paria) *scosă din Cancelaria aulică transilvană*, ²⁾ ear de original nu seie nimica. În fine clerul ceru, ca și teologul să pună jurământ după obiceiul, „*care în fiesce care scaun se ține*“. Teologul ceru formula jurământului în scris, și clerul i-o și comunică. Este însă de însemnat, că clerul de astă dată nu se arătă așa străin și cu neîncredere față cu Balogh, cum se arătase în sinodul din 1739 față cu teologul Iánossi, ci din contră dovedì un fel de simpatie cătră Balogh, de ore ce i iertă 100 floreni nemțesci, cari teologul i luase împrumut din fondul clerului administrat

¹⁾ Archival metr. din Blaș.

²⁾ Va se dice pe atunci se afla încă în Cancelaria aulică conceptul diplomei, care în anul 1743 nu s'a găsit.

de vicariul Nicolaŭ Pop de la Bii. Acésta o făcu Clerul „*pentru omenia și binele cu care se vede și se nădăjducesce a fi* (teologul) *cătră tot sântul Săbor mare.*“¹⁾

Dar stăruințele clerului și ale episcopului în Viena pentru scôterea teologului din beneficiul episcopesc remaseră zădarnice,²⁾ căci împărătésa, pe cum am vădut mai sus, prin rescriptul seŭ din 9 Sept. 1743 susținu în deplină putere dispusețiunea împăratului Carol VI din diploma de la 21 Aug. 1738, în sensul căreia episcopul era îndătorat să-și țină teolog iesuit pe cheltucla beneficiului episcopesc.

Așa dară episcopul în loc să-și vadă implinită o dorință ferbinte, justă și ecuitabilă și intru toate potrivită cu demnitatea episcopescă și independența bisericescă, își pierdă și simpatiile părinților iesuiți, cu cari trăise mulți ani în deplină armonie, și cari pe timpul acela aveau mare influință și în Sibiu la prefectul armelor împărătesci, și la curtea din Viena, și la statul catolic transilvan și prin acésta își acceleră căderea.

¹⁾ I. M. Moldovan: Acte Sinodale, t. I pag. 146 și urm.

²⁾ Între mijlocele folosite de episcopul pentru a face pe teologul să se ducă, este și acela, că în loc sa-î dea plată în bani gata, l-a dat numai vipt la masa sa pe timp îndelungat, căci étă ce dice L. Rosenfeld în W. Union pe baza actului Hofkanzlei Zahl 149^{1/2}—1742: „Ab hinc etiam neodenominato Theologo, Eppus Klein de sufficienti subsistentia minime providit. Praeter habitationem enim, et communionem mensae eppalis, per novem plane menses (ut ille mense Iunio 1742 Aulao questus est) eundem absque omni pecuniaria ad vestitum et alias necessitates provisione reliquit, proventus sibi designatos per expressum excusando. Indubium est, magni momenti, quae paulo post sequebantur Unionis negotio adversas rerum vicissitudines, differentiis ob intertenendum Iesuitam Theologum, magna in parte attribuendas esse.

Capitolul XI.

Căderea episcopului Klein și fuga lui la Roma.

Până la anul 1744 episcopul Klein și atrăsese urgia tuturor, cari erau interesați, ca poporul românesc să nu se emancipeze din sclăvia politică și religioasă, în care fusese ținut de veacuri. Er acestia erau cele trei națiuni privilegiate și reprezentanții lor legali, guvernul transilvan și cancelaria aulică transilvană.

Toți se temeau de acest bărbat energic, că prin uniunea bisericească cu Roma va esopera de la Curtea din Viena, ca Românii se fie declarați de a patra națiune politică, și ast fel acest popor va încetă a fi o massa bună de exploatat din partea acelora, cari trăiau din munca și sudorea lui. „*Schmeizel, un patriot sas spune, că multă jale era la toți protestanții, că unirea nu avea urmări politice; ei se temeau chiar, că Românii ar pute deveni prin unire a patra națiune*“¹⁾.

Era deci timpul suprem pentru contrarii politici ai Românilor ca să restorne pe intrepidul episcop. Fiind că însă împărătesa era o femeie evlavioasă și ținea foarte mult la unirea Românilor cu biserica Romei, dușmanii episcopului au creșut, că este neapărat de lipsă, să prezenteze pe episcop ca pe un promovător de schismă.

Ocaziune bine venită pentru a se ridică această acusă foarte gravă pentru un episcop în ochii împărătesei, a fost acțiunea călugărul sêrbesc Visarion Sarai și sinodul ținut de episcopul Klein în 6 Iuliu n. 1744 înainte de a pleca la Viena. (Veđi sinodul acesta mai sus pag. 110.)

¹⁾ La G. B. Duică: Călugărul Visarion Sarai, Carausebeș, 1896, pag. 27,

Ierarchia sêrbescă încălecasă deja asupra Românilor din Bănat și peste o mare parte a Românilor din Ungaria. Nu este decî mirare, că în acêsta ierarhie s'a trezit pofta de a subjuga și pe Româniî din Transilvania.

Dejă în 1735 sê încercase mitropolitul Carlovițului Vincentiū Ioannovich să turbure liniștea bisericeî unite din Transilvania și se o supună ierarhiei sêrbescî. Sub pretext, că are să adune milă pentru înființarea unui regiment de cavalerie sêrbesc, a trimis în Transilvania pe un episcop sêrbesc, *Nicanor Melentievics*, pe care însă l'a auctorisat, nu numai să culégă milă, ci și să dispună tot ce va află de lipsă în afacerî bisericescî: să consacre biserici, să sfințescă preoți și să facă ori ce va crede folositor pentru biserică și crescerea (incrementum) ei. Acest episcop a și venit în Transilvania, a străbătut până la Brașov, aci a pus protopop pe Todor fiul bêtrănuî protopop Florea. Dar o parte însămnată a poporului nu a voit să recunoscă pe Todor, și și-a ales protopop pe *Radul*, pe care l'aî prezentat spre sfințire lui *Clemente Archimandrituluî mănăstirî Bistrița*, care ținea locul repausatuluî episcop de la *Rîmnic*. Din cauza acêsta s'aî născut turburări între partisanîi lui Todor și ai lui Radul. ¹⁾ Alt ceva să fi

¹⁾ W. Union. Eată si textul actuluî, cu care a venit Nicanor in Trannia: Quandoquidem intor alia Regna et Provincias per Scramam Caesareo-Regiam Majestatem, et consequenter ipsum Excelsum Consilium Aulae Bellicum pro erigendo de natione Illyrica Equestri Regimine, etiam in *Transylvania, et Caesareo-Regia Valachia Collectio pecuniarum concessa et applacidata existit*, ideo ad inchoundam nunc mentionatam Collectam et similis doni gratuiti levationem, Nostrum in Christo dilectum Fratrem Dnum Eppum *Nicanor Melentievics, Capellanum Simonovics, et Patrem Sylvester Popovics, nec non Clericum Arseni, et Cancelistam Nobilem Adamum Warssany utrosque nostros in praefatam Transylvaniam et Walachiam transmittio, dando et attribuendo ipsis autoritate nostra Archieppali facultatem idem sibi conceditum munus collectionis de optimo modo proseguendi, in specie autem quoad*

făcut episcopul sêrbese Nicanor, nu am putut afla. Măi norocos a fost însă mitropolitul sêrbese al Carlovițului Arsenie Ioannovics Șacabent, care și-a găsit un instrument foarte bun în călugărul *Visarion Sarai*. Acesta ¹⁾ sê născuse pe la anul 1714 în Costaițița, o comunitate importantă în generalatul grănițeresc al graniței bănățene. Numele lui de botez a fost Nicolae, ear numele Visarion și l'a luat cu ocaziunea călugăririi sale în mănăstirea sântului Sava de lângă Ierusalim la an. 1732. Pe la 1740 făcuse un peregrinaj la muntele Atos, ear pe la 1741 ânblase și prin Viena și pôte și prin Veneția. La sine purta „cartea pasuală“ dată de patriarhul Șacabent în 12 Februar 1742, în care se făcea cunoscut, cum că călugărul vrea se mERGă din nou în Orient spre a visită locurile sante. El porni din mănăstirea sa Paera din Slavonia două sêptămâni după sêrbătorile Crăciunului din 1743, adecă pe la mijlocul lui Ianuar 1744, și a trecut prin Esseg, Petruvaradin, Carloviț, unde cercetă pe patriarhul. De aci veni la Timișoara, Lipova, și Căpalnaș, de unde fu însoțit de

Ecclesiastica ipsi praelibato Eppo nostro necessaria ordinandi, Tempia et aptos ad sacerdotium consecrandi. In reliquo autem, quid quid in communi aut divisim ad publicum emolumentum, Ecclesiae Nostrae incrementum fecerint, ordinaverint, vel in necessitate protestati fuerint, illa omnia per nos facta, ordinata et protestata fuisse haberi expectimus. Harum Nostrarum Tenoro et Testimonio mediante. Actum in Fossato Petrovaradiensi die 22 Mensis Novembris Anno 1735. Orientalis Ecclesiae graeci ritus Archiepiscopus et Metropolita Belgradiensis, Carloviciensis totiusque Illyricae Nationis Primas, Suae Mattis Smao Consiliarius et unius Regiminis Equestris de mentionata Natione Protector. I. S. Vincentius Ioannovich. —

Generalul comandante Wallis din Sibiu cu scrisoarea din 6 Decembre 1735 încă a conces lui Nicanor să umble după mîta, însă numai prin Transilvania

¹⁾ Veđi G. B. Duica: „Călugărul Visarion Sarai“ și auctori citati de d-sa.

trei negustori greci: Dimo Nino alias Dimo Grec, George Nicola și Gavrița Bistru, dintre cari cel din urmă i era și interpret, de ore ce călugărul nu scia românește. În 11 Martie 1744 intră în Ardeal încunjurat de mare cătă de călăreți și pedestri, trecu prin Dobra, Deva, Orăștie și Seliște. Din casul de la Dobra se vede, că sihastrul și trimitea înainte omeni, cari invitați pe preoți, să-l întâmpine cu întreg poporul între sunetele clopotelor și cu lumină, și ast fel duceau înainte vestea, că vine „Sântul”. El însuși era îmbrăcat în colore roșie aurie, pe cap cu pălărie, de care atârnau două fășii (panglici) cu chipurile Mântuitorului și al Preacuratei. De la Dobra până la Deva își mai atașase și câți va soldați din regimentul Springer. ¹⁾

Acastă pășire fastuoasă și tumultuoasă a sihastrului, și veștile lățite înainte despre sântenia lui, au produs mare senzație. Poporul alergă din toate părțile, cădea înaintea lui, îi săruta mânilor și picioarele, er el se întorcea cătră omeni și le spunea, cât de tare îl dore, că vede înaintea sa atâtea suflete, cari vor crește în unire pentru osînda vecinică. Apoi le povestia de visiunile sale, și că preacurata Fecióră i-se arătă în totă ziua, și că pe el îl cinstesc și împărații și principii, și ca se dea și poporului pildă, cum să se porțe fața cu bisericile uniților, când a fost invitat din partea poporului din Dobra în zi de Duminecă, să mergă la biserică — biserică era unită — el răspunse, că Preacurata i-a oprit intrarea în biserică. Auctoritățile politice compuse mai tot din calvini și luterani, necum să pună pedece acestei

¹⁾ Ori unde puteau, emisarii sârbesci se încunjură și de soldați, sciind cât de mult impune acesta poporului necult. Așa a făcut d. e. și episcopul sârbesc de la Arad Sinesiu Jivanovicu în comitatul Bihorului, unde în an 1752 s'a prezentat încunjurat de o trupă militară, pusă la dispoziția lui de comandantele luteran al trupelor din Oradea-mare. (Vezi Istoria Diecesei Române gr. cat. a Oradei mari de Dr I. Ardeleanu, Partea II, Blaș, 1888.)

mişcări tumultuoase, ci o secunda, ér Barițiu în Istoria Transilvaniei¹⁾, din tradițiunea bătrânilor, spune că chiar auctoritățile îndemnau pe popor, să iesă cu ramuri verzi întru întimpinarea „Sântului“, care nici nu mâncă, nici nu bea. Nu înzădar seria împărătesa Maria Teresia în 15 Aprilie 1746 guvernului transilvan în terminii aceștia plini de grea imputare: „Aceste rele, ca periculoase pentru stat, foarte ușor s'ar fi putut preveni și împedecă la început, când acel pseudo-monach impostor (Visarion) și după el alți emisari schismatici din părțile turcesci (adecă Moldova și Valachia) și de airea străbătură în Transilvania, dacă înainte de ce aceștia ar fi ațitat poporul și ar fi ținut adunări chiar și în comuna Seliște, dependentă de Sibiū și vecină cu acest oraș, unde se află reședința guvernului, — Voi, guvernul nostru regesc, conform datorinței oficiului vostru, ați fi poruncit îndată și serios Magistratului din Sibiū și funcționarilor locurilor respective, să se siléscă a înfrâna poporul tumultuant cu mijlocele de lipsă, și a-l readuce la ascultare, și dacă Voi înși-vă v'ați fi îngrijit și v'ați fi silit să împedecați tumulturile. Și întru adevăr este de mirat, că de când acel amăgitor (seductor) și tovarășii lui au stîrnit turburări atât de mari în poporul românesc, și s'au comis atâtea excесе din partea schismaticilor în contra preoților uniți, nici unul dintre ei și dintre auctoriile atâtor violențe vouă cunoscute, n'a fost pedepsit, și nu s'a dat nici cea mai mică satisfacție nici unuia dintre preoții uniți, vătomați, despoiați și bătuiți, cea ce este o evidentă neglijență a justiției“²⁾.

Era un fel de conspirațiune a Grecilor, cari stăpâniau România, a Sêrbilor, cari voiau să se instăpânéscă

¹⁾ Părți alose din ist. Trans. v. I pag. 421.

²⁾ Arhivul metropolitan din Blaș și la Barițiu: Părți alose din Ist. Transilvaniei v. I. pag. 728.

pe ternul bisericesc și de Români din Ardeal, și a protestanților atotputernici în Ardeal, cari voiau să distrugă uniunea Românilor și prin acesta se împedece emanciparea lor politică prin episcopul Klein.

Între ast fel de constelațiuni favorabile străbătu Visarion totă partea meridională a Transilvaniei până la Seliște, unde petrecu mai mult timp, și unde misiunea lui avu cel mai mare efect. Când înse plecă din Seliște și era să între în Sibiu, fu arestat și cu el împreună și ceilalți trei Greci, cari îl însoțiau. În 27 Aprilie 1744 la ordinul comandantului trupelor împărătesci, contelui Czernin, fu supus unui interogatoriu în prezența episcopului Klein, care pe atunci era în Sibiu la dieta întrunită încă din 8 Ianuar 1744. La întrebările cele mai momentose și mai virtos la cuvintele și faptele sale săvirșite în contra s. Uniri nu voi să dea nici un răspuns, sau numai răspunsuri evasive, din care nimic nu poți alege. Nici măcar aceea nu a spus-o, dacă este preot, și dacă are putere de a deslega păcatele. La unele întrebări răspunse contrazicându-și șie-și și interpretului său, care încă fusese ascultat. Cu un cuvânt toate răspunsurile lui îți fac impresiunea unui impostor, care se apără cu o viclenie prăstă, și cu o lașitate și fățarnicie grețosă ¹⁾. După interogatoriu Visarion fu escortat prin Deva la Timișoara și de acolo la Viena, unde nu scim ce s'a întâmplat cu el. Doi din tovarășii lui Visarion și anume Dimo Grec și George Nicola au fost transportați la Timișoara, și de aci eliberați prin ordinul consiliului aulic de război de data 9 Ianuar 1745. Al treilea tovarăș, grecul Gavril Bistro, scâpa odată din închisore, dar fu din nou prins în Bănat și ascultat prin auditoriatul din Timișoara, er cea ce s'a mai întâmplat cu el nu se scie.

¹⁾ Vezi și judecata, ce o face asupra acestui călugăr Petru Maior în Ist. bis. Românilor pag. 109.

Efectele propagandei lui Visarion le descrie cu scurte, dar pregnante cuvinte însuși episcopul în vorbirea, cu care a deschis sinodul din 6 Iulie 1744¹⁾, zicând: „Dar lăsând la o parte acestea, să vă vorbesc despre întâmplarea acea nouă. Nu mă îndoiesc, că tuturor este cunoscut, ce turburare a făcut în unele locuri în poporul nostru un călugăr învățând în contra uniților. După învățătura acestuia în unele locuri poporul nu merge nici la biserică, de preoții uniți nu se servesc, morții și-și îngropă fără prohod și fără mângăierile spirituale, pruncii și-și botéză prin femei bătrâne, și se întâmplă și alte daune spirituale de felul acesta“. Localitățile amintite de episcopul să aflați pe teritoriul meridional al Transilvaniei, din Bănat până la Sibiu²⁾. Este înse remarcabil, că până ce Klein a fost în Transilvania, poporul de comun nu se răpise la violențe în contra preoților uniți, căci alt cum ar fi relevat acesta și episcopul în vorbirea din sinod. Violențele s'au început mai cu seamă după ce episcopul s'a depărtat din Transilvania (praesertim postquam idem episcopus e Transilvania discessisset³⁾), și probabil după ce s'a strecurat în public vestea despre cele ce se întâmplă cu el în Viena.

Episcopul însuși s'a încercat în ziua de Rusalii din an. 1744, să liniștescă spiritele locuitorilor din Seliște, unde se dusesse din Sibiu, ca să țină liturgie, înse încercarea fu zădarnică, căci poporul nu intra în biserică, pe cum istorisese acest cas G. Barițiu în Ist. Trans. v. I. pag. 425.

¹⁾ Vezi mai sus pag. 111.

²⁾ Răspunsul episcopului înaintea comisiei aulice, comunicat în extras după Rosenfeld (W Union) de G. B. Duica în studiul său despre procesul episcopului, la pag. 69.

³⁾ Ibidem, pag. 68.

Mișcarea pornită de Visarion s'a continuat și a luat mai târziu dimensiuni foarte mari. Inse aceste dimensiuni nu sînt de a se atribui numai acțiunii lui Visarion, ci și nemulțămirii poporului cu modul cum fusese rezolvite cererile episcopului, apoi întîmplărilor ulterioare, ce le vom vedea mai târziu, și prigonirii episcopului Klein.

Mare a fost bucuria în tabăra dușmanilor lui Klein și ai națiunii române pentru isprăvurile lui Visarion. În dieta de la 1744, s'au aflat mai mulți, cari strigău, *că nu mai este lipsă să se inarticuleze biserica unită și să se dea drepturi Românilor, fiind că are să încete însa-și uniunea* ¹⁾.

Despre turburările acestea atât clerul unit, cât și secția catolică din guvern (statul catolic) au făcut raport la Curte, în care se descrie estensiunea și chipul mișcării și se propun Curții măsurile, ce ar trebui luate pentru a împedeca lățirea rēului. În același timp și alții au trimis la Curte felurite relațiuni, în cari inse nu se mărgineaū numai la descrierea obiectivă a faptului, ci acusaū pe episcopul, că el însuși spriginesce pe ascuns această turburare religioară. De odată cu acestea, însuși Generalul Conte Czernin, substitutul comandantului de trupe împărătesci din Transilvania, a scris Consiliului aulic de rēșboiū, că *rādăcina acestui rēu este de a se căuta mai virtos în însuși episcopul uniților Baronul*

¹⁾ Tantus vero ac tam insperatus Wissarionis monachi, quem connotatio quaedam manuscripta coeva, a generali Synodo Ecclesiae orientalis Carolitzensi, directe ad Episcopum Valachorum Transylvaniensium iuvitum), ut illum ad Ecclesiam Orientalem reduceret, delegatum fuisse adstruit, in avocandis ab Unione Valachis successus, supradicto diaetali proposito favere nequaquam potuit; quum unionis et Valachorum adversarii jure merito id affirmare videbantur, quod cessante, per populi ad schisma reditum, ipsa unione, lege circa Unionis stabilimentum opus non sit. (W. Union).

Klein, care înaintea staturilor și ordinilor țării declarase, că el și ai săi este unit numai condiționat, adică în speranță, că va obține anumite privilegii¹⁾. A succes adică guvernului transilvan și celorlalți dușmani ai lui Klein, să seducă pe un general necunosător de lucru a crede o absurditate atât de mare, că episcopul Klein ar fi chemat pe călugărul Visarion „in subsidium suae causae”, cum se exprimă părintele Nilles la pag. 556, de sigur tot pe baza raportului făcut de numitul general, despre care dă-se avea cunoștința, când și-a scris cartea²⁾.

Pe baza raportului făcut de consiliul aulic de război împărătesa a hotărât, ca episcopul într'un chip ore care convenient să fie chemat la Curte și de o dată așa să fie potrivit lucrul, în cât episcopul să nu pătă nici în-cunjură, nici amâna mergerea sa la Viena³⁾. În conso-nanță cu acestea emană de la Cancelaria aulică transilvană decretul împărătesei din 15 Iuniu 1744, prin care episcopul era provocat, să se prezenteze la Curte fără amânare, pentru ca să se pătă pertracta și acele puncte din cererile sale, cari remaseră neresolvite prin rescriptul împărătesei din 9 Septembrie 1743⁴⁾.

Nu suferă îndoelă, că vor fi fost omenii în Cancelaria aulică transilvană, cari să informeze pe guvernul transilvan asupra adevăratului scop, pentru care era chemat episcopul la Curte, și că guvernul va fi urmărit cu atențiune toți pașii episcopului, ca nu cumva să le scape din mână. Ast fel guvernul va fi avut omenii, cari vor

¹⁾ Așa ne istorisesc lucrul Rosenfeld în Wal. Union pe baza actului Hof K. Z. 248—1744. Vezi și mai sus pag. 48.

²⁾ Vezi Nilles, pag. 564.

³⁾ Wal. Union: „Ad remonstrationem itaque per Consilium aulae Bellicum factam, resolvit Imperatrix, ut dictus Eppus, modo quodam convenienti, ad aulam evocetur, praeterea vero eo res dirigatur, ut adventum suum nec declinare, nec differe valeat“.

⁴⁾ Decretul din 15 Iuliu l'am publicat mai sus pag. 109.

fi văzut tot ce s'a petrecut în sinodul ținut de episcopul la 6 Iuliu 1744 înainte de a pleca la Viena.

Acest sinod a dat cel mai bogat material de acuze în mâna guvernului și a celorlalți dușmani ai episcopului¹⁾.

L'au acusat adevă: că în mod neobiceiuit a convocat sinod nu numai din protopopi și preoți, pe cum era obiceiul, ci și din mireni nobili și plebei, uniți și neuniți, fără mandat și auctorizare de la arhiepiscopul Strigonului și fără scirea și învoirea guvernatorului transilvan și a comandantului de trupe împărătesci.

În sinod episcopul a făcut să se cetescă publice, că până acuma înzădar s'a ostenit pentru Români, și înzădar s'a trudit pentru ei, *căci în Viena a fost tractat numai cu cuvinte frumose*²⁾.

Tot în sinod a spus, că staturile Transilvaniei nu voesc să estradee diploma I. Leopoldină fără restricțiune³⁾.

Tot în sinod a spus, că staturile Transilvaniei nu se invoesc, ca nobilimea să fie aplicată în funcțiuni mai înalte⁴⁾, și că și după primirea decretului Maestății Sale staturile s'ar fi rugat de Maestatea Sa, ca să nu primescă neamul românesc între ceilalți locuitori ai țării⁵⁾.

Acésta rugare a staturilor episcopul ar fi cetit-o în Sinod, și la auzul ei s'ar fi turburat mult atât țărani cât și nobilii adunați, deosebit înse s'au turburat aceștia atunci, când episcopul a adaus, că staturile Transilvaniei se silesc a face iobagi și din inquilinii și din ceialalți români cari au drept de a se muta, și că staturile ar

¹⁾ Pertractările din sinod, vezi-le mai sus pag. 110.

²⁾ În vorbirea episcopului din sinod nu găsim cuvintele subliniate, ci numai acestea: „*at pariter notum est, quam hactenus e solationis promissis habuerimus consolationem*».

³⁾ Vezi mai sus pag. 98.

⁴⁾ Vezi mai sus pag. 101.

⁵⁾ Vezi mai sus pag. 103.

fi obținut un decret de la Curte, în sensul căruia fie care supus (quivis subditus) are să făcă pe săptămână 3 zile de robotă domnului său de pământ¹⁾.

Mai departe când a dispus episcopul să se cetască decretul, în sensul căruia stola pentru sărindar și alte funcțiuni parohiale trebuie să se reducă, clerul s'a turburat foarte²⁾.

Când s'a cetit acel punct din decret, în sensul căruia episcopul are să-și țină teolog și să-i dea salar, episcopul s'ar fi sculat, și depunându-și pălăria (deposito pileo), ar fi erupt în aceste cuvinte: ori eu nu voi fi episcop, ori pe teologul nu-l voi hrăni în casa mea³⁾.

Cătră sinod ar fi grăit episcopul: ori va trebui să vă schimbăți ritul, ori de alt ceva să vă gândiți. La aceste cuvinte mare freacă s'a auzit în popor, ér protopopii români (seniores vero Valachi⁴⁾) mult s'ar fi jeluț între sine, și de atunci și mai tare se lăteșce schisma.

În sinod episcopul a făcut și această întrebare „exotică“: Dacă toate câte s'au făgăduț Românilor uniți nu s'ar pute dobîndi, mai voesc ei să țină Unirea, ori se lapedă de ea?

În decursul sinodului, după ce clerul, nobilimea și mai virtos țărînimea română s'a intristat foarte, vîzînd, că trebuie să se lapede de unire, *episcopul a pomenit de nesce puteri străine și ar fi amenințat cu ele.*

Afară de cele întimplate în sinod, s'au mai ridicat și aceste acuse în contra episcopului:

¹⁾ Veđi mai sus pag. 83.

²⁾ Vezi mai sus pag. 89.

³⁾ Vezi mai sus pag. 90.

⁴⁾ În limbajul protestanților protopopii se numiau latinesce „seniores“. S'ar paré deci, că și protestanții au fost între acusatorii episcopului.

Lasă să se inundeze diecesa cu cărți schismatice ¹⁾.

Chirotonesce mulți preoți fără de lipsă ²⁾.

Primesce în cler și pe preoții chironiți de schismației ³⁾.

Primesce taxe pentru chirotonirea preoților ⁴⁾.

Pe preoții chironiți în timpul din urmă nu-i face să depună jurământul uniunii.

Cheltuesce fără de folos banii clerului ⁵⁾.

Se silesc să-și îmbogățescă neamurile, și ast fel se îngrijesce mai mult de lucruri vremelnice, de cât de cele spirituale ⁶⁾.

Se face avocatul clerului, nobilimei și poporului român și chiar și al poporului catolic latin, fără de procură legală, cea ce nu se cuvine unui episcop, care nu trebuie se fie reținut de la slujba dumnezească, de la păstorirea sufletelor și de la disciplina bisericească.

Vedem dară, că scopul acestor acuse — pe cum rezultă și din întrebările ce le-a pus episcopului comisiunea aulică, — este acela, ca să presente pe acest arhieru, care totă viața sa lucruse pentru binele bisericeii și neamului său, *ca pe un bărbat rezervător*, care sub pretext că ține sinod, adună clerul, nobilimea și țărâncea română la Blaș, și aci se scolă în contra decretelor Curții, hotărîrilor guvernului și a legilor votate de dieta țerei, le combate, le critică, ațîțând și pe alții se facă asemenea și revoltând pe iobagi în contra domnilor lor; — *ca pe un trădător de patrie*, care

¹⁾ Însuși episcopul s'a silit să înființeze o tipografie românească pentru tipărirea cărților bisericești, dar din lipsă de mijloace nu și-a putut efectui dorința, vezi Nilles pag 529.

²⁾ Vezi mai sus pag. 41.

³⁾ Vezi mai sus pag. 113.

⁴⁾ Vezi mai sus pag. 89.

⁵⁾ Cf. mai sus pag. 59.

⁶⁾ Vezi mai sus pag. 132.

amenință cu puteri străine; ea pe un *promovător de schismă*, care a chemat în țară pe călugărul Visarion, și într-o adunare tumultuoasă prin întrebări nedemne de un episcop, a îndemnat poporul la neunire, ér prin cuvinte necuviințioase a compromis autoritatea Curții împărătești, și toate acestea le face un episcop, care nu-și împlinesce chemarea sa, ei comite abuzuri și în loc să-și vadă de oficiul său, se face avocatul clerului, nobilimei și țărânilor române și chiar și al celei latine, fără a fi obținut auctorizare legală spre acesta.

Cine a ridicat aceste acuze în contra episcopului Klein?

Acésta este o întrebare controversată.

Samoilă Clain zice: „Deci *Balog* au dat spate împotriva episcopului cu alți iesuiți, cu *provincialiștii*, și încă și cu *Petru Aaron vicariul* și cu *alți străini* și așa cu toții pîrîră pe episcopul la Maria Teresia“¹⁾.

Pe Samoilă Clain îl urmăzează întru toate, în stil înse mai înflorit, Hurmuzachi²⁾, care mai adaugă și de la sine, după obiceiul său, mai multe neadevăruri.

După limbajul din secolul trecut sub noțiunea „*provincialiștilor*“ se cuprîndeau cei puși în fruntea provinciei sau principatului Transilvaniei, adevă guvernul transilvan.

Că guvernul a acusat pe Klein, rezultă din însuși natura lucrului, căci nimenea nu era așa de mare contrar lui Klein, ca însuși guvernul.

Părintele Nilles, care de bună sémă a fost în pozițiune a cunoșce actele, afirmă hotărît, că guveratorul provinciei a aflat de bine să avizeze Cancelaria aulică transilvană despre acest sinod tumultuos³⁾. Așă dară

1) La Cipariu Acte și fragm. pag. 98.

2) Fragmente pag. 107.

3) Nilles, pag 564.

cele mai grele acuse sînt ridicate de însuși guvernatorul, adecă de șeful guvernului transilvan.

Dar de unde și-a primit guvernatorul informațiunile și cine a trimis și alte „relațiuni“ la curtea din Viena, căci interogatoriul lui Klein vorbește de mai multe „relațiuni“¹⁾.

La această întrebare este greu a nu răspunde, că părintele teolog Balogh în conțelegere cu alți părinți iesuiți au dat măcar unele din acele informațiuni și relațiuni. Acest răspuns se impune în mod necesar prin antecedentele faptului. Este cunoscut, că episcopul nici de cum nu mai voia să sufere pe teologul iesuit în beneficiul său episcopesc, și dacă el ar fi zis cuvintele din sinod: „*orî cū nu voiū fi episcop, orî pe teologul nu-l voiū hrăni în casa mea*“, n'ar fi nici o mirare, căci alte cuvinte cu mult mai grave la adresa iesuiților zisese episcopul chiar într'un memoriu adresat împărătesei în 14 Sept. 1741²⁾. Punându-se din partea episcopului dilema ast fel, că ori el, ori teologul trebuie să se ducă, este foarte natural, ca teologul, ajutat de ceilalți iesuiți de influință, să fi lucrat, ca teologul să rămână, și episcopul să se ducă.

Trebuie apoi să scim, că instituțiunea teologului nu era numai o instituțiune bisericească, ci și politică, și că pe la 1744, când Klein nu mai era tiner eșit din școlă, ci bărbat expert în toate, pentru el nici nu mai era proprie o instituțiune bisericească necesară, ci numai politică. Teologul era numit de Curtea din Viena, și avea să urmărească cu atențiune tot ce se petrece în diecesă. Era deci un fel de datorință pentru teolog, să

¹⁾ Vezi interogatoriul lui Klein la G B Dnică: Procesul eppului Klein pag. 61: „Id enim non posse celari Domino Episcopo, venisse ex Transylvania fide dignas relationes, gesta et facta illius Synodi affatim describentia“

²⁾ Vezi mai sus pag 149—151.

informeze pe împărătesa și pe guvernul ei despre toate, ce i-se păreau lucruri momentose.

Mai adaugă la acestea, că sângele nu se face apă, și că Balogh era Ungur, și atunci nu ne vom pute îndoi, că Balogh cu soții lui au trimis, au trebuit chiar să trimită informații și la Curte, și la guvern, și la episcopul catolic transilvan din Alba-Iulia, de unde și-a scos și părintele Nilles actul despre sinodul din 1744.

Alt cum episcopul Klein, care trebuie să fi cunoscut mai bine, de cât ori ce istoriograf pătăniile sale, în multe scrisori adresate Pontificelui Roman și altor persoane ecclesiastice din Roma în anul 1747, pe iesuții îi numește de repetite ori „calumniatorii și trădătorii“ săi, cea ce eu greu ar fi putut-o face fără de nici un motiv, ér într-o „species facti“ din Novembre 1747 la punctul 4 zice episcopul: „*quod Iesuitae Episcopum ficto fine, et suggestis calumniosis occultis criminationibus Viennam Austriae evocari, et ex Episcopatu exturbari procuraverint*“¹⁾. Episcopul spune deci, că iesuții au dat pe ascuns informații pline de incriminări în contra lui.

Despre Aron nu se pöte crede, că ar fi *pîrit în 1744 pe episcopul său*. Acesta nu se unese cu caracterul lui, cu viața lui sântă, și chiar cu raporturile, ce au fost între el și episcopul său până în anul 1746. Noi credem, că Samoilă Clain își întemeiază aserțiunea sa, nu pe ceea ce s'a întîmplat în 1744, când a fost *pîrit* episcopul la Curte, ci pe raporturile, cari mai târziu s'au desvoltat între episcopul și Aron. Mai târziu adecă a fost un timp, când Aron nu numai nu a executat ordinele episcopului său, ci chiar a împedecat executarea lor, și s'a plâns la Roma, la guvern și la Curte în contra episcopului pentru dispozițiile făcute de acesta din Roma. Însă acesta ținută a lui Aron nu a

¹⁾ În protocolul de la Orade. În copie la autorul.

influențat asupra căderii lui Klein, carea era dejă hotărîtă când acesta a fugit la sfîrșitul anului 1744 din Viena la Roma, ear de altă parte, pe cum vom vedé, Aron nu putea lucra altmintrea, de cât cum a lucrat, dacă nu voia să-și pună capul și să agraveze situația bisericeii sale. Alt cum Samoilă Clain (loc. citat pag. 96.) greșese, când afirmă, că Aron a fost numit Vicar încă în anul 1743 și că în această calitate a însoțit pe Episcopul seii la Viena în 1744. Aron a fost numit Vicariu general episcopesc numai pe la sfîrșitul lui Iulie ori începutul lui August 1745, după mórtea vicariului general Nicolaú Pop de la Bîia, prin un decret al episcopului emanat din Roma, pe cum se vede acesta din scrisórea împărătesei Maria Teresia de dto 31 August 1745, adresată guvernului transilvan, pe care o avem în copie din arhivul regnicolar din Budapesta și o vom comunicá mai la vale. Acum dacă Aron ar fi pîrit pe episcopul seii în anul 1744, cum s'ar fi încredut acesta întrénsul în anul 1745 așa de tare, în cât să și-l numescá Vicariu general cu putere de a guverna biserica în absența lui?

Domnul George Bogdan-Duică în studiul seii despre procesul lui Klein la pag. 17 crede a fi aflat o dovadă în protocolul conferenței ministeriale din 25 Septembrie 1744 despre acea, că și Aron a pîrit pe Klein. Dice adecá domnia sa, că Rosenfeld scóte din protocolul acelei conferințe la ivelá aceleași acuse, cari le aflám la Samoilă Clain, și că aceste acuse au fost tratate în numita conferință ca *remonstrații* ale statului catolic și *clerului unit*. Din acestea domnul Duica argumentézá ast fel: „Clerul unit pîrise, o spune și Rosenfeld. Tot clerul pîrise? Ar fi neadevêrat să cređi acesta. A fost o parte, o pîrticicá. A fost Aron cu ce mai scii cine. De ce nu l'am crede pe Sam. Clain? De ce i-am mai dice, ca Cipariu, că nu-i de

cređut, fiind că autorul era nepot lui I. I. Clain? Dacă nu a fost Aron, — cine a fost? Hic salta“.

Eă am cetit¹⁾ cu atențiune remonstrațiile amintite de Dlă Duică, și m'am convins, că în acelea nu se află nici un cuvânt de acasă în contra episcopului Klein. Ele nu conțin nimic alt ceva, de cât espunerea obiectivă a turburările pricinuite de Visarion, și indicarea mijloacelor, cu cari s'ar pute năduși mișcarea acea religioasă. *Remonstratia clerului unit ar fi putut'o face însu-și Klein*. Dar nici Rosenfeld nu susține, că clerul unit ar fi acusat. După ce spune, că statul catolic și clerul unit au așternut „remonstrațiile“ amintite, adauge: „*Status R. Cath. et Clerus Unitus certa remedia Aulae proposuit, de quibus inferius plura. Gravis autem accusatio, per varios relationes, ipsum Episcopum feriebat, quem praeexpositae Unionis per- versioni clam adstipulari plures sibi persuasum habebant*“.

Așa dară *acusa grea* în contra episcopului nu se cuprindea în „remonstrația“ Clerului unit, ci în alte „relațiuni feliurite“ emanate de la alții, și nu de la Clerul unit. Dar nici unde Rosenfeld vorbesece despre conferența ministerială din 25 Septembrie 1744, nu afirmă, că clerul unit și-ar fi pirit pe episcopul seă. El adecă după ce arată, pe basa așa numitei „speciei facti“ de sub Nro 66—1745 și nu pe basa protocolului conferenței din 25 Sept. 1744, toate punctele, cu cari a fost acusat episcopul în urma sinodului din 6 Iuliu 1744, continuă așa: *Haec omnia* (adecă punctele de acasă) *aeque ac supraspecificatae status catholici remonstrations* (adecă „remonstratiile“, în cari am vedut, că nu sã cuprinde nici o acasă în contra lui Klein) *de convulso in totum Unionis statu circa finem anni 1744 ad anlam delatae, tandem in conferentia ministeriali*

¹⁾ În colecțiunea W. Union Rosenfeld schițează cuprinsul „remonstrațiilor“.

ad diem 25 Sept. 1744 cum interventu gubernatoris Tranniac, Comitiss Ioannis Haller, tunc Viennae praesentis, celebrata, assumuntur fuseque ruminantur etc.“
Dacă însă nimenea din Cler n'a pîrit, cu atît mai puţin a pîrit Aron.

Episcopul plecà la Viena în 23 Iuliu 1744, însoţit, pe cum am amintit, de preotul şi teologul de Roma Petru Aron şi de secretariul seû Petru Dalyai. Pe cînd sosi el aci la începutul lui Septembree, sosiseră şi acușele trimise în contra lui, ba eră la Viena chiar şi guvernatorul Transilvaniei Ioan Haller de Hallerstein. În 25 Septembree 1744 s'întîlni conferenţa ministerială, în care s'au esaminat remonstraţiunile statului catolic şi clerului unit, dar nu s'au rezolvit de cît prin decretul împărătesei din 12 Martie 1745, pe cum vom vedea mai târziu, şi de odată s'au tratat şi acușele ridicate asupra episcopului Klein. Interesant este, că la această conferenţă a luat parte şi guvernatorul transilvan, care dacă a pîrit mai înainte în scris pe episcopul, cu atît mai vîrtos îl va fi pîrit acuma cu cuvîntul. În urma acestei conferenţe Maria Teresia dispuse, ca tôte punctele de acuşă să fie discutate în comisiunea aulică delegată pentru afacerile transilvane, aci să se formuleze o serie de întrebări şi episcopul să fie interogat pe baza acestora. Comisiunea acesta era compusă din Ioan George Managetta un bêtân consilier de curte şi conferenţă, Ignatiu Koch un consilier cu mare influinţă la curtea împărătesei, Toma Augustin Wöber asemenea consilier, er din partea cancelariei aulice transilvane erau Iosif Kozma şi Sigismund Csató. Comisiunea formulă 82 întrebări, la cari avea se respundă episcopul¹⁾

¹⁾ Veđi aceste întrebări la G. B. Duica în studiul seû despre procesul episcopului la pag. 59 şi următ. Alt cum cuprinsul acestor întrebări se pôte cunoşce şi din punctele de acuşă, cari le-am înşirat noi mai sus.

Se pare însă, că episcopul ar fi putut face se încete góna pornită în contra lui. În petițiunea sa din 22 Iuliu 1747 adresată Pontificelui Benedict al XIV, ¹⁾ episcopul scrie: „quod Episcopus, si *Viennae a gerendis Ecclesiae negotiis destitisset*, et Iesuitarum proditionibus subscripsisset; hoc facto favores aulicos sibi promereri et pinqui beneficio frui potuisset“. Din acestea cuvinte s'ar păre, că Episcopului în Viena i s'ar fi dat să înțelegă, că dacă se va lăsa de politică și nu va mai insistă pentru drepturile bisericiei, atunci toate vor fi bune și-și va puté recăstiga grația Curții. Episcopul însă nu s'a plecat la acésta.

Comisiunea aulică delegată se întruni în 16 Novembre 1744, chemând înaintea sa și pe episcopul, căruia i-a declarat, că *nu este citat înaintea unui for judecătorese, care ar avé misiunea să cerceteze punctele de acusă*, ci este invitat numai să *dee informațiune asupra faptului*. Decî comisiunea declară apriat, că prin informațiunea, ce ar dá-o episcopul, nu se face nimic prejudițios competenței forului ecclesiastic al episcopului, și că după ce va da acéstă informațiune, numai dacă va fi de lipsă, se vor trimite punctele de acusă relative la afacerile spirituale, forului ecclesiastic spre a face *cercetare*. ²⁾

¹⁾ Nu Benedict XVI, cum s'a tipărit în studiul citat al Dluî Duica, pag. 35.

²⁾ Aci esto locul se observăm, că părintele Nilles în *Symbolae* pag. 556 și 561 și următoarele greșesc, când dice, că episcopul a fost chemat înaintea *Cancelariei aulice* ca înaintea unui *for judițial competent*, po când episcopul a fost chemat înaintea unei *comisiuni aulice, care n'avea auctorizare de a se constitui în for judițial*, a investiga și judeca cauza, ci numai a lua informațiunii de la episcopul. Do acea toate deducțiunile canonice făcute de părintele Nilles despre județul instituit în mod legitim, despre urmările legale pentru cei ce nu se presentéză înaintea județului, despre cel ce părăsese județul și se fac contumaci: nu stău în legătură cu cazul lui Klein.

Episcopul însă îndată ce comisiunea începă a-î ceti punctele, contestă competența comisiunii de a-l examina în această cauză și numai într-un târziu dede unele informațiuni asupra statului unirii și asupra sinodului din 6 Iuliu 1744. ¹⁾

Cu privire la starea uniunei, afară de cea ce cunoșcem din cele precedente, episcopul accentuă, că motivul principal, pentru care unii s'au lăpădat de unire, *este neobservarea privilegiilor concesse Românilor*. Mulți s'au făcut nemiiți din cauză, că trecând în România cu oile și vedând, că preoții de acolo nu le îngropă morții, tare s'au întristat și pentru aceea s'au lăpădat de unire. Este adevărat, că și călugări din Banat și Moldova au turburat poporul, între cari, afară de Visarion, s'a distins un supus alui Kornis (subditus Kornisianus), care zicea despre sine, că este episcop al Ierusalimului și era virtuos în ceea, că a beut de odată șapte și jumătate măsurii de vin (septem et mediam mensuras vini una vice ebiberit). Acesta a străbătut din Moldova până la Blaș, predicând în câte va sate întoemăi ca și Visarion și începuse a desmânta poporul de la unire. Fă însă prins, și contrins a-și revoca predicele sale înaintea poporului convocat la reședința episcopescă din Blaș. Cu privire la sinodul din 6 Iulie 1744 episcopul arătă modul, cum au să se țină sinodele, și cum s'a ținut acesta din urma, și că despre convocarea aceluia a știut și guvernatorul și comandantele trupelor, al căror consens la ținerea sinodului nu se recere. Indică câte va din propunerile făcute în sinod și accentuază, că ceea ce a vorbit și propus el în sinod, s'ă află scris în arhivul din Blaș. Négă și rectifică unele din punctele de acuză și adause, că poporul nu s'ă turbură la auđul

¹⁾ Excerptul lui Roseufeld din acte de ale cancelariei aulice publicat la G. B. Duica op. c. pag. 67 și următoarele

actelor cetite. ci când episcopul a întrebat pe cei ce-și cereau preoții neuniți, că pentru ce-î cer, ei au strigat: „nouă ne promiteți toate și ne mințiți“, dar și pe acestia i-a liniștit episcopul, chemându-i privat la sine după sinod. Asemenea s'a turburat poporul, când li s'a citit articolul, prin care se opria migrațiunea inquilinilor. ¹⁾

Cu acestea se încheia prima ședință a comisiunii aulice. A doua ședință era sorocită pe 7 Decembre 1744. Klein însă nu mai apărură înaintea ei, ci prin preotul său Aron și agentul său Hardt vesti comisiunii, că însuși Nunțul apostolic din Viena i-a poruncit să nu se înfățișeze înaintea unui for, care cu privire la persoana lui bisericească ar fi contrar canónelor, și cu atât mai puțin să răspundă aceluia. De aceea episcopul nu pòte să se prezenteze și să răspundă, dar dacă punctele i se vor comunica în scris, va răspunde. Comisia tot prin Aron și Hardt dădă de scire episcopului, că nu-î pòte încuviința cererea, și ast fel îl receră, să se declare în scris până mâine, dacă vrea să se prezenteze în ședința proximă a comisiunii și să se supună Domnului țerit, care ca Rege Apostolic are puterea de a-î porunci, și prin urmare dacă vrea să răspundă la punctele următoare? căci nu se pricepe, că pentru ce ar fi prejudițios canónelor a răspunde cu cuvântul și nu ar fi prejudițios a răspunde în scris, și dacă nu ar voi să răspundă, comisia va trebui să raporteze despre acesta Măiestății Sale și atunci judece însuși episcopul, dacă prin acesta situațiunea lui se face mai bună, ori mai rea.

Într'acea, pe cum istorisesc Sam. Clain, dușmanii au trimis la episcopul pe un preot, ca să-l înfrice, că îl vor încheide în Graz între cei mai mari păcătoși, și-î

¹⁾ Inquilinii se deosibiau de iobagi prin aceea, că puteau să se mute de la un domn la altul, cea ce iobagilor nu le era iertat.

dădû sfatul să mērgă la Roma la Papa Benedict al XIV. ¹⁾ Cine a fost acest preot, nu se scie. Din notițele lui Rosenfeld indicate de domnul Duică, ²⁾ se vede, că episcopul convenise în Viena, după cum a spus agentul Hardt, cu Nuntziul papal, cu cardinalul arhiepiscop Sig. Kolonits ³⁾ din Viena, cu ministrii și mai de curēnd cu prințul Cantacuzen, care ședea într'un suburbiu și de la care cu un an mai înainte Klein primise un ord al S. George. Aceștia nu se pot numēra între cei ce ar fi putut da lui Klein sfatul de a fugi la Roma. George Barițiu dīce despre cazul acesta următorele: „Am vōdut și noi și am cetit în junia noastră epistola autografă a episcopului adressată la Blaș, în care numise pe un Cserei de la Cancelaria Curții, ⁴⁾ care mersese la dēnsul, ca să-i descopere totă mânia Împērătesei, eră după aceea i dede consiliu, ca să-și vadă de cap. A potut să fie prea bine și un popă și un mirean intrigant”. ⁵⁾

Klein fugi din Viena în 9 Decembre 1744. Comisia aulică trimise în 10 Decembre punctele cerute în scris de Klein la quartirul acestuia prin portarul cancelariei aulice transilvane; dar portarul nu l'a mai găsit.

Fuga lui Klein a produs 6re care confusiune în cercurile Curții din Viena, carī aū trebuit să se gāndescă 12 zile, că ce ar fi de făcut. Vedem adecă, că comisiunea s'a întrunit din nou abia în 22 Decembre 1744, când a ascultat pe Aron și pe agentul episcopului.

¹⁾ La Cipariu Acte și fragm. pag. 99.

²⁾ Op. cit. pag. 30.

³⁾ Dlu Duica l. c. îl confundă cu Leopold Kollonits, intemeietorial unirii, mort dejă în 1707, pe când Klein a potut conveni în Viena numai cu Sigismund Kollonits, care era pe atunci cardinal-archiepiscop în Viena † 1751.

⁴⁾ 6re nu este identic cu Cserei Wolfgang care și pe la 1757 eră la Cancelaria aulică trannă, după cum se vede din acul publicat de Barițiu (Părți alese, I pag. 735.)?

⁵⁾ Părți alese din Ist. Trans. I, 429—430.

adecă pe Hardt. Aron spuse, că episcopul a plecat din 9 Decembre la vestitul loc de peregrinagiū Mariazell din Stiria, dîcendu-î, că de va fi prea frig, sē va întorce din cel dintăiū oraş mai de aprōpe; că inainte de plecare i-a dat lui şi secretariului Petru Dalyai bani de drum, ca să sē pōtă întorce în Ardeal, dacă el ar întărđia mai mult. Aron mai adause, că de multe ori l'a audit pe episcopul vorbind despre gāndul lui de a merge la Roma, motivāndu-l cu teamă, să nu i se întēmple ceva reū, avēnd el mulţi duşmani.

În 31 Decembre 1744 comisiunea ţine altă şedinţā şi-şi dă pārerē, ca Regina să informeze *per missiles litteras regias* pe arhiepiscopul din Strigon despre starea lucrului, şi pe acela-şi arhiepiscop ca pe prima instanţā şi metropolit al episcopului Fāgāraşului să-l provoce, ca se citeze în absenţā pe Klein şi să rēnduēscā o cercetare asupra cunoscutelor puncte, prin episcopul unit ori prin alt monach basilitan de la Muncaciū, care pentru acēsta să fie trimis în Ardeal; dar cercetarea acēsta de o cam datā să se amāne, pānā cānd sē va vedē, cā ore mai întorce-se episcopul. Într'acea sosise şi de la episcopul o scrisōre romānēscā, scrisā şi trimisā din Triest. Din ea comisia află, că episcopul plecase la Roma, dar nu direct pe mare de la Triest la Ancona, ci avea să se oprēscā şi în Veneţia, de ore ce cerea un rēspuns la Veneţia, unde a dispus, ca în cas cānd rēspunsul ar sosi dupā plecare, acela să fie spedit pe urma lui.

Sciind acum comisiunea, că episcopul merge la Roma, decise: Consiliul aulic de rēshoiū să dea în 1 Ianuar ordin, ca episcopul să fie oprit în Triest şi silit a sē întorce la Viena, unde în cas de lipsă sē fie escortat cu forţa militară. De va fi însă în Veneţia, ambasadorul austriac să-l induplece cu sfaturī cuviinciose să sē reintōrcā.

În același timp comisia nu perdă din vedere nici pe Petru Dalyai, secretariul episcopului, care plecase din Viena în 20 Decembrie spre Ardeal. Presupunând, că el putea să fi luat cu sine instrucții și scrisori pentru Transilvania, comisia decise, ca atât guvernul, cât și teologul să fie avertizați, să fie cu pază bună, ear venitele beneficiului episcopesc să fie date în grija și sequestrul erariului.¹⁾

(Cu fuga acesta precipitată la Roma, fără de scirea și invoirea împărătesei, episcopul a cădut în disgratie la Curtea imperială²⁾ și toate încercările lui, unele chiar desperate, de a se mai întorce în scaunul episcopesc, lui nu i-au mai folosit, ear bisericăi sale i-au stricat.

Capitolul XII.

Primele tractative pentru reîntorcerea episcopului din Roma.

Episcopul Klein, care fugise din Viena în 9 Decembrie 1744, sosi în Roma la începutul anului 1745. Aci prezentă Papei Benedict al XIV mai multe memoriale. în cari cerea: 1) Să se confirme și escuteze cele două diplome ale împăratului Leopold date în favorul Românilor greco-catolici; 2) Dominiul episcopesc să fie liberat de sarcina de a plăti teologului iesuit 300 fl. la an; 3) Teologul să fie ales din partea episcopului și să fie de ritul grecesc; 4) să se destineze un

¹⁾ Veđi studiul citat al Dnui G. B. Duica, după Rosenfeld W. Union, pag 31-33.

²⁾ Însu-și episcopul a recunoscut acesta în epistola, ce a adresat'o în 16 Novembre (XVI Kal. Decembris. 1749 Viceregertelu Romei: „Ex hoc purissimo, et sacrosancto ad Christi Domini Vicarium recursu originem duxerunt mea crimina, inde *Reginae odium erupit.*“ Protocolul din Orade, în copie la autorul.

nobil puternic dintre greco-catolici, care să p^otă primi cu auctoritate legitimă plânsorile Românilor și să-î p^otă scuti și ap^era în contra celorlalte națiuni¹⁾.

Papa a trebuit să se informeze despre starea lucrului înainte de a decide în o afacere atât de moment^osă.

Informațiuni a și primit cur^end chiar de la Curtea din Viena. Cancelaria aulic^ă transilvan^ă cu scris^orea sa de d^o 29 Martie 1745. care noi o avem în copie din arhivul statului și Curții din Viena²⁾, trimite *Can-*

¹⁾ Raportul secretarului de Propaganda Fide, publicat în F^oia bis. din Blaș Nr. 11 din 1888, de dl Dr Ioan Ardelean, din Arhivul de Propaganda Fide din Roma.

²⁾ Originalul latin cuprinde: „Sacrae Hungariae Bohemiaeque Regiae Majestatis Incl^{yt}ae Cancellariae Status Aulico-Intimae officiosissime insinuandum, Eandemque ex Facti Specie plenius informari super Unionis cum sancta Romana Ecclesia Valachorum Graeci-Ritus in Principatu Transylvaniae Statu, qualiter videlicet primo Schismaticus quidam ejusdem Graeci-Ritus Monachus, vel prout apud suos audit, Caluger, ac subindo plures illius Sectae homines, ex Partibus Turcicis, in principatum Transylvaniae diversis viis penetraverint, ibique gentem Valachicam in unione nondum bene fundatam, seditiosis suis concionibus, et imposturis ad perversionem, ejurandamque Unionem concitaverint, et ex ista ratione Dominus Baro Ioannes Klein dictorum Graeci-Ritus Unitorum Episcopus Fagarasiensis hic in Aula de statu Unionis audiendus per Rescriptum Regium evocatus fuerit, idem vero Episcopus, habita praevie in Transylvania Synodo, hic quidem comparuerit, prius tamen, quam juxta Excelsae Ministerialis Conferentiae Die 25-ta Septembris Anni praecedentis in Transylvanicis celebratae ordinationem, apud Incl^{yt}am Aulicam Commissionem Delegatam, super punctis Interrogatoriis *ex integro auditus fuisset*, Vienna clam discesserit, seque Romam contulerit. Quibus ut et aliis eo spectantibus rerum momentis, in Excelsa Ministeriali Conferentia die 27-ma Februarii Anni praesentis habita, *propositis*, ruminatisque, ac digestis, visum fuisse eidem Conferentiae, ut per Incl^{yt}am Cancellariam Status Aulico-Intimam, Eminentissimus Cardinalis Alexander Albani, de statu unionis in *Transylvania valde turbato*, ipsiusque Episcopi *Uniti indiscreto agendi modo*, et quam indecenter

celariei aulice intime de stat a Maestății sale o informațiune despre starea lucrului (species facti), din care această Cancelarie să alle, cum au străbătut mai întâiu în Transilvania un călugăr schismatic (Visarion), ér după el și alții din părțile împărăției turcesci și cu cuvintările și imposturile lor au ațîțat poporul românesc să se lapede de uniune. Din pricina acesta episcopul fu chemat la Viena prin rescript regesc, ca să dea informațiuni despre starea unirii. Episcopul s'a prezentat, după ce mai întâiu a ținut sinod în Transilvania, fuse înainte de ce ar fi fost întrebat cu privire la toate punctele din partea comisiunii aulice delegate așa, pe cum rinduise conferența ministerială din 25 Septembrie

idem in praefata Synodo a se indicta semet gesserit, negotiaque tractaverit, neque communicationem Punctorum per dictam delegatam Aulicam Commissionem, eidem Episcopo in scriptis communicandorum expectans, sine praesentibus Aulicis Vienna discesserit et Roman profectus sit, atque omnibus de iis, quae in Facti Specie fuisse declarata sunt, scripto informaretur, hanc autem informationem ideo necessariam esse: ut si forte Episcopus Unitus quaequam in sui exculpationem Romae sinistre expositurus esset, Curia Romana seu Sedes Apostolica, de quibusvis clare, et affatim informata, ideam sibi in tanti momenti negotio, contra ipsum Episcopum procedendi formare possit.

Quoniam itaque Sua Regia Majestas praemissam hanc Excelsae Ministerialis Conferentiae Opinionem sibi relatam benigne applicidare, et ad Cancellariam isthanc Regiam Aulicam Transylvanicam hodie remittere dignata est, tam memoratam Facti Speciem quam Puncta Interrogatoria a Delegata Aulica Commissionem, post celebratam Conferentiam, revisa, et in nonnullis abbreviata, ac emendata, Inelytae Cancellariae Status Aulico-Intimae, pro Expeditione ad antelatum Eminentissimum Cardinalem Albani, iuxta Clementissimae Resolutionis Regiae mentem, formanda communicari. In reliquo Eidem Inelytae Cancellariae Status Aulico-Intimae ad exhibenda quaevis Officii Sui studia, Cancellaria haec promptissima manet, ac paratissima.

Ex consilio Cancellariae Regiae Aulicae Transylvanicae, Vienna die 29-a Martii 1745.

Iosephus Koszma, m. p.

1744, s'a depărtat pe ascuns din Viena și a mers la Roma. Toate acestea și altele au fost pertractate și în conferența ministerială din 27 Februarie 1745, care și-a dat părerea: Cancelaria aulică intimă de stat să informeze în scris pe Cardinalul Alecsandru Albani din Roma despre starea foarte turburată a unirii în Transilvania, despre modul indiscret, în care a lucrat episcopul, și cât de necuviincios s'a purtat și a tractat afacerile în sinod, apoi despre modul cum a plecat episcopul din Viena fără de scirea Curții și fără a aștepta comunicarea punctelor de acasă prezentate de comisiunea aulică delegată, precum și despre altele, cari pe larg sînt desfășurate în „*species facti*“. Această informațiune conferența ministerială pentru acea o află de lipsă, că de cumva episcopul, pentru desvinovățirea sa, ar da informațiunii sinistre în Roma, scaunul Apostolic să fie informat limpede și deplin, ca să-și potă forma o idee despre afacerea acesta de mare importanță și să scie cum să procedă în contra episcopului. Această părere a conferinței ministeriale împărătesa a aprobat-o și în 29 Martie 1745 a dat-o Cancelariei aulice transilvane, care acum trimite *Cancelariei aulice intime de stat* spre înaintare la Cardinalul Albani atât raportul despre starea lucrului (*species facti*), cât și interogatoriul făcut lui Klein, înse în urma conferinței ministeriale, *revăzut*, în unele puncte *prescurtat și emendat*.

Acestea le scriă Cancelaria aulică transilvană la Cancelaria aulică intimă de stat în 29 Martie 1745. Punctul din urmă a acestei scrisori ne face să bănuim, că în actele trimise la Roma s'aft făcut anumite *prescurtări și emendări* (corecțiuni), cari de bună samă nu vor fi fost în favorul episcopului.

Pe când ast fel se informă Roma în contra episcopului, împărătesa mai aprobă și acea părere a conferinței ministeriale din 25 Faur 1745, în care se

enunța, că episcopul eșind din monarhie în contra edictelor generale, *nu va mai avea drept a se întorce în patrie fără de licență, că prin fuga sa a dovedit, că este conscient de vina, cu care a fost acuzat, că în Viena a conversat în mod familiar cu schismaticii în contra diplomei Leopoldine, și a primit de la un schismatic un ord profan*¹⁾.

Despre acestea încă avea să fie informat Scaunul apostolic tot prin Cancelaria aulică intimă de stat, respective prin cardinalul Albani, care, pe cum se pare și din alte acte, era încredințat cu conducerea pertractărilor în cauza lui Klein, și sta în corespondență directă și cu împărătesa.

Pe când mergeau din Viena aceste informații la Roma în contra episcopului, acesta credând, sau aflând de la cineva din Viena, că împărătesa este indignată asupra lui pentru că a fugit pe ascuns la Roma, în 5 Martie 1745²⁾, îi adresază o scrisoare, în care o roagă

¹⁾ Vezi Duica op. citat pag. 33, după W. Union.

²⁾ Hof-und Staatsarchiv din Viena, Coll. Romana, Varia, fasc. 47. Etă și textul original: „Saera Regalis Majestas! In publico incredibile gaudio, quo universus pene christianus Orbis perfunditur, audito faustissimo nuncio felicissimi partus Majestatis Vestrae, etiam ego venerabundus accedere publicisque gratulationibus privatam meam addere humillimis hisee literis ausus sum: certa spe fretus, quod Majestas Vestra Clementissima, et audaciam hanc meam benigne pati et demississimas, quas his insero catholicorum unitorum preces, exaudire dignabitur. Pastor ego sum, licet indignus, eorum omnium; atque adeo sub gravi teneor ex muneris mei officio, eorum lachrimis miserisque commoveri, eorum preces excipero, et Majestati Vestrae eorum omnium nomine, quoniam ipsi per se non possunt, obsequentissimas exhibere. Excipiat ergo (humillime obsecro atque obtestor) piissima Majestas Vestra justissimas suorum pauperum subditorum supplicationes; et quemadmodum Dens factus est erga Majestatem vestram, Vestramque omnem Augustissimam Familiam (toto orbe christiano spectante, stupente, et plaudente) Protector, Defensor, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, ita fieri dignetur Majestas Vestra

umilit să-î fie milă de o sută de mii de familii române, cari de mulți ani sînt asuprite și întristate, și pe el să-l ierte, că fără de veste și licență s'a depărtat de la Curte, căci el nu este de vină pentru acēsta faptă comisă din curată necesitate.

Nu mult după acēsta episcopul trimise din Roma alte două scrisori cu data de 23 Martie 1745. Una era adresată cancelarului Gyulaffi, în care după ce scote la ivela pretextul, sub care a fost chemat la Viena și modul cum aũ fost tratate aici afacerile sale, episcopul arētă, de ce a plecat la Roma, și că voesce să se întorcă la Viena, pentru ca sfârșindu-și acolo, ce are de isprăvit, să se întorcă la *oșele sale*, ăr pentru cheltuēlă de drum a scris Vicariului sēu Nicolaũ Pop de la Biia. De odată cere informațiuni despre starea unirii de la Cancelarie, ca să seie, ce să facă în Roma.

Cealaltă scrisóre era adresată *Vicariului sēu episcopesc Nicolaũ Pop de la Biia*, pe care-l asigură, că zi și nópte lucră în Roma pentru națiunea sa miseră și părăsită, avēnd nădejde, că Dumnezeu va întorce lucrurile spre bine. Avēnd de câteva ori audiență la Papa, zice Klein în acēstă epistolă, Sântul Părinte i-a promis, că va lucra, ca inimizii lui să fie înfrânti. Cere în fine de la vicariul, să-î stringă și trimită 1000 de

Regina totius consolationis erga centum millia catholicarum familiarum, quae a tot annis oppressae atque adeo afflictissimae sunt, et Mater item misericordiarum erga me, si de repente ab Aula discessi, et Romam veni non impetrata prius a Majestate Vestra discedendi ac veniendi licentia; quia nulla quoad hoc in me culpa fuit, sed pura necessitas. Qua de re dum benignum ab Augustissima Clementia Vestra expecto responsum, Largitorem bonorum omnium Deum enixe rogo, et rogabo, ut Maiestatem Vestram, totanique Augustissimam familiam majoribus in dies cumulet benedictionibus incolumenque diu servet, ad subditorum suorum felicitatem, dum me prono vultu demississime subscribo Majestatis Vestrae sacratissimae Romae 5 Martii 1745 Humillimus et indignus servus et capellanus Ioannes I. B. Klein Eppus Fogarasionsis m. p.

florinî pe calea cea mai sigură, ca să-î ajungă la mână, căci are lipsă de bani pentru afacerile sale grele și pentru drum. În fine obligă pe Vicariul său, să lucreze pentru a readuce la unire pe cei abătuți de Visarion și soții lui¹⁾.

Pe când episcopul spera, că se va pute întorce curând acasă, Vicariul său Nicolau Pop de la Biia mare în 23 Iunie 1745,²⁾ și în locul lui puse Vicariu pe Petru Aron, care spre a pute lucra cu deplină auctoritate, își prezentă decretul de numire la împărătesa, ear acesta cu rescriptul său din 31 August 1745³⁾ dă ordin

¹⁾ La G. B. Duică op. cit. pag. 33 și urm.

²⁾ Raportul lui Petru Dobra din 7 Iulie 1745 despre statul Unirii în „W. Union“.

³⁾ Acest act se află în arhivul țerii din Budapesta și cuprinde: Maria Theresia divina favente Clementia Regina Hungariae et Bohemiae, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae et Carnioliae, Princeps Transylvaniae, Comes Flandriae, Tyrolis, Goritiae et Sicularum, Nupta Dux Lotharingiae et Barri, Magna Dux Hetruriae. Illustres, Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes item et Circumspecti Fideles nostri, sincere nobis dilecti! — Supplice suo libello Majestati Nostrae de genu porrecto, exposuit Fidelis noster honorabilis Petrus Aaron, demortuo nuper, graeci ritus in illo nostro Principatu unitorum Episcopi Fogarasiensis, ita nuncupato Bényensi Vicario Generali, se in locum illius a memorato suo Episcopo absente per consvetas patentes literas legitime surrogatum, et constitutum esse, quo munere ut rite fungi quiret, protectionem et assistentiam supplicis imploravit; Quocirca benigne vobis, et serio mandamus, quatenus eidem Petro Aaron intuitu doctrinae et caeterarum qualitatuum suarum ad praeattactum munus legitime nominato, quotiescunque illi circa exercitium sui muneris protectione et assistentia vestra opus fuerit, easdem accommodare haud intermittatis. Quibus in reliquo gratia nostra Regia et Principali clementer propensae manemus. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae, die trigesima prima mensis Augusti, Anno Domini millesimo septingentesimo Quadragesimo quinto. Regnorum vero nostrorum quinto. Maria Theresia. m. p. C. Ladislaus Gyulaffi L. B. de Rátót m. p. Ad mandatum sacrae regiae Majestatis proprium Sigismundus Csató. m. p.

guvernului transilvan, ca lui Petru Aron numit Vicar în mod legitim din partea episcopului său, să-i dea tot deauna sprigin, și protecțiune în esercițiul oficiului său.

Întrăcea și Papa Benedict al XIV primise informațiunile, de cari avea lipsă, spre a se pute declara la cererile episcopului amintite mai sus. Afară de cele date de Curtea din Viena, vor fi fost și informațiunii de la Nunțiatura apostolică din Viena, și probabil și de la părinții iesuiți, pe cari i privia foarte de aproape acesta causă. În urma acestora, pe cum istorisesc secretariului de la Propaganda Fide, ¹⁾ Sântul Părinte află, că cererile episcopului nu-i stă în putere a le împlini, însă ca să ușureze acestuia întorcerea la reședința sa, porunci cardinalului Paolucci, care era Nunțiu la Viena, să mergă la împărătesa, și fără a-i aminti nimica despre recursurile episcopului, să-l recomănde pe acesta în numele Papei și să-l seuse, că a mers la Roma pentru a visită pragurile apostolice.

Cardinalul Paolucci împlini porunca, însă „împărătesa se arată foarte amărîtă și iritată în contra episcopului, caracterizându-l de un om sgârcit, temerăr, resvrătitor și promovător de schismă, și declarând, că dacă episcopul ar intra în împărăția ei, ea l-ar aresta îndată“. De acea Papa ca să nu espună pe episcop la vre o nenorocire, și sântul Scaun pericului de a-și riscă auctoritatea, a dat ordin episcopului, să stea în Roma, fiind că acesta se îngrijise pe altă cale de guvernarea diecesei sale prin preotul Petru Aron fost alumn al Colegiului urban de Propagande Fide, pe care-l numise Vicar general.

După ce episcopul află despre pașii făcuți de Nunțiu apostolic în interesul său, într'o epistolă din 8

¹⁾ În raportul citat mai sus pag. 177.

Octobre 1745 ¹⁾ i mulțămesc și de odată adaug: „Răsufu mai ușor aușind, că Măestatea Sa este aplecată a face vre un pas, dacă nu pentru mine, cel puțin pentru acei sermanî catolici, ca să le ușureze sôrtea. Dar dacă Măestatea Sa nu va grăbi cu mila sa, sê vor *nimici în mijlocul acelor popóre nu numai interesele spirituale ale religiunii, ci și cele vremelnice ale Împărătesei.* Vorbesc ast fel, pentru că cunosc firea lor, inima lor și *hotărîrea lor desperată.* Dacă ministrii Măestății Sale ar fi ascultat de cuvintele mele, lucrurile nu ar fi ajuns la starea actuală, de ôre ce tôte li le-am preșis eũ, și ei ar fi putut preveni tôte fôrte ușor.

Dar nenorocirea mea a voit, că deși altii pörtă vina pentru acestea, totuși eũ trebuie să port pedepsa. V'aduceți aminte Escelența Vóstră, că eũ nu voiam să îmbrățișez apêrarea acestei cauze, fiind că prevedeam,²⁾ ce me așteptă. Dar nu-mi pare rêu, de ôre ce am apêrat cauza lui Domneđeũ. și nu me simțesc vinovat cu nimica, ce ar fi putut provoca pe dreptul indignațiunea Măestății Sale. Sperez însă și mă incred tare în Domneđeũ, că însă-și Împărătesa va trebui să recunósca odată și să se convingă în mod palpabil, dacă am fost trădătoriul Măestății Sale, orî supusul ei, mai credincios de cât orî cine altul.

Am dat decî rugare fôrte umilită și insistentă la Sântul Părinte, se pună în cumpenă tótă auctoritatea sa papală, ca să mi sê împărtășescă casurile, pe cari sê întemeiază acusele ridicate în contra mea; căci alt cum acestea n'au sê fia luate în sémă, de ôre ce orî cine pôte numi *turburător, neascultător, și rebel și pe acela,*³⁾ care este idealul liniștei și fidelității. Cũ sum

¹⁾ Publicată în foia biser. din Blaș Nro 13 din 1888, de Dr Ardeleanu, din arhivul Propagandei.

²⁾ Cf. mai sus pag. 59.

³⁾ Alusiune la cuvintele de mai sus ale împărătesei.

gata să-mi dau capul în piața publică a Vienei, dacă se va afla întemeiată una singură din atâtea acuse. Sum gata a abdice și de episcopat, deși foarte nevinovat, dar nici de cum mai înainte de ce s'ar fi dovedit și declarat nevinovăția mea. Alt cum această nevinovăție s'ar pute înțelege din partea Măestății Sale și din împrejurarea, că cel ce acasă, vorbește în interesul său, nerămânându-și altă cale pentru a asupra cauza, de cât asupra pe cel ce singur și unic o apără, adecă pe mine, și că acești piriși nu au curagiul de a-mi împărtași, ci din contră au făcut tot ce li-a fost cu puțință, să nu mi se comunice casurile particulare ale acuserilor lor, și acesta numai din motivul, pe cum ori cine vede, că acele acuse sunt calumniile manifeste. *delict*

Într'acea aflându-mă eu în miserie foarte mare, și nepotând ave nici un fel de corespondență cu ai miei, apelez la caritatea înăscută a Escelenței Vostre, rugându-Vă pentru iubirea lui Christos, să binevoiți a scrie Vicariului meu, ca în cas când n'ar fi împedecat, să-mi trimită o sumă ore care de bani, dacă nu din venitele dominiului episcopesc din acest an, cel puțin din anii trecuți: căci nu se poate crede, că pietatea și dreptatea Împărătesei ar voi să despoe pe un biet de Episcop de toate mijlocele de lipsă la susținerea sa, mai înainte de ce ar fi fost declarat vinovat pentru vre un delict."

Scrisoarea acesta a episcopului dovedește, că împărătesa de odată cu declarațiunea, că nu va mai permite episcopului a se întore în patrie, a poftit tot odată de la Scaunul apostolic, să înduplece pe episcopul, să abzie de episcopie, fără a se face acestuia proces în totă forma, căci numai în presupunerea acesta se pot pricepe cuvintele episcopului: „Sum gata a abdice și de episcopat, deși nevinovat, dar nici de cum mai înainte de ce s'ar fi dovedit și declarat nevinovăția mea“.

Rugarea episcopului de a-i-se trimite venitele beneficiului episcopesc, a putut fi împlinită din partea Nunțiatuței. După fuga lui la Roma, împărătesa pusese ce e drept dominiul episcopesc sub sequestrul erariului, însă acesta nu o făcuse de o cam dată, ca episcopul să nu capete nici un venit din beneficiul seŭ episcopesc, ci numai pentru ca în absența episcopului nimenea să nu pótă abusa de venitele acestea. Vicariul general Petru Aron s'a îngrijit, ca episcopul să capete regulat venitele beneficiului episcopesc. Dovadă despre acesta este corespondența lui cu Nunțul apostolic din Viena Fabriciu Sarbelloni, care urmase lui Paolucci. ¹⁾ În anul 1746 Vicariul de repețite ori a trimis bani la Nunțiatuța apostolică, care i înaintă la Roma pentru episcopul Klein. În 11 Februar 1747 a mai trimis 500 fl., car în 18 Aprilie 1747 alți 500 fl. Pentru acest devotament alui Aron față cu episcopul seŭ însu-și Nunțul i exprimă de mai multe ori mulțămită și laudă.

Dar din Aprilie 1747 Vicariul nu mai pută trimite episcopului seŭ nici un ban. Din cause, care le vom areta mai jos, împărătesa cu decretul din 22 Aprilie 1747 a pus sequestru strict pe întreg beneficiul episcopesc, și a dat ordin, ca tóte venitele să le încasseze administratorul bunurilor apafiiane-fiscale Ioan Nagy de Csotár și să le depună în cassa camerală, ér „censul catedralic“ ²⁾ să-l încasseze Vicariul Aron și despre sumele incurse să dea în fie care lună socoți la secția catolică din guvern. ³⁾

Pe când curgeau pertractările amintite pentru reintórcerea lui Klein în Transilvania, pertractări, cari prin declarațiunea împărătesei dată Nunțiuului apostolic

¹⁾ La Nilles, pag. 581- 584.

²⁾ Veđi despre acest cens mai sus pag. 138.

³⁾ W. Union.

Paolucci, s'a-u sfârșit în mod nefavorabil pentru episcopul, în Transilvania sê întemblau lucruri vrednice de a fi înregistrate atât din punct de vedere bisericesc, cât și național.

Capitolul XIII.

Turburări religioare.

Am amintit mai sus la pag. 170, că conferența ministerială din 25 Sept. 1744 s'a ocupat și cu „*remonstrațiile*“ statului catolic și Clerului unit despre turburările religioare produse de călugărul sêrbesc Visarion. Pe baza părerei conferenței ministeriale împărătêsa în 12 Martie 1745 scrisese guvernatorului, sã convoce la conferență pe episcopul catolic transilvan și pe fruntașii catolici ai țerii și sã sê sfātuescã, ce ar fi de făcut pentru liniștirea spiritelor. Sã asculte în *secret* și pe teologul episcopului asupra situației, și apoi sã cheme la sine pe patru ori și mai mulți fruntași din clerul și nobilimea Românilor. Acestora sã le împărțasescã re-scriptul atât de favorabil uniunii, ce împărătêsa l'a dat în 9 Sept. 1743 ¹⁾ și sã-i întrebe, care este starea uniunii în Transilvania de când s'a depărtat de acolo episcopul? Până la reîntorcerea episcopului, ce dispoziție ar trebui sã se facã pentru suplinirea oficiului episcopesc atât în ce privesce puterea ordului episcopal, cât și cu privirea la puterea episcopescã de jurisdicțiune? Ce mângãiere ar trebui sã sê facã uniților, ca sã sê restabilescã pacea și liniștea? N'ar fi ore bine, sã sê trimitã patru fruntași din Cler în patru părți ale țerii, cari sã întãrescã pe cei ce s'ar clãtinã și sã întorcã pe cei rãtãciți êrãși la sinul bisericeii catolice, arêtându-le

¹⁾ Veđi-l mai sus pag. 88.

binefacerile primite prin rescriptul citat al împărătesei și promițându-le protecțiunea preainaltă? Dacă s'ar afla de bine a se face toate acestea, preoții, cari vor fi trimiși în misiunea amintită, să facă guvernatorului raport despre rezultatul misiunii lor, ér acesta să informeze despre toate Curtea imperială. Tot în scrisoarea citată împărătesa lęgă de inima guvernatorului, să stăruescă cu tot zelul, ca réul să nu se lățescă și în scopul acesta, în cas de lipsă, să se înțelęgă și cu comandantul substitut al trupelor. ¹⁾

Guvernatorul în 3 Aprilie 1745 se sfătui cu episcopul catolic și cu membrii secției catolice din guvern, ascultă în secret pe teologul, și ceru și părerea alor doi protopopi uniți, pe cari i chemase la sine. Resultatul acestor consultări fu cerculara guvernatorului din 6 Aprilie 1745, trimisă în limba română spre publicare în totă țera. Întrénsa condamnă neorénduelele și excesele comise în urma agitațiunii lui Visarion, esplică binefacerile primite prin uniune, i asigură pe toți, că nu li se va schimba ritul oriental și că ómenii n'aú nici un motiv de a se feri de unire cu biserică catolică, *căci dórá mulți își aduc aminte, că Românii aú fost uniți cu o biserică, care se deosebesce de biserică lor cu mult mai tare, de cât biserică catolică (adecă cu biserică calvinescă), si aú făcu'to acesta numai cu să-și câștíge favorul principilor de atunci.* ²⁾

De odată cu această cerculară guvernatorul inculcă și comiților supremi și celoralaltí oficiali, să lucre pentru conservarea unirii și curmarea esceselor, căci alt cum vor căde în disgrăția împărătesei.

¹⁾ W. Union.

²⁾ Attamen populus valachicus unitus erat cum tali longe disconveniente Religione, non alio fine, quam ut sub alio Regnante Principis protectionem mereretur; (W. Union).

Despre tot ce a făcut guvernatorul trimise raport împărătesei, și-și dede părerea, că nu află de lipsă să se trimită patru ori mai multă preoți în provincie, ca să liniștescă spiritele, ci ar fi mai bine să se adune mai mulți protopopi în sinod, ca să se sfătuescă, ce ar fi de făcut în interesul unirii. Cu privire la suplinirea episcopului Klein în absența acestuia, guvernatorul propunea împărătesei, ca sântul mir să fie consacrat din partea episcopului rutean unit. Pentru chirotonirea preoților nu este de lipsă să se facă vre o dispoziție, de ore ce numărul lor este prea mare. Jurisdicțiunea episcopescă să rămână, în absența episcopului Klein, în mâna Vicarilor generali episcopesci. Dintre magnații catolici unul să fie numit protector al uniților, carele să-i apere de nedreptățile, ce li s'ar face din partea neuniților, și să asculte plângerile lor. Patru dintre cei mai mari agitatori în contra unirii, să fie prinși, dar nu prin oficiali, *cari în partea cea mai mare sînt eretici și dușmanii unirii*, ci prin miliție. Auctoritatea politică din Timișoara să oprească poporul a se mai aduna lângă Lipova la un isvor binecuvîntat de Visarion, unde poporul din Transilvania, care merge în număr mare acolo, are ocaziune a fi desmîntat de la unire ¹⁾.

Propunerile guvernatorului au ajuns la pertractare în conferența ministerială din 18 Maiu 1745, care și-a dat părerea, că Archiepiscopul Strigonului să trimită în Transilvania pe episcopul rutean unit din Muncaciū, spre a vizita diecesa Făgărașului. Împărătesa mai amână trimiterea acestui episcop, dar în celelalte, acceptând propunerile conferenței ministeriale, cu data din 18 Maiu 1745 trimise două decrete în Transilvania, unul adresat guvernului întreg transilvan, și altul guvernatorului și secției catolice din guvern. În cel dintâi

¹⁾ W. Union.

împărătesa impune guvernului, să facă tot posibilul pentru conservarea unirii, să suprimе turburările, și în tratament să nu facă deosebire între cei de ritul latin și cei de ritul grecesc. În al doilea poruncește secției catolice să stăruască și mai de parte în interesul unirii, să-i dea informațiune despre efectul, ce l-a avut cerculara guvernatorului din 6 Aprilie 1745 asupra poporului românesc, și să-i propună un magnat catolic, care ar fi potrivit pentru deregătoria de protector al uniților. Tot în 18 Maiu 1745 împărătesa a dat ordin generalului Engelshofen, guvernatorul Banatului timișan, să dărime isvorul de lângă Lipova, care era sănt înainte poporului. Generalul a răspuns împărătesei, că lucrul acesta l-ar pute efectui Mitropolitul sârbesc din Carloviț, carele a primit apoi ordin strict în această privință, dar nu se scie, că ce a făcut¹⁾.

Într'acea cerculara guvernatorului din 6 Aprilie 1745 se publică în totă țera. În urma acestora zelosul propagator al unirii David Mariaffy de Maxa²⁾, comitele comitatului Clușului, în 25 Maiu 1745 convocă la Gherla pe vicarul general episcopesc de la Juc și 17 protopopi din comitatele Turda, Cluș, Doboca și Solnocuri. În conferința acesta toti protopopii declarară și în scris, că ei împreună cu clerul și poporul lor voesc să rămână statornici în unire, și că în protopopiatele lor uniunea a rămas nevătămată. În alte părți înse cerculara guvernului avu efect tocmai contrar, turburându-se poporul și mai tare, de cât cum fusese mai înainte. Ausă la această turburare potențată dedeau înșiși oficialii, căroră era încredințată publicarea cercularii. *Ei fiind mai toți eretici, pe cum spune procurorul general Petru Dobra*

¹⁾ W. Union după Hofkanzlei Z. 320/e—1745.

²⁾ Despre naționalitatea română a acestuia, care și astăzi are decendenți în viață, cu domenii în Transilvania, vezi mai sus pag. 2, 3 și 5.

În raportul său din 7 Iulie 1745, se bucură de sdruncinarea unirii și esecutiv ast fel poruncile guvernului, în cât poporul să înțelegă, că ei sînt pentru turburările inscenate în contra unirii.

După raportul citat a lui Petru Dobra unirea era sguduită mai virtos în comitatele situate din cõce de Murăș și de Tîrnava mică și în *fundul regesc* adecă între Sași. În ținuturile acestea poporul a scos din oficiu pe preoții uniți și a pus în locul lor preoți neuniți, „*carî vîrsaă din gura lor sacrilegă vorbe ne mai audite în contra bisericei catolice*“. Prin aceste vorbe se ațitau patimile poporului. Preoții uniți erau prigoniți și despoiați și nu li se îngăduia nici să între în biserică, ne cum să slujescă, afară de scaunul Sibiului, unde după ce au fost întemnițați câțiva corifei, preoții uniți au rămas în posesiunea bisericelor și parohiilor. Dar aci poporul nu cercetă bisericile unite. „*Ei nici nu mai mor, ci pier ca dobitocele și trupurile lor se îngropă fără lumină și fără cruce*“. În „Acsiu“ (Aciliu?) neuniții în 11 Iunie au rupt îngrăditura preoților uniți și le-au pus termin de 8 zile, să iasă din comună, căci alt cum le vor prăpădi tot ce au. Pe unul dintre preoți l-au și bătut ¹⁾).

După un alt raport contemporan, care se află în cancelaria Curții sub Nr. 320/d—1745, în comitatul Albei inferioare, afară de Blaș, Ciufud, Veza, Cergăul mare, Spătac, Tîr și Crăciunel, toate satele erau turburate, asemenea și în comitatul Albei-superioare satele: Șaldorf, Șalcău, Buia, Cașolț, Caltvaser, Nucet, Galați, Rucăr, Noul român, Găinari, Ghișasa de sus și de jos, Ibișdorf, Birghiș, Coveș, Lupu, Cenade și Cisteiū. Locuitorii din Cornățel, Mohu și Paloș au alungat pe preoții uniți din casele parohiale, ăr cei din Vințul de jos și Vurpăr

¹⁾ W. Union.

aū făcut altă cheie pe biserică și aū băgat într'insa pe preotul neunit. În Făgăraș neuniții cei vechi declarară, că vor rămâne și pe viitor neuniți. În districtul Făgărașului toate satele, afară de Cuculata, Comana de jos, Venetia de sus, Grid, Ohaba, Șinea, Lisa, Voivodenii mici, Sâmbăta de jos, Dridif, Ludușor, Iași, Poșorta, Voila, Beclean, Arpașul inferior, Sărata și Porumbacul de sus, aū declarat, că voesc să aibă preoți neuniți. Cei din Veștem și Rășinari aū amenințat, că vor părăsi țara și vor trece în România, dacă li se vor da preoți uniți. În Alba-Iulia toți s'aū declarat neuniți. În comitatul Hunedorei unirea era de tot prăpădită, și când trei tineri s'aū întors din România, unde fuseseră sfințiți preoți, și aū fost prinși la porunca generalului comandant, trei sate se resculară și eliberară pe doi dintre cei prinși. Într'alt loc pe un preot unit l'aū bătut până la mărte și i-aū scos un ochiū¹⁾.

Gubernatorul și secția catolică, când aū răspuns la decretul împărătesei din 18 Maiu 1745, aū dat informațiunii despre toate aceste turburări și neorindueli, și de odată aū accentuat, *că la aceste mișcări pōrtă vina și dirēgătorii publici, cari aū publicat cerculara guvernului din 6 Aprilie 1745 ast fel, în cât poporul încă vedea că și ei aprobă turburările, ba unū dintre dirēgători îndemnaū directe pe popor la fapte necuviinciose*²⁾.

Se încinsese un foc mare, în care suflău nu numai contrarii din afară ai unirii, ci și auctoritățile politice compuse din Calvinii și Luteranii. Numai Curtea din Viena doria sincer stingerea focului.

¹⁾ W. Union.

²⁾ W. Union.

Capitolul XIV. Visitațiunea diecesei prin episcopul Muncaciului.

Împărătesa văzând, că turburările în loc să scadă, crește tot mai tare, și că agitațiunile acestea au contribuit și la emigrarea multor Români în Muntenia, în 30 August 1745 a dat ordin primatelui-archiepiscop de la Strigon contelui Emeric Eszterházy, să trimită în Transilvania pe episcopul rutén unit de la Muncaciú spre a visita diecesa Făgărașului, ér guvernului i-a poruncit, să se îngrijescă de siguritatea personală a episcopului și să-i dea un bărbat distins catolic, care în calitate de comisar regesc să-l însoțescă în drum. Tot atunci a provăduț împărătesa pe episcopul Muncaciului cu litere patente spre a-și poté legitima misiunea în cas de lipsă ¹⁾.

Mihail Manoilă Olsavszky, episcop titular de Rhosos (cetate în Cilicia) al Rutenilor din diecesa Muncaciului, fusese chirotonit de episcopul Klein în Decembrie 1743 în biserica ruceană din Maria- Pócs. Acesta primi decretul împărătesei de a merge în Transilvania la 20 Octobree 1745. Misiunea acesta și-a implinit-o în érna anilor 1745/6 până în primăvara anului 1746. El visită mai întâi comitatele Solnocului de mijloc, Crasna și Doboca. De aci trecú în comitatul Clușiului. La Bobotéza anului 1746 sosi în Cluș-Monostor, unde sfinți apa după obiceiul bisericeii răsăritene. În ziua următoare (19 Ianuarie 1746) presidă tot în Cluș-Monostur un sinod românesc, la care se adunaseră vre-o 50 preoți ²⁾. De aci episcopul Olsavszky trecú în comitatul Turdei. În toate aceste comitate, pe cum și în o parte a comitatului Albei-Inferioare află pe Români liniștiți, și-i întări și mai

¹⁾ W. Union.

²⁾ Nilles pag. 571.

mult în unire. A trecut apoi în părțile răsculate și a aflat unirea într'o stare miserabilă. În Birghiș din comitatul Albeî pe protopopul unit Iauă bătut neuniții până la moarte și după pilda acesta s'au luat și alte sate. Pe timpul acesta s'a întâmplat un fapt estraordinar în Păuca (între Blaș și Mercurca). Popa neunit Ioan ocupase aci biserica unită, casa parochială și beneficiul preotului unit. La porunca guvernului vicejudele nobililor din comitatul Albeî-inferioare, Francisc Rhátony, împreună cu un comisar și cinci panduri, în 16 Ianuar 1746 au mers în Păuca și au pus mâna pe popa Ioan. Când îl duceau prin piață, acesta strigă după ajutor, er ficiorul lui a tras clopotul bisericeî într'o dungă. Poporul alergă înarmat cu pari și furei de fier și se aruncă asupra vicejudelui și pandurilor. Pe doi dintre panduri, cât ai bate în palmi, poporul îi trântesc la pământ, îi bate până la sânge și-i desarmeză, er pe popa îl elibereză. Poporul se luă apoi după ceilalți panduri. Unul dintre aceștia, spre a se apăra, slobođe pușca, și omoră pe capul răsvrătiților. Vicejudele se adăpostesc în grabă în curtea nobilului Sigismund Baesfalusy, unde ftu impresurat de popor și amenințat cu moarte. Într'acea sosesc nobilii Stefan Katonai și Adam Sárpataky, cari cu cuvinte blânde au liniștit furia poporului. Poporul se mulțami acum numai cu acea, că legă pe panduri, îi scose afară din sat împreună cu vicejudele și la o depărtare mai mărișoră de sat le dede drumul ¹⁾.

Episcopul ruteau încă în decursul visitațiunii, în 26 Februar 1747, își formulă în scris părerea relativ la înlăturarea pericolului, ce amenință unirea. El propunea:

- 1) Preoții corifei neuniți să fie aruncați în temniță. 2) În contra Seliștenilor să se procedă cu mijloce severe.
- 3) Contra corifeilor din alte sate să se aplice pedepse.

¹⁾ W. Union.

4) Preoților uniți, cari au fost păgubiți și maltractați să li se dea satisfacție. 5) Episcopii din Moldova și Muntenia pe o cale potrivită să fie opriți a mai sfinți preoți din Transilvania. 6) Călugării mănăstirilor din Scorei, Arpaș și Porcesci să fie scoși din țară. 7) *Episcopul Klein să se întorcă în diecesă, căci în casul acesta cei mai mulți au promis, că vor reîntra în biserica unită și se vor supune lui.* 8) Directorul fiscal (procurorul general) să capete ordin, ca încă în decursul dietei din 1746 să facă tot ce va crede oportun în interesul unirii.

Asupra propunerilor acestora s'au pronunțat și secția catolică din guvern împreună cu mai mulți magnați catolici întruniți în 20 Martie 1746 la Sibiū, și le-au aprobat cu o singură excepțiune, ca adecă în contra turburătorilor să nu se procedă cu forța brachială pe față. De odată adunarea acesta a catolicilor a fost de părere, ca în Păuca, unde se întimplase scandalul amintit mai sus, și în alte localități, unde s'ar ivi necesitatea, să se așeze miliție. *Nobilii cari ar nutri turburările religioase între Români, să fie dați pe mâna tribunalelor prin procurorul general.*

Aceste toate au fost pertractate în comisiunea aulică transilvană din Viena, care în loc să propună împărătesei, să permită reîntorcerea episcopului Klein în patrie, și-a dat părerea, că după ce episcopul absentază în mod ilegal de 2 ani din diecesa sa, venitele lui episcopesci să se pună sub secuestru strict, în cât el să nu mai capete nimic din acele venite. În chipul acesta ajungând episcopul a fi fără mijloc de trai, va fi silit a cere necondițional iertare de la Macstatea Sa, și atunci împărătesa va judeca, ce este mai consult: să-l agrățieze? ori să-l facă să abzică de episcopie?

Împărătesa mai amână încă secuestrarea strictă a venitelor episcopesci, așa pe cum i-se propusese, și trimise în Transilvania două decrete de data 15 Aprilie 1746,

formulate în consonanță cu părerea comisiunii aulice transilvane ¹⁾).

Unul din aceste decrete era adresat întreg guvernului transilvan. Împărăteasa face în termeni aspri foarte grea înputare guvernului, că nu a împedecat de la început meșteșugirile călugărului Visarion și ale altor emisari, ci a suferit întruniri răsvrătitoare până și în apropierea Sibiului, în Săliște ²⁾, tot asemenea înfruntă împărăteasa și pe magistratul din Sibiū „*ob tolerata seditiosa conventicula*“. Guvernului se impune stricta datorință, să procedă cu totă asprimea în contra celor ce prigonesc, bat și rănesc pe preoții uniți, propagă idei contrare poruncilor împărătesci, ordinilor guvernului și santei Uniri. Toți aceștia, pe cum și indivizii, cari în numele neuniților din Vințul de jos și din Vurper (Borberék) au prezentat tablei regesei un memorial foarte insolent, să fie dați în judecată prin procurorul general (Petru Dobra), ca vinovați de crima nesupunerii, *tanquam criminis refractariatus rei*, și pedepsiți cu totă rigorea legilor. Preoții uniți, vătomați și păgubiți să capete satisfacție și despăgubire deplină și să fie introduși érași în bisericile și casele lor. Asemenea procurorul general să procedă și judecătorii Scannelor și magistratele cetăților față cu cei vinovați. Nu numai din motive religioase, ci și din considerațiuni politice guvernul să nu mai sufere în principat pe popii și călugării vagabunți din imperiul turcesc (Moldova și Muntenia) și să-i facă atenți, că dacă vor mai intra în Transilvania, vor fi aruncați în temniță. Să nu mai sufere chirotoniri de preoți în țeri străine și cei ce de curând au fost chirotoniți acolo, să fie opriți de la orî ce funcțiune bisericescă. Preoții, cari s'au lăpădat de unire, să fie dați pe mâna Vicariului episcopesc, care să-i pedepsescă în

¹⁾ W. Union.

²⁾ Vezi și mai sus pag. 157.

mod exemplar, dar nu cu *tôtă asprimea canónelor*. Guvernului se atrage atențiunea, că și uniții sînt fii adevărați ai bisericeii catolice și ritual lor este sânt în ochii împărătesei, și pentru aceea ea doresce, ca acest rit să fie conservat și ocrotit în tocmai ca și ritual latin. Guvernul să informeze pe Maestatea Sa, cum a executat decretul din 9 Sept. 1743 ¹⁾ în punctele relative la dotarea clerului și la asignarea locului pentru biserică și case parohiale, și întru cât nu ar fi executat vre un punct, să nu-și pregete a-l executa ²⁾.

Cu acest decret împărătesa trimise guvernului și proclamațiunea sa din 5 Aprilie 1746 adresată Clerului și poporului român din Transilvania, și-i poruncel, să o publice prin cereulară în *tôtă țera*.

În proclamațiunea acésta împărătesa înșiră *tôte* binefacerile, ce le-a primit Clerul și poporul român de la unire încóce, de la antecesorii ei, Leopold I., Iosif I., Carol VI și de la ea insași, condamnă aspru pe cei ce au violat bisericile și casele parohiale, au alungat, maltratată și bătut pe preoții uniți și au săvîrșit crime oprite și de canónele bisericeii orientale. Pe toți aceștia împărătesa îi amenință cu pedépsa croită pentru tîrburătorii liniștii publice și pentru cei ce se opun potestății statului, dacă nu vor asculta de admonițiunile ei. În fine împărătesa asigură întreg clerul și poporul, că nu are și nu a avut nicî o dată intențiunea de a le schimba ritual și a-i face latinî ³⁾.

Al doilea decret din 15 Aprilie 1746 era adresat guvernatorului și secției catolice din guvern, și prin trînsul împărătesa răspunde la propunerile, ce i a

¹⁾ Vezi-l la pag. 88.

²⁾ Decretul împărătesei din 15 Aprilie 1746 în copie se află și în Archivul metrop. din Blaș, și la Barițiu op. c. I. pag. 728.

³⁾ Proclamațiunea publicată la Nilles pag. 574.

făcut secția acésta împreună cu episcopul Olsavszky¹⁾. Ea accentuează îndată la început, că față cu neuniții să nu se aplice nici o violență și ast fel să nu se trimită miliție nici în Seliște, unde se află cei mai mulți in-subordinați și renitenți, „*refractarii et contumaces*“, ci din contră secția catolică să procedă cu cumpăt și cu blândețe, ca pe toți să-i întorcă la Unire. Tot asemenea să se procedă și față cu călugării din Scorei, Arpaș și Porcesci. Aceștia să fie avisați, că de nu vor petrece în liniște, vor avé să simțescă indignațiunea împărătesei. De odată, la propunerea făcută de secția catolică, împărătesa numește patru protectori ai santei Uniri: pe baronul George Pongrácz de Szent-Miklós et Ovar consilier guvernial și cancelar provincial transilvan, pe Ignațiu Bornemisza de Kászón comitele comitatului Turda, pe David Mariaffy de Maxa²⁾ comitele comitatului Clușului și pe Românul Petru Dobra procurorul general din Transilvania. Împărătesa dispune mai de parte, ca fie cărui protector să se asigneze un district ori parte din țeră, unde să împiedece violențele neuniților și să nădușescă turburările nutrite din țeri străine, ér uniții vătémați, asupriți și prigoniți pentru unire să afle la protectori scăpare și scut. Secției catolice se dă dreptul de a cere în cas de lipsă și asistență militară pentru a puté esecuta poruncile și dispozițiile împărătesci, și i se impune, să grijescă, ca celea ce le-a scris împărătesa la întreg guvernul, să se esecuteze. În fine împărătesa poruncesce secției catolice, să pregătescă o instrucțiune detaiată pentru protectorii Unirii, pentru ca aceștia să scie de ce să se țină³⁾.

Guvernul transilvan, în conformitate cu decretul din 15 Aprilie 1746, în 4 Iunie 1746 trimise în totă

1) Veđi mai sus pag. 194.

2) Român de neam, vezi mai sus pag. 5

3) Actul se află în copie în arhivul din Blaș.

țara o cerculară, prin care aducea la cunoștința Clerului și poporului unit proclamațiunea împărătesei din 5 Aprilie 1746.

De altă parte secția catolică pregăti instrucțiunea prescrisă pentru protectorii sănții uniri, designă districtele, în care avea să lucreze fie care în interesul unirii și în 20 Iunie puse această instrucțiune în praxă. În fine în 3 Iulie făcu împărătesei raport despre tot, ce s'a lucrat în sensul decretelor din 15 Aprilie 1746.

Instrucțiunea această¹⁾ are 15 puncte și este redigată în spiritul decretelor împărătesei din 15 Aprilie 1746. Din punctul prim vedem, că „reul neunirii„ (malum defectionis) păsece crudel (crudeliter depascens) mai vortos în fundul regese, adecă în ținuturile locuite de Sașii luterani, în comitatul Hunedorei stăpânit de Români renegați și calviniți, și în unele părți (nonnullas partes) din comitatele Albei și Tërnavei, și din țara Făgărașului. Punctul 8 ne arată, că neunirea în domeniile erariale (in fiscalitatibus) și mai vortos în domeniul fiscal din țara Făgărașului era favorizată chiar și din partea oficialilor acelor domenii. Din punctul 14 vedem, că protectorii aveau să se îngrijescă acum și de sentințele feților (crășnicilor, paraclisierilor sau sacristanilor), pe când mai înainte nu se avea grije nici de sentințele preoților garantate prin diplome împărătesci.

Pe când secția catolică trimetea împărătesei această instrucțiune spre aprobare, sosise la Curte o relațiune și mai amănunțită despre visitațiunea, ce o făcuse episcopul Olsavszky. Această relațiune pörtă data din 16 Iunie 1746, și desfășură mai pe larg starea bisericiei unite așa, pe cum o aflase acest episcop. În comitatele Solnocul de mijloc, Crasna, Doboca, Cluș și o parte din

¹⁾ So aflu în copie în arhivul metrop. din Blaș, dar cu multe greșeli făcute de copist. Mai exactă este copia din W. Union.

Alba, Olsavszky a găsit clerul stăruind în uniune,  r pe poporul, la care ajunseseră  tiri despre el tinaarea unirii în alte părți,  a întărit în ea. Dar în părțile meridionale ale țerii at t de ad nc i rădăcini prinsese doctrina falsului călugăr impostor (*impostoris Pseudo-Monachi*), în c t se vedu silit să cer  ajutoriul bra ului secular pentru suprimarea turburărilor.  n  inutul Sibiului, F g ra ului  i Albei-superioare Olsavszky constată, că reul a început de la întrarea călugărului Visarion, care a petrecut mai cu s m  în S li te. J dii (primarii)  i jura ii din 27 sate au declarat, imit nd pe S li tenii, că ei la t te sunt cei mai fideli supuși ai M est ii Sale, numai în afaceri de religiune voesc să fie liberi.  n părțile acestea 55 preoți neuniți usurpar  beneficiile și stola preoților uniți, ab t nd  i poporul de la unire. Olsavszky a numit  i pe corifeii acestei mi c ri. Ei erau: popa Mateiu din Colum, popa Oprea din Glimb ca, popa Manic din Nucet, popa Mateiu din Corn tel, popa Toma Dobra din Racovi a, care trecuse la neunire, popa Oprea  i popa Achim din Sebe ul superior, popa Sima din Porcesci, popa Man  i popa Vasilie din R  inar, dintre cari cel din urmă fusese unit; popa Bucur  i popa Neagul din Poplaca, popa Ivan din Gurariului, popa Taban din Orlat, popa Dan  i popa Vasile din S li te, popa Mecinic din Sibieli  i călugării din schiturile Arpaș, Scorei  i Porcesci. Afară de violen ele amintite mai sus din Birghiș  i P uca, s'au s v r it asemenea violențe  i în contra uniților din R  inar, Poplaca, Orlat  i Sibieli. ¹⁾

Împărătesa esamin  at t instruc iunea pregătită de secția catolic  pe s ma protectorilor unirii, c t  i raportul episcopului Muncaciului,  i cu decretul se  din

¹⁾ Arch. metr. din Blaș combinat cu W. Union,  i G. B. Duica: Călugărul Visarion.

14 Octobree 1746 adresat secției catolice, aprobă instrucțiunea amintită și o retrimise, ca să se predea protectorilor unirii împreună cu toate decretetele împărătesei anterioare relative la restabilirea uniunii și pacificarea poporului. Raportul lui Olsavszky îl comunică împărătesa secției catolice cu porunca, să-l examineze, și întru cât ar afla întrusul lucruri nouă, cari ar reclama anumite dispozițiuni din partea împărătesei, secția catolică să-i facă propuneri concrete în privința acesta. Deosebit atrage împărătesa atențiunea secției catolice asupra corifeilor numiți cu numele în raportul lui Olsavszky și dispune, ca protectorii unirii pe acei agitatori să-i urmărească cu totă severitatea, *punându-se în cas de lipsă în corespondență și cu episcopul Muncaciului.*¹⁾ Să inculcă secției catolice, să se îngrijescă, ca turburătorii să fie transportați în loc sigur și puși sub pază bună. Poruncese mai departe împărătesa, să i se dec informațiune despre procesele intentate în contra turburătorilor și a celor ce au maltratat și despoiat pe preoții uniți. Cere apoi, să i se prezenteze un proiect despre înființarea *unui seminar pentru creșterea Clerului unit și despre o tipografie românească, în care să se tipărească cărțile bisericesci.* În fine dispune, ca în locul baronului Iosif Bornemisza de

¹⁾ Vedem dar, că episcopul Muncaciului era acum investit și cu un fel de jurisdicțiune asupra diecesei Făgărașului. Mai limpede se vede însă acesta din scrisoarea împărătesei M. Teresia către Cardinalul Albani din Roma de dto 2 Septembrie 1747, unde zice, că după fuga lui Klein la Roma: „Prima proinde cura Nostra fuit, in locum profugi alium et vigilantiorem Praesulem tantisper substituere, qui quoque partim restaurandam, partim firmius stabilendam unionem concernunt, curare queat; quae sparta medio Hungariae Primatis et Strigoniensis Archiepiscopi Munkacsienſi Episcopo demandata fuit (Hof u. Staatsarchiv din Viena: „Romana“ Weisungen und Noten fasc. 194.)

Kászón, pe care împărătesa îl numise Tesaurar în Transilvania, secția catolică să pună alt protector pentru uniți. ¹⁾

Curând după acesta cu decretul din 23 Novembre 1746 împărătesa porunci, că protectorii să se îngrijescă în districtele lor, ca vicarii, protopopii și parochii să instrueze poporul în cele ce se țin de rit și doctrina creștină, ér cărțile bisericesci schismatice, cari se importază din Moldova și Muntenia, să se confisce ori unde s'ar află în mâna uniților. ²⁾

Aceste sunt dispozițiile făcute de Curte, în urma visitațiunii diecesei prin episcopul Muncaciului, pentru restabilirea unirii sdruncinate și pacificarea spiritelor agitate. Curtea cercă să împreune asprimea cu blândeța. Pe când de o parte pedepsia pe turburătorii, pe atunci de alta se silia să-i atragă pe toți în sinul bisericeii unite prin proclamațiunii, sfaturi și dispoziții făcute în interesul Clerului și parochiilor unite.

Este însă caracteristic, că multe din cererile episcopului Klein adresate la Curte înainte de 1745, abia acum află considerațiune în cercurile hotărîtore.

De mult ceruse Klein, să se numescă pentru uniți un protector puternic, care să-i apere de nelegiuirile, ce le suferiau de la cei de altă națiune și religiune. Cercurile hotărîtore abia acum aflară, că este bună idea lui Klein, și numiră, nu unul, ci patru protectori, cari însă acum aveau să apere pe uniți, nu atât de nelegiuirile altor națiuni, cât de violențele celor ce mai înainte încă fuseseră uniți.

Doisprezece ani stăruise Klein să se îmbunătățescă starea materială a Clerului și să se asigneze în comune loc suficient pentru biserice și case parochiale, dar faptice puțin a putut dobândi. Acum însă după ce

¹⁾ Se află în copie în archiv. din Blaș.

²⁾ Ibidem.

uniunea, începuse a se sgudui din temelii, în continuu să miculcă guvernului transilvan, să esecuteze rescriptul împărătesc din 9 Sept. 1743 relativ la dotarea clerului și asignarea locului pentru biserice și case parohiale.

Curcurele hotărîtoare din Viena începură acum a purta deosebită grije și de cultura poporului. Stârnuiau, să se termineze cât mai curînd scólele din Blaș și eventual să se inființeze seminar și în alt loc potrivit, pe preoți i obligară să țină un fel de scólă cu poporul, instruindu-l în rit și doctrină, și să făceau pregătiri pentru inființarea unei tipografii.

Ast fel a sciut Domneđeū să scótă și din rēul acesta un bine óre care pentru poporul românesc.

Mijlócele întrebuințate de împărătesa pentru suprimarea turburărilor, restabilirea preoților uniți în posesiunea bisericilor și caselor parohiale și pentru liniștirea spiritelor, n'au rēmas fără de efect. În tómnă anului 1746 biserica, cel puțin la aparență, era liniștită pretutindenea, chiar și în părțile meridionale ale țerii, și acéstă pace s'ar fi putut conserva și întări, dacă s'ar fi conces episcopului Klein să se întórcă din Roma și dacă acesta, ajuns la desperare, nu ar fi recurs tocmai în tómnă anului 1746 și în cursul anului 1747 la nesece mijlóce desperate pentru a se puté întórece în diecesa sa, pe cum vom vedé îndată în capitolul următor.

Înainte de a trece mai departe, este aci locul să amintim de un alt soiū de agitațiune, care cuprinsese spiritele Românilor *din părțile Bistriței, Solnocului interior și Dobocci*, tot în anul 1746. Aceștia, pe cum arată rescriptul împărătesei din 18 Iunie 1747 nu mai puteau purtá contribuțiunile duplicate, cărăușiile grele pe sēma miliției, robotele insuportabile și dílele de lucru, din sēma afară multe, ce trebuiau să le presteze pentru bani luați împrumut în timp de necaz. Sub povara acestor sarcini o mulțime fórte mare (ingens

multitudo) de țărani Români luă lumea în cap și trecu în 1746 în Moldova. Împărătesa aflând despre acesta din un raport al comandantului trupelor, făcù dispoziții severe să se împiedece emigrațiunea, ear cei emigrați să se întorcă acasă. În scopul acesta dede ordin la oficiile de vamă, ca după lucrurile și vitele emigraților, în cas când ei s'ar întorce în patrie, să nu se iee „trigesima“ (vamă, a treizecيا parte.)

Capitolul XV.

Nouă pertractări în cestiunea episcopului Klein și turburări interne în biserică.

Episcopul Klein, după răspunsul dat de împărătesa Maria Teresia Nuntialui apostolic Paolucci în anul 1745, ¹⁾ și după sfatul Pontificelui Roman de a nu se espune pericolului de a fi încarcerat, rămase în Roma, așteptând desfășurarea ulterioară a lucrurilor.

Amicii lui însă lucrau în Transilvania, pentru a determina cercurile hotărâtoare, să-l recheme în diecesă. Tocmai pe când episcopul rutean Olsavszky visită diecesa, amicii lui Klein și mulți cari trecuseră la neunire, declarară episcopului rutean, că cel mai potrivit mijloc pentru liniștirea spiritelor și reinchegarea unirii este reintârcerea lui Klein la scaunul episcopesc.

Klein creșu, că acum era momentul cel mai potrivit de a îndupleca pe împărătesa, să-i concedă întârcerea acasă. Rugă deci pe Cardinalul Alesandru Albani, să se întrepună pentru el la împărătesa. Cardinalul Albani în 21 Martie 1746 ²⁾ scrisse împărătesei atât în

¹⁾ Vezi mai sus pag. 183.

²⁾ Originalul în arhivul statului din Viena, fasc. 186 din Corespondența Romană, are următorul cuprins: Imploro benigno compatimento dalla Clemenza di Vra Maestà Cesarea, se con

favorul episcopului, cât și în interesul uniților. Accentează Cardinalul, că pe episcopul Klein îl dorește foarte

questa riverente rappresentanza prendo l'ardire di distogliermi dalle gravi importantissime cure, nelle quali è occupata; ma mi pare che la materia della quale in essa si tratta, interessi tanto e la Pietà, e la Gloria, e li vantaggi temporali della M^{ta} Vra, che colpevole sarebbe in queste circostanze quel silenzio stesso, che in ogni altro tempo sarebbe argomento di riverenza, e di rispetto.

Il Vescovo Fogarasiense, che qui si ritrova da qualche anno col rammarico di vedersi in disgrazia di V. M. Ces-a senza essere consapevole a sè d'altra colpa, che di essere stato dal partito de' scismatici di Transilvania soverchiato, m'incarica di riverentemente esporre negl'ingiunti Fogli a V. M. il pericolo, che sovrasta alla Religione cattolica in quella sua Diocesi, e di supplicarla a voler stendere il possente suo braccio a sollievo di que' nuovi uniti, li quali quanto di buon' animo hanno abbracciata la santa nostra Religione, quando ad essa sono stati invitati dagli Imperatori Leopoldo, e Carlo VI Avo, e Padre di V. M. con la concessione di speciali grazie e Privilegi, altrettanto vituperosamente l'abbandonano dacché vedono con sì poca cura osservati li provvedimenti a loro vantaggio dati dai sopramentovati due Imperatori di sempre gloriosa, ed immortale memoria. Per non moltiplicare a Vra M^{ta} Cesarea il tedio della ripetizione delli stessi motivi, la supplico a permettermi, che riverentemente mi riferisca al tenore dei citati Fogli, qui annessi, e che mi restringa ad ossequiosamente soggiugnerle, che tanto manca, che il Vescovo Fogarasiense siasi mosso in mira di qualche privato suo vantaggio ad umiliare per mio mezzo questa rispettosa rimostranza alla M. V., che Egli si protesta prontissimo di ritirarsi, con un' tenue assegnamento per la congrua sua sussistenza, dal Governo della sua Diocesi, ogni volta che col superiore suo discernimento giudicasse la M. V. conveniente al vantaggio di que' Popoli la sua lontananza. Confido, che M. V. Ces-a non prenderà in mala parte l'ardire, che ho avuto d' incomodarla con questo ossequioso mio Foglio, che ho creduto di doverle umiliare per obbligo del carattere, che ho e di Ecclesiastico, e di fedelo suo servitore, e chiedendole ossequiosamente la continuazione dell' alto potente suo patrocinio, le faccio in fine profondissimo inchino. Di Vra M^{ta} Cesarea, Roma 21 Marzo 1746. Albani.

tare, vedend, că a cădut în disgrăția împăratesei, fără nici o vină. El nu a avut în vedere nici un folos privat în acțiunile sale, ci numai binele public al credincioșilor, pentru cari este gata a abdice și de episcopie, pe lângă o modestă pensiuie, dacā Maiestatea Sa crede, că abdicerea lui va fi de folos poporului credincios. La rugarea acēsta cardinalul alătură și un memorial al episcopului, ¹⁾ în care după o reprivire asupra bisericei

¹⁾ În original cuprinde: „Memoria. Liberata la provincia di Transilvania dalla schiavitù de' Turchi dalle armi gloriosissime del gran Leopoldo, questo imperadore non fu mai contento, finchē, abjurato lo scisma, non la vide sottomessa ed unita alla S. Sede Apostolica. A questo fine, sotto il bel titolo di Cattolici uniti, volle che il clero, quantunque di rito Greco, godesse ciò non ostante tutti que' privilegj, e quelle esenzioni, che gode in quel principato il clero Cattolico di rito latino, ed abolì insieme tutti i decreti e tutte le leggi emanate contro detto clero nel tempo dello scisma, come più ampiamente si contiene nel privilegio benignamente concesso sotto il dì 16 di Febraio dell' anno 1699.

Un così santo e savio privilegio fu subito pubblicato nelle diete generali di d-o regno sotto il dì 8 di Settembre dell' istesso anno da un notaro Cesareo, *senz' alcuna contradizione dell' assemblea generale*; ma vedendo il popolo, che sotto un tal privilegio era compreso il solo clero, e consequentemente i popoli esclusi: volendo il pio Imperadore anche benignamente provvedere ad esso popolo, e così ridurlo più presto all' unione della sede Apostolica, clementissimamente con un' altro e secondo privilegio, l'anno 1701 confermò non solamente il primo, e tutti gli altri già concessuti privilegj, ma di più nell' articolo 3-o di esso dichiarò, che *tutti gli scismatici* (: professata, che avessero l'unione colla sede Apostolica Romana :) *fossero pari in tutto e per tutto a que' latini, che nella Transilvania professano la religione Cattolica, e gli abilità consequentemente in esso diploma a tutti gli onori, officj, beneficj, dignità, esenzioni, e privilegj della patria.* Di più, non trovandosi allora ed in principio dell' unione tra il clero uomini dotti e versati nei canoni e nelle leggi Appostoliche, l' Imperadore in d-o diploma ordinò, che v'intervenisse in tutti i sinodi un teologo dotto, che fosse versato nella legge canonica, acciochē si osservassero i Canoni, e la giustizia venisse amministrata al popolo e

unite, se accentueză. că diploma a dăna Leopoldină din 1701 a fost executată numai în punctele îngreunătoare

clero secondo la legge canonica; come più diffusamente si legge in d-o diploma.

Finalmente Carlo VI. di gloriosa memoria, animato dal zelo, che sempre nutriva per l'accrescimento della religione Cattolica ue' suoi stati e regni principalmente per l'unione in quella provincia, coll' autorità Apostolica di Clemente XI di santa ed immortal memoria, eresse l'anno 1721 il vescovado nella città Fogarasiense, ed in detta città la chiesa di San Niccolo in cattedrale di rito Greco, assegnando al vescovo per la sua congrua sostentazione 3084 fiorini l' anno, come si vede dalla bolla pontificia d' Innocenzo XIII. di felice memoria.

Essendosi frattanto aumentata sempre più l'unione dei seismatici colla santa madre chiesa Romana, l' anno 1738 dal defunto Carlo VI fu fatta anche col consenso della S. Sede e del vescovo. una permutazione della prima fondazione però più ampia della prima, ed in essa stipolate diverse disposizioni per il bene ed accrescimento dell' unione, fu principalmente dichiarato, che il privilegio Leopoldino restasse nel suo pieno e perfetto vigore fuo ad un' ulteriore disposizione del detto gloriosissimo imperador Carlo VI., ed in secondo luogo fu in d-a nuova erezione, senza saputa del vescovo, aggiunto l' aggravio non piccolo del mantenimento del teologo, che si nominerebbe da Sua Maestà Cesarea, coll' asseguamento fatto al d-o teologo dalle rendite vescovili (: nella sua prima fondazione destinate per la sola congrua del vescovo :) di trecento fiorini l' anno, oltre l' abitazione nella residenza vescovile, ed il mantenimento di duo cavalli, come tutto si legge in d-a nuova permutazione della fondazione.

Il vescovo, il clero, ed il popolo unito, vedendo in questa nuova erezione l' esecuzione, e per conseguenza la confermazione, che si dava al secondo diploma o privilegio Leopoldino in quanto al mantenimento degli articoli odiosi al vescovo ed al clero. ed in ispecie quello del teologo ed il suo mantenimento assegnatoli contro la mente della prima fondazione delle rendite vescovili; concepì ferma speranza, che avendo piena esecuzione il d-o secondo diploma Leopoldino negli articoli aggravanti, l' avrebbe avuta anche negli articoli favorevoli per il clero ed il popolo unito.

Ma un così giusto e così santo provvedimento di pii imperadori Leopoldo e Carlo VI. di glor. mem. non ha mai potuto

pentru biserică unită, cum s'a întemplat în punctul relativ la obligamentul episcopului de a-și ține teolog

avere il suo effetto in favorabilibus per il clero ed il popolo. Varj sono stati gl' impedimenti durante la vita del piissimo imperador Leopoldo, e dell' augustissimo Carlo VI, ora la rivoluzione: ora la guerra; ma specialmente le sottilissime ed insuperabili opposizioni e gli artifizj degli acatolici

Gelosi questi, che un partito si numeroso, qual e quello di tanti nuovi cattolici, che ascendono al numero di cento e più mila famiglie, unito cogli altri cattolici latini non fosse per sopraffarli in breve o nella forza e nel numero; hanno sempre tentato (: come gli è riuscito :) d' impedirne per il passato l' esecuzione, ed ora la conferma.

Iudi vedendo il clero ed il popolo, che quante volte si è trattato di allegare contro i cattolici uniti il secondo privilegio Leopoldino, non solo si è sempre allegato, ma sempre si è messo pienamente in esecuzione; e che all' apposto si è sempre negata fino l' esistenza di esso privilegio, quante volte si è trattato di allegare e mettere in esecuzione qualche articolo favorevole ai medesimi, non avendo essi mai da quarant' anni in qua potuto avere la sorte di godere gli effetti del detto secondo privilegio Leopoldino: In tali circostanze sono ricorsi più volte alla pietà e clemenza di S. M. la regina d' Ungheria o di Boemia, affinché volesse degnarsi di consolare e sollevare tutti questi suoi fedelissimi sudditi colla conferma ed esecuzione de' loro privilegj; ma han saputo sempre gli acatolici non solamente trattenerne il corso di quelle grazie, che l' alta innata pietà della regina è impaziente di concedere a tutti; ma di più hanno eglino incamminato l' affare così bene, che quantunque Sua Maestà la Regina non abbia confermati i detti privilegj, e mai data esecuzione a ciò, che contiensi in essi a favore del popolo unito: nulladimeno, per mezzo di un decreto da essi acatolici estorto dalla M. S. nell' anno 1741; hanno bene ottenuto, che sia stata data piena ed immediata esecuzione ai suddetti privilegj in tutto ciò, che è d' aggravio al vescovo, al clero ed al popolo, ed in ispecie all' articolo, che il vescovo sia tenuto a mantenere il P. Iesuita teologo uditore, contro lo stabilito nella prima fondazione, per il solo motivo, che nel secondo diploma Leopoldino si fa menzione di un tal teologo, senza però, che in esso si obblighi mai il vescovo al di lui mantenimento.

iesuit, dar nu și în punctele favorabile. Când clerul și poporul cereau, să se executeze și punctele acestea

Chi da ciò pertanto non vede, che S. M. la Regina è stata mal informata o ingannata in un punto di tanta conseguenza? Imperocchè la giustizia, la clemenza, ed il gran zelo per la religione cattolica di S. M. la Regina è noto a tutto il mondo; ed all'opposto con quel decreto si è pregiudicato di molto alla giustizia, alla religione, ed agl'interessi anche temporali della Regina medesima.

Alla giustizia; perchè non si può mai eseguire un'istromento o sia contratto, e privilegio, o nol solo favorevole, o nel solo oneroso, e non può esso in una parte esser valido, e nell'altra esser nullo; ma se si dà esecuzione ad una parte, deve darsi anche all'altra si perchè è un solo atto, si perchè, conforme, *qui sentit commodum debet sentire incommodum*, così, *qui sentit incommodum debet sentire commodum*.

Alla religione; perchè, se quantoprima non si ripara al torrente de' mali, da cui affogati si trovano i poveri cattolici uniti, questa unione si estinguerà in breve del tutto; si perchè quei, che non sono uniti, non si uniranno mai più, si perchè quei, che sono uniti ritorneranno, come infatti giornalmente succede, all'antico scisma, per veder così peggiorata nel temporale la loro condizione, coll'essersi uniti alla chiesa Cattolica, e per non potere più soffrire la tirannia, con cui son'egliu trattati dagli acatolici. Or quante migliaia d'anime già acquistate, per questa causa si perdono, e quante migliaia, che si acquisterebbero facilissimamente, non si acquisteranno?

Agl'interessi temporali finalmente della regina medesima; perchè abbandonando, come di fatto succede, questo popolo l'unione, e coll'unione la Transilvania, la M. S. ne potrà più acquartierare nella Transilvania tanti soldati, per la mancanza, che giornalmente accade di queste famiglie; ne potrà più esiggere l'annuo fisso tributo, senza gravare all'estremo le poche famiglie, che restano; ne avrà più la camera regia tanti lavoratori nelle terre regie, e fodine

Quando al contrario, se le giuste loro istanze saranno dalla M. S. benignamente esaudite, questo popolo sarà pronto a spargere per il sostenimento dell'Augustissima casa tutto 'l suo sangue dove si sia, benchè obbligati non sieno di combattere fuori della patria.

favorabile, acatolicii sã impotriviau și cutezaũ a nega chiar și existența diplomei. Prin procedura acãsta s'a nesocotit dreptatea, religiunea și chiar și interesele vremelnice ale Reginei.

S'a nesocotit și vëtëmat dreptatea, pentru cã nu se pöte esecutã un contract sau privilegiũ numai in partea lui favorabilã, ori numai in partea lui onerosã, și nu este cu putințã, ca într'o parte sã fie valid. er in cealaltã fãrã nici o valöre, ci dacã sã esecutẽzã o

Lo funeste conseguenze di sopra accennate, sono ormai sul punto di seguire, se non si trova modo di far consapevole S. M. la regina, acciò possa darvi qualche riparo. Imperocchè il povero popolo e clero è ora senza il suo pastore, nella di cui assenza già gli scismatici han prese per forza le chiese degli uniti; molte famiglie già sono ritornate allo scisma; ed altri scandali infiniti sono seguiti, senzachè il povero vescovo abbia potuto far argine. Giacchè gli acatolici, vedendo, che se non abbattevano lui, non potevano abbattere il clero, ed il popolo unito; contro di esso si sono scagliati con calunnie, ed artificioj così sottili che, chiuso per lui ogni accesso alla Mtà della Regina, ed impeditagli la comunicazione de' documenti delle calunniosissime accuse avanzate segretamente contro di lui, lo hanno costretto a salvarsi per non restare oppresso; e fattegli poi per questo nuovo ideal motivo sequestrare le rendite del vescovado, colla minaccia di più d' un' arresto personale, quando osasse metter piede negli stati della Regina, l' obbligano contro sua voglia a trattenersi in Roma, per finattantochè S. M. la Regina sia informata della verità dei fatti, delle miserie del suo fedelissimo popolo unito, e dei gran pregiudizj fatti alla religione Cattolica, ed alla sua camera regia. Tutti questi danni però potranno facilmente ripararsi, se la M. S. degnerassi clementissimamente di dar esecuzione ai giusti e santi privilegj de' suoi Augustissimi Antenati di gloriosissima memoria.

Che seppoi, ò le circostanze non lo permettessero presentemente, ò si trovassero degli ostacoli insuperabili, almeno si degui fare la giustizia à quel popolo unito, ed al clero e vescovo, liberando loro dagli aggravj ed incomodi contenuti e prescritti in un privilegio, che per i cattolici uniti nè viene riconosciuto, nè viene confermato, e moltomeno viene eseguito“.

parte, trebuie să se esecuteze și cealaltă, fiind că este vorba de un singur act, și pe cum este adevărată axioma „*qui sentit commodum debet sentire incommodum*,” tot așa este de adevărată și axioma „*qui sentit incommodum debet sentire commodum*.”

S'a nesocotit religiunea, căci dacă nu se va pune în grabă stavilă torenteluî, care înecă pe bieții catolici uniți, unirea se va stinge în timp scurt, de ore ce cei ce sunt neuniți nu se vor mai uni nici odată, cei ce sunt uniți se vor întorce, pe cum se întemplă în totă ziua, la vechia schismă, vădend, că prin unire situațiunea lor s'a înrăutățit, și că nu mai pot suferi tirănia acatolicilor.

S'a nesocotit interesele de stat ale Reginei, căci multe familii lăpădându-se de unire, vor părăsi și *Transilvania*, și atunci unde va incuartiră Măestatea Sa atâți soldați? de la cine va scote dările? și cine i va lucra moșiile fiscale și minele?

Tote aceste rele vor urma nesmintit, dacă Măestatea Sa nu le va preveni. Clerul și poporul este fără de păstor. În absența lui schismaticii au ocupat cu forța bisericile uniților. Multe familii s'au întors la schismă, și multe alte scandale s'au întemplat, fără ca episcopul să le potă împedeca. Acatolicii vădend, că numai atunci vor puté asupra clerul și poporul, când vor fi răsturnat pe episcopul, s'au aruncat asupra lui cu calumni și viclene meșteșugiri, i-au închis intrarea la Măestatea Sa, i-au împedecat comunicarea actelor de acasă îndreptate în contra lui, și în chipul acesta l'au silit să fugă, pentru ca să nu fie strivit. Din fuga acesta acatolicii au făurit un nou motiv de prigonire, pentru care i-au secuestrat venitele episcopesci și l'au amenințat cu temniță, dacă va cuteza a-și pune piciorul pe teritoriul împărăției Măestății Sale. Ast fel episcopul în contra voiei sale este silit a sta în Roma. Tote

aceste asuprii numai atunci vor înceta, când Măestatea Sa va esecuta privilegiile acordate bisericeii unite de augustii săi antecesorii, ori cel puțin va liberă clerul, poporul și pe episcopul de sarcinile impuse prin o diplomă, care în partea sa favorabilă pentru catolicii uniți nu este nici recunoscută, nici confirmată, și cu atât mai puțin esecutată.

Acesta este cuprinsul memoriului lui Klein. Înse zădarnică fu întreprinderea Cardinalului Albani, întocmai ca și propunerea, ce o făcuse episcopul Olsavszky în 26 Februar 1746 (vezi mai sus pag. 195), ca episcopul Klein în interesul unirii să se reîntoacă la credincioșii săi din Transilvania, căci am văzut mai sus la pag. 195, cum s'a opus la acesta Comisiunea aulică transilvană.

După ce s'a liniștit în câțva spiritele în Transilvania prin mijlocele aplicate de Curtea împărătească în urma visitațiunii lui Olsavsky, împărătesa credu, că a sosit timpul potrivit, să înduplece pe Klein să abzie. Deci însărcină pe Cardinalul Albani, să stăruască, ca episcopul Klein să abzie de bună voe, și ast fel afacerea acesta să se termine fără șgomot și pertractări lungi, că diocesa Făgărașului să-și potă căpăta cât mai curând un episcop „mai demn“¹⁾.

Stăruințele lui Albani avură efect tocmai contrar. Episcopul Klein vădend, că nici întreprinderea scaunului

¹⁾ În epistola din 2 Septembrie 1747, în care împărătesa descrie pe scurt fazele, prin cari a trecut afacerea episcopului Klein, după ce arată cum a cercat, să guverneze în mod provisor diocesa Făgărașului prin episcopul Olsavszky, adauge: „Cum vero una provideri in proclivi esset, provisionale hocce remedium extirpando malo haud sufficere, e re visum fuit, intervente opera et insigni Revmae Paternitatis Vestrae auctoritate eo permovere saepe fatum profugum Fogarasiensem Episcopum, ut sponte resignet, et hac ratione sine strepitu et longis ambagibus dignior in illius locum surrogari possit“.

apostolic, nici rugările lui, nici propunerea lui Olsavszky n'au putut îndupleca cercurile hotărîtore din Viena, să-î permită reintorcerea în diecesă, și că acum i se fac propuneri serioase de a abziee, se hotări, să recurgă la mijloce extreme, prin cari se siléscă pe acele cercuri a-l reazeza în scaunul său episcopesc.

În 10 Septembrie 1746 episcopul, care și alt cum era în convingerea, că tót réul îi vine de la *teologul iesuit numit de Curtea împărătescă*, provocă pe Vicariul său general Petru Aron, sub amenințare de cenzură canonică, să nu mai comunice de loc cu teologul iesuit, saă cu alte cuvinte să-l eschidă pe acesta din guvernarea diecesei, ér în 12 Novembre 1746 episcopul formulă un decret solemn, prin care pe teologul Iosif Balogh îl excomunică. Decretul acesta îl trimise Vicariului Aron, poruncindu-î, să-l publice în sinod diecesan, și să-l aducă la cunoștința întreg clerului și poporului credincios. Teologul să fie scos din reședința episcopescă, să fie lipsit de venitele, cari le primea din beneficiul episcopesc și nimenea să nu mai cuteze a avé împărțășire cu dînsul ¹⁾.

Vicariul Aron nu cuteză să esecutare această poruncă neașteptată, și cu drept cuvînt. Teologul fusese numit de însa-și împărătesa și trăgea plată din venitele dominiului episcopesc pe basa diplomei împăratului Carol VI din 21 August 1738 și a rescriptului împărătesei din 9 Sept. 1743. A scôte pe teolog din această poziție fără scirea și învoirea Curții însemnă a săvirși un act de resvrătire. Dar nici din punct de vedere canonic nu se putea justifica procedura episcopului Klein.

¹⁾ Așa espune lucrul însuși episcopul Klein în decretul său din 25 August 1747, prin care a escomunicat pe Aron. De acea Samoilă Clain (în Acte și fragmente de Cipariu pag 100) greșesc când afirmă, că Balogh a fost escomunicat în 10 Septembrie, în loc de 12 Nov. 1746. Decretul din 25 Aug 1747 se află în protocolul de la Orado, și în copie la autorul.

Călugării regulari din biserica latină sînt exempti, adecă nu stau sub jurisdicțiunea episcopului, ci sînt supuși nemijlocit Pontificelui Roman. De altă parte episcopul Klein acum era pe teritorul unei diecese străine și împedecat prin forță majoră a se reîntorce la scaunul său episcopesc, și ast fel nu era îndreptățit a esereita jurisdicțiune contentiôsă asupra persónelor din diecesa sa. Vicariul Aron nu putea perde din vedere aceste împrejurări, pe cum nici acea, că Curtea din Viena abia liniștise spiritele și nădușise turburările descrise în capitoliî precedentî. Își pôte acum inchipui orî cine, că ce motiv de iritațiune generală ar fi fost un decret de excomunicațiune publicat în tótă diecesa. Vicariul vedu decî cu drept cuvint, că decretul episcopului este un act revoluționar, pe care el, orî cât de devotat era episcopului sêu, — devotament lăudat de repetite orî din partea Nunțiuului apostolic ¹⁾, — nu-l putea esecuta, fără a-și pune capul și a turbura biserica atăcată preste măsură și de alți dușmanî din afară.

Vicariul Aron ajuns în situație critică prin porunca episcopului, ceru sfat de la Nunțiuul apostolic din Viena. Acesta în 18 Ianuar 1747 a dat sfat Vicariului, ca de ocamdată să țină în suspens publicarea decretului de excomunicațiune, și de odată a cerut îndrumări de la Congregațiunea de Propaganda Fide din Roma, care aprobă sfatul Nunțiuului și porunci Vicariului, ca pe viitor să nu esecuteze ast fel de porunci ale episcopului, ceea ce Nunțiuul comunică lui Aron prin epistola din 25 Faur 1747 ²⁾. Aron se plecă la acêsta poruncă și din cauza acêsta și-a atras asupra sa indignațiunea episcopului Klein. Acesta este motivul adevêrat al conflictului între Klein și Aron, êr nu că Aron ar fi pîrit pe Klein în a.

¹⁾ Vezi epistolile Nunțiuului cătră Aron la Nilles pag. 581—584.

²⁾ La Nilles, pag 582.

1744, pe cum susțin istoriografii nostri pe urma lui Samoilă Clain.

Încercarea episcopului Klein de a alunga în mod atât de neobișnuit pe teologul iesuit, a avut urmări grave pentru el. Scaunul apostolic spre a preveni ast fel de neorândueli, numi pe Petru Aron Vicar apostolic, și prin acesta îl investi cu puterea de jurisdicțiune episcopescă spre a pute guvernă diecesa independent de episcopul Klein. Despre această dispozițiune sântul Scaun nu avisă Curtea împărătescă¹⁾, pentru ca să nu prejudice stăruințelor sale de a mijloci la Curte reintorcerea episcopului, și probabil nu avisă nici pe apiscopul Klein, pentru ca să nu-l amărăscă și mai tare.

La Curtea din Viena excomunicarea lui Balogh a produs resens foarte adânc. Prin decretul din 22 Aprilie 1747 Curtea, pe cum am amintit și mai sus la pag. 186, a dat ordin prin Camera sa aulică transilvană, ca venitele beneficiului episcopesc să se pună sub cel mai strict sechestru, așa în cât Klein să nu mai primescă nimica din ele. Era această dispozițiune severă nu numai un răspuns la decretul de excomunicare amintit, ci și un mijloc de presiune asupra episcopului spre a-l face să resigneze cât mai curând, și ca episcopul să se înduplece mai ușor a abzice, i s'a pus în vedere și o pensiuine cuviincioasă²⁾.

1) Nuntiu Fab. Sarbelloni scrie în 24 Maiu 1747 lui Aron: „Quoad punctum commissi tibi Vicariatus Apostolici in absentia Illustrissimi Episcopi, non est necesse verbum facere in Aula, dum hoc tantum tibi inservire debet, ut pro conscientiae tuae securitate scias, qua auctoritate administrare debeas hanc dioecesim circa ea, quae jurisdictionalia sunt, et characterem episcopalem non requirunt“. Nilles, pag. 583.

2) Împărătesa în epistola din 2 Sept 1747 adresată lui Albani și citată și mai sus, zice: Et quamvis juxta tenorem supra citatae facti speciei, complurimis, quae in manibus nostris sunt, legalibus documentis suffulta, via juris contra eundem procedi posset;

Ast fel prin decretul de excomunicare îndreptat în contra teologului Balogh, episcopul s'a pus pe sine în situațiunea tristă de a nu mai putea căpăta nimic din venitele beneficiului episcopese și de a ajunge în timp scurt la cea mai mare miserie.

Dar și situația lui Balogh a devenit imposibilă în Blaș, căci deși decretul de excomunicare nu a fost publicat, totuși clerul și poporul a aflat despre lucrul acesta senzațional. Spre evitarea scandalului Balogh fu absolvat de oficiul de teolog și numit superior preste misiunea catolică din M. Oșorhei. El înainte de a-și părăsi postul de teolog înaintă la Curte un memorial, în care pe baza experiențelor sale arătă mijlocele, cu cari s'ar pute consolida unirea. Între altele propunea, ca fără amânare să se înființeze un seminar pentru clerul gr.-catolic, și teologul să nu mai fie plătit din beneficiul episcopese, ci din alt fond public. Măcar de ar fi făcut această propunere de când a fost denumit în 1741!

Propunerile acestea au fost tratate de comisiunea aulică delegată transilvană în 9 Decembre 1746, ér din partea conferinței ministeriale în 18 Iunie 1747.

Pe baza acestor pertractări emană decretul împărătesei din 18 Iunie 1747 adresat guvernatorului și secției catolice din guvern. Împărătesa face cunoscut: 1) Că este intențiunea ei, ca afară de mănăstirea din Blaș și școlile de obște, să înființeze și un seminar pentru creșterea clerului. Spre scopul acesta destinază „*ajutoriuul caritativ*“, care înainte de dotarea episcopatului îl primia episcopul de la preoții săi, parte în bani,

clementiae tamen Nostrae congruum magis existimavimus jam decretae a Nobis et executioni datae sequestrationi temporalium, emanataeque citationi, quo se hic coram denominata prius Commissione sistat, spem congruae sustentationis eum in finem addere, quo tanto citius spontanea illius resignatio obtineri, atque una bonum unionis et religionis promoveri possit“.

parte în bucate ¹⁾. Deci secția catolică să se informeze în secret și pe sub mână prin protectorii unirii, ce s'ar pute încasa din acest ajutor pentru înființarea unui seminar și câți tineri s'ar pute cresce într'insul. 2) Preoții și laicii uniți să nu-și trimită prunci la școle acatolice, ér protectorii unirii să nu-și pregete a lucra, *ca preoții să înființeze pentru tinerime în comunele rurale școle „triviale“*. 3) Vicariul Aron să conserie pe toți preoții uniți și să-și dea părerea, câți din aceștia sint de lipsă pentru susținerea Unirii, ér secția catolică să informeze pe împărătesa, cum s'a esecutat rescriptul din 9 Sept. 1743 ²⁾ relativ la dotarea clerului. 4) Călugării grecesci vagabunđi, dintre cari unii au sêvirșit și hoții și omoruri, se fie prinși și dați în judecată. Grecii, cari nu aparțin companiei grecesci din Transilvania, ci intră în această țeră numai sub pretextul de a se negustori, dar de faptă spre a informa sinistru poporul unit, să fie opriti a mai intra în Transilvania. 5) Cărțile schismatice din Moldova și Muntenia să fie oprite, inse așa ca neuniții din ținuturile, unde sint tolerați, să nu fie lipsiți de cărțile de lipsă la cultul divin. Vicariul, teologul și protectorii unirii să-și dea părerea, unde s'ar pute înființa o tipografie pentru biserică unită? 6) Pseudo-episcopul din Silvaș și unii corifei din Benținți și Alba-Iulia se fie prinși și pedepsiți. 7) Vicariul Aron împreună cu protectorii unirii să prezenteze un proiect despre o nouă împărțire a protopopiatelor. Protopopiatele mai mari să se împartă în două, ca protopopii să pôtă supraveghia mai bine viața clerului și poporului. 8) *Teologul să nu mai capete salar din beneficiul episcopesc, ci pe viitor să primescă de la crar 300 fl. salar și*

¹⁾ Vezî mai sus pag. 138.

²⁾ Vezî mai sus pag. 88.

150 fl. R. pentru cai și lemne¹⁾. 9) Protectorii unirii să convină mai adeseori și să se sfătuiască, cum trebuie să procedă întru promovarea unirii. 10) Nobilii uniți se fie aplicați în tot felul de funcțiuni. Protectorii să-i aplice și înainteze mai virtos în oficiile dependente de ei²⁾.

În locul lui Balogh, Curtea numi teolog pe Emeric Pallovićs.

Episcopul, care începuse a trage deget cu Curtea din Viena, merse mai departe pe calea apucată, În 9 Aprilie 1747 scrisse protopopului din Blaș Ioan Sacadate, ca împreună cu Ioan Pop protopopul de la Bia, ori cu alt protopop. să meargă la teologul Pallovićs, și să-l facă atent, că fără de scirea și aprobarea episcopului, nu-i este iertat a intra în diecesa Păgărașului, a se împărtăși din venitele beneficiului episcopesc, a-și așeza locuința în reședința episcopescă, ori în mănăstirea Basilianilor, și cu atât mai puțin îi este iertat să o facă acesta cu ajutorul potestății seculare. În cas când teologul nu s'ar supune acestei admonițiuni, protopopul Sacadate împreună cu tot clerul și poporul să nu cuteze a avé împărtășire cu el, căci alt cum vor fi cu toții pedepsiți³⁾.

Se înțelege de sine, că teologul Pallovićs, care fusese numit de Curtea din Viena și nu de episcopul Klein, n'a putut lua în considerațiune ast fel de admonițiuni. Ioan Sacadate și ceilalți aderenți ai episcopului stăruiră atunci pe lângă Vicariul Aron, să convoce sinod și se publice decretul de excomunicațiune în contra lui

¹⁾ Abta acum se implinesce dorința episcopului Klein, care a fost cauza principală a neînțelegerii lui cu iesuiții și în parte și a căderii lui. Din acest decret vedem mai departe, că este neiu-teimeciată asertiunea lui Sam. Clain (op. citat al lui Cipariu pag. 104), că episcopul Aron ar fi obținut de la Curte, ca teologul „să se plătescă de camera împărătească“.

²⁾ W. Union.

³⁾ Nylles, pag. 586—591.

Pallovics. Vicariul nu se învoi la acesta din motive, pentru cari mai înainte nu publicase afurisenia dictată teologului Balogh și aceste motive le descoperi și episcopului Klein, și Congregațiunii de Propaganda Fide și Nunțiului apostolic Sarbelloni.

Nunțiul apostolic cu scrisoarea sa din 18 Iunie 1747 răspunde Vicariului, că motivele indicate le aprobă și-i dă sfatul să nu convoce sinod și să nu publice censura în contra teologului Emeric Pallovics¹⁾.

Episcopul Klein înse nu fu mulțămît cu procedura și scrisoarea Vicariului Aron. Prin epistola sa din 3 Iunie 1747 i face acestuia grele, deși nemotivate imputări, că a cutezat să nu i se supună, că a luat în apărare pe iesniți, pentru ca să între în grația lor și cu preterarea Metropolitului de la Strigon, a scris de adreptul la Roma, unde decretul episcopului în contra teologului Pa caracterizat de un act periculos, care pôte produce tumulturi. Scrisoarea, ce i-a adresat-o Aron, episcopul e declară de necuviinciosă și îngâmflată, și de odată îl provocă pe Vicariul să se umilască și să facă pocăință, căci până atunci nu mai stă de vorbă cu el²⁾.

Într'acea Cardinalul Alesandru Albani în calitate de plenipotențiat al Curții din Viena stăruia la sântul Scaun apostolic, să înduplece pe episcopul a abzice de episcopie.

Papa Benedict al XIV, cumpănind toate împrejurările, se convinge, că acesta afacere, nu numai în interesul bisericii românesce unite, ci chiar și în interesul episcopului, nu se pôte rezolvi, do cât cu abzicerea acestuia. De o parte Curtea din Viena nu se lăsa nici de cum a fi înduplecată, să permită episcopului reîntorcerea la turma sa. De altă parte dacă Pontificele ar fi adus sentință în cauză, acesta ori ar fi condamnat, ori ar fi

¹⁾ Nilles, pag. 584.

²⁾ Nilles, pag. 585 și 586.

absolvat pe episcopul. În cazul prim situația episcopului ar fi devenit și mai grea, căci la un condamnat Curtea din Viena i putea denega orî ce pensiuine, și pe lângă acesta spiritele Românilor s'ar fi înstrăinat cu totul de Roma. În cazul al doilea sântul Scaun apostolic ar fi provocat o încordare a raporturilor sale cu o împărătesă puternică, evlaviôsă și binemeritată pentru biserica catolică și prin acesta ar fi făcut și mai imposibilă reîntorcerea episcopului în diecesa sa, căci Curtea din Viena pe episcopul absolvat din punct de vedere canonic, l'ar fi condamnat din punct de vedere politic. Între împrejurările acestea grele Pontificele în 7 Iulie 1747 prin auditorul Iosif Achilli făcî lui Klein propunerea, să abzică de episcopie pe lângă o pensiuine anuală de 600 scudi romani, adecă 1200 fl. Renensi în sarcina beneficiului episcopesc.

Episcopul înse nu voi se audă de abzicere. În 9 Iuliu 1747 prin o scrisore intitulată „*Considerationes humillimae*“¹⁾, încunosciințcă pe Achilli, că clerul și poporul cu gemete neîncetate poftesce reîntorcerea lui în diecesă²⁾. Acest popor s'ar scandaliza, vędënd, că episcopul trebuie să abzică în urma unei persecuțiunî nedrepte și s'ar arunca în brațele perirei vecinice³⁾. Potestatea civilă incuragiată prin această pildă, ar alunga din scaunele lor pe toți episcopii harnici⁴⁾. Auctoritatea sântului Scaun apostolic încă s'ar știrbi, când un episcop ar trebui să-și părăsescă demnitatea fără de vină și cu violarea legilor dumnezeesci și bisericesci. Decî

¹⁾ Se affă în protocolul de la Orade, în copie și la autorul.

²⁾ „Quanto magis Episcopum Clorus et fidelis Populus ad residendum incessantibus implorat gemitibus“.

³⁾ „Laedendus hac resignatione fidelis populus in aeternae salutis periculum praecipitabitur“.

⁴⁾ „Nam hoc exemplo scandalosis occultis Iesuitarum blanditiis animata saecularium temeritas omnes vigilantes episcopos sede movebit“.

episcopul nu este în poziție de a pute abdice, până ce nu se va fi învoit și clerul și poporul său.

Provocarea de a abdice, primită acum și de la sântul Scaun apostolic, a amărit pe episcopul preste măsură, și în desperațiunea sa se lăsă a fi răpit la un pas și mai cutezător, la pasul de a face imposibil ori ce guvern bisericesc legitim în diecesa sa, până când el nu va fi rehabilitat. Cu scrisoarea sa din 15 Iuliū 1747¹⁾ adresată protopopilor Ioan Sacadate din Blaș și George Timandi din Juc, ce li-o trimise spre înmanuare prin magistrii de postă Ioan Timandi din Juc și Ioan Dragoș din Alba Iulia, comunică acelor doi protopopi „*considerațiunile*“ date lui Iosif Achilli și de odată declară, că nu vrea, nu se simțesce dator și nici conștiința nu-l lasă să-și părăsescă turma. Provocă clerul și poporul să țină strins la păstorul lor. Trage la îndoelă dreptul Reginei de a dispune asupra episcopatului „*jure patronatus*“, căci — zice dinsul, — până ce s'a putut obține dotațiunea episcopatului, episcopul Ioan Giurgiū antecesorul lui împreună cu clerul au cheltuit 30.000 fl. El și clerul încă a cheltuit spre acest scop, dacă se vor socoti și pagubele suferite, alte 30.000 fl. Alte 60.000 fl. le-a dat clerul împrumut la camera regescă pe timpul războiului cu Turcii²⁾. „*Etă dar, că fundațiunea epi-*

¹⁾ În protocolul de la Orade, și la Nilles pag. 591.

²⁾ Despre lucrul acesta vorbesc și mai limpede episcopul în decretul său din 25 August 1747, adresat clerului și poporului, unde zice: „*Quae justitia in eo consistit: quod bona Ecclesiae non sint gratis per terrae Principem collata, sed praeter quam quod facile ultra sexaginta florenorum millia in sollicitationem et aedificia insumpta sint: alia circiter sexaginta millium florenorum aestimatio per Ecclesiam Fisco Principis primum mutuo data, deinde erga haec bona cessa sit*“. *Èr mai jos adaug:* „*Bene pariter expendi velim, an non expediat huic Ecclesiae, missis his bonis, et recepta pecuniā, eaque in securo Territorio erga censum elocata, Episcopos et statum Ecclesiae ab his patronatus et usurpatao in Ecclesiam saecularis potestatis circumstantiis eliberari?*“

scopiei costă bisericii circa 120 mii floreni. Scaunul acesta a fost arhiepiscopesc, și s'a făcut episcopesc! Ce folos are dară biserica mea?¹⁾ pe care o pustiesc și aservesc iesuiții. Se întorece apoi cu toată mânia împotriva Vicariului Aron, fiind că nu a voit să-l asculte și să alunge pe iesuiți. Promite, că în scurt timp va face dispoziții pentru ținerea unui sinod și sub pedepșa grea de excomunicațiune *obligă întreg clerul, să nu mai baye în samă poruncile Vicariului Aron, și să nu se mai supună acestuia.*

Într'acea Pontificele provocă din nou pe Episcopul se abzică. Acesta prin scrisoarea sa de dto 22 Iuliu 1747²⁾ înaintată sântului Scaun apostolic prin Cardinalul secretar de stat, declară, că până nu se va cunoșce intențiunea și învoirea clerului și poporului în privința acésta și până nu se va libera de plățirea datoriilor contrase, este împedecat a se pronunța cu privire la abzicere³⁾.

Repetitele provocări de a abzice agitaă din ce în ce mai mult sufletul episcopului, care în urma secuestrării venitelor sale episcopesci începuse a duce și lipsă.

În 29 Iuliu 1747⁴⁾ scrise călugărului basilian din Blaș Silvestru Caliani, să nu-și uite oile de păstoriul lor, și să-î trimită ajutor de bani. Auctoritatea politică nu pôte împedecă acésta. Dacă inse ar vrea să o împedece, biserica credincioasă să-î trimită banii pe ascuns,

¹⁾ Scaunul metropolitan al Belgradului încetase a fi metropolie încă înainte de Unire. Vezi: Cestiunî diu dreptul și istoria bisericii românescei unite, Partea II, de autorul.

²⁾ Se află în protocolul de la Orade, în copie la autorul.

³⁾ „Haec obligatio alacritatem Episcopi a sibi benigne deuuntiata epp'us resignatione cousque cohibet, quousque Cleri et Populi intentionem et annuentiam hac in parte intelligat, et a debitorum solutione liberetur“.

⁴⁾ Protocolul de la Orade, în copie și la autorul.

cum făcea biserica primitivă cu sântii Apostoli¹⁾. Lipsa de mijloace îndemnă pe bietul episcop să se adreseze în 21 August 1747 cu rugarea către Pontificele, să-i permită a merge în Palestina, de o parte ca să-și potă împlini o dorință ferbiunte, care a manifestat-o și înainte cu un an, și care nu și-a putut-o împlini atunci, fiind că i s'a zis, că va fi rechemat în diecesa sa, őr de altă parte ca să-și potă procura mijlocele de trai în extrema lipsă, în care se află²⁾.

În această miserie extremă și stare sufletescă agitată pregăti episcopul scrisorile sale din 25 August 1747 adevă în sərbătorea sântului Bartolomei, între cari se află trei decrete solenne, unul adresat protopopului Nicolaș Pop de la Balomir, al doilea Venerabilului Cler, și al treilea lui Petru Aron³⁾.

Cu decretul prim numesce vicariu general episcopese pe Nicolaș Pop protopopul Balomirului. Prin al doilea face cunoscut clerului și poporului, că pe Aron l'a depus din oficiul de Vicar. Prin al treilea pe Petru Aron îl lipsesce de oficiul vicarial, îl suspende de la exercițiul preoției, îl excomunică și-l dă în judecata sinodului. Tote trei decretele sint întrefesute cu număröse citațiuni din sânta scriptură, din Conciliul Tridentin, și din legile Ungariei. În decretul adresat preoției poruncesce sub pedepsă de afurisenie, ca întreg clerul și

¹⁾ Si oves Pastoris fidelitati correspondent, subsidio pecuniario subvenient, cujus prolibendi activitatem saecularis non habet; quod si per fas et nefas impedire vellet, Ecclesia fidelis modum occultum habet ad exemplum primitivae Ecclesiae, ubi fideles oves propter persecutionis fervescenciam ipsis etiam Apostolis occulta sabministrarunt auxilia“.

²⁾ „Eapropter o genibus humillime supplicat, dignetur Sanctitas Vestra hanc piam non minus, quam propter extremam egestatem indispensabiliter necessariam peregrinationem Apostolica benedictione protegere“.

³⁾ Protocolul de la Orade, în copie la autorul.

poporul să nu mai aibă nici o împărțășire cu Aron, pe teritoriul diecesei să nu mai primescă nici un iesuit, și chiar nici afară de diecesă să nu mai comunice cu Iesuiții. Pe cei ce se amestecă în jurisdicțiunea episcopescă, administreză averea episcopului, și incasază venitele ei, scutesc, apără și introduc în beneficiul episcopesc pe iesuiți, fie ei mirenți, ori preoți, îi declară excomunicați, și ast fel nimenea din cler și popor să nu comunice cu ei, (va să zică să nu comunice nici cu oficialii statului, cari din porunca Curții din Viena administrau și țineau sub sechestru venitele dominiului episcopesc). Protectorii santei uniri se fie advertizați, să apere și mențină clerul și poporul în privilegiile obținute, și dacă ei nu și-ar împlini această datorință, clerul și poporul să-i ocolască și pe aceștia ca pe nesce afurisiți. Clerul și poporul se țină cu credință neclătită la episcopul lor, și să nu se sparie de puterea lumescă, care ar vrea să-i abată de la supunerea datorită episcopului. În biserică să se facă rugăciuni publice, ca Dumnezeu se întorecă inimile dușmanilor bisericei și ai episcopului, și dacă ei nu s'ar întorce, să-i pierdă Dumnezeu. Toți să asculte de noul vicar episcopesc Nicolau Pop, să se întrunescă clerul în sinod și să hotărăscă cea ce va afla de lipsă în interesul bisericei, ér hotăririle să se trimită episcopului spre confirmare la Roma.

În scrisoarea din 25 August 1747, cu care episcopul trimise aceste decrete nefericite lui Nicolau Pop de la Balomir, erupse în expresiuni de un caracter și mai acut. Poruncile regesci, prin cari i s'au ocupat venitele episcopesci, au se fie nesocotite, fiind că Dumnezeu și biserică le osindesce, și nu pôte servi lui Dumnezeu, când cineva servesce Regelui în acea ce Dumnezeu și biserică osindesce. Asemenea trebuie să se nesocotescă poruncile regesci, prin cari se ocrotesc cei

afurisiți¹⁾. Deși se lățise faima, că Aron nu mai funcționează în calitate de vicar episcopesc, ci de *Vicar apostolic*, care este independent de episcopul, totuși Klein, care alt cum probabil nu fusese avisat oficios, că Aron este vicar apostolic, nu voi să țină seamă de faima aceea²⁾, și pentru acesta, pe cum vom vedea mai târziu, a trebuit să sufere grea înfruntare.

Despre toate dispozițiile acestea făcute prin protopopul Nicolaș Pop de la Balomir, episcopul avisă și pe protopopii: Ioan Sacadate din Blaș, Avram Pop din Daia, Man de la Armeni, Man de la Broșteni, Man de la Târ, Zacharie de la Hunedora, George de la Dobra, Samoilă de la Bistra, George Timandi de la Juc, Atanasiu de la Năsăud, Precup de la Tohat, pe archimandritul din Blaș Leonte (Moschonas), pe călugărul Man de la Veneția, pe cari sub pedepsă de suspensiune și excomunicatiune îi obligă, să învingă ori ce piedecă și să se înfățișeze la sinod și împreună cu noul vicar să se sfătuescă, ce-i de făcut în situația grea a bisericeii. De odată scrie și călugărilor Basiliani din Blaș Silvestru Caliani și Gregorie Maior, cari numai de curând se întorseseră de la școlă din Roma, să se prezenteze și ei la sinod și vicariului Nicolaș Pop să-i dea mână de ajutor.

Abia spedase episcopul decretul și scrisorile acestea fatale și pentru el și pentru biserică, și în prima Sept.

¹⁾ „Ergo regia mandata, quibus mei episcopales proventus occupantur, non sunt audienda, quia Deus et Ecclesia illa damnat, nec potest Deo serviri, si servitur Regi in eo, quod Deus et Ecclesia damnat. Item regia mandata non sunt audienda, quibus excommunicati proteguntur, quia hoc factum Canonis excommunicatione damnatur Sex Dec. Lib. 5, Tit II C. 11, quo Reges et omnes saeculares potestates excommunicantur, qui excommunicatorem molestant, et excommunicationis validitatem censurant“.

²⁾ „Quod Petrum Aron, prout spargitur, praetensum privilegium Papale Apostolice praetensi Vicarii a mea correctione non eximat, tam in acclusis, quam supra probatum est“.

1747 fu provocat a patra óră, se abzieă, și fiind că episcopul nu se plecă nici la acéstă provocare, i s'a interzis, de o cam dată numai verbal, a mai eși afară de zidurile cetății, și i s'a spus, că dacă nu abziece, sântul Seavn va fi silit să incredințeze diecesa Făgărașului unui vicar apostolic investit și cu caracter episcopese.

Opreliștea de a nu mai eși din Roma și amenințarea, că se va numi un alt episcop, care în calitate de vicar apostolic să guverneze diecesa, nu avea alt scop, de cât să bage puțină frică în episcopul Klein și prin acéstă să-l dispună mai ușor la dimisiune ¹⁾.

Klein înse nu era omul, care să se lase a fi terorizat. În 9 Septembrie 1747 încunoseințeză pe Nicolaū Pop de la Balomir și pe basilianii Silv. Caliani și Grigorie Maior, că el este acum prisoner în Roma, și că datorința clerului și poporului este, să-i trimită mijloce

¹⁾ În epistola din 9 Sept. 1747 adresată lui Nic Pop de la Balomir, zice: „Significo itaque quod postquam acta sub 25 Augusti definitivissem, 1-ma Septembris Papa a me quarta vice requiri fecerit, et sepositis omnibus, quas Admodum Reverendo Domino Szakadati ad communicandum transmissi, conditionibus, Episcopatum resignem. Quod quia in derogamen Ecclesiae meae facere non possum, facta est mihi prohibitio, ne muros civitatis egrediar, adeoque propter Ecclesiam jam captivus sum“.

Fr Cardinalul Albani în postscriptul epistolei sale din 18 Novembre 1747 serie prim-cancelarului de stat Conte Ulfeld din Viena: „Alla quale mi do l'onore di soggiugnere, che Sua Santità ha ordinato à Monsignore Vicegerente di Roma di intimare a Monsignor di Fogaratz di non uscire dal Recinto delle mura di questa capitale, e di rinunciare il Vescovato accordandogli la Santità Sua seicento scudi romani di congrua, e qualora non si disponga di rinunciare, gli farà dichiarare la Santità Sua, che nominerà, beninteso previo l'assenso di S. M. I., un Vicario apostolico, il quale abbia il peso di amministrare quella Chiesa. L'intimazione di non uscir da Roma non ha niente da fare colla rinunzia, come V. E. vede, ma si è creduto bene di farla precedere per incutere un poco di timore al Vescovo e disporlo così a venire più facilmente alla dimissionoue“.

de existență, ca să nu fie omorît cu fîmea și silit a renunța. Lui Nicolau Pop i poruncesce, să nu permită episcopului rutean de la Muncaiu să se ingereze în jurisdicțiunea episcopescă preste diecesa Făgărașului. Reginei să răspundă cu umilință, că biserica imploră dreptate. Cu toții să lucre în interesul bisericeii cu tîrie și fără tîmă. În scrisorile din 30 Septembrie 1747, adresate lui Sacadate din Blaș și Pop de la Balomir, episcopul de noii cere ajutor, și recomandă, ca banii să i-se trimită în ascuns prin părinții piariști și cu întrevinerea magistrului de postă din Alba-Iulia. Cătră Nicolau Pop accentuează, să lucre biserica cu tîrie, dar fără tumult, poporul să fie liniștit, că *Dumnezeu în curînd îi va trimite apărător*¹⁾.

Pe cînd se întimplău acestea sosesc la Cardinalul Albani scrisoarea împărătesei Maria Teresia din 2 Sept. 1747, prin care numitul Cardinal este rugat, să stărue ca episcopul Klein să abziecă cât mai curînd, amenințându-l cu proces de Lesă-Maiestate, dacă nu ar voi să abziecă, și punîndu-i în vedere o pensiune cuviincioasă, dacă va apela la grația împărătesei și va renunța de bunăvoie²⁾.

¹⁾ „Iam agat obediens Ecclesia fortiter, et humiliter, adeoque absque omni tumultu, orando pro me et obediendo mihi Deum in sua flectet vota. et inimicos superabit. Ergo Populus mandato meo ab omni tumultu cohibendus est, *jam Deus mittet Defensorem, sit populus pacificus*“. (Protocolul de la Orade).

²⁾ „Cumque hac in causa, uti in propatulo est, modo memoratum bonum (unionis et religionis) tantopere subversetur, nullae dubitamus, quin Revma Paternitas Vestra, *partim metu processus contra profugum, qua concitatores ac proinde criminis luesae Maiestatis reum formandi, partim verò data spe assignandae congruae sustentationis, si ad elementiam nostram recurrat, et sponte resignet, nihil intentatum relictura sit, ut quo citius eo melius Baronem a Klein ad resignationem permoveat.*

Cardinalul ¹⁾ cercà cu tôte mijlôcele posibile, să înduplece pe Klein a se lăsa de episcopie, dar acesta deși se arătă dispus a renunța, totuși act formal despre această nu voia să dea de loc. Atunci Cardinalul merse în persoană la Pontificale Roman, și-l rugă, să intrevină cu auctoritatea sa spre a aduce pe episcopul la un act necesar pentru liniștea bisericeî și dorit de împărătesa.

¹⁾ Epistola lui Albani către prim-cancelarul de stat Ulfeld din Viena, care are acest cuprins: Illmo ed Eccmo Signore! Non diedi prima conto a V. E. del benignissimo foglio, col quale in data delli 2 *di precorso Settembre* mi accompagnava gli ordini elementissimi di S. M. Imperiale di procurare, che il *Monsre Vescovo di Fogaratz* dimettesse liberamente il suo *Vescovado* mediante una congrua riserva di Pensione per l'onesto suo mantenimento, perchè speravo di poterle dare in risposta qualche positivo riscontro del successo che avrebbero avuto appo del Prelato le premure, che vi ho impiegate le più efficaci, ma *poiche quantunque siasi mostrato Egli disposto di effettuarla, ha finora declinato sempre di venire all'atto formale della med-ma*, crederei di meritarmi da V. E. la taccia di trascurato, se non le partecipassi con questo riverente foglio, che per non vedermi procrastinare più lungo tempo la conclusione di questo affare, ne ho portata la notizia a S. Santità pregandola di prestarmi l'autorevole sua assistenza, affine di ridurre il Vescovo ad un atto quanto necessario alla quiete della Chiesa di Fogaratz, altrettanto desiderato dalla M^a Sua. E pienamente convenuta la Santità Sua nei motivi, che le ho adottati per provarle la necessità della riferita rassegna, e si è impegnata d'impiegarvi le autorevoli sue insinuazioni per effettivamente conseguirla, il che mi auguro chè succeda con quella sollecitudine, colla quale meritano di essere adempiti li voleri di S. M., alla quale mi riserberò di rassegnare la riverente notizia di ciocché sarà seguito alloracchè avrò pienamente adempiti li Sovrani Suoi Ordini. Siccome però la difficoltà, che precedo maggiore nella conclusione di questo affare sarà nel fissare la quantità della Pensione da riservargli, sarebbe molto opportuno, che io sapessi a quale precisa somma questa pensione gli si vuole fissare. Supplico intanto P^e. V. a volersi deguare di gradire questa mia attenzione, e di contraccambiarla con l'onore di molti pregiatissimi suoi comandi; E le bacio col solito costante rispetto di vero cuore le mani. Roma '8 Novembre 1747.

Alessandro Cardinale Albani. (Arch. statuluî diu Viena).

Pontificele aiaă motivată rugarea Cardinalului și promise, că va îndemna pe Klein în chipul cel mai auctoritativ și solemn, să pună capăt acestei afaceri prin abdicere.

În conformitate cu promisiunea Pontificelui Vicegeretele Romei Ferdinand Maria de Rubéis arhiepiscop titular de Tarsi în 22 Novembre 1747 intimă¹⁾ lui Klein în scris în forma cea mai solemnă și în prezența mai multor mărturii, că Sântia Sa Pontificele a mișcat *tota pētra* la Curtea din Viena prin Nunții săi apostolici, ca să permită episcopului să se întorcă neimpedecat în diecesă, *dar toate au fost înzădărar*, așa în cât dacă episcopul s'ar reintorci în diecesă, *i-ar fi amenințată chiar viața*, ەر dacă ar absenta pururea de acolo, diecesa ar fi lipsită de păstor. Ca să se prevină aceste inconveniente, Sântia Sa Pontificele

¹⁾ Actul în protocolul din Orade cuprinde: Illmus et Rmus D. Ferdinaudus Maria de Rubéis Archieppus Tarsi, Almae Urbis Vicesgerens etc. de mandato SSmi D Nri Papae Dominationi Suae Illmae et Rvmae oretenus communicato in solita aadientia diei Sabbathi 18 currentis Mensis Novembris per organum mei Notarium, notum facit Tibi Illmo et Rmo D. Ioanni Innocentio Klein Episcopo Fogarsiensi praesenti, audienti et intelligenti, *Sanctitatem Suam omnem lapidem morisse apud Aulam Viennensem per suos Apostolicos Nuntios*, ut compositis omnibus, tibi tandem liber aditus aperiretur, ut ad tuam Dioecesim redire posses, sed omnia incassum cecidisse, *ita ut si redires periculum vitae Tibi immineret*, si semper abesses, Dioecesis suo Pastore careret, quibus omnibus ut occurratur, idem Illmus et Rmus Dnus Vicesgerens, de eodem Sanctitatis Suae mandato, Tibi praecipit, *ne discedas ab urbe sub poena Pontificiae Indignationis*, et de eodem pariter mandato, Te hortatur, *ut Ecclesiam dimittas*, cum reservatione Pensionis Tibi, quoad vigeris, reservandae super fructibus Mensae Episcopalis, et in quantitate a Sua Beatitudine statuenda; super hoc autem terminus quindecim dierum Tibi praefigitur, intra quem seus tuos super proposita Ecclesiae dimissione, Dni Suae Illmae et Rmae aperire tenearis, ut eos Summo Pontifici notos faciat, cum Sauctitas Sua intendat, qualecumque futurum sit tuum responsum, ad ulteriora in negotio procedere, quod ultiores moras non patitur.

poruncese episcopului, să nu iasă din Roma și-l îndemnă să se lase de episcopie pe lângă o pensiuie anuală în sarcina beneficiului episcopese și în cuantitatea, ce i-o va statori Sântia Sa. În 15 zile episcopul să se declare, dacă abzice ori ba, căci ori care ar fi răspunsul lui, după expirarea acestui termen Sântia Sa va procede mai departe în această cauză, care nu mai suferă amânare.

Pe episcopul Klein, care tocmai aștepta efectul decretelor sale din 25 August 1747, trimise în Transilvania, nu l'a muiat nici această provocare solemnă de la Capul bisericeii. El află îndată o cale de scăpare din această situație grea.

Încă înainte de a se împlini termenul de 15 zile scrise Pontificelui, că pericolul de a-și pierde viața, dacă se va întorce la turma sa, nu-l înspăimintă. Din contră cu cât i-se înfățișează mai mare acest pericol, cu atât mai energică putere și încredere se stărnesc în inima sa, de a da față cu el și a-l întimpina cu curagiu. El nu poate lua înaintea lui Dumnezeu răspunderea pentru pierderea atâtor credincioși ai săi, cari ar trece la nenunire în cas când el ar abzice. Că acesta nu este o închipuire a sa, o dovedesc cu scrisoarea din 24 August 1747 iscălită de Archimandritul din Blaș Leonte Moschonas și de protopopii Avram Pop din Daia și Ioan Sacadate din Blaș în numele celor 16 protopopi întruniți de curând în o adunare, și cu alta din 22 Septembrie 1747 iscălită de 26 protopopi în Daia și Juc. Toți aceștia roagă pe episcopul să nu-și părăsescă biserica tocmai acum, când întregă națiunea română neîncetat varsă lacrimi și este chinuită de negrăite suspine, fără a fi cine să o mângăie în mijlocul persecuțiunilor, ce le îndură de la puterea politică. Deci — zic acești protopopi, — episcopul nici de cum să nu abzică, căci nici ei, nici poporul nu vor recunoște în veci alt episcop, afară de el. Dacă el va abzice, atunci și poporul ro-

mănesc se va lăpăda de unire. Din contră dacă el se va întorce în fruntea bisericii, din momentul, în care va intra în diecesă, se va restabili pacea și starea de odinioară; toți îl vor asculta și urma și nici fierul și focul nu-i vor despărți de unire și de legătura dragostei, ce o au față cu păstoriul lor. Deci episcopul să se grăbescă a veni acasă, înse fără de teolog străin de neamul și ritul oriental al Românilor.

Pe lângă aceste scrisori episcopul comunică Sântiei Sale și o hotărîre, ce ar fi luat-o protopopii într'un sinod ținut în 29 Octobrie 1747, în sensul căreia mai mulți fruntași din cler aveau să mergă la Curtea din Viena spre a cere rehabilitarea lui, și declară, că conștiința nu-l lasă să abziec de bună voie, dar dacă Sântia Sa îl va lipsi de episcopat, el se va supune la această sentență cu umîlință, și cu ascultarea datorită Capului vedut al sântei biserice catolice, sciind că în cazul acesta nu va ave răspundere înaintea județului celui preafnalt ¹⁾.

În chipul acesta Klein aduse Scaunul apostolic în poziția de a nu mai stărui deocamdată pentru abziecerea lui, ca să nu se nimicescă unirea Românilor cu biserica Romei. Deci în tratările acestea a intrat o paușă, care s'a întrerupt numai în primăvara anului 1748 în urma gravelor evenimente din Transilvania, provocate de însuși episcopul.

Decretele din 25 August 1747, prin cari episcopul a depus și excomunicat pe Vicariul Petru Aron și a pus în locul lui pe protopopul Nicolau Pop de la Balomir, produsera mare agitațiune în biserică. Acum erau două auctorități bisericesci: una legitimă a Vicariului apostolic Aron, care avea drept și datorință a guverna biserica, și era recunoscut și de Curte, alta

¹⁾ Actele acestea în protocolul din Orade; în copie la autorul.

nelegitimă, a noului Vicar Nicolau Pop, pe care episcopul nu fusese în drept a-l pune Vicar episcopesc cu delăturarea Vicariului apostolic.

Nicolau Pop îndată ce primi decretul episcopului, convocă în secret un sinod la Blaș pe 8 Octombrie 1747, tocmai când Vicariul apostolic Aron se află în comuna vecină Mănărade la cules de vie. Protopopul Făgărașului Vasile Barany venind la Sibiu spre a-și cerceta băeții, cari erau la școlă aci, numai pe drum află de la protopopul Colunului Lațco, că în 8 Octombrie se va ține sinod în Blaș. În credință, că scrisoarea, cu care se convocase sinodul, nu-l va fi găsit acasă, plecă la Blaș și oprindu-se în Mănărade, ca să se odihnească puțin, se întâlni aci cu Vicariul apostolic Aron și-i spuse, că merge la sinod în Blaș. Vicariul rămase uimit de această veste neașteptată, și rugă pe Barany, să mergă la Blaș, să vadă și să audă toate și la reîntorcere să-i raporteze.

În 8 Octombrie după liturgie protopopul Nicolau Pop de la Balomir vesti protopopilor adunați, că a căpătat ordin de la episcopul Klein din Roma, să țină sinod, și că peste o oră au să se adune cu toții în biserică spre a hotări ceea ce vor afla de bine în interesul bisericii.

Într'acea archimandritul Leonte Moschonas și protopopul Blașului Ioan Sacadate spuseră lui Barany, că episcopul Klein a depus pe Aron și a numit în locul lui vicar pe Nicolau Pop protopopul Balomirului, de care toți trebuie să asculte sub pedepșa suspensiunii și afurisăniei. Barany rămase nedumerit auzind acestea. El scia, că Aron este Vicar apostolic recunoscut acum și de Curtea împărătească, și în credință, că episcopul Klein numai reu informat și sedus a putut să depună pe Aron, plecă imediat din Blaș, fără a lua parte la ședințele sinodului, și merse deadreptul la Aron în

Mănărade, căruia în acea-și zi istorisi cele întemplate. Vicariul Aron dede lui Barany o scrisore adresată guvernatorului Ioan Haller, căruia Barany i-o înmanuă în 10 Octobrie, dându-i și din partea sa informațiunea, care se află la Nilles pag. 594—596.

Efectul imediat al decretelor din 25 August 1747 ale episcopului Klein, în urma sinodului din 8 Oct. 1747, în care acelea au fost publicate, îl descrie nepotul său Samoilă Clain cu aceste cuvinte: „După această afurisanie toți se feriau de Aron; și încă nici călugării: Silvestru Caliani și Grigorie Maior, cari în anul 1747 venise de la Roma, nici călugărul Gerontie Cotorea, cel ce era născut în comitatul Belgradului în satul Totoiș și venise de la teologia Sâmbetei-mari (Tirnavia) din Ungaria, vrând a avé sêmbră cu el, Aron grea plânsore a dat la Curte¹⁾.”

Mai pe larg descriu însă efectul desastros al decretelor amintite inși-și protopopii în scrisoreca, ce au adresat-o în 14 Martie 1748 Cardinalului Valenti Gonzaga secretariului de stat al Sântiei Sale,²⁾ în care spun,

¹⁾ La Cipariu Acte și fragm. p. 101.

²⁾ Se află în copie în Archivul Statului din Viena, Coll. Romana, Weisungen und Noten, fasc. 198 și cuprinde: Eminentissime ac Reverendissime S. R. E. Cardinalis! Dne Dne Patrone Beniguissime!

Pusilli facti sine Patre Praesidium et Patrocinium in Inclyta Emtiae Vrae Persona quaerimus, in eujus sium preces nostras effundimus, humillime detegentes: quod Nos Archi-Diaconi, Graeci ritus S. Romanae catholicae Ecclesiae uniti, Episcopo Nro Illmo Duo Ioanne Innocentio Klein extra sedem Suam in quartum annum constituto, quidquid virium habuimus sedulo impendimus, quo turbatae unionis malum suas non ageret radices, sincera pars populi in fide perseveraret, reliqua reduceretur. Testis est Inclytus Status Catholicus, testes Illmi Dni Protectores zelantis nostri operis, quibus pro diversarum rationum exigentia obversantes circumstantias communicavimus, consilium, auxilium imploravimus, illa pro fulcro et adminiculo Nro habituri, nec

cā dupā ce eī aū publicat în diecesă decretul de excommunicare în contra lui Aron, poporul a prins o ură

alio fine Congregationes nostras semel ac iterum habuimus nos Archi-Diaconi, quam ut Consilia in unum conferamus, qui aliunde capitulum nullum habemus, ac dissiti per Principatum ita vivimus, ut sine congressu de negotiis momentosis tractare, de bono Sacrae Religionis prospicere haud possimus; ut ut vero nonnulli ita nostras congregationes interpretentur, quasi Conventicula instituissemus, in quibus s. Unioni adversa moliti essemus; Nos tamen coram Deo, cui abdita nulla Secreta esse possunt, declaramus, et finem congregationum fuisse emolumentum Sacrae Religionis, et Consultationes Nras eo directas; Illud porro nobis imputari advertimus, quod Episcopo Nro extra Sedem constituto subiunde scripserimus, exigua, quae poteramus vivendi media procurare, misimus, quod prohibitum esse non scivimus, et quia quoadusque idem functione Episcopali vel privatus, vel illi renunciasset, aut renunciare consultum esset, qui obedientiam ei juravimus, ab illoque absoluti non sumus, partitionis jus ad nos pertinere putavimus. Homagiali devotione *excepimus jussa benignissima Clementissimae Nrae Reginae per Excellentissimum Dominum Comitem Gubernatorem, consiliariosque quosdam Excelsi Gubernii intimos Romano-Catholicos communicata, adfuimus Cibinii intimato termino, subivimus aliquot nostrum examen, constituti coram iis saecularibus Proceribus, quod exemplum recitari posse a parte Cleri Latini Ritus non putaremus, quibus nos pares omni jure, praerogativis, Ecclesiasticisque immunitatibus credimus, in eunque finem articulariter in Transylvania confirmati, ac civitate donati fuimus. Subiunt et alii nostrum citati illud examen propediem. Profuisse nobis illud examen speramus, quod ab opinionibus nos gravantibus responsa ura de actis sincera veritate data nos expedirent. Quantum porro personam R. P. Petri Aron attinet, dato quod nos Archidiaconi, eundem in Vicarium Apostolicum agnosceremus, Eminentiae Vestrae humillime detegimus, id fore maximam et fortassis ultimam Unionis ruinam, ipso enim facto, quod cum nos agnoscamus, certissimum est, quod Populus a nobis recedet, nosque Pastores sine grege manebimus, illa enim aversio animorum universaliter in Populo residet, quae vita R. P. Petri Aron comite haud extinguetur, acerbo passim ubique verbo circumfert causam esse suam Dominationem absentiae Dni Episcopi tam diu dilatae, arresti illius Romae in loco Asyli impositi, Domini Episcopalis Balasfalviensis*

mare față cu aceștia, care până ce va trăi el, nu se va mai stinge. Pretutindenea se aud vorbe, că Aron

occupati, unde hic Populus (: ut ipsi nunc fateri debemus :) persuasionibus nimium indulgens, varia comminiscitur, impressiones concipit, signanter quidem quod Episcopum per amplius haud posset habere illius dignitate in Vicariam functionem translata; nota est impressio nuper per publicationem Excommunicationis universaliter in toto Principatu factam, quam jussu Episcopi nostri exequi debuimus obligatione filiali, quam eidem juravimus, juxtaquo illam obligationem nostram rimari sententiam Eppalem nobis non conveniebat, bene an male lata esset? quae quidem Excommunicatio *jam patula omni populo* est, interdictumque commercium cum eodem sibi imprimens, priusquam absolvatur publice, exercitium functionis nullatenus nanciscetur, si visitationes instituet, illi non parebunt, si cultum Divinum suscipiet, huic non intererunt, si vi coguntur, majora damna sequi certum est; unum exemplum Eminentiae Vrae communicamus occasione Festivitate Nato Salvatore sacrae, novissime transactae observatum, *dum Baldsfaevae sacro in sacello Eppali celebraret, omnes auditores inde recesserunt, et eis non in magnam confusionem res venit*; Pro alto judicio metiri Eminentia Vra dignabitur simplicitatem Populi hujus, et quam persuasionibus indulgeat vel ex illo exemplo, dum Pseudo-Monachus in Transylvaniam involans nudis commentis, nullis fundamentalibus rationibus circumtulisset, recessisse Sacerdotes unitos ab Orientalis Ecclesiae ritu, et eo directa horum Consilia, ut sublato jejunio, aliis ceremoniis ad latinum ritum transiretur, quae licet commenta nuda fuerant, tam firmiter credita extiterunt, ut aegre admodum veris declarationibus aures praebeant. Simili nunc persuasionem abripitur hic populus, ubique circumferens, quod nominato P. Petro Aron in Vicarium Apostolicum *non per amplius habituri essent Episcopum*, ideo bona Eppalia occupata; denique nos ex illa devotione, quam Sacerdotalis functio nobis imponit, Eminentiae Vrae humillime significamus, illo desiderio et spe Eppi sui videndi in gremioque sui habendi teneri Populum advertimus, qua si excidat, nil inde boni sequi, nullam gentis hujus *compositionem*, sed unionis ruinam, quid quid aliud alii dicant, iudiciis invincibilibus praevidemus, imo moram etiam omnem periculosissimam observamus usque adeo, quod si impetus Populi in sinistram partem deflectat (: quod Divina Clementia avertere dignetur :) vana forent Consilia, nec vel longo tempore ad saniora reduci queat. Haec Eminentiae vrae humillime eo fine exponimus, quatenus

este cauza absenței atât de îndelungate a episcopului, a deținerii lui în Roma, a secuestrării dominiului episcopesc din Blaș.

Să respândesc faime, cari poporul ușor le crede, că după ce jurisdicțiunea episcopescă a trecut la Vicariul Aron, Româniî uniți nu vor mai avé episcop. Credincioșii dic, că până când Aron nu va fi publicé deslegat de afurisanie, nu-l vor lăsa să mai funcționeze; dacă el va face visitațiunî canonice, nu i se vor supune; dacă va sluji în biserică, nu se vor înfătoșa, și dacă vor fi forțați la așa ceva, vor urma daune și mai mari.

Dovadă despre acesta este cazul întemplat în Blaș la sêrbătorea Crăciunului din 1747. Când a început Vicariul a ține liturgie în biserică curții episcopesci, toți auditorii au eșit din biserică, și puțin a lipsit, că nu s'a întemplat o mare „confusiune“. În fine protopopîl adaug, că unicul remediū pentru curmarea acestor scandale și prevenirea altor rele și mai mari, este reintôrcerea episcopului Klein în diecesa sa.

Tôtă biserică era într'o fierbere grozavă. A întrevenit însu-și Nunțiul apostolic din Viena, ca să-î aducă pe toți la supunere față cu Vicariul apostolic Aron, dar încercarea acesta rămase fără rezultat, pe cum apare din decretul împărătesei trimis Nunțiului

apud S. Sedem Apostolicam Sacramque Suam Majestatem Regiam Nram Beuignissimam res bras tutari, idque efficere dignetur, quatenus Eppum nrum, *unicum et solum remediū disturbii hujus in Trannia, videre queamus; subesset is semper* (: si aliquis habet de ipso suspicionem :) attentioni Clementissimae Reginae, ac si quid ab officio non agere comperiretur, ex tunc legibus quoque canonicis et Patriae, ita denique Clerum firmatum (?) in unione, quod si etiam contra illam aliquid moliretur, dicto audientem tuuc profecto non haberet.

In réliquo Nos etc. Eminentiae Vrae Humillimi Servi et Capellani Afflicti Graeci Ritus uniti ex Transylvania Archidiaconi. Nemes-Suk 14 Martii 1748.

apostolic în 31 Martie 1748, pe care-l vom comunica întreg mai la vale.

Împărătesa iute a aflat de la guvernatorul țării, de la secția catolică, și de la protectorii unirii despre starea tristă a bisericeii, și pe cum ne spune Samoilă Clain (l. c. pag. 102.), „s'a trimis poruncă la gubernie, ca toți cei ce se vor împotrivi lui Aron, să se arunce în temniță, cu episcopul nimenea să nu cuteze a duce nici o corespondență, și pe Balomir (Nicolau Pop) și pe protopopul Dragoși să-i pună la grea înfruntare“. Adevărul cuvintelor lui Samoilă Clain îl confirmă și o scrisoare a episcopului Klein din 10 Februar 1748, ¹⁾ a cărei dat arătă, cât de repede s'a luat dispoziții din partea Curții spre a năduși turburările acestea interne.

Protopopii, cari s'aun plâns în 14 Martie 1748 la Cardinalul Valenti Gonzaga, încă spun, că au fost citați la Sibiu și trași la răspundere, pentru că au ținut conventicule, în cari ar fi machinat în contra Unirii, că au întreținut corespondență cu episcopul, i-au trimis bani pe ascuns și au publicat decretul de excomunicare în contra lui Aron.

Împărătesa, pe care a supărat-o foarte tare aceste agitațiuni, puse la cale cu scopul ca să o siléscă a rechemă pe Klein, veșu îndată, că nimenea nu va pute liniști spiritele, de cât însuși episcopul, care le turburase cu decretale sale. Decî în 31 Martie 1748 trimise Nuntului apostolic Fabriciū Sarbelloni un decret²⁾, în care

¹⁾ „Post quam Aron a me excommunicatum, a SSmo Domino in mea Dioecesi Vicarium apostolicum substitutum, Suae Majestatis Imperatricis et Reginae Hungariae decretis Clerum populumque recalcitrantem ad ei parendum, necum haud correspondendum, carceribus aliisque persecutionibus adigi dolenter intelligo“. Protocolul din Orade.

²⁾ Se află în arhivul statului din Viena, Coll. Romana. Fasc. 198 cu următorul cuprins: Decretum ad Nuntium Apostolicum Fabricium Sarbelloni Viennae die 31 Martii 1748 ob

cu amărăciune spune, că dacă Curia Romană ar fi secundat dorințele ei și cel puțin cu mijloce blânde ar fi

turbatum Unionis in Transylvania statum ab Episcopo Fogarasiensi causatum.

Sacrae Caesareae ac Regiae Germaniae, Hungariae Bohemiaeque Majestatis, Archiducis Austriae, Dominae Nostrae Clementissimae nomine, residenti in Aula Caesareo-Regia Nuncio Apostolico Domino Fabricio Sarbelloni, Archi-Episcopo Patracensi hisce significandum. Ultra constare, et palam esse malum turbatae unionis cum Ecclesia Romano-Catholica Graeci ritus unitorum in Transylvania in dies non tantum crescere, sed nec spem restituendae concordiae superesse, donec modernus ejusdem Dioecesis Episcopus hoc Episcopatu potiatur. Optandum sane fuisset, ut Curiae Romanae S. Caes. Regiaeque Majestatis intentioni jam tum accedere placuisset, cum statim ad ortum mali, de ejus causa probe gnara, Episcopum ab Episcopatu, si non aliis, placidis saltem mediis removendum vehementer desideraverat; longe profecto res aliam, moderna prae se ferret faciem. At postquam per longiorem interjectam moram malo altiores figere radices licuerit, media in litēris Eminentissimi Domini Cardinalis Valenti 3-tia Februarii anni currentis Roma datis (: quarum paria Dominus Nuncius Caesareo et Regio Ministerio communicaverat :) oblata pro modernis rei circumstantiis ad reparandum malum inadaequata censeri.

Notum enim esse, quod memoratus Episcopus Petrum Aron Vicarium Apostolicum medio tempore excommunicasset; et quamvis liqueat, ausum hunc esse temerarium et per se nullum, nihilominus tamen in rudi populi genio tantum effecisse, ut Clerus in partes scisus, maxima ex parte iniquo Episcopi facto magis, quam Apostolicis per Dominum Nuncium hac de causa missis admonitionibus morem gerere satius credidisset. Quod, cum per responsorias à Petro Aron, ab Archidiacono Balomiri partium Episcopatum eboriphaco et à duobus Monachis Basilianis ad Dominum Nuncium datas confirmatum sit: censeri auctoritatem Pontificiam nullatenus committendam esse; cum rebus sic stantibus jure merito timeundum foret, refractarios hosce, Episcopo in statu quo persistente, nec jussis Pontificiis factam excommunicationem abrogantibus obtemperatos: unde necessario rei status de malo in pessimum converteretur.

Igitur non minus celeribus, quam efficacibus mediis opus esse.

delāturat indatā pe Klein din episcopat, n'ar fi ajuns hiserica unită in starea miserabilă, in care se află

Quarum tamen eventus per designatum in literis Eminentissimi Domini Cardinalis Valenti contra Episcopum procedendi modum, ut pote perlongum et una superfluum, cum Romanae Curiae tam de facta excommunicatione, quam de eiusdem causa in antecessum jam satis superque constet, vix sperandus foret.

Ipsum Episcopum e contra per inconsideratum et perversum suum agendi modum brevissimam et ideo maxime consentaneam stravisse viam, excommunicando nempe Petrum Aron, quem constitutum à Sede pontificia, ab aula Caesareo-Regia autem recognitum et acceptum Vicarium Apostolicum probe sciverat, commisisse factum in Religione Orthodoxa, quam maxime vero in provincia Lutheri et Calvini dogmata sectantibus referta non tantum scandalosum, sed et Pontificiae, aequae ac Caesareo-Regiae Autoritati praepudicium, nec ullum de realiter mandante Episcopo perpetrato superesse dubium, stante tum notorietate publica, cum privatis prae manibus Domini Nuncii haerentibus authenticis documentis, nec minus propria Domini Nuncii 18-va Novembris anno proxime evoluta 1747 ad Petrum Aron data epistola, in terminis declarante, Episcopum tempore latae contra Petrum Aron excommunicationis scivisse, hunc Apostolicum constitutum fuisse Vicarium.

Mirum quidem videri, quod haec plenam de re fidem facientia instrumenta, quae partim domi habentur, partim vero constituendo Episcopum Romae degentem continuo obtineri potuissent, à foris petantur. Nihilominus tamen communicari extractum Protocolli hac in materia Suae Maj-ti ab Aulicis suis, quibus tractandum negotium incumbit, instantijs demississime porrecti. Addita porro declaratione, Sacratissimae Suae Maj-tis mentem nullatenus eò inclinare, ut longo juris processu contra saepe fatum Episcopum procedatur. Sed inhaerendo priori suae intentioni per expressum desiderare, ut factum per ipsum authorem reparetur.

Sperare igitur Sacram Caesaream Regiamque Majestatem, non alienam fore Sanctitatem Suam, Episcopo energice, et quo citius fieri possit, injungere demandareque, ut idem inconsideratam et temerariam a se contra Petrum Aron latam excommunicationem instrumento propria manu subscripto et sigillo munito vel revocet, vel factum diffiteatur: idest, ipsa hac methodo declaret, se authorem hujus temerarii ausus non fuisse, qui per consequens saepe repetito Petro Aron nec quoad personam, nec quoad dignitatem

acuma. Prin trăgănarea afacerii acesteia răul a prins rădăcini adânci, așa în cât nu se mai pôte lecul cu mijlocele propuse în 3 Febr. 1748 de secretariul de stat al Sântiei Sale Cardinalul Valenti Gonzaga, care se pare, că recomandase, să se curme lucrul ori prin rechemarea lui Klein, ori prin proces canonic. Prin excomunicarea lui Aron, țice împărătesa, biserica unită este sfâșiată în două partide, și partida cea mai mare, care se află sub conducerea lui Nicolau Pop de la Balomir, este capabilă a nu se supune nici decretului, prin care Pontificele Roman ar anulă excomunicațiunea dictată asupra lui Aron.

ne in minimo quidem derogare potuerit, porro nec derogaverit. Hanc esse viam tum juri et justitiae consonam, cum rei circumstantiis accomodam, ino summe necessariam. Quam si fors Episcopus calcandam negaret, ipso facto ansam per se promeret animadversione lege Canonica praescripta contra eundem summarissime procedendi.

Subversari religioni periculum, nisi hoc modo in praesente rerum statu, omne in mora periculum refugee, procedatur. Confidere itaque Caes: Reg: Maj-tem à Sanctitate Sua pro eo, quo ferret zelo, piam Suam mentem ad conservationem et dilatationem Orthodoxae Religionis, ad manutentionem Pontificiae potestatis et splendoris, denique ad Christianae Reipublicae salutem tendentem, efficaciter et quo citius eo melius suffultum iri: ut hoc medio Sacrum Unionis opus, quod gloriosissimi S. Suae Majestatis Progenitores maximis sumptibus piissimo fundarunt, Eadem vero Sua Majestas nec minoribus expensis continuo alit, priori quieti non tantum restituatur, sed et uberius capiat incrementum. Quae omnia Domino Nuncio cum in finem significantur, ut negotium ad sedem Pontificiam promovendo pro studio, quo in rem Unionis Ecclesiae Graeci ritus cum S Romano-Catholica fertur, celerem ejus eventum urgere et procurare velit. Nec posse Suam Majestatem desideratam a Curia Romana pro Episcopo ita tenaciter refractario sustentationem ante consecutum piae et salubris Suae intentionis scopum determinare, ad quam tamen figendam rebus pro desiderio compositis benignas aures praestitura sit.

Se miră împărătesa, că din Roma i se cer dovezi despre excomunicațiunea această, când lucrul este de notorietate publică, și când Curia Romană și-ar fi putut câștiga ușor aceste dovezi de la însuși episcopul în Roma. Dar că excomunicațiunea aieva s'a întâmplat, sînt destulă dovadă scrisorile Vicariului apostolic Aron, a protopopului Nicolau Pop de la Balomir și a duor ieromonachi Basiliani, cari scrisori se găsesc în mâna Nunțiului apostolic. La acesta dovadă împărătesa mai adaugă și un protocol, ce i l'au prezentat curtenii săi în această cauză, și cere, ca Nunțiul să întrevină la Sântia Sa Pontificele, ca acesta cu totă energia și cât se poate mai curînd să impună strict episcopului Klein, ca prin document iscălit cu mâna sa proprie și întărit cu sigil, ori să revöce excomunicațiunea, ori să declare, că el nu este autorul excomunicațiunii. Dacă fuse episcopul nu s'ar supune, atunci să fie pedepsit cu totă asprimea canónelor pe calea cea mai sumară. Până nu se va face acesta, Maestatea Sa nu va hotări nimic cu privire la dorința Pontificelui de a se determina suma, ce i se cere ca pensiune pentru episcopul Klein.

La o lună după acest decret împărătesa în 29 Aprilie 1748 scrisă și Cardinalului Albani, și trimițîndu-i în copie atât decretul acesta, cât și plînsórea protopopilor uniți din 14 Martie 1748 adresată Cardinalului Valenti, cere de la dînsul, să stăruéscă, ca dorința Ei esprimată în decretul amintit să se efeptuéscă cât mai curînd, căci în cas contrar, nu Ea, ci Sântia Sa Pontificele va avé să porte în consciința responsabilitatea pentru turburările din biserica unită, și Ei i-ar cauza forțe mare amărăciune, dacă s'ar vedé silită să publice actele pertractărilor avute în această cauză ¹⁾.

¹⁾ Instavit proinde Reverendissima Peternitas Vostra quam efficacissime, ut hoc ipsum quo citius eo molius fiat; addita disertim Nostra ex parte declaratione, quod hac in causa conscientiam

Cardinalul Albani imediat merse la Sântia Sa Pontificele Benedict XIV, carele fiind că tocmai atunci se pregătia să plece la Castelul Gandolfi, îl îndrumă, să se adreseze la Cardinalul secretar de stat Valenti, căruia Sântia Sa i va indica Prelatul, cu care va ave să se pertracteze cauza după dorința Maestății Sale imperiale ¹⁾.

Pontificele delegă pe Francisc Maria de Rubeis arhiepiscop titular de Tarsus și vicegerentele Romei, ca să pertracteze cauza acesta cu episcopul Klein.

Resultatul acestor pertractări este depus în actul solemn din 21 Maiu 1748 ²⁾, prin care numitul vice-

Nostram in Sanctitatem Suam exoneremus, et acerbissimum Nobis foret, si eo tandem esset deveniendum, ut quae in eadem acta sunt, publici juris facere haberemus necesse". (Archiva statului din Viena).

¹⁾ Epistola din 18 Maiu 1748 a lui Albani către M. Teresia, în Arhivul statului din Viena, Collect. Transilvană.

²⁾ Actul se află în arhivul statului din Viena, Coll. Transilvană, și cuprinde: Die vigesima prima Maii 1748. Cum ad aures SSmi Dni Nri Papae Benedicti XIV, non sine magno animi moerore, pervenerit, quod Illmus et Rmus D. Ioannes Innocentius Baro Klein Episcopus Fogarasiensis, non minus attentate, quam temere praesumpserit sententiam excommunicationis contra Rmum D. Petrum Aaron Vicarium Apostolicum a Sanctitate Sua in dicta Dioecesi electum, pronunciare die festo S. Bartholomaei anni 1747, eamque publicari facere; et quamvis Sanctitas Sua ob temerarium ausum eundem Episcopum condigna poena mulitare debuisset, attamen Paterna Clementia et Charitate agere volens, benigne commisit Illmo et Rmo Ferdinando Mariae de Rubeis Archiepiscopo Tarsi, Almae Urbis Vicesgerenti, quatenus Apostolica auctoritate ipsum requirat et interpellat, an sententia praedicta fuerit ab eomet prolata, et quatenus affirmative, an ab illa se retractare illamque revocare velit. Quemadmodum hac mane idem Illmus et Rmus D. Vicesgerens auctoritate sibi, ut supra, vivae vocis oraculo a Sanctitate Sua delegata, coram infrascriptis testibus, modo praemisso requisivit, et interpellavit ipsum Illmum et Rmum D. Ioannem Innocentium Baro Klein Episcopum Fogarasiensem praesentem in

gerent face grea imputare lui Klein, că a afurisit pe vicariul apostolic Petru Aron, și că a dispus, ca sentința de excomunicare să se publice în diecesă. Episcopul tras la răspundere, se desvinovăți cu acea, că el nu a avut până în momentul acesta cunoștință, că Sântia Sa Pontificele a numit pe Aron Vicar apostolic, și acum declară, că sentința acea o consideră de invalidă și nulă, o revocă și retractează prin jurământ.

Actul acesta solemn, în urma căruia pertractările cu Roma în cauza abzieerei lui Klein ەر s'au amănat timp mai îndelungat, fu înaintat apoi la Curtea din Viena.

Dintr'insul vedem, că nu sînt întemeiate cuvintele lui Samoilă Clain ¹⁾, când zice: „că Aron a fost deslegat de anatema lui Klein în anul 1753 prin Papa Benedict al XIV și dără și de însuși Klein, ce se pōte încheia de acolo, că adeseori îl pomenia în rugăciunile sale și-l numia: *fratele episcopul Aron*“. Pe Sam. Clain îl urmază și Hurmuzachi ²⁾ în această erōre. Este adecă evident, că după ce însuși Klein a declarat sentința sa de invalidă și a retractat-o în chipul cel mai solemn în anul 1748, Vicariul Aron nu a mai avut lipsă să fie deslegat de afurisenie nici de Papa Benedict al XIV, nici de însuși Klein.

Aedibus D. S. Illmac et Rmac. Qui sic requisitus et interpellatus respondit, et declaravit se nunquam scivisse praefatum Rmum Dnum Petrum Aaron fuisse a SSmo D. Nro Papa in Vicarium Apostolicum Dioecesis Fogarasiensis electum, sed solummodo nunc in hoc momento temporis notitiam hanc habuisse ab Illmo et Rmo D Vicesgerente, quapropter coram eisdem infrascriptis declaravit sententiam praedictam, tamquam latam contra Vicarium Apostolicum, fuisse et esse irritam, nullam, cassam et ac si ab ipso nunquam prolata fuisset, volens illam esse nullius roboris et momenti et proinde ab illa se retractat, illamque revocat, et sic sacra cruce more Episcopali juravit. Praesentibus etc. urmază iscăliturile.

¹⁾ La Cipariu Acto și fragm. pag. 103.

²⁾ Fragmente pag. 128.

Pe când curgeau pertractările în Roma, pentru ca episcopul Klein să-și revocă afurisenia dictată asupra lui Aron, s'a ținut în Sibiu un sinod de mare importanță.

Despre acest sinod numai George Barițiu face amintire, urmând pe scriitorul reformat Petru Bod, și cădând în erorea acestuia, că adevărat sinodul s'ar fi ținut în 15 Maiu 1747, pe când de fapt s'a ținut în 15 Maiu 1748. În acest sinod, zice Barițiu, episcopul Olsavszky a restituit pe Aron în vicariat și apoi adange: „Petru Bod spune, că din conferența (sinodul) de la Sibiu a fost aleasă o deputațiune de protopopi și călugări cu însărcinarea de a merge la Viena și a cere pe Klein ărăși la scaunul episcopesc. Nu aflăm nicăiri urme, că aceu deputațiune ar fi mers la Viena: cum era să și plece fără permisiunea guvernului“¹⁾.

Cu privire la acest sinod etă ce am aflat noi în arhivul din Blaș și în archiva statului din Budapesta.

Împărătesa Maria Teresia din rapoartele secției catolice a guvernului transilvan aflase, că unii membri ai clerului unit se întruniseră în 2 Novembre 1747 la Alba-Iulia cu scopul, ca să-și depună gravaminele într'o petițiune, care se o prezenteze împărătesei prin deputați. Fiind ei adunați în număr mic, și-au exprimat dorința, să li se concedă a se întruni în sinod formal.

Împărătesa cu decretul său din 28 Martie 1748 a dat ordin secției catolice, ca pe 15 Maiu 1748 să convoce sinod la Sibiu, la care să cheme pe toți cei îndreptățiți, adevărat pe toți protopopii și câte un preot din fie care protopopiat. În sinod cei adunați vor ave să asculte poruncile împărătesei, să se sfătuască asupra stării uniunii, să-și însire într'o petițiune toate grava-

¹⁾ Părți alese din ist. Trans. v. I. pag. 440. G. Barițiu greșese, când afirmă, că Olsavszky a fost în Transilvania numai odată, în an. 1747, pe când el a fost de două ori, în 1746 și 1748 și nici odată în 1747.

minele și petițiunea să o ducă deputații clerului la Viena ¹⁾.

Tot în 28 Maiu 1748 împărătesa a trimis Clerului și poporului român (Universis fidelibus Nostris Honorabilibus, Vicario, Archi-Diaconis et Sacerdotibus, Nobilibus item aliis eujuseumque Status et Conditionis Gentis Valachicae Hominibus haereditarii Principatus Transylvaniae Partiumque eidem incorporatarum Incolis) o scrisoare, în care accentuează, câtă dragoste are dinsa față cu Clerul și poporul român unit, și ca o nouă dovadă despre această dragoste concede, ca toți cei îndreptățiți din cler să se potă întruni în 15 Maiu 1748 la Sibiu în sinod, la care a numit comisar regesc *pe Mihaiu Manoila Olsavszky episcopul rutcan unit* de la Muncaciū, cunoscut clerului de mai înainte. Acesta avea să asculte și să cerceteze toate plânsorile clerului, și să se sfătuescă

¹⁾ Decretul împărătesei se află în copie în arhivul metr. din Blaș, și cuprinde: „Illustres etc. Quoniam ex demissis relationibus vestris successive ad Nos datis, Nostraeque Majestati relatis informamur, Clerum Graeci ritus in illo Principatu Nostro Unitum, aut potius quosdam ex iis in Oppido Nostro A. Carolinensi ad diem 2-dam proxime praeteriti Mensis Novembris eo suo convenisse, ut sua gravamina et petita in Libellum corroganda, per suos Deputatos Majestati Nostrae submitterent ac in praeseus Confluxum ipsis concedendum desiderarent: Ilinc benigne Vobis mandamus, ut Vos exmissis convocatoriis vestris eos omnes, qui ejusmodi confluxibus Graeci Ritus Unitorum ibidem interesse solent ac debent, e speciali annuentia et mandato Nostro ad diem 15 futuri Mensis Maii in Liberam Regiamque Civitatem Nostram Cibiensem convocetis, qui in eodem confluxu benigna jussa Nostra audituri una de moderno statu Unionis et Cleri opportune colloqui, et gravamina, si quae habent, compilare et consequenter deputatos suos juxta instructionem Commissario Nostro Regio ad illum confluxum expediendo datam elementissime hic audiendos cum iis expedire valeant, de quibus ita constitutis Nos celerrime informabitis de ulterioribus benignis Nostris ordinationibus subinde instruendi Caeterum etc. Viennae 28 Martii 1748. Maria Theresia. Comes Ladislaus Gyulaffi.

cu el asupra mijloacelor, cu cari unirea s'ar pute aduce éráși la starea de odinórá, și să facă propuneré Maestátii Sale în privința acésta. În fine împératésa poruncesce clerului, să se abstină de la ori ce corespondență cu episcopul Klein, fiind acesta un renitent și neascultător ¹⁾.

Episcopul Olsavszky înainte de a veni la Sibiú a fost citat prin Februar 1748 la Viena spre a primi instrucțiunile de lipsă, și spesele acestui drum, pe cum și cheltuelile sale cu călétoria la Sibiú i s'au plátit din venitele beneficiului episcopesc din Blaș ²⁾.

În sinod clerul și-a spus tóte gravaminele și dorințele sale, și le-a depus într'o petițiune, care a dus-o la Viena deputații sêi: călugării basiliani din Blaș *Silvestru Caliani și Gregorie Maior* și protopopul de la Dobra *Georgiú Pop*. Acest memoriú, deși fórté lung, îl publicám, cu unele omisiuni neesențiale, în „Adaus“ sub I, pentru că ilustréză situația bisericeí unite de pe timpul acela.

Din acest memorial (punctul 15) vedem, că episcopul Olsavszky a cetit în sinod un decret al împératéséi, în care era vorba și despre vicariul Aron, dar nu putem sci, că ce anume cuprindea acest decret. Nu suferé înse indoélă, că împératésa va fi poruncit, ca toți să asculte de Vicariul Aron, care funcționá în calitate de vicar apostolic, numit de însuși Pontíficele Roman, și

¹⁾ Scrisórea acésta se affă într'o copie defectuósă în arch. din Blaș, din care citám cuvintele din urmá: „Ac denique a correspondentia cum Episcopo Klein ut pote refractario et erga Nos inobediente tam ipsi, quam Vos abstineteis, quo pacto Deo fidem, Nobis vero Principi Vestro obsequium praestabitis debitum, Gratiam et Protectionem Nostram Vobis pereunem conciliaturi, e converso autem Mandatis Nostris contravenientes seditiosos publicaeque quietis turbatores severa indispensabiliter manebit poena“.

²⁾ Nrii Tesaurariatului transilvan 1389 și 3035 ex 1748, citați în W. Union.

recunoscut de Curtea din Viena, ér pe Nic. Pop de la Balomir la lipsit de Vicariat.

Din gravaminele desfășurate de cler în sinod vedem, că națiunile privilegiate din Transilvania, dieta și guvernul nici după 5 ani de la publicare nu esecutaseră rescriptul împărătesei Maria Teresia din 9 Septembrie 1743 ¹⁾, și nu voiaă să scie de privilegiile acordate uniților de împé-ratul Leopold, și ast fel aceste națiuni compuse esclusiv saă în majoritate covârșitoare din acatoliei, lucraă anume la nimicirea uniunii Românilor cu biserica catolică.

Dintre dorințele și cererile clerului amintim acestea:

1) *Episcopul Klein să fie rechemat la scaunul său episcopesc, căci atunci toți se vor supune acestuia și se va restabili pacea și liniștea în biserică, la cas contrar poporul va trece la neamire, ér cei trecuți dejă nu se vor mai întorce nici odată. Să se treacă deci cu vederea greșela ce ar fi făcut-o Klein, pentru ca să se pôta mântui atâtea suflete.* 2) Națiunea română să fie declarată de a patra națiune receptă. 3) Episcopul unit să fie numit consilier gubernial, și câțiva membri din cler să fie admiși la dietă. 4) Nobilii români să fie aplicați în funcțiuni înalte, la tabla regescă, la comitate și Scaune, și la oficiile camerale și militare. Nenobilii să fie admiși în breslele meseriașilor. 5) Să se nobiliteze mai mulți țeranii români, ca ast fel să se facă și ei capabili de a cumpăra și avea bunuri imobile 6) Blașul să se facă cetate liberă episcopală.

Celelalte petițiuni ale clerului le pôte vedé cetitorul în textul memorialului, care asupra noastră face impresiunea, că a fost scris după îndrumările primite de la însuși episcopul Klein din Roma.

Dar la Curtea din Viena nimic nu putea întimpina mai mare opoziție, ca rechemarea lui Klein, ér alte do-

¹⁾ Vezi mai sus pag. 88

rințe ale clerului Curtea nu le-ar fi putut împlini, chiar dacă ar fi voit, căci era grozavă împotrivirea celor puternici din Transilvania.

Neîmplinindu-se dorința principală a clerului, a urmat acea, ce episcopul cu mult mai înainte spusese și ce clerul acum din nou și în chipul cel mai categoric a accentuat-o: o nouă revoltă în contra unirii, care năbușită odată pe timp scurt, isbucni erăși mai târziu cu vehemență și în felurite chipuri, până ce s'au constituit în Transilvania două biserici românești: una unită, și alta neunită.

Capitolul XVI.

Nouă revoltă în contra Unirii.

Nicolaș Pop de la Balomir perdându-și oficiul de vicar, și fiind și alt cum bărbat neliniștit și ambițios, căruia îi plăcea numai să poruncască, și nu să asculte ¹⁾, se simți vătămât în ambițiunea sa, că nu mai are să conducă el biserica unită, pe cum i se încredințase din partea episcopului Klein. Din cauza acesta, dar pôte și din motivul, ca prin turburarea poporului să siléscă Curtea din Viena a rechema pe Klein, început a agita în contra unirii, făcându-se și el neunit. Pentru acesta

¹⁾ Gubernatorul Haller într'un raport din 1750 adresat Cancelariei aulice transilvane ast fel se exprimă despre Pop de la Balomir: „Acta enim omnia illius satis ostendere, inquietum ingenii hominem fuisse, qui praeesse semper, non parere cupiebat, et ideo etiam profugit, quod alter Vicarius apostolicus declaratus, ille vero renunciare coactus fuerit. Vereri ergo eundem, qui jam in juventute majora ambiit, graecumque etiam fermentum jam imbibit, in Transylvania vix contentum futurum, qui forte superioribus continuo negotium facesseret, imo plebeculae venenum propinaret“.
(W. Union)

fiu citat la Viena. El inse temându-se de rău, în August 1748 fugi împreună cu câțiva aderenți ai săi în Muntenia ¹⁾, unde vom vedea îndată, ce a isprăvit.

Exemplul și agitațiunile Balomirénului produsese grave turburări în părțile meridionale ale Transilvaniei și mai virtos în districtele Sibiului, Mercurii, Sebeșului, Orăștiei și Dobrei. În unele comune cei revoltați au despoiat bisericile unite de odăjdii, vase, cărți, candelabre și cruci. Padimentul bisericii l'au săpat până la afunzime de un cot, fiind „pângărit“ de picioarele preoților uniți și ast fel trebuia aruncat afară. Au spălat până și iconele sub pretext, că sint spurcate de uniți. Pristolul, la care serviseră preoți uniți, l'au aruncat din biserică. Persoane îngropate de preoți uniți au fost desgropate, și îngropate de nou de preoți neuniți. În Rășinar au băgat noaptea un câne mort în biserica unită, și alte asemenea fapte ne mai audite s'au comis de poporul fanatizat ²⁾.

Poporul nu se mulțămî cu atâta, ci începî a trimite deputați la Curtea din Viena, cari să ceră cu insistență, să le concedă a trece și rămâne în religiuinea greco-orientală. În toamna anului 1748 merse la Viena Ioan Oancea (Vontsa) măcelar din Făgăraș și Nicolaș Oprea din Seliște. Cancelaria alică i-a trimis inse acasă, spunându-le că în afacerea lor va da un rescript către guvern. Rescriptul s'a și dat pe la sfârșitul anului 1748, inse în acela nu se resoluia cererea deputaților, ci se cereau informațiuni despre starea lucrului. Dar cu toate acestea numiții deputați în reîntorcerea lor de la Viena, pe tot drumul de la Dobra până la Sibiu, lăfiră prin toate satele vestea, că plângerile lor au fost

¹⁾ Iosif Michaud către Baronul Penklern de dto 21 Oct. 1748 la Hurmuzachi: Documente v. VI pag. 602.

²⁾ Raportul lui Petru Dobra din 11 Ianuar 1749, în W. Union.

ascultate la Curte și li s'a conces, să trecă la biserică greco-orientală. Poporul la vestea acesta se adună în număr mare la Seliște și hotări, se trimită o deputațiune la Sibiu, ca să ceră de la guvernatorul Transilvaniei împărțășirea rescriptului împărătesc. O ceată de preste 100 Români se presentă în 20 Decembre 1748 la casa guvernatorului. Acesta veni în confusiune la vederea mulțimii iritate și nesciind, ce se facă, zise poporului, să vină în 29 Decembre 1748, când le va spune, cum stă lucrul. De odată provocă pe vicariul Aron și pe Petru Dobra, care se află în Blaș, ca pe 28 Decembre să se prezenteze la el în Sibiu. Aci să sfătuiră cu toții, ce este de făcut, ér în 29 Decembre 1748 guvernatorul dede de scire poporului, că în rescriptul de la Curte nu este vorba de concesiune pentru trecere la neunire, pe Ioan Oancea și pe un alt corifeu îi prinse și aruncă în temniță, și-i dede pe mâna procurorului Petru Dobra, să-i tragă în judecată, pentru că au răsvrătit poporul. Mulțimea se imprăștiă și mai turburată și trimise din nou la Viena pe Nicolau Oprea din Seliște ¹⁾.

Oprea merse la Viena cu Bucur Bârsan, Moga Trif, Coman Ban și Constantin Petrica în numele Românilor din districtele Sibiului, Mercurei, Sebeșului Orăștiei și Dobrei. Acesta deputațiune supără pe împărătesa, care prin decretule din 15 Ianuar, 14 Martie, 22 Maiu 1749 ²⁾ adresate guvernului și secției catolice luă măsuri foarte estinse pentru nădușirea revoltei. În Seliște și în alte comune s'a trimis miliție, care avea să rămână acolo, până când poporul nu va fi dat garanță, că ast fel de răsvrătiri nu se vor mai întimpla. De altă parte înse împărătesa a poruncit, ca nimenea să

¹⁾ W. Union.

²⁾ Se află toate în copie în arhivul din Blaș, dar copiile sînt scrise cu multe greșeli evidente.

nu fie pedepsit, pentru că este neunit, dacă nu comite excese, ci urmăriți și pedepsiți să fie numai aceia, cari în contra legilor civile turbură liniștea publică, îndemnă poporul la răsvrătire, intră cu forța în bisericile unite, alungă pe preoți din casele și bisericile lor, țin conventicule secrete, și comit și alte delictе, cari în sensul legilor patriei nu pot rămâne nepedepsite.

Miliția incuartirată în casele ómenilor era o sarcină foarte grea, care curând a frânt îndărătnicia poporului, cu atât mai virtos, că nu aú lipsit nici alt fel de pedepse, ca mulcte în bani dictate asupra comunelor, în cari se întimplau excese în contra preoților și bisericelor unite, incarcerarea agitatorilor principali și altele asemenea. Decí fruntașii comunelor supuse la ast fel de pedepse începură a se ruga, să fie liberați de miliție. Guvernul, în urma acestor rugări, în 9 Decembre 1749 trimise pe baronul Lamberto Möringer castelanul Turnului roșu și judecător la Seannul Tâlmaciului împreună cu doi canceliști prin toate comunele ocupate de miliție, ca să veadă, că óre primării și jurații acestor comune da-vor garanție, că nu se vor mai întimpla turburări, dacă se va retrage miliția. Möringer constată, că în comunele Cacova, Rășinar, Săcel, Gurariului, Sibiel, Seliște, Galiș, Poplacă, Tilișcă și Vale poporul și-a recunoscut publice greșela, și a declarat în seris, că nu se va mai întimpla nici o turburare. Pe basa acestor declarații miliția fu revocată din toate comunele numite ¹⁾.

Nicolaú Pop Balomireanul, după ce a trecut în Muntenia, voi să insceneze, de odată cu turburările mai sus amintite, și o emigrațiune în massă a poporului transilvan în Muntenia, pentru ca și prin această să facă presiune asupra Curții din Viena pentru rechemarea lui Klein. El merse mai întâiu la Bucuresci, la curtea lui Grigorie-Vodă-Ghica, și cu descrierea exagerată a su-

¹⁾ W. Union.

ferințelor, cari le îndurau greco-orientalii, s'a încercat a ademini pe principele în favorul prigonților promițând, că dacă i se vor da anumite asigurări în scris, e gata a face să emigreze în Muntenia 16,000 locuitori din Ardeal¹⁾. Principele Ghica ferindu-se de orî ce conflict cu Austria, nu se încumetă a primi planurile Balomireanului. Acesta, om rezolut și cutezător, porni din Bucuresci mai departe în Moldova, și de aci la Curtea împărătesei rusești Elisabeta, căreia arătându-î privilegiile, ce le primise biserica orientală de la principii calvinii ai Ardealului, ceru scutul și întreprinderea ei în favorul greco-orientalilor, și apoi se întorse în Muntenia, unde ca egumen al mănăstirii de la Argeș agită în continuu poporul din Ardeal prin emisarii săi.

Împărătesa Elisabeta, care întrefinea bune raporturi cu împărătesa Maria Teresia, scrise ambasadorului său din Viena Pretlach, să întrevină în interesul Românilor greco-orientali și să facă tot ce ar fi cu putință pentru a le ușura sôrtea și a le esopera liberul esercițiu al religiunii lor.

Ambasadorul rusesc Pretlach întreveni la Curtea din Viena prin un memorial, care se pertractă în conferența ministerială din 7 Novembre 1750 de odată cu o nouă petiție a unor Români din Transilvania, în care cereau, să li se concedă liberul esercițiu al religiunii lor orientale și să li se dea un *episcop sêrbesc*.

Conferența ministerială își exprimă părerea, să se afle un espedient cuviincios spre a se satisface dorințelor Curtii rusești, care se întrepune cu mare stâruiță în această cauză și care din motive politice merită deoschită considerațiune²⁾. În special propunea, ca în bisericile

¹⁾ Epistola citată (pag. 249) a lui Michaud către Plenkern.

²⁾ „Ut conveniens modus ac ratio in eatur, quibus Aulæ Russicæ, quæ ut pote hac in materia se vehementer interponit, et ex certis status rationibus notabilem meretur reflexionem, satisfieri possit“. (Protocolul conferenței în W. Union).

greco-orientale din Sibiu, Făgăraș și Brașov să se concedă liberul esercițiu al religiunii greco-orientale.

Pe baza părerii conferenței ministeriale emană de la împărătesa M. Teresia două decrete de data 7 Novembre 1750, unul secret adresat guvernatorului, altul guvernului transilvan.

Guvernatorului se dă ordin, ca „schismaticii” să nu fie pedepsiți pentru aceea, că s’au lăpădat sau se lăpădă de unire, ori că nu vreați să se unescă, ba chiar să se trecă cu vederea, dacă ei convin în casele lor private spre a ține cult divin după ritul lor, numai să o facă acesta în liniște și fără răsvrătire ¹⁾. În special să li se concedă cultul divin în bisericile lor din Brașov, Făgăraș și Sibiu. Nicolaș Pop Balomireanul să fie ademenit prin emisarii săi a veni de la Argeș în Transilvania, unde îndată să fie arestat. Ceî ce ar da mână de ajutor la acesta, capătă premiū de 200 galbini ²⁾.

Guvernului transilvan se impune, să cerceteze, dacă sint adevărate plângerile Românilor neuniți, că ar fi persecutați, și să arete la Curte toate excesele săvârșite de dinși ³⁾.

Guvernatorul nu întârziă a răspunde Cancelariei aulice transilvane, că n’a silit nici odată nici pe un Român să se facă unit, ci numai a înfrânat și pedepsit delictele săvârșite în contra uniților. Alt cum, adauge el, în Transilvania nu sint schismatici, fără numai nesece negustori grecotei (graeculi) și nesece călugări, cari vin din Moldova și Muntenia. Spune, că s’a sfătuit cu episcopul latin transilvan Stoica și cu tesaurarul Bornemisza, cum ar pute pune mâna pe Nicolaș Balomireanul, dar nu crede, că-î va succede acesta, și în fine raporteză,

¹⁾ „Connivendumque iis erit, si in privatis suis domibus conveniant, ritu suo cultum divinum peracturi, dum modo quiete et absque seditione aut plebis perversione id fiat“.

²⁾ Decretul se află în W. Union. ³⁾ Ibidem.

că a publicat Grecilor din Făgăraș, Sibiu și Brașov, că li se concede liberul eserețiu al religiunii lor¹⁾.

Pe basa informațiunii primite de la guvernator și de la întreg guvernul, împărătesa M. Teresia răspunde guvernului cu rescriptul din 11 Decembre 1750²⁾, în

¹⁾ Ibid.

²⁾ Acest rescript se află în copie în arhivul din Blaș, din care estragem următoarele: „Adveniente hac informatione comperimus gravamina illa nullo penitus niti fundamento . . . e contra palam esse, quam enormes memorati non Uniti Valachi in illo Principatu patnaverint excessus, seditiosa conventicula cogendo, plebem ad tumultum incitando, Ecclesias Unitorum invadendo, et contra publicas Trauniae leges diripiendo, sacram suppellectilem spoliando, erectas in Coemeterio Cruces confringendo et comburendo, sacerdotes verberando, vulnerando, e Sacrario per barbas extractos e templis ejiciendo, vitatis publicis viis et delusis passuum custodibus per semitas lege prohibitas Exmissarios suos in ditiones turcicas expediendo, quietem et tranquillitatem publicam turbando, salutare Monitiones Nostras vilipendendo. Mandataque positiva in bonum publicum tendentia contemnendo, pluresque alias pessimi exempli insolentias a nullo Magistratu tolerandas exercendo, imotalia etiam scandala, quae non tantum publicae quieti, sed et Deo, ac ipsius etiam Orientalis Ecclesiae institutis adversantur, perpetrando, neque tamen ob tantos ausus, pessimaque facinora illos, qui eorum causa et concitatores reperti sunt, aliter quam juris ordine citatos, auditos, et legaliter convictos, mitiorique longe poena, quam criminum gravitas de lege patria promerebatur, affectos esse, unde non querulandi ansam, quin potius tantam erga ipsos Clementiam Nostram veneranter agnoscendam habuissent. Quo tamen benignitatem Nostram prorsus Maternam magis magisque advertant, districte Vobis Gubernio Nostro Regio mandamus, ne ullus non Unitorum ad mutandum suum ritum cogatur, tanto minus persecutionem ea propter patiat, sed ritus sui exercitium in suis oratoriis ab olim pro eorum cultu indultis et in praesens usque possessis, nominanter Cibinii, et in oppido Fogaras, suburbioque Coronensi non turbetur, aut impediatur, ac proinde nullus eorum Religionis intuitu puniatur, sed ii dumtaxat, qui seditiosi, refractarii, publicae quietis turbatores, malorumque causa reperti fuerint, verbo anterioribus hoc in passu Mandatis Nostris pro ciosura sumtis, tam illa, quam nunc emanata exacte observetis, et per alios in eodem Principatu nostro observare faciatis“.

care constată, că plângerile și cererile Românilor neuniți nu au nici un temei. condamnă cu cuvinte aspre delictele și crimele săvârșite față cu uniții, și în fine adaugă: „Poruncim strict guvernului nostru regesc, să nu fie silit nimenea dintre neuniți a-și schimba ritul și cu atât mai puțin să fie prigonit pentru acesta. ci eserițiul ritului lor în casele de rugăciune, ce de mult li s'au conces pentru cultul lor și le posed și acuma în Sibiu, orașul Făgăraș și în suburbiul Brașovului, să nu fie conturbat ori împedecat, și prin urmare nimenea să nu fie pedepsit pentru religiune, ci numai aceia, cari se vor afla, că sint răsvrățitori, nesupuși și turburători de liniștea și pacea publică și cauza reilor.“

În decretul acesta se cuprinde rezultatul întrevierii împărătesei rusesci Elisabeta, care prin ambasadorul ei Pretlach a fost informată despre cele întâmplate.

Pe lângă mijlocele severe întrebuintate pentru liniștirea poporului din partea auctorităților de stat, s'a nisuit și vicarul Aron, să restabilască pacea și unirea, luptându-se cu mari greutate și mai virtos cu lipsa de vază, care i-o știrbise foarte mult excomunicațiunea dictată asupra lui din partea episcopului Klein, deși se publicase, că această afurisenie a fost invalidă și retractată din partea auctorului ei.

În anul 1749 vicarul Aron vizită mai multe ținuturi turburate, ér pe la sfârșitul anului 1750 și începutul anului 1751 vizită împreună cu călugărul basilian Atanasiu Rednic tot ținutul de la Făgăraș până la Dobra.

Despre rezultatul acestor visitațiuni canonice vicarul presentă guvernului în 18 Februar 1751 un raport, care fu înaintat Curții din Viena în 5 Aprilie 1751.

După acest raport în comunele Rășinar, Poplaca, Gura-riului, Orlat, Cacova și Vale spiritele se liniștiră. Fruntașii comunelor Seliște, Galiș, Tilișca, Rod, Poiana, Cărpiniș, Jina, Căpâlna, Săsciori, Sibiușel, Laz, Răhău,

Deal, Răchita, Loman și Lancrăm s'aun obligat și în scris, că vor rămâne credincioși uniunii. În scaunul Orăștiei, care în 1750 se liniștise, în 1751 câteva sate începură din nou a se neliniști. În scaunele Noerichului și al Mercurii s'aun liniștit cu toții. În scaunul Cohalmului comuna Calbor se arătă contrară unirii. În districtul Făgărașului trei sate mai rămaseră neunite. În comitatul Albei toate satele s'aun liniștit. În comitatul Hunedorei, unde aproape toți se lăpădaseră de unire, pe încetul se întorc erăși. Districtul Hațegului se întorsese la unire deja în 1749. În comitatul Zarandului, în districtul Bradului și în scaunul Băii-de-Criș s'aun întors toți la unire. Semne de întorcere dau și locuitorii din districtul Hălmagiului, care fusese încorporat la Transilvania și era supus episcopului sârbesc de la Arad, căci un protopop de frunte de acolo s'a declarat unit. În sfârșit încheie vicarul, că în toate celelalte comitate și scaune, întru cât ici și colea a fost turburată unirea, s'a restabilit deplin pacea bisericăi.

La raportul său vicarul a alăturat și un conspect statistic despre starea diecesei Făgărașului, pregătit în 1 Octombrie 1750, pe care îl publicăm în „Aduis“ sub XI.

După evenimentele acestea a urmat și abdicerea episcopului Klein.

Capitolul XVII.

Abdicerea episcopului Klein.

După ce episcopul Klein nici în 1746, nici în 1747 n'a voit să se plece la insistențele Curții din Viena, și la stăruințele Sântului Scaun apostolic, să abdică de episcopie, pertractările cu el în privința acesta s'aun intrerupt pe timp îndelungat, adevă până în primăvera anului 1749.

Episcopul, lipsit din 22 Aprilie 1747 de venitele beneficiului episcopesc,  r de la începutul anului 1748  i de o parte  semnat  a ajutoarelor caritative, cari i le trimeteau  deren ii lui pe ascuns din Transilvania, a ajuns din zi în zi tot în mai mare miserie. Deja  n 10 Februar 1748 scria lui  osif Malevicz fiscalul Consistoriului metropolitan din Strigon, că  i-a zalogit t te obiectele de valoare. ¹⁾ în strimt rea acestu recurgea episcopul  i la Cardinalul Albani, să să întrepună la Curtea din Viena, ca sau să-i concedă a să întorce la scaunul seu episcopesc, sau să-i dea o pensiu  anuală *de 1000 scudi romani*,  i la Pontificele Roman, ca sau să-i facă posibilă reint rcerea în dieces , sau să-i dea ceva ajutor, din care să p t  trăi ²⁾ Curtea din Viena nu reflectă de loc la ast fel de rugări, crez nd p te, că va pot  pacifică biserica  i fără de rehabilitarea lui Klein,  i r m n nd încă tot pe l ng  punctul seu de vedere de la început, că adecă pensiunea are să se determine numai după efeptuirea abzicerii. Curia Romana r spundea episcopului, că după ce n'a voit să abzică,  i să primescă pensiunea de 600 scudi romani adecă de 1200 fl. R, ce i-a oferit-o mai înainte, acum nu i să p te da alt ajutor.

Cu t te acestea i s'a făcut înlesnirea, că primia liturgii, din al căror stipendiu trăia cum putea, ori lu  imprumut c nd c p t ,  i cer ia, c nd nu mai avea încătrău ³⁾, a tept nd, că dor  raporturile religiose din

¹⁾ Pro mea hinc eliberatione quomodocumque laboret, quia oppignoravimus omnia, et responsum accepi, nihil amplius me acquisiturum, cum noluerim acceptare, quando et quod prius fui oblatum (Protocolul de la Orade).

²⁾ Actele în protocolul de la Orade.

³⁾ Documentul dat în 29 Iulie 1748 de Vasile Jagodzinski superiorul mănăstirei rutene din Roma despre liturgiile celebrate  i epistola fără dat a episcopului c tr  baronul Toussainet, în protocolul de la Orade.

Transilvania vor sili Curtea din Viena, să-l reabiliteze.

În toamna anului 1748 și în primele luni din anul 1749 erau, pe cum am văzut în capitoul precedent, cele mai serioase mișcări în contra unirii. Ministrul împărătesei contele Kollowrath și cancelariul anlic transilvan contele Gyulaffi sē convinsēră, că acestor mișcări nu se va putē pune stavilă, dacă episcopul Klein nu va abzice fără amânare, și nu se va numi în locul lui un alt episcop. În sensul acesta înăntară decī amēndoi în 2 Februar 1749 o reprezentațiune la Maria Teresia. Acesta supuse lucrul judecării conferinței ministeriale, care intrunindu-sē în 14 Martie 1749 sub presidiul contelui Königsegg, constată urgența abzieerii lui Klein, și pentru resolvirea cât mai grabnică a lucrului, propuse împărătesei, ca, în sensul cererilor Curiei Romane, afacerea acesta să o încredințeze spre pertractare Cardinalului Mellini, care însă sē fie ajutat și de cardinalul Albani; apoi să determine pensiunea anuală a episcopului în suma de 1200 fl. Renensi, adecă 600 scudi romani în sarcina beneficiului episcopesc; să trimită la mâna Cardinalului Mellini 600 floreni, ca să-i potă da episcopului îndată ce va fi subseris actul de abzicere; în fine împărătesa să trimită la Roma un act de abzicere formulat gata, pe care episcopul numai să-l subserie. ¹⁾

Împărătesa aprobă părerea conferinței ministeriale, și în sensul acesta scrise în 17 Maii 1749 și cardinalului Mellini, și cardinalului Albani. ²⁾

¹⁾ Actele relative la acestea sē află în arhivul statului din Viena, și anume: Protocolul conferinței ministeriale din 14 Martie 1749 și formula de abzicere.

²⁾ Epistola împărătesei sē află în archiva statului din Viena, Coll. Romana.

Pertractările pe basa acésta nu s'aū putut însă începe îndată, de ôre ce episcopul nu sē află în Roma, fiind dus cu concesiunea Papei la băile din Viterbo, de unde se întorse numai pe la mijlocul lui Iunie 1749. ¹⁾

Vicegerentele Romei Ferdinand Maria de Rubéis însărcinat de Papa a tractă cu episcopul Klein, făcū tot posibilul spre a-l înduplecā pe acesta sã abdică. La început episcopul promise verbal Vicegerentelui, cã pe lângă unele schimbări va subscrie actul de abdicere formulat în Viena, dar dupã ce faptice nu l'a scris, o corespondență desă s'a schimbat între ei în tot decursul anului 1749 cu privire la formularea actului de abdicere. ²⁾ Vicegerentele, ca sã pôta îndupleca mai ușor pe episcopul la acest pas, cerū prin cardinalul Albani de la împărătesa, sã concedă lui Klein a sē intitula și în actul de abdicere „episcop al Făgărașului“, mai departe sã nu sē pună în acest act public, cã episcopului nu-i este iertat până la mörte a sē mișca din Roma, ori din statul pontificiū, ci acésta sã se statorēscă în un alt act papal, și în fine ca pentru datoriile contrase de episcopul pe timpul cât a funcționat în Transilvania, sã nu i se pôta pune pensiunea sub sechestru din partea nici unui creditor. Împărătesa sē învoi la tôte acestea, numai sē vadă odată terminată acésta afacere. ³⁾ Însă episcopul, care pôte încă tot spera, cã turburările religioase din Transilvania vor sili Curtea din Viena, sã-l rehabiliteze, punea nouē și nouē pedece

¹⁾ Protocolul de la Orade, și epistola lui Albani către prim-cancelarul Ulfeld din 21 Iuniū 1749 în archiva statului din Viena.

²⁾ Corespondența acésta se află în protocolul de la Oradea-mare.

³⁾ Albani către Ulfeld, 11 Oct. 1749; M. Teresia către Albani, 18 Oct. 1749; Albani către Ulfeld, 1 Nov. 1749; M. Terezia către Albani, 22 Nov. 1749; Albani către Ulfeld, 6 Dec. 1749; Tôte se află în archiva statului din Viena, Coll. Romana.

la actul de abdicere,¹⁾ cea ce făcî pe cardinalul Albani, ca într'o scrisoare a sa către Ulfeld din 24 Ian. 1750 să caracterizeze pe Klein de „*cervello durissimo, instabile e macchinatore.*“²⁾

Cardinalul Albani nu-și putî împlini misiunea primită din Viena, ér împărătesa rămase foarte mâhnită vedînd, că episcopul Klein, în loc să abdică, a cerut de la dînsa în 4 Novembre 1749, să-î supună cauza judecării scaunului metropolitan de la Strigon.³⁾

Amărăciunea împărătesei se vede din scrisoarea, adresată în 25 Aprilie 1750 Cardinalului Mellini, în care accentuează cât de mult a abusat episcopul de răhdarea ei și a Pontificelui Roman, și că numai pentru aceea nu l'a pedepsit ca pe un turburător de liniștea publică, pentru că a voit să încunjure scandalul și să nu supere pe Sînția Sa Pontificele. Că episcopul este

¹⁾ Cardinalul Albani în epistola sa de dto 10 Ianuar 1750 adresată prim-cancelarului Ulfeld, se plînge asupra episcopului cu aceste cuvinte: *Illustrissimo ed Eccellentissimo Signore. In risposta della stimatissima poscritta di V-ra Ecc-za nella sua lettera dei 27 del caduto X-bre toccante l' affare del vescovo Klein, dirò all E. V. che ho differito sin' ora à renderle conto di ciò, che si va qui operando, perche aspettavo di poterle dire qualche cosa di positivo, ma non è stato possibile di concludere cos' alcuna, benchè Mons-r Vicgerente d' ordine di Sua Santà si affaticò con tutta efficacia per indurre il sud-to vescovo ad ultimare il negozio; ma non potrebbe mai credere V. E. quanti sutterfugj e cavilli vada trovando per eludere le di lui diligenze, e sottrarsi dall' adempire, o sodisfare alle sue insinuazioni, mancando anche tal volta à ciò, che ha promesso, e frapponendo sempre nuovi ostacoli alla conclusione dell' affare. Non si lascia tuttavia di stargli ad dosso, e di stringerlo ad accomodarsi al dovere, ne mancherò altresì di ragguagliare l' Ecc-a V-ra di quanto sarà per accaderne in adempimento del mio dovere, e del nuovo impulso, che si è compiaciuta di darmene. Alessandro Card-le Albani.* (Archivul statului din Viena)

²⁾ Archiva statului din Viena.

³⁾ Protocolul de la Orade.

causa, că uniunea scade din zi în zi, se vede de acolo, că Nicolau Pop protopopul de la Balomir, care eră cel mai intim pretin episcopului, a apostatat, și trecând pe ascuns în Muntenia și mărturisind publice schisma, cu exemplul seü a produs noue turburări în popor, pe cari Vicariul Aron nu le pöte năduși, pentru că numele lui cel bun l'a stricat episcopul cu sentința de escomunicare publicată de protopopul Pop în tötă Transilvania. Biserica unită este espusă pericolului și pentru că a scădut numărul preoților, ne fiind episcop care să chirotonesească alții în locul celor decedați. Decî Mellini să stăruesească la Pontificele, ca să constringă pe episcopul a abzice fără amânare, căci până atunci împărătesa nu-i dă acestuia nici o pensiuie, de öre ce este nevrednic de hrana trupesească un om, pentru a căruî încăpăținare atăția creștini sunt lipsiți de nutremēt spiritual. ¹⁾

După lungi pertractări episcopul silit de fόμε și chiar și de bolă, în 8 Octobree 1750 se declară gata a abzice pe lêngă o pensiuie anuală de 1200 fl. computată din 14 Maiü 1749. Pensiunea să i-o plătescă ministrul resident în Roma al împărătesei, liberă de orî ce secuestru pentru datoriile contrase de episcopul înainte de 14 Maiü 1749. Îndată ce împărătesa il va asigură despre acestea prin o scrisöre, el va subserie actul de abzicere formulat în sensul pertractărilor de până aci. ²⁾

Împărătesa cu scrisörea sa din 31 Octobree 1750 implini cu un fel de bucurie dorințele episcopului, și de odată pe lêngă suma de 600 floreni spedată lui Mellini în Maiü 1749, mai trimise acestuia încă 750 fl. ca ast fel cu aceste sume să se pötă plăti episcopului

¹⁾ Veđi actul în „Adausul“ acestei cărți sub II.

²⁾ Veđi scrisörea lui Mellini cătră Ulfeld de dto 10 Oct. 1750 în „Adaus“ sub III.

pensiunea scadență din 14 Maiu 1749 până în 31 Decembre 1750, după ce acesta va fi iscălit actul formal de abdicere. ¹⁾

Episcopul după primirea acestor asigurări, tocmăi în timpul, când în Viena se pertractă intrevenirea Rusiei amintită în capitolul precedent, păși cu nouă pretensiuni înainte de a iscăli abdicerea și anume: să i se estradee toate mobilele sale lăsate în Blaș, să i se plătescă toate pretensiunile, ce le-ar ave față cu beneficiul episcopesc, și să i se dea „censul catedralic,” care nu și-l încasase. Aceste pretensiuni Mellini le aduse la cunoștința împărătesei cu scrisoarea sa din 19 Decembre 1750. Împărătesa rămase frapată de această nouă trăgănare a cauzei, și timp îndelungat nu răspunde nimic la scrisoarea Cardinalului. Acesta solicită răspuns cu scrisoarea sa din 27 Februar 1751, dar nu căpătă nici un răspuns. În fine în 17 Martie scrisse contelui Ulfeld aceste cuvinte foarte grave: „Acuma sum constrins a vă scrie din nou, căci tot mai de plâns se face starea acestui sorman prelat, și acesta derogă prea mult demnității lui episcopesci. Escelența Vostră, el este în ochii Romei întregi, care vedându-l sfirșindu-se într-o extremă miserie, deplânge tare nefericirea lui. Compătimirea față cu el este universală, stărnindu-o el chiar și în aceia, cari mai înainte reprobau încăpăținarea lui, și cari ved, că bôlele periculose, de cari a fost lovit în timpul din urmă, au provenit din suferința prea mare de miserie. Acastă suferință și eu știu, că a ajuns la un grad, care-l duce aproape la desperațiune, căci nu mai are câtră cine să se întoreă spre a primi ajutor, după ce a făcut atâtea datorii pentru susținerea sa de tot slabă în timp de 7 ani, de când se află aci secue-

¹⁾ Epistola M. Tereziei către Mellini de dto 31 Octobre 1750, care se publică în „Adaus” sub IV.

strat fără nici o plată, lipsit cu totul de venitele bisericilor sale; și fiind-că așa nu o mai poate duce, și decorul Măestății sale încă nu permite, ca el să mai rămână în această situație prea nefericită: mă măgulesc cu speranța, că Excelența Voastră veți face, ca el să fie scos din această situație, fiind-că aveți deja la mână documentele legale despre supunerea lui la voința Măestății Sale¹⁾

Împărătesă mișcată de aceste cuvinte, cu scrisoarea sa din 14 Aprilie 1751, după ce face imputări grele episcopului și după ce accentuează, că Roma a fost prea indulgentă față cu un om atât de încăpăținat, declară Cardinalului Mellini, că împlinesc și dorințele episcopului relative la mobilele și activele lui și la „censul catedralic” restant, dar acesta este ultima Ei voință,

¹⁾ Originalul din arhiva statului din Viena cuprinde: „Roma 17 Marzo 1751. Sotto il dì 27 del passato mese io feci nuovo motto a V. E-za sopra il vescovo di Fogaratz Ora sono astretto di riscriverlene, perchè via più deplorabile diviene lo stato di questo povero prelato, e troppo discapito ne ridonda alla sua dignità vescovile. Ecc-mo Sig-re, egli è nell' occhio ti tutta Roma, che vedendolo languire in una estrema miseria, altamente compiangue questa sua sventura Il compatimento verso di lui è universale, riscuotendolo egli eziandio fino da quegli stessi, che per l' addietro biasimavano la sua pertinacia, li quali conoscono essere provenute le di lui pericolose malattie ultimamente sofferte dal soverchio patimento di miseria. La quale sò ch' è ridotta a tale segno, che quasi è giunto egli a stato di disperazione, mentre non ha più dove voltarsi per ricevere soccorso, dopo di aver contratti tanti debiti per uno scarsissimo suo mantoni: nto in sette anni, ch' ei trovasi qui sequestrato senza verun' assegnamento in una totale privazione delle rendite di sua chiesa; e perciò siccome così non può più tirare avanti, e il decoro di S. M. non permette ch' ei stia in una tale infelicissima situazione; così mi lusingo che V. E. procurerà che ne sia sottratto, giacché ha in mano li documenti legali della di lui sommissione alla volontà della M. S. (Archival statului din Viena.)

și dacă episcopul în trei luni nu va subscrie abdicarea, nu va mai căpăta pensiuie. ¹⁾

În urma acestora episcopul vedând, că nu l'a putut mântui nici auctoritatea Sântului Scaun apostolic, nici dorințele Clerului și poporului, nici turburările însecate pentru el și nici chiar complicațiunile diplomatice provocate de aderenții lui, ajuns în situațiunea generalului, care închis în fortăreță și-a consumat și munițiunea și proviantul, și înfrânt de bolă și fome, în 7 Maiu 1751 abzise de episcopie prin act formal depus în mâinile Pontificelui Roman. ²⁾

Cardinalul avisă pe împărătesa despre acēsta cu scrisoarea din 8 Maiu 1751. Împărătesa primi cu mare bucurie vestea, și cu scrisoarea datată din Poșon la 27 Iuniu 1751 ceru de la Cardinalul Mellini, să înduplece pe Klein, să compună și o enciclică saū scrisoore pastorală cătră foștii sei credincioși, prin care el însuși să-i încunoscințeze despre abdicarea sa, să-i indemne a fi supuși Episcopului, ce li se va numi, ēr până atunci să asculte de Vicariul general, să țină strins la sânta unire și la credință cătră Măestatea Sa. ³⁾

Episcopul implini și acēstă dorință împărătescă prin enciclica sa din 5 August 1751. ⁴⁾

Împărătesa cu decretul ei din 30 August 1751 adresat secției catolice din guvern, ⁵⁾ dispune, să se convoce sinod electoral, în care să i se candideze trei

¹⁾ Maria Terezia cătră Mellini de dto 14 Aprilie 1751 în „Adaus“ sub V.

²⁾ Actul acesta îl publicăm în „Adaus“ sub VI. Din el vedem, că și Samoilă Clain (la Cipariu op. c. pag. 102) și Nilles (Symb pag. 600) greșesc, când afirmă, că Klein a abzis în 10 în loc de 7 Maiu 1751.

³⁾ Maria Teresia cătră Mellini de dto 27 Iuniu 1751 în arhiva statului din Viena.

⁴⁾ Veđi actul în „Adaus“ sub VII.

⁵⁾ Se publică în „Adaus“ sub VIII.

indiviđi destoinici pentru scaunul episcopesc. La sinod sã asiste in calitate de comisari regesci David Mariaffi de Maxa comitele comitatului Clușului și Petru Dobra asesor la Tabla regescã. Înainte de convocarea Sinodului secția catolicã sã chieime la sine pe Vicariul general și pe unul ori doi protopopi și sã le cetescã actul, prin care a abzis Klein, și enciclica acestuia adresatã Clerului și poporului. Vicariul sã traducã pe romãnesce enciclica și sã o alãture la cerculara, cu care va convocã sinodul electoral, ẽr actul de abzicere sã se arete și publice în sinodul electoral, pentru ca toți sã se convingã, cã abzicerea acea s'a „*intẽmplat de bunã voie și din îndemnul propriũ al episcopului*“.

Directorul fiscal sã dea mãnã de ajutor plenipotențiatului ¹⁾ episcopului, ca sã incasseze acestuia „censul catedratic“ restant.

Lucrurile mobile private ale episcopului Klein sã se separeze de ale episcopiei, și dupã ce din prețul lor se vor fi plãtit datoriile, ce le-ar avẽ episcopul in diecesã, acelea, întru cãt ar mai remãne, sã se predee plenipotențiatului episcopesc.

Tot în 30 August 1751 scrise împãrãtesa în particular și în secret și guvernatorului Transilvaniei, comunicãndu-i o instrucțiune specialã pentru comisarii regesci, ²⁾ și recomandãndu-i, sã se înțelãgã în secret

¹⁾ Episcopul in scrisoarea sa din 21 Maiã 1751 adresatã lui Mellini zice: „In Transylvania constituo ad interim pro meis plenipotentariis ad colligenda ea, quae a Sua Majestate Sacratissima elementissime resoluta sunt, in iis quae ad forum ecclesiasticum pertinent privative Adm. R. D. Archi-Diaconum Abraham Pop Daliensem, Ven. Cleri graeci ritus per Transylvaniam uniti Notarium. In iis autem quae ad forum externum pertinent simul Nobilem ac Generosum Dominum Demetrium Muntiu Nepotem meum Balasfalvae residentem“. (Arch. stat. din Viena: Rom, Weisungen Fasc. 210)

²⁾ Actele se publicã in „Adaus“ sub IX.

cu acești comisari, cum s'ar pute îndupleca alegătorii unul câte unul și separat, ca să pună în numărul ternar al candidaților și pe Mihaiu Manoilă Olsavszki episcopul rutean unit de la Muncaciū, căci împărătésa are intențiunea a transferá pe acest episcop la scaunul vacant al diecesei Făgărașului.

Acastă instrucțiune pentru guvernatorul transilvan și comisarii regesci, este foarte instructivă pentru noi. Ea ne arată, că vicariul Aron nu a rivnit timp îndelungat la scaunul episcopesc, cum îl acusă Hurmuzachi ¹⁾, căci dacă el ar fi rivnit, ar fi și lucrat așa, ca împărătésa pe el să-l doréscă episcop, ér nu pe ruténul Olsavszky. Pe Aron l'a ridicat în tronul episcopesc încrederea clerului, care în parte însemnată se convinsese, că acest bărbat bun suferise pe nedreptul prin excomunicarea episcopului său Klein.

Mai instructivă înse este cea „instrucțiune“ din alt punct de vedere. Ea ne arată, cât de desvoltat era sentimentul național la clerul unit, carele nici în urma unei presiuni atât de puternice nu s'a plecat a pune în candidațiune pe ruténul Olsavszky. Pentru această faptă clerul merită tótă lauda și recunoștința noastră, căci dacă el nu s'ar fi purtat așa brav, cine scie ce s'ar fi ales de Români, dacă uniții ar fi ajuns sub ierarhie slavo-ruteană tocmai atunci, când neuniții parte ajunseră, parte aveau să ajungă sub cea slavo-sérbéscă.

Capitolul XVIII.

Ultimii ani și mormintul lui Klein.

Episcopul rămase tot în Roma și după abdicarea sa, avénd lângă sine pe nepotul său de frate Ioan Clain (Klein), care petrecu cu el 16 ani acolo ²⁾. Locuia în

¹⁾ Fragmente pag. 128.

²⁾ Cipariu opul citat pag. 142.

mănăstirea Basilianilor ruteni, lângă care să află și stă și astăzi biserica „di S. Sergio e Bacco“, numită și „Madonna del Pascolo“.

Pensiunea de 1200 fl. și-o căpătă regulat din venitele beneficiului episcopese din Blaș, și succesorii săi Aron și Atanasiu i-au plătit-o regulat până la mórtea lui. Timpul și-l petrecea în rugăciuni și cetind poezii clasici. Din aceștia a ales și copiat tot ce i s'a părut mai frumos într'un volum octav de circa 300 pagini scris cu mâna sa proprie. Acest manuscris se conservă și astăzi în biblioteca mănăstirii rutene, respective a Colegiului rutean din Roma. Pe călcăiul legăturii de piele neagră este scris: „*Manuscriptum Baronis Klein de Szád epigramatum celebrorum latinorum scriptorum selecta*“. Pe fôia primă stă scris: „*Manuscriptum Illmi et Rmi Dni L. Baronis Klein de Szad Epp. Fogarasiensis Ritus Graeci: oblatum a suo Dignissimo Nepote Illmo Dno Ioanne Barone Klein de Szad Procuratori Gn-li Ordinis S. B. M. Ruthenorum: P. Ignatio Woldzho, anno 1769 Romae die 20 Martii*“.

Pe fôia a treia, unde se începe manuscrisul, stă scris: „*Illustrium poetarum flores collecti, selecti, et in locos communes reducti, digesti ordine sequenti per me Ioannem Innocentium Klein L. B. de Szad Eppum olim Fogarasiensem in Transylvania, dum in hac Alma ac Celeberrima Capitali mundi Urbe, Roma, detiner, incipiendo ab Anno Christi 1753*“.

Deși departe de ai săi, episcopul se interesa de toate cele ce se petreceau în Trasilvania, căci numai așa se pôte esplica, că în 30 Iuniu v. 1764, în sinodul electoral ținut după mórtea episcopului Aron, a fost ales și pus și el între candidații pentru episcopie, în locul al doilea cu 72 voturi¹⁾.

¹⁾ S. Clain la Cipariu l. c. pag. 114.

Că Inocențiu încă se ocupă serios cu gândul de a ajunge a doua oră episcop al diecesei Făgărașului, se vede din epistola, ce o adresă arhiepiscopului din Strigon Francisc Barkóczy în 1 Octobrie 1764. în care i recomandă, să întrevină, ca dintre cei 3 candidați ai clerului să fie numit cel mai vrednic, și indirecte se recomandă pe sine ¹⁾. Chiar și după numirea episcopului Atanasii Rednic, unii dintre aderenții lui Klein au rugat pe Papa Clemente XIII, să întrevină la împărătesa în favorul lui, „că pe Atanasie nici de cum nu-l vor cunoște“, dar rugările acestea n'au obținut alt rezultat, de cât măhnirea împărătesei ²⁾.

După o viață atât de agitată episcopul în vâra anului 1768 se bolnăvi foarte greu și după ce zăcu trei luni neîntrerupt în pat ³⁾, în 23 Septembrie (IX Kal. Octobris) 1768 repausă în vîrstă de 76 ani și conform dorinței sale fu înmormîntat în biserica „della Madonna del Pascolo“, ér aproape de altar nepotu-său i-a pus o lespede de peatră cu următorul epitaf:

Ioanni Innocentio Lib. Bar. Klein
Valiachorum ⁴⁾, Graec. Ruth. et Rasc.
Episcopo Fogarasiensi
Qui
A Carolo VI Et M. Theresia Romm. Impp.
Pro Sua Ecclesia Suoque Populo

¹⁾ Nilles, pag 629: „Haec autem dico timens, ne quod ego, imo non ego, sed gratia Dei mecum, aedificavi, et propter quae heterodoxi exaceruerunt in me linguas suas tamquam serpentis, alii incaute destruant.“

²⁾ S. Clain l. c pag. 115.

³⁾ Episcopul Atanasii Rednic scrie în 17 Maiu 1769 Te-saurariatului: „Defunctus in gravi etiam infirmitate per tres continuos menses lecto semper affixus fuisse perhibeatur.“ (Archiva din Blași).

⁴⁾ Eróre, in loc de Valachorum.

Plurimis Impetratis Beneficiis
Provincia Sancte Pieq. Administrata
De Ecclesia de Patria De Provincia O. M.
Tandem Aetate Operibusq. Confectus
Cessit Episcopatu.

Obiit IX Kal. Octob. MDCCLXVIII¹⁾.

„Totmăi întru aceea zi, când aū murit la Roma episcopul Klein, aū căzut în polata de la Blaș la pămînt icóna episcopului Klein, fiind de față Episcopul de atunci Atanasie Rednic. Icóna acésta de nimenea mișcată aū cădūt cu fața în sus, cu picioarele înainte, cu capul cătră ușe, cum este obiceiul a duce mortul; pentru aceea unii ziceaū, cum că acest semn s'a făcut pentru ca să se arate, că atunei aū murit episcopul cel adevărat“, așa serie Samoilă Clain la Cipariū op. cit pag. 103, ér noi adaugem, că portretul episcopului Klein se află și acum în reședința metropolitană, ér o copie de pe acela se póte vedé în seminariul teologilor din Blaș.

Pétra de pe mormîntul lui Klein am găsit-o la locul, unde a fost pusă de la început, când mai mulți dintre cei ce am peregrinat la Roma am vizitat mormîntul acesta Marți în 4 Aprilie n. 1893. Am căzut cu toți în genunchi în jurul petrei, în care sînt tăiate cuvintele citate, am rostit rugăciuni pentru sufletul nemuritoriului episcop, ér profesorul Nicolaū Ionaș din Blaș cu vocea lui dulce întonă tropariul „*Cu sufletele dreptilor*“, și „*În veci pomenirea lui*“, și în urmă am încununat tabla comemorativă cu ramuri de brad aduse cu noi din munții Sarmisegetusei. Pe toți ne podidiră lacrimile de emoțiune și pietate și nu o lacrimă se vedea

¹⁾ Epitaful acésta, copiat de pe lespedea de pétră, ce este și astăzi, se deosebesce puțin de cel publicat de Cipariū în Acte și fragmente pag. 142 după un protocol manuscris, care astăzi se află la domnul preposit I. M. Moldovan. La Cipariū după cuvintele „cessit Episcopatu“ unrméză un șir: „Vixit annos LXXVI.

și în ochii creștinilor evlavioși din Roma, cari erau în biserică și priveau scena mișcătoare, ce li-o oferiam noi.

De atunci o mică schimbare s'a întâmplat la mormântul lui Klein. În anul 1896 biserica „*della Madonna del Pascolo*“ se prefăcu în biserică de ritul grecesc pentru alumnii noului seminar rutean de lângă ea. Cu ocaziunea acésta a trebuit să se ridice pétra comemorativă de la locul ei, pentru ca să se pótă face iconostas grecesc și padiment nou. Ea fu rēzimată de un pārete al bisericei, unde o află în Iunie 1896 domnul Dr. Vasile Hossu, atunci profesor, acum canonic în Blaș. Ingrijat, ca nu cumva pétra acésta prețioasă pentru noi să se prăpădescă, sau să nu mai ajungă la locul ei, domnul Hossu rugă pe înalt-preasântitul Mitropolit Victor Mihályi, să facă pașii de lipsă, „ca mormântul fericitului arhieru Inocențiu să rămână păstrat cu scumpătate pentru venerațiunea viitoarelor generațiuni ale neamului nostru.“

Domnul Mitropolit cu scrisoarea sa din 28 Iuliu 1896 întreveni la prefectul Sacrei Congregațiuni de Propaganda Fide Cardinalul Miecislaū Ledochowski, ér acesta cu rescriptul din 22 August 1896 răspunse, că lespeda se va așeza la locul ei de odinioară, îndată ce se va fi terminat iconostasul bisericei¹⁾. Așa s'a și întâmplat. Astăzi tabla comemorativă este așezată chiar înaintea ușii împărătesci (din mijloc) la intrarea în altar.

Încheiere.

Cetitoriul, care va fi urmărit cu atențiune scriselile noastre din acésta carte, se va fi convins, că evenimente mari s'aū petrecut în viața poporului românesc din Transilvania între anii 1728—1751.

¹⁾ Arhivul metrop. din Blaș. Nro 3789—1896.

Noi le-am descris fidel așa, pe cum ni le infățișeză documentele contemporane, și în cele mai multe cazuri nu am făcut alt ceva, decât am reprodus cuvintele acelor, cari saũ au produs evenimentele, saũ au simțit efectul lor, voind a transpune pe cetitor în lumea nisuițelor, gândirilor și simțemintelor, cari au agitat poporul românesc timp de 23 ani în epoca episcopului Ioan Inocențiu Klein.

În epoca acęsta s'a pornit mișcarea politică, religioasă, culturală și socială, care în parte durează și astăzi în viața poporului românesc. Cine vrea deci să cunoască originea nisuițelor și aspirațiunilor noastre de astăzi, să pętrundă cauzele evenimentelor din cei din urmă 150 ani, și să se orienteze în viitor, trebuie să studieze acea epocă.

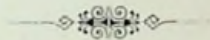
A înlesni acest studiu a fos scopul, la care am țintit.

Fine.

ADAUS.



DOCUMENTE.



I.

La pagina 246.

Nro 338 - 1748.

Gravamina

Cleri Romano-Vallachici per Transylvaniam, Partesque eidem incorporatas Uniti pro altissimo, eoque expedientissimo Apostolico-Monarchali remedio, ac consolatione ante Augustum Thronum flexis e genibus humillime deposita et clementissimo Determinio substrata.

Primo: Quamquam miser et afflictus iste Clerus cum ingressu perversi illius Impostoris in Daciam, varias, easque maximas passus sit persecutiones, odia, verbera, incendia, separationem comercii, non solum in Divinis, verum et Politicis, perturbationem ab Ecclesiis et Parochiis, Beneficiorum omnium privationem, vim ad onera publica, et quidquid in ludibrium S. Unionis decepti per Impostorem auditores facere potuerunt, gravissime pertulerit, majori tamen cum dolore, et animi sui moerore deploravit et deplorat continuo Pastoris sui desideratissimi Illustrissimi Episcopi Klein tam diuturnam absentiam, ac Romae detentionem. Ob hanc enim spiritualis sui Rectoris praecepue absentiam praesentaneam suam in spiritualibus ruinam satis enarrare non valet: Populi ab Unione velut a Gremio S. Matris Ecclesiae enatas defectiones, imo in aliquibus locis et ab ipso ritu Graeco, in cuius locum supersticiosos Ritus introductos esse cum dolore experitur: Baptizantur clandestine hunc in modum: In nomine P. solius, in nomine B. Viriginis, in nomine SS-orum, in triplice Trinitate, id est ter pronunciando: In nomine Patris etc. ac miris etiam aliis modis: Communicantur cum pane, aqua vel vino intincto, alii cum Bulbis ex arboribus, alii aliis modis; moriuntur ut animantia, sepeliuntur ut Bruta, junguntur pro cujusvis placito absque omni ordine. Omni errori viam apperuerunt. Quidquid ipsis libet, et nec Rei pro demerito castigari, neque pertinaces pro condigno corrigi possunt:

Vaniloquiis, verbis futilibus, ac inutilibus nequissimorum hominum ac levium mulierularum quam maxime adhaerent, ad realem Idololatriam brevi tempore transituri. Quae mala quanta sint, qualesque post se trahant consequentias nemo non videt. Ut itaque haec facilius corrigi possint, perturbatus S. Unionis Status sincere componatur, et animae practioso Christi sanguine redemptae non pereant, sed citius ad Gremium S. Matris Ecclesiae reduci valeant: utilissimum, summeque necessarium remedium censet clerus reditum Illmi Eppi Klein, cui omnes, quamprimum redierit, omnem pollicentur submissionem. Accedit, quod hic Episcopus primus pro parte Valachorum Romam ad universalem omnium Patrem in suis tribulationibus, ut sibi, et nobis solamen aliquale adferret, simulque vacillantem populum in amorem summi Patris insinuaret, semet contulerit; Qui si non rediret, populus diversa meditaretur, abalienareturque a Supremi, et Universalis Ecclesiae capitis amore, Schismaticis spes omnis ad S. Unionem redeundi eriperetur, videntes Episcopus Unitos nullam in Matre Ecclesia Romana referre consolationem, Clerus quoque animo semper perturbato ferret, Pastorem suum, quem sibi in omnibus optimum semper experti sunt, Romae perpetuo exilem fore.

Secundo: Etsi in piissime collato a Divo quondam Imperatore Leopoldo, occasione nempe ejurati schismatis, et amplexae Sacrae Unionis, Diplomate clerus noster clero latino aequiparetur et tam Ecclesias, quam earundem res, et Personas Ecclesiasticas, eadem prorsus immunitate Ecclesiastica, Indultis et Privilegiis gaudere debere declaratum sit; nihilominus non ut iisdem gauderet, quinimo Augustanae et Helveticae confessionis Ministris postponuntur *ac ipsis etiam Gracci Ritus Schismaticis deteriores sunt*. Unde personas nostras Ecclesiasticas irrequisito Episcopo, et in ludibrium totius nostri Cleri ad nudam etiam suspicionem saepissime captas, incarcerationatas, et ad forum saeculare citatas, muletatas, in bonis damnificatas, ad vetita honoraria, taxas, contributiones, Quarteriorum praestationes, Naula et Telonia tractas: quinimo etiam Decimas a Terris Patrimonialibus sacerdotum loco terrarum Ecclesiasticarum habitis, vineis, item pecoribus, apibus et caeteris Ecclesiasticorum Bonis ante Unionem etiam a Principibus Tranniae a similibus exemptis adactas: In casu renitentiae, quamvis iustissimo, notabiliter aut damnificatas, aut ad sanguinem usque verberatas, aut membris mutilatas, et utinam non interfectas! Ecclesias et Personas Ecclesiasticas diu possessis terris, pratis, silvis, vinetis, molenadinis, Educillis, aliisque locorum beneficiis privatas, filios in

paterna quoque Ecclesiasticorum potestate existentes, incarcerationis, a frequentatione scholarum prohibitos, extructionem Capellarum sive oratoriorum in locis etiam 20 et 30 hominum paria superantibus interturbatam, aedificationem vero templorum, etiam ubi 100, 200 vel etiam 300 animae reperiuntur, interdictam, cruces elevatas, et alicubi etiam imagines excisas et destructas, ne Officialibus nostris Ecclesiasticis eorumque citationibus laici nostri Ritus obtemperarent, prohibitos, et alia id genus inconvenientia contra manifestas leges humanas ac Divinas commissa, nonnullis in locis deploramus. Et sane siquidem haec aequalitas Graeci Ritus cleri cum latino constet ex Decretis etiam Sanctae congregationis generalis de propaganda fide habita sub die septima Februarii Anni 1627-mi ubi aequalem in Polonia Episcoporum Graeci Ritus cum latini Ritus Episcopis dignitatem fore declarat et nullam aliam esse praecedentiae causam, nisi antiquitatis promotionis ad Episcopatum; taliter enim habet in causis praecedentiae inter Episcopos latini Ritus et Episcopos Ritus Graeci Uniti: Sacra Rituum congregatio alias censuit, nullam etiam rationem caeteris paribus inter illos habendam esse, quam antiquitatis eorum promotionis ad Episcopatum; unde eadem S. Congregatio strictissime praecipit, ut nullus Ruthenorum Unitorum ad latinum ritum transire audeat, sub poena nullitatis actus. Insuper eiusdem S. Congregationis de propaganda sub 4 Febr. 1676 emanatum decretum taliter habet referente Eminentissimo Cardinali Herlio(?); S. Congregatio declaravit percutientes Clericos Ruthenos Unitos Excommunicationem incurrere, cum Clerici praedicti iisdem Privilegiis Canonis et fori, Immunitatis et libertatis gaudeant, quibus clerici latini potiuntur. Omittimus alia antiquiora S. Generalia, et particularia Concilia, duorum istorum Rituum cointelligentiam et aequipollentiam declarantia, siquidem naturali etiam iure constat, unicos Benignae Matris filios, quos eodem sinu fovet, iisdem favoribus esse complectendos, quibus sic habitis cum de similibus simile debeat esse Iudicium. Hinc etc. (Aci să probéză inmutatea Clerului, apoi se continuă):

Tertio: Licet in nostris Ecclesiis nos quoque vera, et incruenta sacrificia Deo offeramus, et Verum Christi Domini Corpus pro viatico conservemus, Templa tamen nostra pro locis refugii reorum capitis, etiam qui de iure et Stylo gaudere deberent, adinstar Ecclesiarum Latini Ritus non agnoscuntur, cum ex iis ad Asylum confugientes haud requisito Episcopo facile excipiantur. (Aci se probéză dreptul asilului, apoi se continuă):

Quarto: Etsi jure divino, uti inferius patebit, cautum sit, ut saeculares rebus Ecclesiasticis se immiscere. Beneficio, terrarum possessione, aut Parochia aliquem amovere, honoraria exigere, aliquo sub praetextu, aut praefensi usus et consuetudinis sub velamine non praesumant, attamen tam ritus, quam ceremoniarum nostrarum quidam ignari, numerum personarum ad cultum divinum necessariarum ipsimet definire, de rebus sacris ordinare, exceptis in aliquibus locis duabus, in aliquibus una persona Ecclesiastica iuxta nostrum ritum in minimo etiam templo pro convenienti divini cultus administratione nequaquam sufficientibus, reliquas ad omnia plebea onera trahere solent.

Quandoquidem etc. (Aci se probézã din canõne nedreptatea ce se face clerului, apoi se continuã):

Quinto: Destituitur clerus noster portione Canonica pro sustentatione Parochorum necessaria, unde fit, ut cum parochi nostri tennes habeant stolae proventus, iis solis vivere non valentes, propriis militare coguntur stipendiis, et ut vivere possint cum magna status sui prostitutione, et aliarum nationum derisione ad rusticanos labores manum applicare, ad sordida luera animum impendere et ad vilissima quaeque obeunda se se obijcere compellantur. Nihilominus si etiam, ut superius meminimus, quidam saeculares praesertim Augustanae, et Helveticae confessionis, et huiusmodi canonicam ordinationem impediunt, et hactenus observatam super terris a Sacerdotibus nostris quocumque iure possessis, immunitatem in mentionatis Principum Privilegiis specificatam impugnant, famulatu autem nostrorum hominum accuratissime potiri student. Iustitiae itaque consentaneum esse videtur, ut et Terrae, quas, uti hactenus sacerdotes sive hypothecario, sive successorio, emptio aut testamentario jure possederunt, immunes ab omnibus externis oneribus habeantur, et aliae sufficientes excindantur; nam quorum famulatu potimur, eorundem animarum etiam curam habere tenemur. Et porro si Dni terrestres, uti passim fatentur, subditorum suorum bona temporalia defendunt, iisdemque invigilant, quanto magis spiritualia non modo defendere, vero sedulo etiam procurare deberent. Accedit quod si juxta S. Chrysost. Hom. 65 Pharoo, uti ex Genes. C. 47, V. 22. patet, immunitatem hanc gentilibus suis concessit, quomodo eam non concedet Christianus rex et Princeps sacerdotibus Christi? Eorum enim honores vel contemptus ad Deum ipsum pertinet, et quod in eos confertur, Deo confertur, qui ubertim vices rependit Principesque remunerabitur. Certe D. Leopoldus Imperator omnes suas de

populo barbaro victorias, Spolia, Triumphos cum primis sacerdotum precibus adscribebat.

Quam inconueniens porro etiam hoc sit, quod in certis locis obventiones Parochiales, solutiones Cantorum, Ludi-Magistrorum, reparaciones Domorum Ecclesiasticarum, et alia his similia Laici nostri Helveticae confessioni et Augustanae addictis praestare cogantur, nostrae vero Ecclesiae (ad tot enim partes nostrates non sufficiunt) ruinari permittantur, et Parochi ipsis inservientes suprafatis a suis oviculis obvenientibus destituti, quin etiam externis innumerabilibus oneribus aggravati, crebris in coelum missis suspiriis justitiam sitiant, siquidem id natura etiam, quae ipsis irrationabilibus quoque creaturis erga suae formae individua majus quoddam ductum, et inclinationem indidit, satis probatum inconuenientiamque ejus abunde manifestam reddat, ommittimus; graviter enim quispiam tam in naturale, quam Divinum Jus delinqueret, si prorsus parentibus in maximis miseriis relictis, alienis tum ad victum, tum vero ad alia in vitae sublevationem necessaria subministraret, quod onus, quam grave sit, ipsinet etiam praerecensitarum Religionum asseclae facile animadverterent, praesertim si in contrarium ad idem praestandum adigerentur. Quam indecens et hoc, saltem spectato favore Religionis, quod Ecclesiae nostrae Ecclesiis Augustanae et Helveticae confessionis de Portione Canonica satis provisus postponantur.

Sexto: Excluditur clerus noster a participatione decimarum de terra regia, et alibi, quas alterius Religionis Praedicantes accipiunt, contra expressam Puncto 1-mo Divi quondam Imperatoris Leopoldi mentem, quae est: ut Catholicis Parochiani propriis suis Catholicis Parochis, reformati vero suis reformatis Ministris decimas et caetera similia pendant; in Bonis Apaffiano-Fiscalibus quarta parte Decimarum: in comitatibus vero, ubi non ex Regia collatione possidentur Decimae, sed vigore Articuli praejudiciosi, vel aliis modis per Dnos Terrestres occupatae sunt, privatur clerus illis: ubi e contra collatione Regia possidentur decimae, quartis: inter Siculos, ubi non sunt decimae, et quartae, privantur Capicis, seu portione Canonica, quibus tamen aliarum Religionum Parochi gaudent. Quod enim Decimarum praestatio de jure divino ad Ecclesiasticos spectet, plena est S. Scriptura etc. (Se probézã dreptul la Decime, apoi se continuã).

Septimo: Porro universis Privilegiis, Immunitatibus et Praerogativis a Divis quondam Hungariae etc. Transylvaniae Regibus et Principibus nobis pie concessis contraveniri cum summa nostra iactura dolenter experiri cogimur.

Si enim caeterarum in Trannia Religionum Privilegia observantur, et manentur, observari certo, et manenturi deberent etiam nostra, quae aequae clausa sunt, tam in corpore iuris Canonici, quam civilis. (Sē citēzā cāteva canōne și legi, și sē continuă.)

Octavo: Quavis decreto divi Imperatoris Leopoldi Puneto quarto omnes consuetudines, Leges et statuta, seu in communi, seu in particulari contra aequalitatem libertatis catholicae Religionis plene abolita, et sublata sint; attamen certae quaedam leges et Articuli ante Unionem contra nos satis praejudiciose emanatae et editi observantur, vigore quorum omnem penitus Iurisdictionem nostram Ecclesiasticam et fori spiritualis sublatam esse volunt.

Quod vero hosce contra nos factos ante Unionem Articulos, et Edicta attinet, ut eorum inconvenientia et veritati juris Divini, Canonici, imo et naturalis repugnantia magis appareat, aliquos eorum hic recensere necessarium fore duximus, et quidem (Urméză legile și edictele nedrepte, apoi continuă):

Nono: Cum summo Ecclesiarum nostrarum detrimento experiri debemus aliquibus in locis pia legata, et Testamentarias Dispositiones Ecclesiis, aut Parochis nostris Ecclesiasticis factas impugnari. (Sē probéză nedreptatea, apoi sē continuă:)

Decimo: Grave et illud est, quod filii nonnullorum non modo nostrorum laicorum, verum et sacerdotum a Scholis frequentandis arceantur. Siquidem certum sit in Transylvania non vigere mancipatum, seu subditos non esse rigorose servos, sed si qua ipsi subditela teneantur, oritur illa ratione fundorum, quos colunt, adeoque ipsorum libertas tota non residet in voluntate Dominorum terrestrium. Certe hoc summi saeculorum superiorum reges ac Imperatores optime agnoverunt, et quidem divus Leopoldus ad majus Scientiae, virtutis et consequenter Religionis Sacrae incrementum, pie desideravit, ut scholae publicae in Trannia variis in locis pro natione Vallaehica erigerentur; Carolus VI deinde utilitatem ab ista natione in bonum publicum, conservationem, et defensionem patriae promanantem benigne considerans, Scholas Balázsfalvae liberalissime fundavit, quas felicissime regnans Majestas Vra Sacra pro eo quo fertur in religionem Apostolico zelo, ac subditos pietate, nec non Eiusdem Mattis Vrae Sacrae Augustissimae Domus aeterna memoria Gloriosissimorum Praedecessorum suorum vestigiis inhaerens, idem opus munificentissime hodieum continuari curat. Quibus stantibus, an juste nostri nostrorumque hominum Filii a Scholis frequentandis arceri possint? quemadmodum itaque

nullum praegnaus se se offert motivum, ita e contrario facile intelligere est, similibus se opposcentes non aliam habere pro scopo intentionem, quam ut, et nos cum tempore ignorantiae tenebris involuti, inhabiles reddamur ad obeunda, ut debet, nostra munia spiritualia, populumque in fide catholica instruendum etc. et ut Populus ipse, qui sic non valens distinguere, quid iustum, rectumve sit, digne sibi impositum credat, coeque subire compellatur. Quae intentio non solum Reipublicae Bono contrariatur, ut pote cuius maxime interest viros habere scientia ac prudentia praestantes, sed S. Unioni quam maxime adversatur, cum per huius modi impedimenta non schismaticos ad unionem, sed Unitos ipsos ad Schisma redire necesse sit ex defectu sacerdotum, aliorumque saecularium eruditorum, qui Populo ipsi maxime rudi necessaria Fidei rudimenta explicare nequirent, cum omnium manifesto aeternae salutis discrimine, catholicae Religionis praedjudicio, ac perpetua Cleri de Schismate accusatione. Pariter

Undecimo: In locis, ubi etiam ducentae vel trecentae animae nostri Ritus reperiuntur, scholas et templa aedificare impedimur. Et quamquam aedificatio scholarum non tantopere impugnari videatur, quia vero, quod majus, extractio templorum per universam terram regiam, sive sedes saxonicales, aliaque nonnulla loca, etiam ubi 300 et ultra animae nostri ritus reperiuntur, non permittitur, siquidem per se hujus rei inconvenientia, et cultus divini praedjudicium appareat, multis eam probare distulimus, satis est dixisse: Regia est terra, et Regi regum, et domino dominantium, etiam non solum in quibusdam suburbiis, verum et Pagis locum denegat mundus, vanitatibus omnia plena sunt, et non est ei locus in diversorio (: imo nisi annualem Taxam dederint, in suburbio Cibinensi, imo nec in stabulo :), quid injuste conquestus es Domine Iesu Christe? quod non habeas, quo caput reclinares. Sed praedjudicare dicatur fors privilegiis saxonum cultus divinus, et erectio templorum, ad quod R. 1-mo: non praedjudicat magnificum in suburbio Coronensi Graeci-ritus schismaticorum templum, quanto magis nostrum Cibinii, cum et fundum ad id collatum habeamus, non praedjudicabit? pariter in aliis pagis mixtis templa aliarum religionum non praedjudicant, erogetur (?); sunt enim in multis possessionibus mixtis diversarum religionum Tempia; accedit quod cultum Divinum boni Christiani ampliare soleant, uti S. Stephanus Rex fecisse constat ex Tit. 11 Part 1. Decret. Trip. ubi ait: Hic adinstar Salomonis struxit Tempia, ditavit donis etc., non restringere. 2-do Ratio etiam dicitur, ut, qui onera publica

portant nimirum contributiones, vecturas, aliaque servitia tam publica Principis, quam privata, idest officialium, saltem pro templo, et parochia locum habeant; siquidem a S. Tridentina Synodo, ut superius diximus, quam aliis sacris conciliis, Episcopis serio innuatur, ut curam animarum districte habeant, et Parochias iuvitis etiam Rectoribus, et aliis quibuscunque erigi curent.

Duodecimo: Contingit ut in aliquibus locis uniti ad observationem Festorum cum latini ritus incolis adigerentur.

Ex quo unitis non leve scandalum sane oritur, Schismaticis vero spes ulterior ad S. Unionem redeundi plane adimitur. Deinde uniti hoc utuntur argumento: Si latini Ritus homines nos ad celebrationem suorum Festorum cogere admittuntur, cogent etiam sensim ad mutandum ritum ipsum; unde non nisi disturbia, dissensiones etc. in Populo. Accedit etiam, quod haec utriusque ritus festorum observatio inhabiles reddat nostrates ad sui ipsius, ac publicas etiam necessitates perferendas.

Decimo tertio: Quod proventus stolares ab antiquo parochis nostris dare soliti, iique respectu ministerii Ecclesiastici Ritus istius exigi, ad viles praestatiunculas reducti, limitati, et ferme absorpti sunt, Clerus et id graviter perfert. Certe si Latinis sacerdotibus pro quolibet sacrificio Missae solum lectae cruciferorum 30 minus stipendium praestatur, cur non etiam nobis, qui post tantum, diurnum nempe ac nocturnum officium Lythurgias semper cantatas dicere debemus, ista praestari non deberent? Idem cogitandum, caeteris paribus, de reliquo quoque divino nostri ritus officio, ideirco cum is, qui altari servit, de altari vivere debeat, congruum et justum est, ut quemadmodum aliarum Religionum Parochis dantur proventus stolares, dentur etiam nostris: iique secundum consuetudinem locorum ante limitationem habitam, donec per Episcopum, cuius muneris est de similibus determinare, aliter determinabitur.

Decimo quarto: Benignum suae Majestatis Decretum Caesareo-Regium ratione excindendorum, et assignandorum Parochis fundorum tam interiorum, quam exteriorum in Pagis, quod effectuatum non sit, Clerus sat graviter fert, in aliquibus locis assignabant quidem, sed etiam hic, ob potentiam et reclamationem Duorum terrestrium, valde exiguum, in aliis nullum ob disceptationem Populi ratione quantitatis assignandae, in aliis denique, etiamsi aliquem fundum dederint, illum receperunt iterum, et quidem cum fundis sacerdotum antea tentis, ac possessis, et sic fundi priores Ecclesiastici una cum fundis assignatis, et rehabitibus, sub onera publica pertracti sunt; ergo Clerus benigni illius Decreti effectuationem suspiranter anhelat.

Decimo quinto: Ratione (: Tit :) Patris Aron Vicarii generalis insistit Clerus verbo regio Majttis Vrae Sacrae in Clementissimo Decreto per (: Tit :) Episcopum Munkacsensem pro tunc Majttis Vrae Sacrae Commissarium Cibinii 15 Maji 1748 publicato. Caeterum

Existentia patris Theologi diversi Ritus penes Episcopum Fogarasiensem in modernis circumstantiis plus S. Unioni nocet, quam prodest: ejus rei testimonium sunt ipsi Theologi Patres.

Quae aggravia quanta sint. et quam graves post se trahant consequentias, quemadmodum absque ulteriori digressionem abunde compertum erit, ita iisdem omnibus ut remedium inveniamus, iuxta Sacr. Trid: Synod: de reform. sess. 25. Ca. 20. seriam hujusmodi jurium et immunitatum Ecclesiasticarum humillimam commendationem, ad Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis Vestrae Thronum supplices confugimus et ne contingat clerum Populumque nostrum ulterius orbatum Pastore affligi, Reformatis, Augustanis et Unitariis postponi; Iura Episcopalia in controversiam vocari, Dignitatem et Iurisdictionem Ecclesiasticam ordinariam contemni, de genu supplicamus, quatenus ad praescriptum St. Canonum Iuris Divini, dictamenque Iustitiae Distributivae, clementissime demandare dignaretur:

Primo: Ut Episcopus Klein Caesareo-Regia misericordiam ac Clementiam redeat, nec unius hominis error, sed tantarum animarum salus respiciatur: cum misericordia et iustitia custodiant Regem et clementiam corroboretur Thronus ejus, Prov. 20 v. 28.

Secundo: Ut Personae nostrae Ecclesiasticae, irrequisito episcopo, praesertim ad nudam suspicionem ne capiantur, ad Forum Saeculare citentur, damnificentur, mulcentur, in Familias et Bona eorum ne involetur, vero in Foro competenti iudice prosequantur, ad Decimas aliasque pensiones ne adigantur, pariter Ecclesiarum Bona ne profanentur etc. Sed et relictarum sacerdotum viduarum, donec in statu viduitatis permanserint, eadem ratio habeatur.

Tertio: Etiam Tempia seu Ecclesiae nostrae habeantur pro loco refugii seu asyli.

Quarto: Vetita Honoraria, taxae aliaeque Pensiones a Sacerdotibus unitis ne exigantur: insuper loco, beneficio, Parochia, terrarum possessione per saeculares ne amoveantur, alique in eorum locum ne surrogentur, verbo: praefati saeculares in rebus, et causis Episcopum concernentibus ne se immisceant, numerum personarum ecclesiasticarum ut pote tam Ritus, quam Ceremoniarum nostrarum ignari, pro libitu suo non definiant.

Quinto: Cum de portione Canonica Ecclesiis nostris provisum non fuerit, ut etiam parochis nostris assignetur, reliquae autem Terrae quas sacerdotes, sive successorio, sive emptio, sive hypothecario jure possident, habeantur pro Ecclesiasticis, et immunes prouti etiam haecenus.

Sexto: Admittantur iidem Ecclesiastici, etiam nostri, ad participationem Decimarum de terra regia, et aliunde a suis Parochianis obvientium: item de bonis Fiscalibus provenientium quartarum.

Septimo: Privilegiis in favorem nostrum olim a Regibus Hungariae et Principibus Transilvaniae collatis ne contraveniantur.

Octavo: Articuli, Edicta et alia statuta contra nos ante Unionem facti et emanata pro cassatis, revocatis et abolitis declarentur.

Nono: Testamentariae dispositiones, legata Ecclesiis et Personis nostris Ecclesiasticis facta rati habeantur.

Decimo: Ut filii Vallachorum a Scholis frequentandis non arceantur.

Undecimo: Ut Scholas et, ubi plures fuerimus, Tempora libere aedificemus, imo iuxta leges a (: Tit :) Dominis Patribus conditas, signanter approbatarum constitutionum Part. 1 Tit. 1 Art. 7. in locis mixtis, ubi plures sunt nostrates, quam aliarum religionum, majori parti, idest nostratibus, Templum, Parochia, et reliqua cedant, eo magis, ubi vix est aliquis Auditor alterius Religionis.

Duodecimo: Ut nemo imposterum unitos ad celebranda alia, praeter sua propria Festa adigere, *deglobare*, vel quoquo modo molestare audeat.

Decimo tertio: Ut stolares proventus clero unito ab antiquo praestari soliti, licet miseri, et respectu oneris ministerii Ecclesiastici in ritu Graeco sat exigui, ad meliorem usque dispositionem in statu, quo fuerunt, pro locorum consuetudine, restituantur.

Decimo quarto: Ut Clementissima Suae Majestatis Sacrae Resolutio super assignandis pro Clero unito fundis Ecclesiasticis internis et externis, iuxta piissimam Intentionem Caesareo-Regiam effectui mancipetur, Caeterum

Etiam Puncti Decimi quinti benigna consideratio habeatur. Ut itaque horum omnium Praemissorum tanquam ad Forum spirituale pertinentium in ordine ad sacrae Unionis conservationem, augmentationem et respective reductionem, cupitum consequi possimus finem, salutaria, utilia summeque necessaria essent media sequentia: Quae esto quidem temporalia esse

videantur, pro compositione et reductione tamen non modo hujus Gentis, sed aliorum quoque circumadjacentium Schimaticorum ad Gremium Sanctae Matris Ecclesiae invitatione ac acceptatione, ultima sunt media, juxta quae tam Clerus, quam Populus suam maximam tandem assequantur consolationem, sicque omnis inquietudinis, et defectionis ansa ac occasio e medio tolleretur. Et quidem.

Primo: Si etiam Natio nostra in principatu, prae caeteris numerosissima, pro quarta recepta Natione in Transylvania et Partibus eidem annexis Diplomaticae declararetur, essetque capax omnium Beneficiorum et officiorum ad instar aliarum receptarum Nationum.

Secundo: Si ipse Episcopus unitus resolveretur in Consiliarium Gubernialem cum voto et sessione, qui et Cleri, et Populi ipsius Protectorem a natura agere posset; Ex clero autem Graeci Ritus etiam inter Status admitterentur. Ita etiam

Tertio: Si Nobiles nostri ritus ad tabulam regiam praevia candidature, officiaque Comitatum, et Sedium, nec non Cameratica, militariaque promoverentur et applicarentur. Ignobilium vero filii ad contubernia opificum, aliasque artes liberales admitterentur.

Quarto: Si benemeriti Ignobiles etiam gratia regia nobilitarentur, sicque Bonis coemendis, ac pacifice possidendis, nec non aliis libertatibus Praerogativisque instar aliorum nobilium habiles redderentur.

Quinto: Si locus, seu Possessio Balásfalva, pro Episcopo Unito Residentia ex Benignissimi Principis Caroli VI. Collatione destinata, in liberam, Episcopalemque Civitatem eveberetur, juxta bullam erectionis Episcopatus istius et Dotationem Ecclesiae unitae Leopoldinam ab omni gratuita praerogativa, condescensione ac inquantisatione Militari eximeretur. Et certe:

Quod primum receptionem nempe Nationis nostrae respicit, sincere nihil ob stare videtur, si enim consideretur quoad numerum, ista coeteras omnes in hac Provincia receptas Nationes longe excellit; *si quoad antiquitatem in Dacia, est omnibus antiquior.* Si quoad onera publica, illa aliis omnibus nationibus receptis plura perfert; Aerarium regium quam maxime auget et tam in militaribus Expeditionibus, quam in coeteris pro Patriae defensione necessitatibus concurrat. Deinde nostrates etiam aequae pro huius Patriae defensione sanguinem fuderunt et actu quoque militiam Mjttis Vrae Sacrae in magno numero adaugent, licet id augustae Aulae non constet, ex eo, quod semper sub nomine aliorum serviant; et ideo nullam famam vel

honorem, multo minus Praemium aliquale referre valent. Iam si in oneribus supportandis, virtutibus, aliisque Patriae adminiculis exhibendis praefata natio nostra aequiparatur caeteris Nationibus receptis, aequiparari certo deberet etiam in favorabilibus, cum lex naturalis, et iustitia distributiva praecipiant, ut qui sentit onus sentiat etiam commodum.

Quod secundum attinet, suadent rationes tam religiosae, quam Politicae. Religiosae, quia si Clerus haberet Protectorem suae Nationis proprium, ad quem ductu ipso naturali liberius, ac facilius accederent, nec iudicaretur de clero, absque Clero, et siquid in praedictum S. Unionis aut Unitorum determinaretur (: cum modo promiscui sint :), esset, qui genuine informaret Augustam Aulam de omnibus, Clero, et populo hinc praedictantibus, et sic majus incrementum caperet per annos quattuor S. Unio, quam per elapsos 44 ob defectum eiusmodi Protectorum. Politicae, quia caeteris paribus, et Populus magis ad suos, quam ad alienos in suis necessitatibus, pro quacunque consolatione recurreret, sicque talia videndo, in S. Unione nostri magis firmarentur, alii autem ad eandem amplectendam invitarentur. Et hoc esset absque praedictio caeterarum Nationum, praecipue cum hi Guberniales consilarii constituerint etiam ex Arianis, qui, cum jam penitus exclusi sint, in eorum locum facile Majestas Vra Sacram Episcopum Fogarasiensem Unitum substituere posset. Id ipsum suadet ratio; nam Valachi uniti sunt catholici; si igitur catholici sunt, capaces sunt officiorum, et beneficiorum, quorum sunt capaces catholici: Ergo si Episcopus latini ritus non obstantibus Patronis et Protectoribus, tum nationis suae, tum religionis in Gubernio, ne aliquid in praedictum horum fiat, est Consiliarius, poterit et Episcopus Graeci Ritus, cum nullum habeat. Ob easdem rationes, conveniens, justum, et Rege Apostolico dignum est, ut ex clero unito inter Status admittantur. Porro

Quoad tertium: Quamvis integros districtus, uti Fogaras Kóvár, Hatzeg, et plus quam medietatem nonnullorum comitatum, Sediumque incolamus, nullum tamen, uti aliae Nationes ex gremio nostro officialem habere facultamur; verum imponuntur nobis officiales varii, qui, quia alterius sunt nationis, et aliqui Bona etiam alibi habent, miserias nostras tam Spirituales, quam Politicas aut parum aut penitus nihil curant. Hinc itaque aliquorum nrum ad duplicem decimam, et contributionem adactio, et onerum in Provincia a qualibet natione recusatorum in nostram, ut pote Protectore tam in excelso regio Gubernio, quam in Provincia carentem, derivatio, praesertim cum causa

versetur cum alterius Nationis (: cuius et iudex est :) Personis, a facie Tribunalis reversio! hinc in sedibus Saxonicalibus ab antiquo in nostratibus usuatarum Terrarum, Pratorum, montium, Sylvarum, Popinarum, item molendinorum, aliarumque locorum utilitatum ablatio! Hinc exercitii artium, plantationis vinearum, erectionis hortorum etc. in integris etiam Pagis Vallachicis interdictio! Hinc in clerum dispositio! in S. Unionem impedimentum etc. Ergo in Bonum, et utile tum S. Unionis, tum aerarii regii, tum etiam tranquillitatis publicae cederet, si nostri quoque nobiles, servata aequalitatis lance, ad similia officia applicarentur. Porro: Idem dicendum quoad quartum, caeteris paribus, praeterquam quod populus etiam per huiusmodi gratiosas collationes Regias quam maxime consolaretur. Pariter

Quoad quintum: Cum ex elementia divi Imperatoris Caroli VI. Fundatoris piissimi Balasfalvae Monasterium, Capitulum, consilia Episcopalia, scholae et alia id genus, quae cultum Divinum, populique Religionem, et conservationem, majorem Dei Gloriam concernunt, futura sint, ut haec commode exerceri possint fineque suo non destituantur; pro erectione Balasfalvae in liberam Episcopalem Civitatem Majtti Vrae Sacrae humillime supplicat Clerus. Demum

Ut Majestas Vestra Sacra-ma servitutis miserorum subditorum Vallachorum nimium onerosae, quam Dni Terrestres ab eis exigere solent, benignam reflexionem, ac Maternam, qua in suos subditos fertur, considerationem habere dignaretur.

Et haec sunt, quae pro nunc ad Augustissimum Thronum, Majestatis Vestrae Sacra-mae pro remedio et consolatione totius cleri, ac miserae Nationis Valachicae de genu humillime submittimus: ut et nos infimi sacratissimae Majestatis Vrae fideles subditi eandem cum caeteris in Transylvania nationibus elementiam experiri. Denique quietè pro incolumitate, longaeviditate, felici regimine, et augmento augustissimae Domus austriacae indefesse exorare valeamus. Majestatis Vestrae sacrae Humillimi, perpetuoque fideles subditi.

P. Sylvester Kalijani, P. Gregorius Majer, Georgius Pap Arch. Dobren. Cleri Graeci Ritus Transilvanici Deputati.

(Archiva statulni din Budapesta).

II.

La pag. 260.

Ad Cardinalem Mellini Viennae 25-ta Aprilis 1750 Resignationem Eppi Fogarasiensis Baronis Klein concernens.

Abunde cognitum est Reverendisimae Paternitati Vrae, quanta nos moderatione et Clementia in prosequendo negotio Resignationis Episcopi Fogarasiensis Baronis Klein continuo usae simus, et quod justae Nostrae Caesareo-Regiae (quam pervicax praesul promeruerat) indignationi ideo hucusque temperaverimus, ut hoc medio sacrae unionis tranquillitas in provincia diversarum Religionum dogmata recipiente pro incremento Orthodoxae religionis eo facilius ac maturius restituatur. Hac piissima de causa motae Clementiam rigori Iustitiae praeferentes, poenas pro ratione delicti Episcopum merito expectantes tantisper suspendere, viam et contra placidam, omnem scandali ansam praecaventem, inire maluimus, benignissime declarantes, prompta Pastoris resignatione, qua de periculo mali in futurum securae redderemur, Nos contentas fore, eidem hac lege pro sustentatione sua annuam 1200 fl. Rhen. pensionem de trimestri in trimestre per Ministrum nostrum Romae residentem anticipato numerandam ac eo, quo par est, modo cautam definientes. Ita ut sublatis praeterea pro desiderio Sanctitatis Suae omnibus illis difficultatibus, quae in condenda formula resignationis instrumenti se offerebant, jure merito nil aliud quam ipsum resignationis actum sponte ab Episcopo, uti promiserat, perfecte editum expectandum habuissemus.

At longe diversum ab expectatione Nostra prodidit eventum adjacens Exemplar epistolae Rdissimi Cardinalis Alexandri Albani et huic annexa eaque immoderata formula resignationis, quam Episcopus pro temerario suo genio noviter adstruere ausus est, perhibens: quod vir pervicax (non obstante, quod tam de forma, quam de conditionibus instrumento resignationis inserendis post aliquot annorum recursum, pro tenore Nostrae ad praefatum Cardinalem Alexandrum Albani 22 die Novembris anni ultimo elapsi datae Benignae Resolutionis plane tandem conventum fuisset) novas quaerendo cavillationes, tum Beatissimi Patris, cum nostra abuti patientia non vereatur: et quod magis est, ad dicendum sibi jus temere provocare ausit; quod, nisi ad avertendum scandalum et ob Reverentiam erga Sedem Pontificiam Clementer hucusque distulisset, poenas, quae concitatores et turbatores tranquillitatis publicae manent, testantibus actis Sedi Pontificiae medio Nuncii in aula nostra residentis olim communicatis, ipsi jam dudum decrevissemus.

Interim, dum haec Romae callide machinantur, Sacrae Unionis Statum in Transylvania de die in diem in pejus prolabi magno cum animi sensu cernimus, non obstante nostra ad reprimendum malum indefesse adhibita cura, deteriora, ni praecaveantur, in futurum eo magis timentes, quo periculosiores sequelas scandala à Clero edita aut admissa in plebe parturire soleant. Documento ex parte una sit Archi-Diaconus Balomirensis apostata; qui praesenti in provincia Episcopo familiarissimus, absentì vero ad excitandum in Clero Schisma instrumento fuit. Illic sacra unione relicta ad vicinam Valachiam clam transfuga Schisma ibidem palam profitetur, ac detestando hoc exemplo novas in plebe turbas excitavit; frustra contra nitente Vicario Apostolico Petro Aron, cujus existimatio et fides impiã ab Episcopo Romae concinnata, et a mox dicto Balomirensi Archi-Diacono publicata in Transylvania Excommunicatione apud rudem plebem mirum quantum diminuta est. Conquerentibus ex parte altera Sacerdotibus unioni etiam nunc adhaerentibus de periculo animarum vita defungentium, eo quod absente Episcopo, missis per aliquot annorum decursum sacris ordinationibus, numerus sacerdotum, qui sacra curent, deficiat, unde liquet, futurae Religiosae tranquillitatis reducendae spem in constituendo novo pro Dioecesi Fogarasiensi praesule, qui non Mercenarii, sed boni Pastoris officio fungatur, plurimum collocandam esse. Aegre profecto ferimus, Sacrae Unionis opus à Gloriosissimis Progenitoribus Nostris pie ac liberaliter conditum, a Nobis vero pari pietate, nec minori liberalitate curatum ob improbam unius viri pervicaciam in manifestum orthodoxae Religionis detrimentum cum summo ad interitum periculo a tanto jam tempore vehementer agitari.

Igitur finem ulteriori morae quo citius imponere statuentes Rdissimae Paternitati Vestrae, cujus zelus et laudabilissimi studii iterata documenta benigne recognoscimus, Clementer hisce committimus, ut praevis enarratas, et vix non cornuentem Sacrae Unionis in Trannia Statum concomitantes circumstantias Sanctitati Suae plane demonstret, Eandemque Nomine Nostro Caesareo-Regio vehementer sollicitet: quatenus renitentem Episcopum ad subscribendam resignationis formulam ad mentem Suae Sanctitatis a Nobis elementer ratihabitae Autoritate, qua pollet, Apostolica efficaciter tandem adstringat, quo facto nulla in solutione promissae pensionis difficultas restabit, cujus enumerationi, conditione non impleta, nequaquam consentire possumus, cum alimento corporali neutiquam dignus sit, ob cujus pertinaciam tot mortalium animae pabulo spirituali destituuntur.

His itaque positis Nullae dubitamus, quin Beatissimus Pater pro rerum, quam possidet, perspicacitate et zelo Suo in bonum Religionis ferventi justae ac piaie intentioni Nostrae eo facilius accessurus sit, quo magis aliud nil desideremus, quam quod interrupti Sacrae Unionis nexus redintegratio, augmentum et incrementum orthodoxae Religionis, nec non ipsa Summi Pontificis Autoritas, quo citius eo melius exequendum suadet, secu senim ab onere de eversa in Trannia unione coram Deo respondendi liberae, asserendae in Provincia tranquillitati publicae solummodo intentas in posterum nos esse oportebit. Attamen una nobis perspecta Rdissimae Paternitatis vestrae in tractandis Negotiis singulari dexteritate eximio ejusdem in nos studio confisae opus hocce consueto zelo suo ad vota brevi consummatum iri non ambigimus. (Archiva statuluī din Viena, Rom. Corresp. fasc. 205).

III.

La pag. 261.

Illmo ed Eccmo Sigre. Dopo scritto a V. E-za lungamente sopra l'affare del vescovo di Fogaratz sotto il dì 23 Settembre scorso, mi è riuscito di condurre il medesimo ad accettare lo stesso da V. E-za mandato qua, perchè facesse la rinunzia della sua chiesa con le clausole espressivi. Per fare adunque questa rinunzia, dimessa ogni altra pretensione, si contenta dei mille e ducento fiorini annui da S. M. accordati fino dal Maggio 1749 e da quel tempo spera che S. M. gli sia per accordare ancora il pagamento di questa sua congrua. Dimette altresì la pretensione della cedola bancaria: essendo contento di avere in mano una Cesarea spiegazione della elemente condiscendenza di S. M., conforme si accenna nella minuta di costà inviata, e che il vescovo sottoscriverà.

Sarebbe sufficiente per una tale spiegazione, che V. E-za scrivesse a me, che a nome di S. M. ne assicurassi il vescovo: ma in forma (quando S. M. e V. E-za approvino la conclusione del negozio) da potersi consegnare al medesimo vescovo la lettera di V. E. per sua sicurezza.

La domanda, che sopra detta congrua non si ricevano sequestri per i debiti contratti sino al giorno della consegna, non dovrebbe costà fare ostacolo alla accettazione della intera conclusione dell'affare: poichè oltre l'essere ciò de jure, trattandosi

di congrua; quando la M. S. usa la clemenza di fare il pagamento per mezzo de'suoi ministri, questi non sono, per decoro della M. S., in grado di ammettere sequestri per altro mezzo, che quello degli ordini medesimi della S. M. — Perciò qualora anche di questo V. E. rimanesse persuasa, sarebbe necessario esprimerlo nella lettera stessa, che si degnerà di scrivermi, da consegnarsi al vescovo.

Fino à qui mi è riuscito di condurre il vescovo, e farlo mettere in carta con un biglietto da lui sottoscritto, che originalmente acchiudo a V. E. segnato lettera A. acciocchè, se poi egli si mutasse, vi sia in mano un documento contro di lui; giacchè in sei anni, e con tante diligenze non è mai sortito di fargli accordare ciocchè ora ammette. Attenderò per tanto gli ordini di S. M. sù questo particolare per eseguirli nella maniera, che verranno prescritta; e resto baciando a V. E. di vero cuore le mani. Di V. Ee-za. Roma 10 Ottobre 1750. (manu propria)
„ser-re vero M. Card. Mellini.“

A.

Emo P-rone. Nell'atto, che io mi do l'honore di rassegnare all'E-za Vra i miei umilissimi rispetti, le acchiudo l'annesso foglio di minuta della dimissione, che devo fare della mia chiesa di Fogaratz, ch'è la medesima mandata in Roma dalla corte Imperiale; e siccome io sono prontissimo a sottoscrivere l'annessa minuta, così supplico ossequiosamente V. E. di voler portare alla Mtà della Imperadrice Regina le mie riverentissime suppliche, affinchè abbia la clemenza di ordinare che quell'assegnamento, che alla Mtà Sua è piaciuto di farmi per mia annua congrua in sequela di detta dimissione, mi debba principiare a correre dal giorno 14 Maggio 1749, nel qual tempo fu da S. M. destinato il primo pagamento: sperando altresì che la M. S. vorrà aggiungere un nuovo atto della sua grande clemenza con farmi tenere un documento uniforme all'annessa minuta per la sicurezza della continuazione successiva del pagamento dell'assegnamento accordatomi; il quale desidero che non sia soggetto ad alcun sequestro per qualunque debito, che in Roma o in Germania avessi contratto prima dello stabilimento della sopraccennata congrua, parendo a me che ciò sia ragionevole; e per fine umilissimamente m'inchino. Di Vra Emza. Casa S Otre 1750. (manu propria) „Umo devmo oblgmo servo B. Klein vescovo di Fogaratz.“

IV.

La pag. 262.

Maria Theresia ad Card. Mellini. Viennae, 31 Octob. 1750.

„Cum ex relatione demisse nobis facta benigne intellexerimus Episcopum Baronem Klein ad abdicandum se Episcopatu, quem pro tempore possidet. Fogarasiensi deliberata eaque constanti mente ferri, nec non delatam nobis renunciationis formulam ad intentionem nostram conditam esse perspexerimus, pio ejus desiderio benigne accedentes, efflagitatum demississime resignationem hisce non tantum acceptamus, verum etiam adumbratam de ea praefatam formulam, cujus exemplar hic loci annectimus, eo, quo nobis proposita est, tenore per omnia Clementissime approbamus, ratihabemus, et confirmamus. Nil proinde superest, quam ut res coepta quo citius ad finem perducat, quare Revdissimae Paternitatis Vestrae apprime nobis cognitae solertiae efficiendum concredimus, ut saepe memorata Episcopatus renunciatio in debita forma, ordine et modo consueto ab Episcopo Barone Klein peragatur, Instrumentum desuper condendum in omnibus et per omnia ad tenorem superius adjectae formulae concipiatur, et adhibitis omnibus tum quoad formam, cum quoad substantiam necessariis fors ac congruis requisitis a dicto Episcopo subscribatur, ac ita munus Revdissimae Paternitati vestrae ad manus tradat.

Quo peracto superabundantis benignitatis Nrae novum documentum daturae potestatem Reverendissimae Paternitati vrae hisce damus, saepe fatum Episcopum Baronem Klein Nomine nostro Caesareo-Regio certum reddendi, quod non tantum terminum, a quo annua mille ducentorum Rhenensium florenorum pensio, quoad vixerit, a nobis definita eidem elargienda veniet, ad 14-tam diem mensis Maii anni ultimo praeteriti 1749-ni benignissime anticipaverimus, sed et clementissime cautum velimus, ne haec pensio ulli sequestro aut oneri propter debita ab ipso Episcopo vel Romae aut alibi ante mox dictum terminum fors contracta subjiciatur, at illam enumeratis per nostrum Romae residentem Ministrum de trimestri in trimestre trecentis florenis Rhenensibus absque defectu percipere eidem integrum sit.

Mittimus hunc in finem annexis literis Cambii testantibus ad Reverendissimam Paternitatem vram 750 fl-os, qui adnumerati illis sexcentis florenis Rhenensibus jam olim eundem in finem ibidem depositis, integram efficiunt Summam, quae a Die 14-ta mensis Maii anni ultimo praeteriti 1749-ni usque ad finem

mensis Decembris anni currentis in rationem pensionis a nobis definitae Episcopo competit, quam porro, praestitâ secundum superius praemissa ab Episcopo resignatione, ac tradito Reverendissimae Paternitati vrae legitimo renunciationis actu, eidem Episcopo Innocentio Baroni Klein erga Apocham perceptam solutionem testantem extradere nil obstabit, prout et de accurata in futurum ratione hujus pensionis pecuniarum enumeratione eas, qua par est, fecimus dispositiones.

His itaque positis non possumus non laudare dextrum Rvdssimae Paternitatis vrae zelum, quo pro servitio nostro laudabiliter fervet, hunc benignissime recognoscentes, et in substrati Negotii complementum Episcopalis resignationis actum, quo citius fieri possit, exspectantes gratia nostra Caesareo-Regia Reverendissimae Paternitati vrae apprime addictae ac propensae manemus.

V.

La pag. 263.

Ad Cardinalem Mellini Vienaë 14-ta Aprilis 1751 de assignato hisce Eppo Fogarasiensi Baroni de Klein trium mensium termino, intra quem is aut resignare aut posthaec experiri mala debeat, quae eundem manent.

Permolestum Nobis fuit, ex literis, quas 19-na Decembris elapsi anni Rev-ma Paternitas Vestra ad aulae Nostrae et Status Cancellarium Comitem ab Ulfeld scripsit intelligere, Fogarasiensem Episcopum denuo ab edita scriptotenus declaratione, ac proinde à data fide recedere, et ab eo ejusmodi conditiones exigi velle, quarum partium ne mentio quidem facta fuerat prius. Per tot subterfugia, tergiversationes et contrarietates patientiam demum Nostram lassari mirum non est. Plus nimium benignas Nos homini tam indigno hucusque praebuimus, *et plus nimium eiusdem pervicaciae Romana aula hactenus indulsit*, non absque gravissimo unionis et religionis in Transylvania damno, cum certo certius sit, omnia quae in utramque per aliquot retro annos redundarunt mala, ab illo tamquam eorundem authore ac promotore, motuumque in ista Provincia concitato non sine maximo illorum, qui circa fidem dissident, scandalo promanasse. Unde colligere in proclivi est, quid hi ipsi de protectione, quam is nihilominus Romae invenit, sentiant. Nos quae partium Nostrarum erunt indefesso zelo, attentaque cura

plusquam abunde hucusque adimplevimus, diuturniore patientia autem deesse nec juribus Nostris nec dignitati ullatenus possumus, contra subditum refractarium, et multorum criminum reum concessa Nobis a Deo potestate, quousque illa sese extendit, summo cum rigore processurae, nisi intra trimestre temporis spatium, a die receptionis praesentis Rescripti Nostri computandum, resignationis opus penitus fuerit terminatum. Quapropter post lapsum hujus termini, nisi adimpleta prius fuerit modo memorata conditio, ab onere oblatae annuae pensionis Nos liberar omnino censebimus, nunquam in illam posthaec consensurae.

Quo tamen tanto minus pervicax homo iste conquiritur, quidquam sibi denegatum fuisse, quod speciem aequitatis prae se fert, in extraditionem tum supellectilis, tum nominum activorum, si quae illi in Transylvania restant, tum census quoque cathedralitici, si quis illi ab ijs, qui in Transylvania rem gesserunt (?), etiam nunc debeatur, sub sequentibus conditionibus consentimus: ut primo specificationem propria manu subscriptam supellectilis, activorum nominum, et residui census cathedralitici edat, secundo ut in Transylvania mandatarium constituat, sufficiente facultate munitum, qui ista omnia colligat, ac tertio demum ut contracta in ipsa Provincia debita primo loco ex collecta haec massa persolvantur.

Nihil quidquam, ultra ea, quae modo memoravimus, eidem indulgere constituimus, conscientiam omnium eorum, qui quocumque demum modo pertinaciae illius velificantur, onerantes si quid inde porro unio aut religio in Transylvania detrimenti patiatur. Curae proinde Rev-mae Paternitatis Vestrae erit, *ut haec ultima et seria voluntas Nostra Fogarasiensi Episcopo quantocjus significetur*. Et quod superest etc. (Archiva statului din Viena. Rom Weisungen und Noten Fasc. 210).

VI.

La pag. 264.

Ego infrascriptus Innocentius Baro Klein Episcopus Fogarasiensis praesenti chyrographo mea manu signato et subscripto, valituro in omni Indicio, et extra, uti esset publicum, ac juratum Instrumentum, in ampliori, validiori, ac efficaciori forma elaboratum et redactum, omnique meliori modo etc. sponte etc. attentis causis et precibus humiliter SSmo Dno Nro Benedicto

Divinâ providentiâ Papae XIV. super infrascripta omnia porrectis in ejusdem SSmi Dni Nri Papae manibus Ecclesiam meam Fogarasiensem, cui ab annis 18 circiter, ex concessione et Authoritate Apostolica praesum, libere resigno, renuntio et dimitto, ac omni, et cuiuscumque Iuri, et actioni mihi in dicta Ecclesia competenti et per me praetendo in ejusdem SSmi Dni Nri Papae manibus sponte et libere cedo: Reservatâ tamen ad mei favorem pro mea congrua sustentatione, quoad vixero, et non alias, aliter, nec alio modo etc. etiam sub obligatione camerali, et in forma amplissima, et exempta, super omnibus et singulis fructibus, redditibus, proventibus, juribus, obventionibus, et emolumentis, certis, et incertis dictae Ecclesiae Fogarasiensis, et libera annua pensione 1200 florenorum Rhen. summam scutorum 600 monetae Romanae circiter constituentium: quae quidem pensio 1200 praefatorum florenorum, libera absque diminutione ulla, immunis, et exempta ab omni tam ordinario, quam extraordinario, opinato et inopinato, etiam hic non expresso, licet requireret necessariam, et peculiarem mentionem, onere, seu sequestro, ac gravamine quomodolibet jam imposito ac imposterum quacumque de Causa etiam privilegiata, et privilegiatissima, quacumque etiam suprema Authoritate imponendo, duobus terminis anticipatè persolvi debeat, nempe primus Terminus in Festo Nativitatis S. Ioannis Baptistae, secundus vero in Festo S. Ioannis Apostoli et Evangelistae, hic Romae vel alibi libere de Termino in Terminum, singulis annis, ut supra solvatur, Humiliter denuo supplicans Eidem SSmo Dno Nro, quatenus resignationem, Dimissionem, cessionem, ac pensionem huiusmodi ut supra, admittere, concedere, et reservare, ac assignare de benignitate Apostolica dignaretur, et sic medio Iuramento, tacta Cruce pectorali more Episcoporum praemissa omnia confirmando juravi, meoque caractere praesens hoc Documentum subscripsi Romae die 7 Maii, Anno millesimo septingentesimo quinquagesimo primo: Pontificatus autem Ejusdem SSmi D. N. PP. Anno XI. Ioannes I. L. B. Klein Eppus Fogarasiensis. (Archiva Episcopiei latine din A. Iulia.)

VII.

La pag. 264.

Dilectis in Christo Ecclesiae Fogarasiensis Transylvaniae Dioecesanis Salutem. Cum mihi apprime constet Episcopum ad munus pastorale a Deo sibi concreditum secundum Apostolicae

Doctrinae praescripta rite obeundum teneri, ut diu, noctuque omni cura, opera et sollicitudine in id incumbat, quatenus christianas sibi concreditas oves in via aeternae salutis vera, catholica, eaque sola salvifica doctrina, tum verbo, cum exemplo, Divina favente gratia, instituat, pascat, ducat, firmet, atque conservet; ad hanc autem spartam debite peragendam, firmam valetudinem, et adaequatas corporis vires requiri, ne quis vineam Dei colens ob inbecillitatem corporis ita succumbat, ut cum concreditarum sibi animarum jactura in laborando deficiat:

Quamobrem gravi Episcopalis muneris obligatione perpensa et collata cum hac aegrae valetudinis meae constitutione, reperi quod oneri Episcopali, quo deceret, diutius ferendo eo minus par sim, quo magis continuus, et ideo indefessus exigatur labor ad regendam Dioecesim Fogarasiensem non tantum vastissimam, sed plebe diversas Religiones sectante, ut plurimum mixtam: Qua de causa prius humillime postulavi Sacratissimae potentissimaeque Caesareae Regiae Majestatis Dominae meae clementissimum Consensum, *quatenus in tranquillitatem conscientiae meae et in salutem concreditorum mihi Diaecesanorum Episcopatum Fogarasiensem abdicare possem.* Obteno hocce Caesareo Regio consensu benignissimo, et Sanctissimi Patris Nostri Benedicti XIV summi Pontificis felicissime regnantis facultate, quam ijs de praedictis causis petii, resignandi Episcopatum Fogarasiensem: Ego die septima Maji Anno 1751 dictam Ecclesiam meam Fogarasiensem cui praefui per annos circiter 18 ex concessione et autoritate Apostolica sponte et libere resignavi, renuntiavi et dimisi, ac omni et cuicumque Iuri, actioni mihi in dicta Ecclesia competenti et per me praetensae in ejusdem Sanctissimi Domini Nostri Papae Benedicti XIV manibus cessi, ut patet ex chirographo sub ante dicta Die manu mea signato et subscripto. Quare omnes vos et singulos Episcopatus Fogarasiensis olim Diaecsanos meos Dilectos in Christo tum Ecclesiasticos, cum saeculares per hasce meas literas serio et conscientiose commonitos velim, et in Domino hortari, ut Episcopo, qui pro ritu et consuetudine Sanctae Ecclesiae loco mei imposterum denominatus, confirmatus et creatus fuerit, non tantum debita observantia, et obedientia subjecti sitis, sed et eidem in Vineam Domini laboranti omni studio et zelo adsistatis. Interim vero et donec is denominatus, confirmatus et constitutus fuerit, Vicarium pro tempore Generalem, qua obediente Ecclesiae Filii indubie respiciatis; Sanctam cum Ecclesia Romana Catholica unionem (quae sola viam ad aeternam salutem consequendam pandit :) inviolabiter colatis et observetis; fidelitati erga

Sacratissimam Caesareo-Regiam Majestatem illibate et indefesse incumbatis; paci et concordiae mutuo in charitate Christiana servandae apprime studeatis, Verbo omnia ea, quae Decalogi et S. Evangelii praecepta, sanctique Canones observanda praescribunt, studiosissime assequi et adimplere conamini. Quibus observatis et assecutis Divinam Benedictionem simul et gratiam Caesareo Regiam efficaciter experiemini. Datum Roma, ex Hospitio nostro die 5-a Augusti Anni 1751. Affectionatissimus in Christo Pater. Ioannes In. L. B. Klein Episcopus olim Fogarasiensis m. p. (Archiva statulū din Budapesta.)

VIII.

La pag. 264.

Maria Theresia etc. Illustres, Reverende etc. Posteaquam Reverendus, ac Magnificus Ioannes Innocentius Lib. Baro Klein de Szád, Consiliarinus Noster, et Valachorum, Graecorum, Rascianorum ac Ruthenorum Graeci ritus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae in Haereditario illo Principatu Nostro, Partibusque ei incorporatis Unitorum antehac Episcopus Fogarasiensis, munus hoc episcopale, ab valetudinarium suum statum, aliasque soticas rationes sponte resignavit, ac id ipsum non modo per authenticum Instrumentum publicum, in authographo hic annexum confessus est, et confirmavit, verum etiam peculiaribus suis exaratis Literis, quas in originalibus pariter vobis acludimus, universos, et singulos Graeci Ritus, ut praemissum est, Unitos Dioecesanos suos, ab omni Iurisdictione sua liberos et absolutos declaravit, et pronuntiavit; Nos pro Apostolico Nostro in eandem Sacram Unionem zelo, ac Materno in Clerum, et Populum Graeci Ritus Unitorum affectu, ne diutius legitimo orbatu Praesule, seu in spiritualibus, seu temporalibus quopiam afficiantur detrimento, clementissime apud Nos constituimus, de idoneo iisdem Episcopo providere, eumque in finem ipsis benigne indulgere, ut repetitus Graeci Ritus Unitorum Clerus, in Possessionem Balásfalva, Sedem videlicet, et Residentiam Episcopalem, ad diem a vobis quantocius fieri poterit, praefigendum confluat, ibidemque in Egregiorum Davidis Mariaffi de Maxa Comitatus Nostri Colosiensis Comitum supremi, ac Petri Dobra de Zalathua, Tabulae Nostrae in eodem Principatu Regiae Assessoris, Fidelium Nobis Dilectorum, veluti ad confluxum illum Synodalem specialiter Deputatorum Commissariorum Nostrorum Regiorum praesentia,

solemnitate, et ritu apud eundem hactenus rite observato, seposito partium studio, liberisque suffragiis, ad acephalum hunc Episcopatum tria apta, idonea ac tanto muneri paria subjecta candident, et pro clementissima Nostra electione, medio Vestri et adjecta demissa informatione, ac opinione Vestra humillime proponant, ac submittant.

Vobis proinde benigne committimus, quatenus praemissa intentione, ac voluntate Nostra intellecta, annexorumque Resignationis, et Adhortatorii ad Clerum, et Populum Graeci Ritus unitum à praefato Barone Klein dati, Instrumentorum tenore perspecto, praespecificatos a Nobis nominatos Commissarios Nostros Regios, non secus Vicarium Graeci Ritus unitorum Generalem, cum uno alterove ex Archi-Diaconis, ejusdemque Cleri Notario, in Vestri praesentiam confestim evocetis, iisque in consessum Vestrum accersitis, benignae, qua in ipsos ferimur propensionis nostrae teneritudinem praevie declarantes, antelatum Resignationis Instrumentum, clare, et distincte coram iis perlegi faciatis, Literas vero Clero et Populo saepe fati ritus unitis sonantes, in consessu illo vestro aequè lectas, dicto Vicario Generali, ab ipso in Valachicum idioma transferendas consignetis: Translatione porro hac facta, Regiis Commissariis Nostris communicata, et ab his approbata, intimabitis Eidem Vicario Generali, ut Convocatorias Cleri Graeci Ritus Uniti praefatae Dioecesis Fogarasiensis ad Synodum praevio fine celebrari à Nobis indultam, stylo, ac solemnitate hactenus observatis illico expediat, praevie nihilominus Vobis pro revisione exhibendas. Volumus autem, et jubemus benigne iisdem Convocatoriis repetitarum à Barone Klein datarum Literarum Adhortatoriarum praemisso modo translatum Exemplar annecti simulque Convocatoriis illis per expressum inseri, Resignationis saepe fatae Instrumentum originale, et authenticum in futura Synodo productum, lectum et publicatum iri, quo omnibus palam constet, Resignationem illam sponte, et motu proprio factam esse.

Proventuum porro Cathedraeorum, quos sibi idem Episcopus Baro Klein adhuc deberi asserit, per Vicarium Generalem colligendorum intuitu, eas faciatis dispositiones, ut Plenipotentiaro ejus (cui sonantem eatenus Epistolam hic adjacentem tradi volumus) Causarum Nostrarum ibidem Fiscalium Director, necessitate ita exigente, congruam eo in passu assistentiam praebat.

Quod autem res dicti Episcopi mobiles, et Domesticam attinet supellectilem; de iis Gabernator Noster Regius, medio personarum fide dignarum fieri curabit Inventarium, et quae ex iis Episcopi propriae esse dignoscantur, ejus Plenipotentiaro,

passivis praevis si quae extarent, crebro nominati Episcopi de-
bitis exinde solutis, consignari; quae vero ad Episcopatum per-
tinerent (nonnulla enim ab Antecessoribus Episcopis eo fine
legata fuisse perhibentur) ea per Vicarium Generalem et Cleri
uniti Notarium specificentur et reponantur, nominando a Nobis
Episcopo consignanda.

De praemissis denique omnibus et singulis, speciatim vero
circa peragendam modalitate praescripta, et a Vobis submittendam,
pro Episcopatu hoc candidaturem, genuinam Nobis, et solidam
submittetis Informationem, ac opinionem. Quibus caeterum etc.
Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, die 30-ma Mensis
Augusti Anno Domini 1751. Regnorum Nostrorum 11-mo.

Maria Theresia.

C. Ladislaus Gynlaffi L. B. de Rátot.

Ad mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proprium
Iosephus Kozma.

(Archiva Episcopiei latine din A-Iulia).

IX.

La pag. 265.

Maria Theresia etc. Spectabilis, ac Magnifice Comes Fidelis
Noster sincere Nobis dilecte! Quae sit circa Episcopatum Graeci
Ritus in haereditario illo Nostro Principatu Sacrae Romano-
Catholicae Ecclesiae Unitorum Fogarasiensem benigna intentio,
ac Voluntas Nostra, ex Rescripto Nostro ad Te, Fidelesque
Nostros Consiliarios in eodem Principatu intimos Romano-Catho-
licos sub hodierno expedito ubertim percipies, ad quod capropter
Te remittimus. Quia vero ad praefatam Sedem Episcopalem,
facta per Episcopum Baronem Klein solemnem ejus renuntiationem,
jam vacantem, modernum Episcopum Graeci aequae ritus unitum
Munkácsiensis, Michaëlem Manuelem Olsavszky virum prae-
claris animi dotibus, nec vulgari doctrinâ, eximia item pietate,
et sacrae Unionis zelo praeditum, Nobisque in persona notum
transferre intendimus, hanc tamen ut ut Clero, Populoque in
Principatu eodem Graeci Ritus unito, ipsique sacrae Unioni
salutarem, ne videlicet Populus ad suspitionem nimium pronus,
benigno Nostro in ipsum affectu, et constanti eundem in ritu
suo conservandi studio ausam dubitandi habeat, intentionem
Nostram proplari consultum haud esse arbitramur; Hinc fidei

tuæ in Nos testatæ, ac dexteritati confisæ, præscriptam intentionem Nostram tibi in particulari benigne significamus, unaque Commissariis Nostris Regiis ad præfati Cleri Synodum à Nobis Clementer nominatis præscriptam Instructionem accludimus eo fine, quatenus hæc eisdem Nomine Nostro seorsim tradita, cum ipsis desuper conferre, ac operâ et studiis unitis eo conñiti noveris, quo voluntati Nostræ citra ullius contristationem, viâ et modalitate suavi fiat satis.

Curabis præterea, ut peracta ad Episcopatum illum candidature, originale Resignationis ab Episcopo Barone Klein factæ Instrumentum, penes tuam, præfatorumque Consiliariorum Nostrorum Gubernialium eatenus submittendam informationem, ac opinionem, Nobis remittatur, authentico ejus exemplo in Cleri uniti Tabulario relicto; è converso elementer indulgemus, ut Literæ ab antelato Episcopo Barone Klein ad sæpius fatum Clerum et Populum Valachicum exaratae in anthographo dicto Clero asservandæ consignentur, fide dignâ illius copiâ Nobis submissâ. Caeterum Gratiam Nostram Caesaream et Regio-Principalem Tibi benigne confirmamus. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae die 30-ma M. Augusti, Anno Domini 1751. Regnorum vero nostrorum 11-mo.

Maria Theresia.

C. Ladislaus Gynulaffi L. B. de Rátot. Ad mandatum Suae Cesareae Regiaeque Maiestatis proprium, Iosephus Kozma.

Instructio

Commissariis Regiis ad indicendam Cleri Graeci Ritus Unitorum Synodum nominatis.

1. Receptis cum Resignationis Instrumento, tum Literis ab Episcopo Barone Klein ad Clerum et Populum Dioecesanum exaratis, termino præfixo ad locum celebrandæ Synodi se conferant, ibidemque congregato Clero, Maternum Nostrum erga ipsum, Populumque Valachicum affectum, peculiaremque Sacrae Unionis conservandæ et roborandæ sollicitudinem pluribus declarabunt, Testari idipsum speciatim dum

2. Synodum hæc in commune omnium et singulorum bonum, ac salutem destinatam, indici ac celebrari indulsimus eisque notificari benigne voluimus, Baronem Joannem Innocentium Klein Episcopum antehac Graeci ritus in eodem Principatu Unitorum Fogarasiensem et Praesulem ipsorum, Pastoralis huic muneri (velut ex Circularibus ad ipsos per Generalem Vicarium

datis jam praevidelicet intellexissent:) afflictæ valetudinis suæ intuitu spontè, ac solemniter renuntiassent, et hanc seriâ voluntatem suam, publico Instrumento (: quod Commissarii Nostri Regii palam exhibebunt, et ad omnium, ac singulorum intelligentiam clarè, et distincte legent, et interpretabuntur :) confirmasse. Ne proinde

3. Idem Clerus, et Populus spirituali diutius Pastore destitutus maneat, neve Sacra Unio, cui stabiliendæ et propagandæ Nos, Augustissimique Nostri Prædecessores tot ac tantas sollicitudines, sumptusque impendimus, detrimento quopiam afficiatur, facultatem ipsis clementissime impertimur: ut in hæc sua congregatione ad Episcopatum illum prævio modo vacantem, tria Ritus sui, apta, idonea, et exemplari vitâ, atque doctrinâ prædita subjecta, quæ nimirum eundem Clerum, et Populum salubriter instruere, dirigere, sacram Unionem efficaciter promovere, Unitorum Privilegia, prærogativas, ac alia quævis negotia cum in Provinciâ, tum hic in Aulâ Nostra competenter procurare, et tueri norint, sepositis quibusvis partium studiis, candidare et Nobis pro clementissima electione Nostra proponere possint. Quia vero

4. In gremio dicti Cleri vix aliquis reperibilis foret, qui præmissis ad debite, et cum decore gerendum munus Episcopale necessariis qualitatibus polleret; hinc iidem Commissarii juxta benignam Nostram intentionem, animos suffragantium placide, caute tamen, ac seorsive eo flectere satagant, ut modernus Episcopus Munkæsiensis Michaël Manuel Olsávszky, Nobis etiam de persona notus, sed et Clero, ac Populo in Transylvania Vaichico hinc vicibus ex commissione Nostra Caesareo-Regia apud eundem cum laude versatus, non ignotus, ideoque procul dubio gratus, sed et caeteroquin præclaris animi dotibus præditus, in ternarium candidandorum veniat numerum. Curabunt ad hæc

5. Ne Synodus hæc ultra triduum protrahatur. Sub eo autem temporis spatio, postquam candidatio peracta fuerit, etiam gravamina ejusdem Cleri, si quæ in communi (:privata enim assumi non oportebit:) haberet, ut exinde quoque solatium quodpiam capiant, Commissarii Regii audiant, scriptotenus Consiliariis Catholicis deinde exhibituri, abinde, si rei qualitas, et momenta exigent, Nobis submittenda.

6. Candidationem porro peractam, et ab iis, quorum de usu et consuetudine ejusdem Cleri interest, subscriptam Regii Commissarii ad se recipiant, Catholicis Consiliariis una cum

originali Resignationis Instrumento, ut et authentica Episcopi Klein ad Clerum et populum Unitorum datarum Literarum copia. harum authographo in Archivum Cleri reposito, repraesentaturi, ab his vero Majestati Nostrae pariformiter submittentiam. Adhortantes postremo saepe memoratum Clerum, ejusque medio Populum Valachicum, ut Sacram quam susceperunt Unionem constanter colant. Sacris Canonibus se conforment. quiete et pacifice inter se, ut et cum aliis vivant, fideles denique Nobis subditos, et Magistratum cum Ecclesiasticorum, tum saecularium observatores se exhibeant. uberiores et majores Caesareo-Regiae Nostrae Benignitatis et Clementiae fructus eo facto experturi. (Archiva Episcopiei lat. din A. Iulia).

X.

La pag. 133.

Publicam aci conscripțiunea episcopului Klein de la 1733 așa pe cum se află în archiva metropolitană din Blaș. Acesta se deosebesc de conscripțiunea publicată de domnul Nic. Togan în „Transilvania“ din Sibiu Nrii IX—X din 1898, pentru că:

- a) are date și despre casele parohiale, bisericile, și pământurile bisericesci, cari se află în diecesa Făgărașului la a. 1733, cea ce în conscripțiunea din foia „Transilvania“ nu se găsește;
- b) Unele localități și unii preoți au numire deosebită de cea din conscripțiunea din „Transilvania“.
- c) Seria protopopiatelor și a comunelor încă nu este intru toate aceași în ambele conscripțiuni;
- d) În puține cazuri numărul locuitorilor nu este identic, și alte mici și neînsemnate deosebiri se pot observa de cel ce va asemăna ambele conscripțiuni.

Pentru mai ușură înțelegere a conscripțiunii, observăm următoarele:

1) În conscripțiunea acesta nu găsim comunele din țera Bârsei și din suburbiul Brașovului, pentru că acestea la 1733 nu erau supuse jurisdicțiunii episcopului unit, ci a episcopului din Rimnic în „Valachia austriacă“, adică în acea parte a Munteniei, care pe scurt timp a fost supusă dominațiunii austriace. Că intențiunea episcopului Klein a fost, să conscrie numai localitățile supuse jurisdicțiunii sale, se poate deduce din împrejurarea, că pe 56 pagini din conscripțiunea manuscrisă localitatea primă de la începutul paginii este calificată nu numai după na-

ționalitate, adecă „*Locus Valachicus, pure valachicus, mixtus*“, ei și după confesiunea unită: „*locus unitus*“, cea ce n'ar ave sens, dacă episcopul nu ar fi indicat prin acesta, că confesiunea unită este de a se înțelege și pentru comunele următoare.

2) *Locus Valachicus saū Val.* = localitate românescă; *locus pure Val.* = localitate curat românescă; *locus ex integro val. saū integre val.* = loc întreg românesc; *locus mixtus saū mix.* = localitate mestecată cu alte naționalități.

4) Localitățile, cari aveau și numire ungerescă, sint scrise numai ungerese, nu și cu numirea lor românescă. Localitățile, cari aveau numai numire românescă, sint scrise cu ortografie ungerescă, fiind că conscripțiunea era destinată pentru o comisiune compusă din neromâni și în majoritate din Unguri. Cu ortografie ungerescă sint scrise și numele preoților în foarte multe cazuri, ba unele nume sint traduse pe ungerese. C-numele preoților de comun nu este însemnat.

4) *Popa Unitus* = unit; *non unitus* = nemnit; *bigamus* = bigam, adecă căsătorit a două oră după mărtașea primei soții. Pentru crucea spațului, în tipar ne-am folosit de următoarele prescurtări: unit. = unitus; n. u. = non unitus; big. = bigamus.

5) *Domus parochialis* = casa parochială, în care locuia preotul; *Templa* = biserică. Cifrele puse sub aceste rubrici indică numărul caselor parochiale, respective a bisericelor. Cifra lipsesce, unde nu era casă, ori biserică.

6. *Terrae ad Ecclesiam spectantes* = pământuri aparținătoare bisericeii, după cari preotul nu plătia contribuțiune și decime. Acestea se împart în *foeneta* = fânețe și în *arabiles* = agri, arătore. Estensiunea pământurilor nu este indicată, dar la fânețe se spune în cifre, câte care de fân produceau: „*foeneta eurrum*“, și dacă vom socoti, că pe un juger se produce de comun două care de fân, ușor putem calcula, cât de mare era estensiunea în jugere a fânețului din fie care comună bisericescă. Asemenea nici la agri nu este indicată estensiunea lor în jugere, ei se arată numai cantitatea seminței, care se bagă în agri: „*Arabiles cubulorum*“, adecă agri de atâtea gălete (găleta de 4 feldere). Socotind apoi, că pe un juger se compută semința de două gălete, adecă de 8 feldere, din numărul indicat al găletelor ușor putem afla numărul jugerelor.

7. *Incolae* = Locuitori. Înse este de însemnat, că numărul locuitorilor nu este computat după suflete, ei după familii. Computând înse la fie care familie 5 suflete, ușor aflăm în calcul general și numărul sufletelor.

8) La seria protopopiatelor de la sfârșitul conscripțiunii noi am tipărit pagina acestei cărți, ér nu cea din manuscris. Lăsăm acum să urmeze însă-și conscripțiunea:

Registrum

Universorum in Transilvania Sacerdotum et Incolarum Valachicorum, ad mandatum Excelsae Commissionis a Sacratissima Majestate deputatae, et in fine Junii anni modo labentis, in negotio Cleri Unito-Valachici, Cibinii celebratae, confectum et emanatum; quod exhibet, quot in quoque oppido, pago, locis denique majoribus ac minoribus degant, ac spiritualia administrent Sacerdotes: additis eorum nominibus, unione, disunione, habilitate, inhabilitate ad administranda populo Sacramenta, nec non incolarum, in quibusvis locis, numerica multitudine, ac paucitate. Quod cedat ad majorem ter Optimi Maximi Dei Gloriam, praelibatae Excelsae Commissionis integram contentationem ac satisfactionem. Cleri verè Unito-Valachici desideratum solatium, et pridem exoptatum incrementum. Szamos Ujvarini Anno Domini 1733.

(Urméză pe pagina 305).

Archidiaconatus Kolos-Monostoriensis.

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------------|----------------------------------|--------|-------------------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Focuta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| | | | | | | | | | |
| Locus unitus Kolos-Monostor | Protopopa László Popa Prekup | unit. | | | 1 | 1 | | 4 | 70 |
| Kolosvár | Non est popa | " | | | | | | | 10 |
| Locus mixtus Szamosfalva | Popa Macavei " Gavrilla | " | | | | 1 | | | 80 |
| Locus mixtus Szász-Fenes | " Gavrilla | " | | | | 1 | | | 50 |
| Locus mixtus Vlaha | Popa non est | | | | | | | | 4 |
| Locus mixtus Szent-László | " " " | | | | | | | | 4 |
| Magyar Lita | Nihil est | | | | | | | | |
| Locus mixtus Jára | Popa Mihaly | " | | | | 1 | | | 18 |
| Locus mixtus Tur | " Petre " Antonie " German | " | n. u. n. u. u. u. | | | 1 | 1 | | 32 |
| Locus mixtus Koniczigh | " Ilyia " Urszan | " | | | 1 | 1 | | | 33 |
| Locus mixtus Miczkó | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | | 34 |
| Locus unit. mixtus Szend | " Todor | " | | | | 1 | | | 25 |
| Locus mixtus Röd | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 7 | 6 | 80 |
| Locus mixtus Ajton | " Szimion " Luka " Georgie | " | | | 1 | 1 | | | 77 |
| Locus mixtus Györgyfalva | " non est | | | | | | | | 17 |
| Locus mixtus Kolos | " Gabor " Ohrese | " | | | 1 | 1 | 8 | 5 | 122 |

| Locus | Nomina Poparum | | unitus | non unitus | bigamus | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae | |
|----------------------------------|-------------------|--|--------|------------|---------|-------------------------------------|--------------------|---------|-----------------------|
| | | | | | | Domus par. Templa | Foeneta Carruum | | Arabiles Cabulorum |
| Locus ex integro V. Apahida | Popa | Mihaly Todor | unit. | | | 1 1 | 10 | 8 | 137 |
| Locus integre V. Dezmér | " | Onya Gregoric | " | | | 1 1 | 8 | 13 | 74 |
| Locus ex integro V. Kúra | " | Gliga Lup | " | | | 1 1 | 10 | 15 | 61 |
| Valachicus Pata | " | N. Gligoric | " | | | 1 1 | 10 | 11 | 56 |
| Locus Valachicus Bóos | " | Iuón Vaszilie Gligoric Gligori alt. | " | n. u. | | 1 1 | 20 | 15 | 91 |
| Locus unit. Val Csán | " | Gligoric luon | " | | | 1 1 | 8 | 8 | 64 |
| Locus Valachicus Szent-Márton | " | Vaszilie | " | | | 1 1 | 8 | 10 | 36 |
| Locus Valachicus Koppánd | " | Stephan Gligoric | " | | big. | 1 1 | | | 44 |
| Locus Valach. Bánya-Bük | " | Simeon | " | | | 1 1 | 3 | 11 | 41 |
| Locus Valach. Mikus | " | Vaszi | " | | | 1 1 | 1 | 3 | 63 |
| Locus Valach. Felek | " | Nucz Methodius | " | | " | 1 | | | 86 |
| Locus Valach. Szelistye | " | Vaszilie | " | | | 1 1 | 3 | 2 | 39 |
| Locus Valach. Szilvás | " | Thodor | " | | | 1 1 | | 10 | 9 |
| Locus Valach. Csurila | " | Demian | " | | | 1 1 | 3 | 10 | 21 |
| Locus Valach. Suth | " | Thodor | " | | | 1 1 | 1 | 5 | 14 |
| Locus Valach. Majareu | " | Filip | " | | | 1 1 | 2 | 4 | 16 |
| Locus Valach. Hagymás | " | Vaszilie Gavrilla | " | | | 1 1 | 3 | 4 | 80 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|----------------------------------|--|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus Valach. Stioppi | Popa Todor " Todor alt. " Iuon | unit. | | big. | 1 1 | 2 | 2 | 30 |
| Locus unit. Valach Magura | " nullus | | | | 1 | 1 | | 10 |
| Locus Valach. Szurdok | " Grigorie | " | | | 1 1 | 8 | 1 | 17 |
| Locus Valachicus Berkes | " Stephan | " | | | 1 1 | 3 | 6 | 36 |
| Locus Valach. Felső-Peterd | " Kracsun " Iuon " Innoc. Calug. | " | n. u. | | 1 1 | 2 | 3 | 23 |
| Locus Valach Közép-Peterd | " Kracsun | " | | | 1 1 | 3 | | 30 |
| Locus Valach. Magyar-Peterd | " Gavrilla | " | | | 1 1 | 6 | | 51 |
| Locus Valach. Indol | " Iuon " David | " | | | 1 1 | 8 | 15 | 20 |
| Locus Valach. Rakis | " Dumitru " Iuon | " | | | 1 1 | 5 | 3 | 26 |
| Locus Valach. Kis-Fenes | " Iuon " Georgie | " | | | 1 1 | | 3 | 48 |
| Locus Valach. Litha | " Stephan | " | | | 1 1 | | | 29 |
| Locus Valach. Agris | " Ignat | " | | | 1 1 | 3 | 6 | 35 |
| Locus unit. Valach. Alsó-File | " Simeon | " | | | 1 1 | 3 | 15 | 36 |
| Locus Valach. Felső-File | " Luka " Gorman | " | | big | 1 1 | 5 | 11 | 38 |
| Locus Valach. Tött Falu | " Petru | " | | | 1 1 | 2 | 2 | 46 |
| Locus Valach. Hesdatt | " Mihály | " | | | 1 | 6 | 3 | 30 |
| Locus Valach. Szecsel | " Iuon | " | | | 1 | | | 33 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------------------|-------------------------------------|--------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus Valach. Szelicsa | " German | unit. | | | | 11 | 2 | 8 | 9 |
| Archidiaconatus Nászodiensis. | | | | | | | | | |
| Locus unit. pure Valach. Nászod | Protop. Athanasius Papa Pantilie | unit. | | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| | " Axenti | " | | | | 1 | 3 | 12 | 146 |
| Locus Valach. Majer | " Gavrilla | " | | | | | | | |
| | " Gavrilla alt. | " | | | | | | | |
| | " Iacobus | " | | | | | | | |
| | " Grigorie luon*) | " | | | | 2 | 10 | 10 | 253 |
| Locus mixtus Rochna-Bánya | " Georgie | " | | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | 1 | 6 | 3 | 170 |
| Locus Vala. Szent-György | " Kosztantin | " | | | | | | | |
| | " Mihály | " | | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| | " Andrei | " | | | | 1 | 4 | 10 | 186 |
| Locus Vala. Léss | " Iuon | " | | | | | | | |
| | " Georgie | " | | | | 1 | 1 | 5 | 80 |
| Locus Vala. Illva | " Gabor | " | | | | | | | |
| | " Lázár | " | | | | 1 | 8 | 3 | 54 |
| Locus unit. Val. Feldru | " Iuon | " | | | | | | | |
| | " Grigorie | " | | | | | | | |
| | " Andrei | " | | | | | | | |
| | " Istrati | " | | | | 1 | 2 | 7 | 114 |
| Locus Val. Varare | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | 1 | 1 | 4 | 53 |
| Locus Val. Nagy Rebra | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| | " Iuon**) | " | | | | 1 | 8 | | 92 |
| Locus Valachicus Kis Rebra | " Vaszilie | " | n. u | | | | | | |
| | " Vaszilie alt. | " | | | | | | | |
| | " Gavrilla | " | | | | | | | |
| | " Lazar | " | | | | | | | |
| | " Dumitru | " | | | | | | | |
| | " Petru | " | | | | 2 | | 12 | 219 |

*) N. B. Hi 5 Popae inserviunt ambabus Ecclesiis. **) N. B. Datur prope unum monasteriolum penes quod erunt ad viginti homines

| Locus | Nomina Locorum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus Val. Szalva | Popa Matei | unit. | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Onisor | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Filip | " | | | | | | |
| | " Stephan | " | | | | | | |
| | " Timoftei | " | n. u. | big. | 2 | | 4 | 172 |
| Locus Valach. Hordeu | " Nolovaiko | " | | | 1 | 1 | 1 | 3 |
| | " Grigorie | " | | | | | | 46 |
| locus valach Töles | " Dumitru | " | | | | | | |
| | " Georgie | " | | | | | | |
| | " Ioan | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Vaszilie alt. | " | | | 1 | | 24 | 144 |
| locus val. Bikitz | " Nikulae | " | | | 1 | | | 56 |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| locus val. Plajó | " Moysi | " | | | 1 | | 3 | 2 |
| | | | | | | | | 28 |
| locus val. Pojen | " Lupul | " | | | | | | |
| | " Dumitru | " | | | 1 | | 5 | 3 |
| | " Todor | " | | | | | | 69 |
| locus val. Gauren | " Vaszilie | " | | | 1 | | 2 | 3 |
| | | | | | | | | 30 |
| locus valachicus Zagra | " Matheus | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Naskul | " | | | | | | |
| | " Visul | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Petru | " | | | | | | |
| | " Flore | " | | | | | | |
| | " Petru | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Vasilie | " | | | 2 | | 4 | 220 |
| locus unit. valach. Mokod | " Dumitru | " | | | | | | |
| | " Mihály | " | | | | | | |
| | " Kiffor | " | | | | | | |
| | " Giraszin | " | | | 1 | | 20 | 115 |
| locus val. Mititei | " Georgie | " | | | | | | |
| | " Gligorie | " | | | | | | |
| | " Todor | " | | | | | | |
| | " Parteni | " | | | 1 | | 2 mv. | 90 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | domus p.r. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectamus | | Incolae |
|--------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Focuta Carruum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus mixtus Tones | Popa nullus | | | | | | | 4 |
| locus mixtus Budák | " nullus | | | | | | | 6 |
| locus mixtus Molnár | " nullus | | | | | | | 10 |
| locus mixtus Dorollya | " nullus | | | | | | | 6 |
| locus mixtus Ginga | " nullus | | | | | | | 6 |
| locus mixtus ladul | " nullus | | | | | | | 16 |
| locus mixtus Aldorff | " nullus | | | | | | | 6 |
| locus mixtus Ujfalu | " nullus | | | | | | | 30 |
| locus mixtus Petris | " nullus | | | | | | | 19 |

Archidiaconatus Olá-Lápos.

| | | | | | | | | |
|-------------------------------|-------------------------|---|-------|------|---|---|---|----|
| Locus unit. val. Olá-Lápos | Popa Grigori Arch. unit | | | | | | | |
| | " Onucz juratus | " | n. u. | big. | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Gligorie | " | | | | | | |
| | " Gavrila | " | | | | | | |
| | " Todor | " | | | | | | |
| | " Todor alt. | " | | | 2 | | 2 | 92 |
| locus val Gross | " Stephan | " | | | 1 | 2 | 2 | 50 |
| locus val. Larga | " nullus | | | | | | | 12 |
| locus val. Felső-Sziics | " Miron | " | | big. | 1 | | | 54 |
| | " Andrei | " | | | | | | |
| locus val Alsó-Sziics | " Inon | " | | | 1 | 1 | 2 | 28 |
| locus val. Bojereny | " Georgie | " | | big. | | | | |
| | " Gavrilla | " | | | 1 | | | 48 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------|---|----------------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| locus val. Rohie | Popa Vaszilie " Illyia | unit. | | big. | | | | 82 |
| loc. val. Pojana-Porkului | " Simeon | " | | | 1 | | | 44 |
| locus val. Vallányi | " Dumitru " Mihaly | " | n. u. | | 1 1 | 5 | 4 | 23 |
| locus unit. val. Korujen | " Iuon " Vaszilie | " | | | 1 1 | 1 | 2 | 20 |
| locus val. Vima Turdi | " Matei " Ioan | " | | big. | 1 | 1 | 2 | 60 |
| loc. val. Kupsány | " Kosztán " Timoftei | " | | | 1 | | | 45 |
| loc. val. Ungureny | " Iguat " Marku " Kosztantin | " | " | | 1 | | | 62 |
| loc. val. Libotyán | " Stephan " Grigorie " Iuon " Iuon alt. | " | | " | 1 | | | 38 |
| loc. val. Rogoz | " Iuon " Vaszilie " Todor " Nikulae " Iuon " Szavi " Iuon | " | " | " | 1 | | 2 | 66 |
| loc. val. Peteritye | " nullus | | | | 1 1 | | | 13 |
| loc. unit. val. Maska | " Stephan " Kozma " Nikulae | " | " | | 1 | 2 | 2 | 28 |
| loc. val. Kuffoja | " Grigorie | " | | | 1 | | | 13 |
| loc. val. Inno | " Petru | " | | | 1 | | 9 | 26 |
| loc. val. Borkut | " Stephan " Luka " Georgie | omnes uniti | | | 1 | | 2 | 40 |

| Locus | Nomina Poporum | unitus | non unitus | legatus | Donus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------|---|--------|------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Focete Carrum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus unit valach Gleden | Popa Kosztantin | unit. | | | | | | | |
| | " Opro | " | | | | | | | |
| | " Urszul | " | | | | | | | |
| | " Petre | " | | | | | | | |
| | " Blaga | " | n. u. | | 3 | 1 | 4 | 20 | 67 |
| loc. val Szekäl | " Nikulac | " | | | | 1 | 3 | 3 | 70 |
| loc. val. Lüver | " Iuon | " | | | | | | | |
| loc. val. Felfalu | " Danila | " | | | | 1 | | 6 | 41 |
| loc. val. Patak | " Petru | " | | | 1 | 1 | | 2 | 20 |
| loc. val. Idiesel | " Ivan | " | | | 1 | 1 | 6 | 4 | 37 |
| locus val. Ruszi-Mulez | " Ilyia | " | | | | | | | |
| | " Todor | " | " | | 1 | 1 | 6 | 3 | 42 |
| loc. val. Csille | " Grigorie | " | | | | | | | |
| | " Ioachim | " | " | big. | 1 | 1 | 7 | 5 | 62 |
| loc. val. Huduch | " Abraham | " | | | | 1 | 3 | 1 | 11 |
| locus unit. val. Deda | " nullus | " | | | | | 1 | 4 | 20 |
| | " Todor | " | | | | | | | |
| loc. val. Kövesd | " Iuon | " | | | | | | | |
| loc. val. Murereny | " Iuon | " | | | | 1 | | | 20 |
| loc. val. Dumbrave | " Ursul | " | | | | 1 | | 3 | 30 |
| | " Todor | " | | | | | | | |
| | " Lupul | " | | | | | | | |
| | " Kracsun pre- ușit de Petrovan nu de Serafim | " | " | | 3 | 1 | 3 | 18 | 40 |
| loc. val. Repade de Gyos | " Thoma pre- oșit de Circa | " | | | | | | | |
| | " Kosztin pre- ușit de Petrovan | " | | | 1 | 1 | 2 | 2 | 50 |
| loc. val. Felső Repade | " Urszul jur. | " | | | | | | | |
| | " Simeon | " | " | | | | 6 | 3 | 50 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | biganus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|------------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Carreum | Arabiles Caballorum | |
| Loc. mixtus Sziguly mare | Popa nullus | | | | | | | | 25 |
| loc. mix. Ujla | " " | | | | | | | | 4 |
| loc. mix. Bathes | " " | | | | | | | | 12 |
| loc. mix. Idecs Superior | " " | | | | | | | | 5 |
| Idecs | " " | | | | | | | | 5 |
| locus unitus Hottmaros | " " | | | | | | | | 7 |
| Majereu | " " | | | | | | | | 7 |
| Jács | " " | | | | | | | | 25 |
| Disznaja | " " | | | | | | | | 10 |

Archidiaconatus Vimmensis.

| | | | | | | | | | |
|---------------------------------|------------------------------|-------|-------|------|--|---|--|--|----|
| Loc. val Vimma | Popa Iuon Archi- diaconus | unit. | | | | | | | |
| | " Ioannes | " | | big. | | | | | |
| | " Gavriła | " | | | | 1 | | | 41 |
| | " Ioan | " | | | | | | | |
| loc. val. Szelnicza | " Petru | | n. u. | | | 1 | | | 32 |
| | " Iuon | | n. u. | | | | | | |
| loc. val. Romanesti | " Iuon | " | | | | 1 | | | 11 |
| loc. val. mixtus Dsugesztren | " Iuon | " | | | | 1 | | | 53 |
| locus unitus val. Rasztocs | " Luka | " | | | | 1 | | | 14 |
| loc. val. Butyásza | " Todor Vaszilic | " | | | | 1 | | | 17 |
| loc. val. Boju | " Iuon Ionucz | " | | | | 1 | | | 45 |
| loc. val. Sásza | " Lupe Petru Vaszilic | " | | big. | | | | | |
| | " | | n. u. | | | 1 | | | 28 |

| Locus | Nomina Peparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------|--|----------------------------|----------------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Carrum | Arabiles Cubulorum | |
| loc. val. Dolhény | Popa nullus | | | | 1 | | | 10 |
| loc. val. Berszeu | " nullus | | | | 1 | | | 4 |
| loc. val. Majla | " nullus | | | | | | | 2 |
| loc. mix. Szakatura | " Marcus | | n. u. | | 1 | | | 25 |
| loc. val. Priszlop | " Timoftei | unit. | | | 1 | | | 18 |
| loc. val. Mesztákin | " Iuon " Nekita | " | n. u. | big. | 1 | | | 37 |
| loc. val. Francsen | " Todor | " | | | 1 | | | 12 |
| locus unitus val. Körtujus | " Iuon " Todor | " | | | 1 | | | 22 |
| loc. val. Varaju | " nullus | | | | 1 | | | 22 |
| loc. val. Lembény | " Toader " Iuon " Gabor " Georgie " Lupei " Grigorie " Petru | " " " " " " | n. u. " " " | | 1 | | | 43 |
| loc. val. Toplicza | " nullus | | | | 1 | | | 22 |
| loc. val. Purkerecz | " Kirila | " | | big. | 1 | | | 17 |
| loc. val. Valere | " nullus | | | | | | | 5 |
| loc. val. Csokmány | " Grigorie " Luka | " | " | big. | 1 | | | 62 |
| loc. val. Csula | " Grigorie | " | | big. | 1 | | | 11 |
| loc. val. Kucsulata | " Alexa | | " | big. | 1 | | | 14 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------|---|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Focuta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Loc. val Pojenicza | Popa Iuon | | u. u. | | | | | 17 |
| locus unitus val. Pirosa | " nullus | | | | 1 | | | 8 |
| loc. val. Kosla | " Filip | | " | | 1 | | | 27 |
| loc. val. Lethka | " Gavrilla Stephan | unit. | " | | 1 | | | 28 |
| loc. val. Bebeny | " Andrei | " | | | 1 | | | 53 |
| loc. val. Solymos | " nullus | | | | | | | 7 |
| loc. val. Gaura | " Petru Ioan | " | " | | 1 | | | 35 |
| loc. val. Durussa | " N. N. | | " | | 1 | | | 15 |
| Buesum | " Petru | " | | | 1 | | | 39 |
| loc. val. Ferece | " Iuon | | " | | 1 | | | 12 |
| loc. val. Vovrilla | " Iuon | " | | | 1 | | | 14 |
| loc. val. Csoltul | " Vaszlie Iuon | | " | big. | 1 | | | 26 |
| loc. val. Somkut | " Stephan Mihaly | " | " | | 1 | | | 79 |
| locus unitus val. Veleny | " Andrei Kosztantin Timoftei Ignat | " | " | trig. | 1 | | | 70 |
| loc. val. Nagy-Körtves | " Todor Nuez | " | " | | 1 | | | 36 |
| loc. val. Stezara | " nullus | | | | 1 | | | 5 |
| loc. mixtus Hoszsuzfalu | " nullus | | | | 1 | | | 42 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terra ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------|---------------------|--------|------------|---------|------------|---|-------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| loc. val. Mogosesti | Popa Iuon | unit. | | | | 1 | | | 28 |
| loc. val. Pribilest | " Dumitru | | n. u. | | | 1 | | | 35 |
| loc. val. Denesti | " Todor | | " | big | | 1 | | | 22 |
| loc. val. Lukecesti | " Iuon | | " | | | 1 | | | 16 |
| loc. val. Miresul | " Iuon " Stephan | unit. | " | " | | 1 | | | 54 |
| loc. val. Riméczi | " Petre | | " | | | 1 | | | 40 |
| loc. val. Ferszig | " Luca | | " | | 1 | 1 | | | 40 |
| locus unitus val. Todies | " nullus | | | | | 1 | | | 12 |
| loc. val. Jadera | " Urszul | unit | | | | 1 | | | 32 |

Archidiaconatus Dallyensis

| | | | | | | | | | |
|---------------------------|--|-------------------------|--|------|---|---|---|----|-----|
| loc. val. Váradgya | Popa Petru " Petra " Georgie | unit " dub. | | | | | | | |
| loc. val. Limba | " nullus | | | | 1 | 1 | 2 | 10 | 116 |
| loc. val. Csüged | " Opre | unit | | | | 1 | 8 | 11 | 41 |
| loc. val. Soós Patak | " Todor " Petru " Gavrilla " Luka | " " n. u. | | big. | | 1 | 2 | 20 | 51 |
| loc. val. Drembar | " Pascul " Gyorgy " Ieremia " Iosziff | " " n. u. " n. u. | | | | 1 | 4 | 14 | 66 |
| loc. unit. val. Herepe | " Kosztantin " Stephan " Constantin. 2 | " " n. u. | | | 1 | 1 | 4 | 4 | 48 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------|--|----------------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foenota Currum | Arabiles Cubulorum | |
| Loc. val. Henyeg | Popa Ion Gabriel | unit. | | | 1 | 1 | 6 | 30 | 50 |
| loc. val. Streissa | " Gavrilla Filip Georgie | " " " | | | | 1 | | 30 | 61 |
| loc. val. Totoj | " Illya Iuon Ion 2 | omnes uniti | | | | 1 | | 12 | 62 |
| loc. val. Dumitra | " Gyorgyie Samuil | " | n. u. | | 1 | 1 | 2 | 8 | 27 |
| loc. val. Mihálezfalva | " Nikulac Ivan | " | n. u. | | 1 | 1 | 4 | 50 | 76 |
| loc. val. Tohát | " Vaszilic Filimou | " " | | | | 1 | 4 | 12 | 34 |
| loc. mixtus Bergény | " Mihály Abraham | " " | | | | 1 | | | 52 |
| loc. unitus val. Besseneu | " Mánu | " | | | | 1 | | 50 | 34 |
| loc. val. Ohába | " Georgio Jankul Pavel Barbul Petru | omnes uniti | | | 2 | 1 | | 8 | 76 |
| loc. val. Rosia | " Gavrilla Simeon | " " | | | 2 | 1 | 12 | 56 | 56 |
| loc. val. Girbov | " Vaszilic Opre Ion Georgio Mucsenik | omnes uniti | | big. | | 1 | 10 | 40 | 77 |
| loc. mix. Wingárd | " nullus | | | | | | | | 56 |
| loc. val. Spring | " Petru Ion Onya | " " " | n. u. | | 1 | 1 | 2 | | 65 |
| loc. val. Drasso | " Simeon Germau Opre Vaszilic | omnes uniti | | big. | | 1 | | | 80 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|----------------------------------|---|----------------|------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Tempa | | Foeneta Currutum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus unitus val. Kathul | Popa Opre " Georgie " Gavrila | omnes uniti | | | | 1 | | | 119 |
| loc. val. Koneza | " Markul " Ion | unit | | | 1 | 1 | 4 | 8 | 40 |
| loc mixtus Bozul | " Abraham | " | | | 1 | | | | 30 |
| loc. mix. Ungureny | " nullus | | | | | | | | 20 |
| loc. val. Dallya | " Abramus " Archidiaconus " Gabriel | " | | | 1 | 1 | 15 | 3 | 110 |
| Archidiaconatus Petensis. | | | | | | | | | |
| loc. val. Pete | Popa Todor Archd. | unit. | | big | | | | | 18 |
| loc. mixtus Naszul | " Georgie " Onul | " | | | 1 | 1 | 7 | | 78 |
| loc. Kis Deveesor | " Stepha | " | | | 1 | 1 | 4 | 4 | 35 |
| locus mix. Nagy Deveesor | " Filip | | n. u. | | | | 1 | 3 | 30 |
| locus unitus val. Czentye | " Mihály | " | | | 1 | 1 | 2 | 11 | 28 |
| loc. val. Szent-Miklos | " Mihály | " | | | 1 | 1 | 4 | 11 | 28 |
| loc. mix. Vieze | " Dumitru | " | | | 1 | 1 | | | 20 |
| loc. mix. Apathi | " Alexa | " | | | 1 | 1 | 2 | 7 | 30 |
| loc. mix. Kékes | " Gavrila " Ardonie | " | | | | 1 | | | 47 |
| loc. mix. Veresház | " Stephan | " | | | | 1 | | | 30 |
| loc. val. Manik | " Gyorgyio | " | | | 1 | 1 | 4 | 7 | 35 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | incolae |
|--------------------------------|--------------------|--------|------------|---------|----------------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Loc. mix. Matthai | Popa Vaszilic | unit. | | | 1 | 1 | 1 | 8 | 25 |
| Loc. mix. Morucz | " nullus | | | | | | | | 9 |
| Loc. mix. Ujfalu | " Sandru | | n. u. | | 1 | 1 | 10 | 14 | 30 |
| Loc. val. Bidij | " Lupe | " | | | 1 | 1 | 6 | 7 | 30 |
| Loc. Val. Jenes | " Grigorie | " | | | 1 | 1 | 7 | 6 | 40 |
| Loc. mixtus Szent-Jakab | " nullus | | | | | | | | 16 |
| Loc. mix. Sirioara | " Kosztantin | " | | | 1 | 1 | 8 | | 16 |
| Loc. mix. Udvarhely | " nullus | | | | | | | | 29 |
| Locus unit. Val. Brettye | " Urszul | " | | | 1 | | | | 28 |
| Loc. Val. Bengy | " Grigorie Ivan | " | | | 1 | 1 | 3 | | 42 |
| Loc. mix. Bozies | " Stephan | " | | | | 1 | 8 | 5 | 32 |
| Loc. Val. Felek | " Andrei | " | | | 1 | 1 | 3 | 6 | 39 |
| Loc. Val. Kettyu | " Damian Ion | " | n. u. | | 1 | 1 | 3 | 3 | 16 |
| Loc. Val. Malin | " Onya | " | | | | 1 | | | 53 |
| Loc. Val. Csaha | " Gabriela | " | | big | 1 | 1 | 2 | 4 | 22 |
| Loc. Val. Vasass-Szent-Ivan | " Nikulae | " | | | 1 | 1 | 6 | 11 | 44 |
| Loc. Val. Mehal | " Onul | " | | | 1 | 1 | 6 | 12 | 26 |
| loc. val. Szimbo | " Todor | " | | | 1 | 1 | 4 | 5 | 20 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Tempia | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------------------|---------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Carrum | Arabiles Cubulorum | |
| Loc. mixt. Czaga | Popa Illyie | unit. | | big- | | | | 24 |
| Loc. mix. Gyolecz | " nullus | | | | | | | 17 |
| Loc. Valachico mix. Olá-Vasarhely | " luon | " | | | 1 | 4 | 7 | 16 |
| Locus unit. mixt Szent-Márton | " Petru | " | | | 1 1 | | | 31 |
| Loc. Val. Kutka | " Dumitru | " | | | 1 1 | 4 | 8 | 16 |
| Loc. Val Mikola | " Darie | " | | | 1 1 | 4 | 20 | 60 |
| Loc. Val. Valere | " Kosztantin | " | | | 1 | 4 | 14 | 23 |
| Loc. mix. Szilvás | " Makszin | | n. u. | | 1 | | 3 | 30 |
| Loc. Val Szekalae | " Bár | " | | | 1 1 | 8 | 10 | 40 |
| Loc. Val. Bogács | " nullus | | | | 1 1 | 2 | 1 | 18 |
| Loc. Val. Morokháza | " Vaszilie | " | | | 1 1 | 3 | 4 | 25 |
| Loc mixtus Szék | " Iosziff | " | | | 1 | | | 37 |
| Loc. mixtus Száva | " luon | " | | | 1 | | | 15 |
| Loc. mix. Szintedzude | " Kiffor | " | | | 1 1 | 4 | 4 | 44 |
| Loc. mix Gyulatelka | " Miron Györgyie | " | | trig | 1 1 | | 3 | 31 |
| loc. mix. Puinul | " Gavrila | " | | | 1 1 | 2 | | 10 |
| loc. mix. Sznkuthard | " Vaszilie | " | | | 1 1 | 3 | 6 | 29 |
| loc. val. Imbuz | " Gavrila | " | | | | | | 25 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | | Incolae |
|------------------------------------|------------------------------|--------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|--|---------|
| | | | | | | | Foeneta Carruum | Arabiles Cubulorum | | |
| Loc. mixtus Csiszár | Popa Grigorie | unit. | | | | 1 1 | | | | 25 |
| Archidiaconatus Czikindyál. | | | | | | | | | | |
| Locus unit. Val. Czikingyál | Popa Aron Archi- diaconus | unit. | | big. | | | | | | |
| | " Mihály | " | | " | | | | | | |
| | " Todor | " | | | | 1 | 3 | 15 | | 75 |
| | " Illyia | " | | | | | | | | |
| Loc. mixtus Vurper | | | | | | | | | | 31 |
| Locus mix. Nockrihaj | | | | | | | | | | 26 |
| Alsó-Gisásza | " Todor Iuon | " | | | 1 1 | | 4 | 3 | | 150 |
| Loc. Val. Felső-Gisásza | " Rad Thoma | " | n. n | | 1 | | 4 | 10 | | 94 |
| Loc. mix. Halma | | | | | | | | | | 21 |
| Loc. mix. Metisdorff | | | | | | | | | | 13 |
| Loc. mix. Ibisdorff | " Mihály Iuon | " | | | | | | 9 | | 50 |
| Medgyes | | | | | | | | | | 105 |
| Loc. mix. Mugna | | | | | | | | | | 36 |
| Loc. mix. Buz | | | | | | | | | | 30 |
| Locus unit. mix. Nemse | | | | | | | | | | 16 |
| loc. val. Bratej | " Thoma Onya | " | | | | 1 | | 9 | | 43 |
| loc. mix. Aczel | | | | | | | | | | 43 |
| loc. mix. Saáros | " Iuon | " | | | | | | | | 38 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae | |
|-------------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|----|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | | |
| Locus unitus mix. Kriiss | | | | | | | | 8 | |
| loc. mix. Klotsdorff | | | | | | | | 4 | |
| loc. val. Felleg | Popa N. | unit. | | big. | 1 | 1 | 7 | 19 | |
| loc. mix. Nagy-Galambfalu | " Stephan | " | | | | | | 29 | |
| loc. mix. Kis-Galambfalu | | | | | | | | 7 | |
| loc. mix. Bittfalu | | | | | | | | 7 | |
| loc. mix. Rugonfalu | | | | | | | | 4 | |
| loc. mix. Szederjes | | | | | | | | 4 | |
| loc. mix. Gógy | | | | | | | | 19 | |
| loc. mix. Solymos | | | | | | | | 4 | |
| loc. val. Vidakut | Popa N. | unit. | | | 1 | 1 | 4 | 8 | 21 |
| locus unit. mixtus Vidakut | | | | | | | | | 17 |
| loc. mix. Nagy-Solymos | | | | | | | | | 8 |
| loc. mix. Bezid | | | | | | | | | 8 |
| loc. mix. Ilaka | | | | | | | | | 2 |
| loc. mix. Somfalu | | | | | | | | | 5 |
| loc. mix. Korod | | | | | | | | | 5 |
| loc. mix. Ujfalv | Popa N. | unit | | | 1 | | | | 12 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Doanus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantus | | Incolae |
|-----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|-----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Focuta Carruum | Arabiles Cubulorum | |
| Loc. mix. Körös-Patak | | | | | | | | 11 |
| loc. mix. Atod | | | | | | | | 9 |
| loc. mix. Kösméd | | | | | | | | 1 |
| loc. mixt. Szolokma | | | | | | | | 1 |
| loc. mix. Siklod | | | | | | | | 1 |
| loc. mix. Praid | | | | | | | | 5 |
| loc. mix. Akia | | | | | | | | 1 |
| loc. mix. Szent-Mártonos | | | | | | | | 1 |

Archidiaconatus Rmi Dni Vicarii generalis Sukiensis.

| | | | | | | | | | |
|--|---|----------------|-------|------|-----|----|----|----|--|
| Locus unit. purus valachicus Suk | Popa Stephan alias Timandi Glis Vi- carius Popa Gyorgy Archidiaconus Popa Gligor | unit " " | | | | | | | |
| Purus val. Felső-Suk | " Stephan " Stephan jun. | " " | | | 1 1 | 25 | 60 | 67 | |
| Purus val. Neznes-Suk | " Gligoric | " | | | 1 | | | 42 | |
| Purus val. Köteland | " Gorese " Onyiga " Todor | " " " | n. u. | big. | 2 1 | 6 | 10 | 60 | |
| mixtus val. Visa | " Ilyia | " | | | 1 1 | 7 | 6 | 30 | |
| Purus val. Barei | " Inon " Gyorgy | " " | | | 1 1 | 14 | 20 | 30 | |
| mix. val Vajda-Kamarás | " Irimia | " | | | 1 1 | | | 16 | |
| mixtus Magyar-Palatka | " Vaszilic | " | | | 1 1 | 4 | 10 | 35 | |
| mixtus Légeny | " Onya | " | | | 1 1 | 7 | | 30 | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------------|--------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Locus unit. mix. Gyeke | Popa Lup " Todor | unit. | | big. | 1 1 | 8 | 7 | 60 |
| mixtus Feketelak | " Stephan " Iuon | " | | | 1 1 | 3 | 3 | 26 |
| mixtus Buza | " Szavul " Vaszilie | " | | | | 2 | 8 | 60 |
| mixtus Sombor | " Vaszilie | " | | | 1 | | | 31 |
| mixtus Földvár | " Ioan alias Timandi | " | | | 1 | | | 44 |
| mixtus Katona | " Antonie " Petre | " | | big. | 2 1 | 14 | 24 | 61 |
| mix. Budateleak | " Simon " Kosztantin | " | | | 1 1 | 20 | 60 | 95 |
| valach. Kicsud | " Makavej " György | " | | " | 2 1 | 8 | 15 | 43 |
| valach. Nagy-Czege | " Negre " Nikulae | " | | | 1 1 | 10 | 10 | 37 |
| valach. Kis-Czege | " Gligor " Gyorgy " Onya | " | | | 1 1 | 20 | 15 | 40 |
| valach. Kis-Sármás | " Onya | " | | | 1 1 | 30 | 20 | 37 |
| Nagy-Sármás | " Petre " Todor " Simon | " | u. u. | " | 2 1 | | 7 | 36 |
| loc. unit. mixtus Pusztá-Kamarás | " Vaszilie | " | | | | 1 | | 20 |
| valach. Szombathelke | " Grigoras " Vaszilie | " | | | 2 1 | | 15 | 36 |
| valach. Géres | " Nikulao " Kiffor | " | | | 1 1 | 7 | 14 | 30 |
| mixtus Kesző | " Iuon | " | | | 1 | | | 16 |
| mixtus Mocs | " Akim " N. | " | | | 2 1 | 12 | 4 | 70 |
| mixtus Naoj | " Onya | " | | | 2 1 | 5 | 10 | 14 |
| valac. Caeszelke | " Todor " Onul | " | | | 1 1 | 10 | 12 | 34 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terra ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------|--------------------------------------|----------------|------------|---------|------------|-------------------|------------------------------------|----|---------|
| | | | | | Tempa | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Bálda | Popa Inon Onya | unit. | | | 3 | 1 | 20 | 20 | 30 |
| valac. Velkér | " Onya Mihály | " | | | 1 | 1 | 20 | 16 | 60 |
| val. Méhes | " Todor Irimia | " | | | 1 | 1 | 20 | 13 | 50 |
| val. Fráta | " Vaszilie Vaszilie 2 Todor | omnes uniti | | big. | 1 | 1 | | | 100 |
| valac. Szopor | " Komsa | " | | | 2 | 1 | | 10 | 25 |
| valac. Berkenyes | " Gyorgy | " | | | 1 | 1 | 8 | 6 | 40 |
| valac. Tottháza | " Onyiga Onul | " | | | 1 | 1 | 8 | 4 | 30 |
| mixtus Bottháza | " Todor | " | | | | 1 | | | 32 |
| locus unit. mixtus Szoáth | " David | " | | | | 1 | | 7 | 40 |
| valac. Aranykut | " Kirila | " | | | 1 | 1 | 12 | 50 | 43 |
| mixtus Kalyány | " Grigoras | " | | big. | 1 | 1 | 14 | 35 | 27 |
| valac. Örr | " Dumitru Nokita | " | | | 1 | 1 | 3 | 4 | 50 |
| valac. Korpád | " Gyorgy Petre Onya Nikulae | omnes uniti | | big. | 2 | 1 | 10 | 9 | 60 |
| mixtus Bonczida | " Gyorgy Simion | " | | | 1 | 1 | | | 150 |
| mixtus Válaszut | " Nikulac Onul | " | | | 1 | 1 | | | 75 |
| mixtus Kendi-Lona | " Kosztan | " | | | 1 | 1 | 2 | 3 | 3 |
| valac. Jenő | " Vaszilie | " | | | 1 | 1 | 6 | | 51 |
| valac. Losárd | " Onul Vaszilie | " | | big. | 1 | 1 | 5 | | 48 |
| mixtus Doboka | " Simeon Gabor | " | | | 1 | 1 | 3 | | 36 |
| valac. Moró | " Alexa | " | | | 1 | 1 | 4 | 4 | 26 |

| Locus | Nomina Peparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae | |
|----------------------------|----------------------------------|----------------|------------|---------|----------------------|-----------------------|-------------------------------------|----|---------|-----|
| | | | | | Focneti Curruum | Arabiles Cubulorum | | | | |
| Locus unitus mix Onok | Popa Urszul | unit. | | | | 1 | 2 | 2 | 10 | |
| mix. Tötör | " Lupul | " | | | | 1 1 | 8 | 4 | 36 | |
| mixt. Esztena | " György | " | | | | 1 1 | | | 20 | |
| mixt. Kend | " Kiffor | " | | | | 1 1 | | | 18 | |
| mixtus Alsó-Tök | " Urszul | " | | | | 1 1 | 1 | 10 | 31 | |
| mixtus Felső-Tök | " Iuon Suspen- sus seu Irreg. | " | | | | | 1 | | 26 | |
| valac Egereze | " Lupul | " | | | | 1 1 | 8 | 5 | 14 | |
| mixtus Fejérd | " Danila | omnes uniti | | | | | | | | |
| | " Simon | | | | | | 1 1 | 10 | 3 | 100 |
| | " Mathe | | | | | | | | | |
| mixtus Gyula | " Onul | | n. u. | big. | | | | | | |
| | " György | | n. u. | " | | 1 1 | 2 | 8 | 22 | |
| valac. Hoszszu-Macskás | " Filimon | " | | | | 1 1 | 4 | 6 | 16 | |
| mixtus Magyar-Macskás | " Kosztin | | n. u. | | | 1 1 | | | 22 | |
| mixtus Dios | " Simion | " | | | | | | | 16 | |
| mixtus Buda | " György | " | | | | 1 1 | | | 26 | |
| locus unit. mix. Tiborz | " Timothei | " | | | | 1 1 | 3 | | 25 | |
| mixtus Kajánto | " nullus | " | | | | | | | 24 | |
| Purus Pappfalva | " Iuon | " | | | | 1 1 | 3 | 4 | 17 | |
| mixtus Bács | " nullus | " | | | | | | | 17 | |
| purus Korod | " Vaszilie Nuczul | " | | | | 1 1 | 7 | 9 | 32 | |
| mixtus Szucság | " Iuon | " | | | | | 1 | | 26 | |
| mixtus Szász-Lona | " nullus | " | | | | | | | 16 | |
| valac. Sztolna | " Iuon | " | | | | 1 1 | 3 | 1 | 12 | |
| mixtus Gyalu | " nullus | " | | | | | | | 24 | |
| valac. Hidegh-Szamos | " Dumitru | " | | | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | 1 | 4 | 2 | 24 | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubatorum | |
| val. Meleg-Szamos | Popa Iuon | unit. | | | 1 1 | 5 | | 36 |
| val. Egerbegy | " Illye | " | | | 1 1 | 5 | | 40 |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| mixtus Nagy-Kapus | " nullus | | | | | | | 12 |
| val. Dank | " György | " | | big | 1 1 | 2 | 1 | 17 |
| locus unitus val. Tenk | " nullus | | | | 1 | 1 | | 16 |
| val. Erdőfalva | " Simion | " | | | 1 1 | 1 | | 13 |
| val. Olá-Köblös | " Luka | " | | | 1 1 | 6 | 12 | 23 |
| val. Lapo | " Flora | " | | | 1 1 | 5 | 5 | 19 |
| val. Stabor | " nullus | | | | 1 | 1 | | 20 |
| val. Topa-Sz.-Király | " Ignat | " | | | 1 | 6 | | 40 |
| val. Topa | " Szimion | " | | | 1 1 | 5 | 8 | 30 |
| val. Berend | " Gabor | | n. u. | | 1 1 | 6 | 4 | 40 |
| val. Sz.-Mihálytelke | " Onyisic | " | | | 1 | 8 | | 36 |
| | " Lukács | " | | | 1 1 | 3 | 3 | 15 |
| val. Szumurduk | " Danila | " | | | 1 1 | 6 | | 15 |
| Purus Szent-Pál | " Dánye | " | | | 1 1 | 4 | 4 | 16 |
| val. Somtelke | " Isztratic | " | | | 1 1 | | | |
| val. Nyereze | " Iuon | " | | | 1 | 2 | | 30 |
| | " Simon | " | n. u. | | | | | |
| val. Berese | " Todor | " | | | 1 1 | | 6 | 16 |
| locus unit. mix. Sombor | " Vaszilie | " | | | 1 1 | | | 30 |
| val. Tamásfalva | " Gabor | | n. u. | | 1 1 | 4 | 4 | 28 |
| mixtus Középlak | " nullus | | | | | | | 16 |
| val. N.-Almás | " Iuon | | n. u. | | 1 1 | 2 | 4 | 66 |
| val. Alsó-Füld | " Ionucz | | n. u. | | 1 1 | 2 | 5 | 28 |
| val. Közép-Füld | " Iap | " | | | 1 1 | 2 | 2 | 28 |
| valac. Felső-Füld | " Stephan | " | | | 1 1 | 2 | 3 | 20 |
| mixtus Hodos | " nullus | | | | 1 | | | 12 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | biga nus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------------|-------------------|--------|------------|----------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curraum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Kis-Sebes | Popa Demian | unit | | | | | | 28 |
| | " Petre | " | | | 1 1 | | | 22 |
| mixtus Sebes-Vár | " nullus | | | | | | | |
| val. Maroklata | " Akim | " | n. u. | | | | | |
| | " Vaszilic | " | | | | | | |
| | " Vaszilic 2. | " | | | 1 1 | 2 | | 34 |
| valac. Szekuly | " nullus | | | | 1 | | | 22 |
| val. Malomszeg | " Thoma | | | | 1 | | | 24 |
| val. Szfaras | " Thoma | | | | 1 | | | 20 |
| locus unitus val. Nyires | " Petre | " | | | 1 1 | 3 | 3 | 42 |
| mixtus Babij | " | | | | 1 | | | 11 |
| val. Totelke | " Simon | " | | | 1 | 3 | 8 | 19 |
| mix. Sztána | " | | | | | | | 4 |
| mix. Sárd | " Iuon | " | | | 1 1 | 5 | 7 | 40 |
| mix. Magyar-Nádas | " Ion | " | | | 1 | | | 22 |
| val. Magyar-Gorbo | " Kosztin | | | big. | 1 1 | | 6 | 40 |
| mix. Máko | | | | | | | | 6 |
| mix. Darocz | | | | | | | | 2 |
| mix. Türe | | | | | | | | 21 |
| mix. Bogártelke | | | | | | | | 6 |
| mix. Magyar-Egres | " Gligor | " | | | 1 1 | | | 22 |
| val. Olá-Nádos | " Todor | " | | | 1 1 | 2 | 6 | 27 |
| mix. Dretye | " Thodor | " | | | 1 1 | | | 25 |
| val. Bika | " Mihály | " | | | 1 1 | 6 | 4 | 33 |
| locus unitus mix. Gyerő-Monostor | " Stephan | " | | | 1 1 | 4 | 1 | 100 |
| val. Erdőfalva | " Iuon | " | | | 1 1 | | 2 | 18 |
| val. Bedécs | " Vaszilic | " | | | 1 | | 1 | 30 |
| val. Panik | " Vaszilic | " | | | | | | |
| | " Illyie | " | | | 1 1 | 4 | 7 | 10 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | | Incolae |
|--------------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|--------------------------------|--------------------|--|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cnbulorum | | |
| mix Kis-Vásárhely | | | | | | 1 | | | | 6 |
| val. Szamára | | | | | | 1 | 2 | | | 16 |
| val. Ujfalú | Popa N. | | | | 1 | 1 | 5 | 2 | | 30 |
| val. Kalacsél | " Simion | unit. | | | 1 | 1 | 14 | 6 | | 56 |
| mix. Valko | | | | | | | | | | 6 |
| val. Ecsel | " luon | " | | | 1 | 1 | 1 | 5 | | 52 |
| val. Nagy-Meregju | " luon jurat. | " | | | | | | | | |
| | " Onul | " | | | | | | | | |
| | " Andrei | " | | big. | | | | | | |
| | " Mihály | " | n. u. | | 1 | | 8 | 6 | | 100 |
| valac Bües | " Gligor | " | | big. | 1 | 1 | | | | 36 |
| val Bölkény | " Vaszilie | " | | | 1 | 1 | 4 | 5 | | 40 |
| locus unitus val. Kalota | " Thoma | " | | | | | 2 | 2 | | 63 |
| | " György | " | | | 1 | | | | | 16 |
| mix. Zentelke | | | | | | | | | | |

Archidiaconatus Brosteniensis.

| | | | | | | | | | | |
|---------------------------|-------------------------|-------------|--|------|---|---|----|----|--|-----|
| Purus Kis-Kerék | Popa Mány Archidiaconus | unit. | | | | | | | | |
| | " Gyorgie | " | | | 1 | 1 | 3 | 22 | | 57 |
| val. Olá-Bogáth | " Petre | omnes uniti | | | | | | | | |
| | " Thoma jun. | " | | | | | | | | |
| | " Thoma sen. | " | | big. | 3 | 1 | 4 | 15 | | 126 |
| mix. Örmény-Székes | " Sztán | " | | | | | | | | |
| | " Moyszi | " | | | | | | | | |
| | " Moyszi sen. | " | | big. | 1 | 1 | 10 | 6 | | 135 |
| val. Almor | " Jonásk | " | | | | | | | | |
| | " Ionu | " | | | | | | | | |
| | " Jákob | " | | | | | | | | |
| | " Iúsk | " | | | | 1 | 14 | 6 | | 153 |
| val Mág | " Petru | unit. | | | | | | | | |
| | " Petru son. | " | | big. | 1 | 1 | 4 | 1 | | 66 |
| locus unitus val. Ecsellő | " Thoma | " | | | | | | | | |
| | " Abraham | " | | | | | | | | |
| | " Iákob | " | | | | | | | | |
| | " Opra | " | | | 3 | 1 | 3 | 16 | | 151 |

| Locus | Nomina Poparum | unitas | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Ecclo- siam spectantes | | Incolae |
|----------------------------|----------------------------|-----------|---------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Foceta Curiam | Arabiles Cubulorum | |
| mixtus Hosszszutelke | Popa Vaszilic sen | unit. | | | | | | | |
| | " Vaszilic jun. | " | | | | | | | |
| | " Iuon sen. | " | u. u. | | | | | | |
| | " Iuon | " | u. u. | | | | | | |
| val. Preszáka | " Georgyic | | | | 1 | 1 | | 12 | 63 |
| | " Marian sens. | | | | | | | | |
| | " Maplciu filius senior | u n i t i | | | | | | | |
| | " Zacharias | u n i t i | | | | | | | |
| val Farkastelek | " Iuon | u n i t i | | | | | 4 | 11 | 92 |
| | " Petru | u n i t i | | | 1 | 1 | | | |
| | " Iuon sen. | u n i t i | | | | | | | |
| | " Iuon jun. | u n i t i | | | | | | | |
| val Hidegviz | " Komán | u n i t i | | | | | | | |
| | " Aldgye | u n i t i | | | | | | | |
| | " Georgie | u n i t i | n. u. | | | | | | |
| | " Peter | u n i t i | n. u. | | 1 | 1 | 3 | 8 | 111 |
| val Stenye | " Iuon | u n i t i | | | | | | | |
| | " Iuon junior Dumitru | u n i t i | | | 2 | 1 | 4 | 3 | 142 |
| val Salko | " Irimie | u n i t i | | | | | | | |
| | " Dumitru | u n i t i | | | 1 | 1 | | | 90 |
| locus unit. val Saldorf | " Sztan | u n i t i | | | | | | 4 | 40 |
| | " Thoma | u n i t i | | | 1 | 1 | | | |
| mix. Vizakna | " Dumitru | u n i t i | | | | | | | |
| | " Dumitru jun. | u n i t i | n. u. | | 1 | 1 | 6 | 12 | 81 |
| mix. K-Enyed | " Szavul | u n i t i | | | | | | | |
| | " Iános | u n i t i | | | | | | | 208 |
| mix. Pokafalva | " Opre | u n i t i | | | | | | | |
| | " Vaszilic | u n i t i | | big. | 1 | 1 | 4 | 7 | 90 |
| mix. Csergöd | " Thoma | u n i t i | | | 1 | 1 | | | 57 |
| | " Petre | u n i t i | | | | | | | |
| mix. Csanád | " Georgie | u n i t i | | | 1 | 1 | 4 | 4 | 40 |
| | " Iuon | u n i t i | | | 1 | 1 | | | 50 |
| mix. Egerbogy | " Iuon | u n i t i | | | | | | | 52 |
| | " Iuon | u n i t i | | | 1 | 1 | | | 42 |
| mix. Mihályfalva | " Opre | u n i t i | | | 1 | 1 | | | 74 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terra ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|---|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Focueti Curuum | Arabiles Cubulorum | |
| mix. Veszszöd | " Jakob | unit | | | 1 | 1 | 4 | 5 | 69 |
| mix. Bolya | Popa Thoma | " | | | | 1 | | | 80 |
| | " luon | " | | | | | | | 8 |
| mix. Magyar-Kapus | " luon | " | | | | 1 | | | 52 |
| locus unitus mix. Kis-Sejk | " nullus | | | | | | | | 34 |
| mix. N.-Sejk | | | | | | | | | 44 |
| mix. Hassag | | | | | | | | | 45 |
| mix. Szeliudek | | | | | | | | | 50 |
| mix. Ruz | | | | | | | | | 20 |
| mix. Mardas | | | | | | | | | 16 |
| mix. Ravasel | | | | | | | | | 16 |
| mix. Mitisdorff | | | | | | | | | — |
| mix. Vorumlok | | | | | | | | | 20 |
| mix. Salla | | | | | | | | | 10 |
| mix. Frua | | | | | | | | | 41 |

Archidiaconatus Szovárasiensis

| | | | | | | | | | |
|------------------|---------------------------|------|-------|------|---|---|---|--|----|
| Szováros | Popa Miklos Archidiaconus | unit | | big. | 1 | | | | 25 |
| | " Ianos | " | | | 1 | | | | 38 |
| Szinye | " Iván | " | | | 1 | 2 | 3 | | 31 |
| loc. unit. Mánya | | | | | 1 | 1 | 4 | | 13 |
| Pestes | " Alexa | | | | 1 | 5 | 4 | | 30 |
| Somkut | " Todor | " | | | | | | | |
| Csatán | " luon | " | n. u. | | 1 | 1 | 4 | | 50 |
| | " Toadgyer | " | | | | | | | |
| Vád | " Georgyie | " | | | 1 | 4 | 2 | | 46 |
| | " Dumitru | " | | | | | | | |
| Olá-Bogáth | " Onyiga | " | n. u. | | 1 | | 2 | | 30 |
| Magyar-Bogáth | " Stephan | " | | | 1 | | | | 34 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Culturum | Arabiles Culturum | |
| Kálma | Popa Kosztán | | | | 1 | 4 | 4 | 34 |
| Körtvélyes | " Toader | unit. | | big. | 1 | | | 30 |
| Töke-Pataka | " Stephan | " | | | 1 | | | 16 |
| Dobrocsina | " Iuon | " | " u. | | 1 | | 4 | 16 |
| Fodora | " Vaszilie | " | " | | 1 | 7 | 7 | 40 |
| | " Kracsun | " | | | 1 | | | |
| Közfalva | " Togyer | " | | " | 1 | | | 15 |
| Simisnya | " Timofie | " | | | 1 | | | 60 |
| | " Paskul | " | | | 1 | | | |
| Locus unitus | | | | | | | | |
| Kabola-Pataka | " Lupul | " | | | 1 | 2 | 2 | 20 |
| Oroszmező | " Iuon | " | | | 1 | 4 | 2 | 35 |
| | " Iuon jun. | " | | | 1 | | | 22 |
| Buzamező | " Vaszilie | " | | | 1 | | | 23 |
| Csőmény | " Vaszilie | " | " | " | 1 | 2 | | 22 |
| Rogna | " Gligorie | " | | " | 1 | | | 20 |
| Konkoly falva | " Onul | " | | | 1 | | | 25 |
| Küdmönös | " Gligorie | " | | | 1 | | | 29 |
| Lozna | " Gábor | " | | | 1 | 4 | 1 | 34 |
| Prelucs | " Gabor | " | | | 1 | 1 | 1 | 27 |
| Klics | " Vaszilie | " | | | 1 | | | 65 |
| Szurduk | " N. | " | | | 1 | | | 28 |
| Kis-Kirsztolcz | " Gavrilla | " | | | 1 | | | 25 |
| Szalouna | | | | | | | | 23 |
| Birlesti | " Grigorie | " | | | 1 | | | 16 |
| Muncsal | " nullus | " | | | 1 | | | |
| locus unitus | " Mihály | " | | | | | | |
| Nagy-Kersztolcz | " Kracsun | " | | " | 1 | | | 32 |
| | " Gavrilla | " | " | " | 1 | | | 30 |
| Salamon | " Eftenie | " | " | " | 1 | 2 | 5 | 27 |
| Bezdéd | " Stephan | " | | | 1 | | 6 | |
| Hosszumező | " Istok | " | | | 1 | | | 32 |
| | " Todgyer | " | | | 1 | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Gyurka Pataka | Popa Gligorie | unit. | | | | 1 | 1 | 4 | 15 |
| Laczka | " Alexa | " | | | | 1 | 2 | 4 | 20 |
| Zálha | " Szimeon | | n. u. | | | 1 | | | 20 |
| Csaka | " Vaszilie | " | | | | 1 | 5 | 13 | 25 |
| | " Georgie | " | | | | 1 | | | 16 |
| Felső-Csobánka | " T. I. Georgie | " | | | | 1 | | | 36 |
| Hagymás | " Gabor | " | | | | 1 | | 4 | 38 |
| Oszvaj | " Filimon | " | | | 1 | 1 | | | 32 |
| Kálna | " Kosztán | " | | | | 1 | 3 | | 12 |
| Alsó-Gyékényes | " Gligorás | " | | big. | | 1 | | | 12 |
| Törpény (Tirpiü) | " nullus | | | | | 1 | | | 34 |
| Kodor | " Lukács | " | | | | 1 | | | 16 |
| Locus unitus | | | | | | | | | |
| Vásárhely | " Gavrilla | | " | | | 1 | 4 | 3 | 90 |
| Alparét | " Georgyie | " | | | | 1 | 4 | 10 | 18 |
| | " Gligoras | " | n. u. | | 1 | 1 | 1 | 3 | 20 |
| Tálasfalva | " Iupe | " | | | | 1 | | | 23 |
| Antos | " Flore | " | | | | 1 | | 3 | 20 |
| Sajgo | " Gligorie | " | | | | 1 | | 5 | 20 |
| Felső-Gyékényes | " Demian | " | | | | 1 | 2 | 2 | 66 |
| Budos | " Griga | " | | | | 1 | 10 | 10 | 30 |
| Péntek | " Gligorie | " | | | | 1 | 4 | 8 | 30 |
| Záporcz | " Gabor | " | | | | | | | 30 |
| Décs | " nullus | | | | | | | | 18 |
| Prunul | " nullus | | | | | | | | |

Archidiaconatus Nyilvaniensis.

idest: Prothopopae György ex Suk.

| | | | | | | | | | |
|-------------|-----------|-------|--|------|---|---|--|--|-----|
| Loc. mixtus | Popa Akim | uniti | | | | | | | |
| Borsa | " Urszán | | | big. | 1 | 1 | | | 110 |
| | " Onya | | | | | | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------|-------------------|----------|------------|---------|------------|--------------------|-------------------------------------|----|---------|
| | | | | | Templa | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | | |
| Romita | Popa | Georgie | unit. | | big | | | | |
| | " | Mihály | " | | | 1 1 | 2 | 4 | 32 |
| Brusztur | " | Iuon | " | | | 1 1 | 2 | 4 | 27 |
| Lupoje | | | | | | | | | 18 |
| Borzás | " | Iuon | " | n. u. | big | 1 1 | 2 | 1 | 18 |
| | " | Luka | " | | | | | | |
| Locus unitus | | | | | | | | | |
| Poklos | " | Alexa | " | | | 1 1 | 6 | 3 | 34 |
| mix. Köblös | " | Todgyer | " | | | 1 1 | 6 | 10 | 58 |
| Derse | " | Alexa | " | | | 1 1 | 9 | 12 | 56 |
| Panczéléseh | " | Maftai | " | | | 1 1 | | 6 | 36 |
| Jéles | " | Gavrilla | " | | | | | | |
| | " | Vaszilie | " | | big | 1 1 | | 6 | 30 |
| Kecskehata | " | Vaszilie | " | | | | | | |
| | " | Maftai | " | | | 1 1 | | | 24 |
| Récze-Keresztur | " | Iuon | " | | | 1 1 | 7 | 5 | 36 |
| Szotelke | " | Filip | " | | | 1 1 | 4 | 4 | 33 |
| Kalocsa | " | Gavrila | " | | | | 1 | 3 | 62 |
| Paptelke | " | Gavrila | " | | | 1 1 | 2 | 9 | 30 |
| Gorbo | " | Iuon | " | | | 1 1 | 2 | 8 | 33 |
| Vajdaháza | " | Ioucz | " | | | 1 1 | 5 | 3 | 33 |
| Füzes | " | Urszán | " | | big | 1 1 | 7 | 10 | 48 |
| Szent-Péter | " | Onya | " | | | 1 1 | 5 | 6 | 30 |
| mixtus Hida | " | Dumitru | " | | | | 1 | | 15 |
| Bajka | " | Nuczul | " | | | 1 1 | 4 | 6 | 20 |
| Rákos | " | Andrei | " | | big | | 3 | 8 | 33 |
| Tresztie | " | Onya | " | | | 1 1 | 3 | 4 | 14 |
| Kendre | " | Gavrila | " | | | 1 1 | 3 | 2 | 30 |
| Belanul | " | Iuon | " | | | | | | |
| | " | Togyer | " | | | | | | |
| | " | Georgie | " | | big | 1 1 | | 3 | 74 |
| Tetisul | " | Iuon | " | n. u. | | 1 1 | | 6 | 30 |
| Galgo | " | Kosztin | " | | | 1 | 2 | 2 | 31 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus per. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectamus | | Iucolae |
|-------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Tihoul | Popa Gavriła | unit. | | | 1 1 | | | 30 |
| Varul | " Stephan | " | | | 1 1 | | | 20 |
| Csernukul | " Szimiou | " | | big. | 1 1 | 2 | 4 | 30 |
| mixtus Kide | " Vaszilie | " | | | 1 1 | | | 18 |
| Kovács | " Iuon | " | | | 1 | 6 | 5 | 28 |
| Csumorna | " | | | | 1 | 2 | 3 | 16 |
| Gelpéje | " Petre | " | | | 1 | 3 | 6 | 26 |

Archidiaconatus Mirastöiensis.

| | | | | | | | | |
|----------------------------|--------------------------------|-------|-------|------|-----|----|----|-----|
| Loc. mixtus | | | | | | | | |
| Nyárádtó v. Mi- rastyiü | Popa Irimia Archi- diaconus | unit. | | | 1 | | | 60 |
| mix. | | | | | | | | |
| Maros-Keresztur | Popa Vaszilie | " | | | 1 | | | 23 |
| mix. Megyesfalva | " Peter | " | | | 1 | | | 23 |
| mix. Kis-Bodon | " Onya | " | | | | | | 25 |
| mix | | | | | | | | |
| Maros-Sz.-György | " Petru | " | | | 1 | 4 | | 68 |
| mix. Ernye | " Onya | " | | | | | | |
| | " Gavriła | " | | | 1 | | | 38 |
| mix. Agárd | " Maštej | " | n. u. | | 1 1 | | | 24 |
| mix. | " Todgyer | " | | | | | | |
| Köböl-Szentivány | " Szimeon | " | | big. | | | | 26 |
| mix. Szent-Lőrincz | " Iuon | " | | | 1 | 10 | 16 | 40 |
| mix. Mosin | " Iuon | " | | | 1 1 | | | 44 |
| mix. Jobbágyfalva | " Gavrilla | " | | | 1 | | | |
| mix. | | | | | | | | 73 |
| Erdő-Szt-György | " Iuon | " | | | 1 | | | |
| mix. | | | | | | | | 133 |
| Banezka-Madarás | " Damian | " | | | 1 | | | 46 |
| loc. mix Csinta | " Onya | " | | | 1 | 4 | | 75 |
| mix. Ugra | " Onya | " | | | 1 | 8 | 11 | 29 |
| mix. Szent-Pál | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Togyer | " | | big. | 1 | | 4 | 38 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|----------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|--------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Szent-Pál-Kirilo | Popa Andrej | unit. | | | 1 | 6 | 10 | 20 |
| mix. Vidraszeg | " Nikulaj | " | | | | 8 | 16 | 48 |
| mix. Maros-Vásárhely | | | | | | | | 60 |
| mix. Koronka | Sztán | " | | | | | | 50 |

Archidiaconatus Jurati Erdő-Szengyeliensis.

| | | | | | | | | |
|-------------------|--------------------------|-------|-------|-----|---|---|----|----|
| Szengyel | Popa Mihály Ju- ratus | unit. | | | 1 | 3 | 3 | 17 |
| mix. Oroszfalva | " David Iuon | " | | big | 1 | 6 | 6 | 45 |
| Sebenicze | " Iuon Kosztin | " | | | 1 | 3 | 5 | 29 |
| Szent-Márton | | | | | 1 | 1 | 2 | 12 |
| val. Adrián | " Kosztán | " | | | 1 | 1 | 6 | 22 |
| val. Kasva | " Gligorie Irimie | " | u. u. | | 1 | 1 | 6 | 43 |
| val. Hudák | " Iuon Mitre | " | | | 1 | 3 | 6 | 60 |
| val. Libánfalva | " Gligorie Urszul | " | | | 1 | 2 | 4 | 60 |
| Orsova | " Szimion | " | | | 1 | 3 | 8 | 33 |
| Kinésis | " Iuon Gligorie | " | u. u. | | 1 | 1 | 3 | 20 |
| Felső-Oroszfalu | " Onya | " | | | 1 | 2 | 11 | 27 |
| Alsó-Oroszfalu | " Gavriła | " | | | 1 | 1 | 3 | 25 |
| Felső-Kiher | " Thoma | " | | | 1 | 2 | 3 | 40 |
| Alsó-Kiher | " Ilyie Gligorie | " | | " | 1 | 1 | 5 | 40 |
| Saropháza | " Onul Peter | " | | " | | 3 | 7 | 23 |
| Szent-Mihálytelke | " Kracsun Gavriła | " | | " | 1 | 4 | 16 | 28 |
| Kakucs | " Mihaila | " | | | | 3 | 7 | 25 |

| Locus | Nomina Locorum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curvum | Arabiles Cubulorum | |
| Nádas | Popa Pintye | unit. | | | | | | |
| | " Ignát | " | | | 1 | 8 | 8 | 20 |
| Habich | " Onya | " | n. u. | big. | 1 | 2 | 7 | 35 |
| | " Peter | " | | | | | | |
| Telek | " Gligoric | " | | | 1 | 4 | 8 | 44 |
| Nagy-Szederjes | " Pintye | " | | | 1 | 4 | 2 | 16 |
| Kis-Szederjes | " Onul | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | n. u. | big. | 1 | 2 | 3 | 16 |
| Olá-Bölkény | " Petro | " | | | | | | |
| | " Stephan | " | | | 1 | 4 | 4 | 30 |
| Györgény alias Sz.-Imreh | " N. | | | | 1 | 5 | | 22 |
| Magyar-Bölkény | | | | | | | | 6 |
| Radnotfája | | | | | | | | 14 |
| Petelye | | | | | | | | 27 |
| Peter-Láka | | | | | | | | 15 |
| Körtvélyfája | | | | | | | | 8 |
| Gerneszeg | | | | | | | | 18 |
| Sáromberke | | | | | | | | 3 |
| Csanád | | | | | | | | 5 |
| Jára | | | | | | | | 8 |

Archidiaconatus Boncznyires.

| | | | | | | | | | |
|-------------------------------|-------------------------------|-------|--|--|---|---|---|---|----|
| Locus val. Boncz-Nyires | Popa Gabor Archi- diaconus | unit. | | | 1 | 1 | 6 | 4 | 60 |
| locus mix. Órdögös-Füzes | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 2 | 3 | 45 |
| vall. Bátor | " Nyikulac | " | | | 1 | 1 | 2 | 2 | 80 |
| vall. Czoptelke | " Pavel | " | | | 1 | 1 | 3 | 4 | 44 |
| mix. Szamos- Ujvár-Némethi | " Vaszilie | " | | | | 1 | 3 | 4 | 60 |
| | " Iuon | " | | | | | | | |
| vall. Peterháza | " Alexa | " | | | 1 | 1 | 2 | 7 | 17 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | lucolae |
|--------------------------|-----------------------|--------|------------|---------|------------|-------------------|-------------------------------------|---|---------|
| | | | | | Templa | Foeneta Curram | Arabiles Cubitorum | | |
| Vall. Szilágytó mix. | Popa Dumitru | unit. | | | 1 | 1 | | 4 | 18 |
| Szent-Benedek | " luon | " | | | 1 | 1 | 1 | 2 | 22 |
| mix. Szász-Nyires | " Luka | " | | | 1 | 1 | 5 | 7 | 62 |
| vall. Mikháza mix. | " Maftei | " | | | 1 | 1 | 6 | 3 | 30 |
| Szent-Margita | " Lup | " | | | 1 | 1 | | 3 | 69 |
| mix. Arpástó | " Danila | " | | | 1 | 1 | | 1 | 55 |
| vall. Málucz | " Thodor Onu | " | 1 | | 1 | 1 | | 2 | 36 |
| vall. Bethlen | " Ursz | " | | | | 1 | | | 36 |
| vall. Also-Oroszfalu | " Petre | " | | | 1 | 1 | 2 | 3 | 35 |
| vall. Felső-Oroszfalu | " Gligoras | " | | | 1 | 1 | 2 | 4 | 36 |
| mix. Nagyfalu | " Gligorie Dumitru | " | | | 1 | 1 | | | 46 |
| locus vall. Egres | " Ursz | " | | | 1 | 1 | 3 | 3 | 14 |
| vall. Fige | " Ursz | " | | | 1 | 1 | | 3 | 34 |
| mix. Hcsdát | " luon | " | | | 1 | 1 | 2 | 1 | 24 |
| mix. Dengeleg | " Lup | " | | | 1 | 1 | 3 | 3 | 33 |
| mix. Iklod | " Illycs | " | | | 1 | 1 | | | 72 |
| mix. Gírólt | " Hlyie luon | " | | | 1 | 1 | 3 | 3 | 86 |
| mix. Keesét | " Petru | " | | | | 1 | | | 49 |
| mix. Keeset-Szilvás | " Nyikulaj | " | | | 1 | 1 | 2 | 4 | 16 |
| vall. Tottfalu | " Gavriila | " | n. u. | | 1 | 1 | 4 | 4 | 36 |
| vall. Szüikerék | " | 1 | | | 1 | 1 | 4 | 6 | 18 |
| mix. Ormány | " Gligorie | unit. | | | 1 | 1 | 4 | 4 | 63 |
| mix. Néma | " Ephtenie | " | | | 1 | 1 | | | 62 |
| vall. Széplak | " Thodor | " | | | 1 | 1 | 4 | 3 | 54 |
| mix. Kéro | " luon | " | | | | 1 | | | 30 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Decanus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--|-------------------|----------|------------|---------|--------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curatuum | Arabiles Cubulorum | |
| Bátványos Várolya | Popa | 1 | | | | | | | 16 |
| mix. Szamos-Ujvár | Popa Lup | unit. | | | | | | | 60 |
| Archidiaconatus Alsó-Kossajensis. | | | | | | | | | |
| Locus vall. | Popa | Iuon | Archi- | 1 | | | | | |
| Alsó-Kosaj | " | diaconus | unit. | | | | | | |
| " | " | Stephan | unit. | | | | | | |
| " | " | Iuon | unit. | | 1 | 1 | 2 | 13 | 70 |
| vall. Kopolyán | " | Iuon | n. u. | | 1 | 1 | | 7 | 20 |
| mix. Szeleske | " | Paszknl | unit. | | 1 | 1 | 3 | 10 | 34 |
| vall. Kuczko | " | Togyer | unit. | | | | | | |
| " | " | Urszan | unit. | | | | | | |
| " | " | Thodor | unit. | | 1 | 1 | 1 | 5 | 56 |
| Kápolna | " | Irimie | unit. | | | | | | |
| " | " | Illyés | " | | 1 | | 4 | 10 | 22 |
| vall. Galgó | " | Georgie | unit. | | | | | | |
| " | " | Mihály | unit. | | | | | | |
| " | " | Togyer | " | | 1 | | | | 35 |
| vall. Borszo | " | Stephan | unit. | | | | | | |
| " | " | Iuon | n. u. | | | 1 | | | 25 |
| vall. Sos-Mező | " | Gligorie | " | | | | | | |
| " | " | Togyer | n. u. | | | 1 | | | 51 |
| vall. Doboka | " | Gavrila | " | | | 1 | | | 19 |
| vall. Nagy-Ilonda | " | Iuon | " | | | | | | |
| " | " | Vaszilie | n. u. | | | | | | |
| " | " | Lukács | n. u. | | | 1 | | | 46 |
| mix. | " | Georgie | n. u. | | | | | | |
| Blenke-Pojana | " | Iánkul | " | | | 1 | | | 40 |
| vall. Rogozfalva | " | Ionn | " | | | 1 | | | 30 |
| locus purus vall. | " | Pintyc | " | | | 1 | | | 11 |
| Magura | " | Iuon | unit. | | | | | | |
| vall. Bába | " | Lup | " | | | | | | |
| " | " | Partheni | " | | | 1 | | 2 | 36 |
| vall. Dragia | " | Petru | n. u. | | | 1 | | | 36 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | | Incolae |
|---------------------------|-------------------|--------|------------|---------|-------------------------------------|-------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Domus par. Templa | Foeneta Curium | Arabiles Cubitorum | |
| val. Gosztila | Popa Nyikulaj | unit. | | | 1 | 2 | 2 | 23 |
| vall. Dálmare | " Togyer | | n. u. | | 1 | | | 9 |
| vall. Falkusa | | | | | 1 | | | 13 |
| vall. Muncsal | " Georgie | " | | | 1 | | | 11 |
| vall. Hollomező | " Togyer | " | | | 1 | | | 80 |
| vall. Pecsótszeg | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Gligorie | " | " | | 2 | 2 | 10 | 119 |
| vall. Gorbo | Gavrilla | " | | | | | | |
| | " Alexandru | " | " | | | | | |
| | " Iuon | " | " | | | | | |
| | " Iuan | " | " | | 1 | | | 45 |
| vall. Csicsó-Ujfalú | " Vaszilie | | | | | | | |
| | " Gavrila | uniti | | | | | | |
| | " Petre | | | | | | | |
| | " Nikoare | | | | 1 | 1 | 30 | 24 |
| vall. Lábfalva | " Koszta | " | | | | | | |
| | " Petre | " | " | | | | | 26 |
| locus valachicus Gáncs | " Simeon | " | | | | | | |
| | " Dumitru | " | | big. | 1 | | | 42 |
| val. Gyöngyfalva | " Mihály | | | | | | | |
| | " Gavrila | uniti | | | | | | |
| | " Nokite | | | | 1 | | | 90 |
| vall. Nyégerfalva | " Nikulae | | | | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | | | | |
| | " Mihály | | | | | | | |
| | " Kosztán | | | | 1 | 1 | 2 | 60 |
| vall. Hagymás | " Iuon | | " | | 1 | 1 | 4 | 40 |
| mix. Rettég | " Georgie | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | 62 |
| mix. Bácza | | | | | | | | 22 |
| mix Mihályfalva | " Iguat | " | | big. | | | | |
| | " Ilie | " | | | 1 | 1 | 6 | 54 |
| mix Monostorszeg | " Vaszilie | " | | | | | 2 | 14 |
| mix. Kozárvár | " Gavrila | " | | | | | | |
| | " Gligorie | " | | | 1 | | | 56 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Focuta Carrum | Arabiles Cubulorum | |
| mix. Allör | Popa Dumitru | unit. | | big. | | | | |
| | " Gavrila | " | | | 1 1 | | 7 | 60 |
| vall. Felső-Kosáj | " Iuon | " | | | 1 | | | 70 |
| vall. Guga | " Gligorie | " | | | 1 | | | 9 |
| Horgos-Pataka | " Petre | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | n. u. | | | | | |
| | " Illyie | " | n. u. | | 1 | | | 38 |

Archidiaconatus Kopradiensis.

| | | | | | | | | |
|-------------------------|---------------------------|-------|-------|-----|-----|----|----|-----|
| Locus vall. Kapor | Popa Urszan Archidiaconus | unit. | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | 1 1 | 8 | 18 | 23 |
| vall. Lomperd | " Georgie | unit. | | | | | | |
| | " Kira | " | | | 2 1 | 4 | 14 | 37 |
| | " Andrej | " | | | | | | |
| vall. Bongard | " Iuon | unit. | | | 2 1 | | 12 | 37 |
| vall. Szent-Mihálytelke | " Togyer | " | | | | | | |
| | " Stephan | " | | big | | | | |
| | " Illyie | " | n. u. | | 2 1 | 10 | 20 | 30 |
| vall. Sztupin | " Gligorie | unit. | | | | | | |
| | " Szimion | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | 1 1 | 8 | 16 | 34 |
| vall. Galác | " | " | | | 1 1 | | | 35 |
| mix. Harinna | " Urszul | " | | | | | | 22 |
| vall. Szereczel | " Petru | " | | | 1 1 | 3 | 3 | 22 |
| mix. Somfalu | " Ionucz | " | | | 2 1 | 4 | 2 | 53 |
| mixt. Csizskud | " Dumitru | " | | | 2 1 | 1 | 3 | 52 |
| vall. Brédfalva | " Andrei | " | | | 1 1 | | 10 | 27 |
| mix. Budurleu | " Georgie | " | | | 1 1 | 7 | 8 | 30 |
| mix. Juda | " Filip | " | | | 1 1 | 5 | 7 | 53 |
| mix. Erked | " Lup | " | | | 1 1 | 8 | 10 | 70 |
| locus vall. Pintik | " Georgie | " | | | 1 1 | 6 | 9 | 112 |
| mix. Poszmos | " Togyer | " | n. u. | | | | | |
| | " Todor 2. | " | " | | 1 1 | 1 | 8 | 40 |

| Locus | Nomina Peparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | |
|------------------|--------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|----------|
| | | | | | | Foeneta Curruna | Arabiles Cubulorum | Incolite |
| vall. Sirling | Popa Iuon | unit | | | 1 1 | 4 | 3 | 20 |
| mix. Birlegu | " Dumitru | " | | | 1 1 | 4 | 3 | 16 |
| vall. Simontelke | " Gavriila | " | | | 1 1 | 2 | 2 | 32 |
| vall. Budos | " Arszenie " Vaszilie | " | | | 1 1 | 20 | 4 | 53 |
| vall. Arokallya | " Iuon | " | | | 1 1 | 3 | 2 | 27 |
| mix. Czigen | " Gyerman | " | | big. | 1 1 | 4 | | 42 |
| vall. Kiralézon | " Vaszilie | " | | " | 1 1 | 8 | 3 | 53 |
| vall. Neczul | " Togyer | " | | | 1 1 | 1 | 2 | 18 |
| vall. Jösü | " Alb " Filius ejus | " | n. u. | | 1 1 | 7 | 4 | 49 |

Archidiaconatus Tauriensis.

| | | | | | | | | |
|----------------|---|-------|-------|--|-----|---|----|-----|
| Taur | Popa Praekup Ar- chidiaconus | unit. | | | | | | |
| | " Petre | " | | | | 9 | 20 | 46 |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| Némethi | " Iuon " Mihály " Nyisztor | uniti | | | 3 1 | 5 | 2 | 130 |
| Priszlop | " Gavriila " Togyer | unit. | | | 2 1 | | 3 | 50 |
| Luska | " Gligorie | " | n. u. | | | 2 | 6 | 32 |
| Olá-Nemegye | " Ilyie " Stephau | " | | | 1 | | 4 | 70 |
| Magyar-Nemegye | " Dumitru | " | | | 1 1 | | | 47 |
| Virágos-Berek | " Vartolomej " Iuon | " | | | 1 1 | | 4 | 30 |
| Magos-Mart | " Vartolomej | " | | | 1 1 | 5 | 3 | 38 |
| Kocs | " Kosztantin " Togyer | " | | | 1 1 | 4 | 16 | 40 |
| Köfarka | " Filip " Onyiga " Georgie " N | uniti | | | | | | 64 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|-------------------|-------------------------------------|----|---------|
| | | | | | Templa | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | | |
| Középfalva | Popa Thodor | unit. | | | | | | | |
| " | " T. J. | " | | | 2 | 1 | 8 | 14 | 86 |
| Szeszárma | " Prekup | " | | | | 1 | | | 67 |
| " | " Kozma | " | | | | | | | |
| Nagy-Kajon | " Dumitru | " | | | | | | | 54 |
| " | " Iuon | " | | | | | | | |
| Csicsó-Keresztur | " Filimon | " | | | 1 | | 2 | 5 | 68 |
| Felőr | " Georgie | " | | | 1 | 1 | | 2 | 30 |
| Alsó-Ilyosda | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 4 | 3 | 30 |
| Kis-Kajon | " Georgie | " | | | 1 | 1 | 1 | 6 | 60 |
| Kis-Debrek | " Kosztan | " | | | | 1 | | | 41 |
| Nagy-Debrek | " Grigorie | " | | | 1 | 1 | 2 | 11 | 44 |
| Pojeni | " Szimeon | " | | | | 1 | | | 44 |
| Emberfő | " Hariton | " | n. u. | | | 1 | | | 24 |
| Egres | " Urszán | " | " | | | 1 | | | 37 |
| Ilosda | " Gabor | " | | big. | | | | | |
| " | " Nyisztor | " | | | | 1 | | | 58 |
| Borlyasza | " Togyer | " | | | | | | | |
| " | " Iuon | " | | | | | 2 | 7 | 40 |
| Buza-Mező | " Dumitru | " | | | | | | | |
| " | " Iuon | " | | big. | 2 | 1 | 4 | 22 | 100 |
| Szita | " Iuon | " | | | | 1 | | | 32 |
| Körtvélyes | " Iuon | " | | | | | | | |
| " | " Nikulaj | " | | | 1 | 1 | 3 | | 70 |
| Pontinasza | " Gavriła | " | | | | | 2 | 5 | 18 |
| Dugu | " Gligorie | " | | | | | | | |
| " | " Prekup | unit. | | | | 1 | | | 104 |
| " | " Szimion | " | | | | | | | |
| Mires | " Gligorie | unit. | | | | 1 | | | 30 |
| Olá-Balásfalva | " Gavriła | " | | | | | | | |
| " | " Togyer | " | | | 1 | 1 | 4 | 5 | 70 |
| Szász-Balásfalva | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | 3 | 40 |
| Kajla | " Lupsa | " | | | | | | | |
| " | " Szimeon | " | | | 1 | 1 | 3 | 7 | 75 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|------------------------------------|-----------------------|-------------|------------|---------|------------|--------|--------------------------------|----------------------|---------|
| | | | | | | | Poenota Currum | Arabiles Cublorum | |
| Magyaros | Popa Togyer | unit. | | | | | | | |
| " | " Gavrila | " | | big. | 1 | 1 | | 7 | 80 |
| Kénteike | " Onya | " | | | 2 | 1 | 3 | 9 | 94 |
| " | " Grigoras | " | | | | | | | |
| Sajo-Keresztur | " Irimie | " | | | 1 | | | | 50 |
| " | " Filip | " | | | | | | | |
| Szvintul-Szintul | " Iuon | " | n. u. | | 1 | | 2 | | 32 |
| " | " I. | " | | | | | | | |
| RusziBorgouluj | " Togyer | uniti | | | | | | | |
| " | " Kozma | " | | | | | | | |
| " | " Flore | " | | | 1 | | | 7 | 80 |
| Borgo | " Szimion | uniti | | | | | | | |
| " | " Stephan | " | | big. | | | | | |
| " | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| " | " Iuon | " | | | | | | | |
| " | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| " | " Kirila | " | | | | | | | |
| " | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| " | " Lup popit de | " | | | | | | | |
| " | Circa, Popie nu tinea | omnes uniti | | | | | | | |
| " | Popa Grigorie | " | | | | | | | |
| " | " Marian | " | | | 2 | 6 | | | 554 |
| " | " T. I. | " | | | | | | | 46 |
| mix. Szinteräg | | | | | | | | | 18 |
| mix. Kolden | | | | | | | | | 18 |
| mix. Csépan | | | | | | | | | 18 |
| Archidiaconatus Sz.-Márton. | | | | | | | | | |
| Locus val. Sz.-Márton | Popa Kosztin Ar- | unit. | | | | | | | |
| " | " chidiaconus | " | | big. | 2 | 1 | 13 | 19 | 92 |
| " | " Stephan | " | | | 1 | 1 | 6 | 48 | 25 |
| val. Krájfaleu | " Onye | " | | | | | | | |
| val. Örményes | " Vaszilie | " | n. u. | | 1 | 1 | 12 | | 81 |
| " | " Szimion | " | | | | | | | |
| val. Soptér | " Dumitru | " | | big. | 1 | 1 | 20 | 32 | 40 |
| " | " Szimion | " | | | | | | | |
| val. Szilvás | " Antonie | " | | | | | | | |
| " | " Iuon | " | n. u. | | 1 | 1 | 15 | 70 | 48 |
| " | " Nikulac | " | | | | | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Iacobae |
|-------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|--------------------------------|--------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| locus val. Viszue | Popa Kosztántin | unit. | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | 1 1 | 9 | 20 | 36 |
| val. Nagy-Nyulas | " Gligorie | " | | | 1 1 | 16 | 33 | 81 |
| val. Okna | " Gligori | " | | | 1 1 | 10 | 60 | 40 |
| | " Togyer | " | | | | | | |
| val. Pánicza | " Vaszilie | " | | | 1 1 | 4 | 20 | 71 |
| | " Dumitru | " | | | | | | |
| val. Ujfalu | " Ion | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Pinte | " | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | |
| | " Petru | " | | | 2 1 | 5 | 34 | 61 |
| val. Szinetül | " Vaszilie | unit. | | big. | | | | |
| | " Togyer | " | | | | 10 | 24 | 36 |
| val. Dredad | | | | | | | | 13 |
| val. Harasztos | " Togyer | " | | | 1 1 | 4 | 16 | 35 |
| val. Kozma | " Iuon | " | | | 1 1 | 8 | 16 | 50 |
| val. Szokol | " Szimion | " | | | | | | |
| | " Szimion 2. | uniti | | | | | | |
| | " Sandru | " | | | 1 1 | 6 | 22 | 37 |
| mix. Tones | | | | | | | | 14 |
| val. Stirgen | " Lupe | unit. | | | 1 1 | 6 | 24 | 40 |
| val. Kis-Nyulás | " Grigorie | " | | | 1 1 | 1 | 56 | 26 |
| mix. Kőbölkut | " Dumitru | " | | | 1 1 | | | 28 |
| loc. val. Ujlak | " Petru | " | n. u | | 1 1 | 17 | 12 | 48 |
| mix. Oroszfája | " Iuon. | " | | | 1 1 | | | 32 |
| Komlod | " Gligorie | " | | | 1 1 | | | 21 |
| mix. Ludvög | " Szimion | " | | | 1 1 | | | 85 |
| mix. Széplak | " Dumitru | " | | | 1 1 | | | 43 |
| mix. Kis-Csilpis | " Gavriila | " | | | 1 1 | 6 | 8 | 26 |
| mix. Erts | " Prekup | " | | big. | | 2 | | 17 |
| val. Bela | " Gligorie | " | | | | | | |
| | " Kirilla | uniti | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | 2 1 | 6 | 16 | 60 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad locesiam spectantes | | Incolae |
|-------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|---|-------------------------------|------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Foeneta Carruum | Arabes Cubulorum | |
| val Kurtikap | Popa Myra | unit | | | | 1 | | | 44 |
| | " Vaszilie | " | | | | 1 | 1 | 4 | 4 |
| val. Almas | " Kosztin | " | | | | 1 | 1 | 6 | 8 |
| val. Mojsa | " Iván | " | | | | 1 | 1 | | |
| | " Lup | " | | | | 1 | 1 | | |
| mix. Nagy-Csilpos | " Togyer | " | | | | 1 | 1 | | |
| mix. Szent-Iván | " Thoma | " | n. u. | big. | 1 | 1 | | | |
| loc mix. Abafaja | " Eremias | " | | | | 1 | 1 | | |
| mix. Szász-Régen | | | | | | | | | 20 |
| mix. Magari | | | | | | | | | 37 |
| mix. Bereczk | | | | | | | | | 39 |
| mix. Unuka | | | | | | | | | 2 |
| mix. Penka | | | | | | | | | 15 |
| mix. Keresztur | | | | | | | | | 4 |
| val. Bozed | Popa Vaszilie | | n. u. | | | 1 | | | 27 |
| Szebed | | | | | | | | | 7 |

Archidiaconatus Röcsiensis.

| | | | | | | | | | |
|-------------------|----------------------------|------|-------|------|---|---|--|----|-----|
| Loc. val. Rües | Popa Michael Archidiaconus | unit | | | | | | | |
| | " Thoma | unit | | | | | | | |
| | " Andrejka | unit | | | | | | 10 | 28 |
| | " Zacharias | unit | | big. | | | | | 67 |
| Szebád | " Szimion | unit | | big. | 1 | 1 | | 6 | 12 |
| | " Togyer | " | | | 1 | 1 | | 2 | 2 |
| val. Bardes | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| val. Pogácsafalva | " Nuczul | unit | | | | | | 14 | 17 |
| | " Onyicza | unit | | | | | | | |
| | " Artenie | unit | | | | | | | |
| val. Grebenis | " Szándu | unit | | | | | | | |
| | " Vaszilie | " | | | | | | 10 | 24 |
| | " Dumitru | " | n. u. | big. | 1 | 1 | | | 68 |
| val. Seulyie | " Onye | " | | | | | | | |
| | " Togyer | " | | | | | | | |
| | " Grigorie | " | n. u. | big. | | 1 | | | 100 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------------|---------------------------------|----------------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Tempa. | Tempa. | Foeneta Carrutum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Dombfalu | Popa Nikulae | uniti | | | | | | | |
| | " Mibaila | uniti | n. u. | big | 1 | 1 | 10 | 20 | 60 |
| | " Illye | uniti | | | | | | | |
| val. Szent-György | " Mikul | uniti | | | 1 | 1 | 16 | 21 | 40 |
| | " Petre | uniti | | | | | | | |
| mix. Bánd | " Thoma | uniti | | | | | | | |
| | " Grigorie | uniti | " | " | 2 | 1 | | | 100 |
| | " Toagyer | uniti | " | " | | | | | 27 |
| mix. Penyet | " Georgie | uniti | " | " | | 1 | | | 58 |
| mix. Madaras | " Petru | uniti | | | 1 | 1 | | | 48 |
| mix. Sámsond | " Gavrile | " | | | 1 | 1 | | | |
| mix. Tuson | " Onya | " | | | | | | | |
| | " Toagyer | " | | | | | | | |
| | " Grigorie | " | " | " | 1 | 1 | | | 30 |
| loc. mix. Ullyies | " Danila | " | | | 1 | 1 | 2 | | 50 |
| mix. Ménes | " Pintye | " | | | | 1 | | | 26 |
| mix. Csovás | " Dumitru | " | | | | | | | |
| | " Onya | " | | | | 1 | | | 27 |
| mix. Uj-Hegy | " Iakob | " | " | | 1 | 1 | | | 21 |
| mix. Szent-Péter | " Makaria | " | | | | | | | |
| | " Marcus | " | | | 2 | 1 | | | 33 |
| mix. Golombat | | | | | | | | | 20 |
| mix. Kulpij | | | | | | | | | 19 |
| mix. Csiptelek | | | | | | | | | 18 |
| mix. Herezo | | | | | | | | | 15 |
| mix. Kövesd | | | | | | | | | 10 |
| Lekinceza | Popa Gabor | | " | " | | | | | 6 |
| Archidiaconatus N.-Cserved. | | | | | | | | | |
| Nagy-Cserved | Popa Szimeon Ar- chidiaconus | omnes uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie | omnes uniti | | | | | | | |
| | " Mihajle | omnes uniti | | | | | | | |
| | " Dumitru | omnes uniti | | | 1 | 1 | 9 | 18 | 50 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | |
|-----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foceta Curium | Arabiles Cubitorum | Incolae |
| val. Kis-Cserged | Popa Toagyer | uniti | | big | 2 | | 10 | 14 | 16 |
| | " Inon | | | | | | | | 22 |
| mix. Tirimia | | | | | | | | | |
| val. Vajda-Kut | " Onya | uniti | | " | 1 | | 2 | 4 | 29 |
| | " Petru | | | | | | | | |
| val. Odorhely | " Stephan | unit. | | | 1 | | 10 | 7 | 31 |
| mix. Felső-Szent- Márton | | | | | | | | | 8 |
| val. Koruj | " Onya | | | | 1 | | 12 | 8 | 20 |
| mix. Széplak | " Lázár | " | | | 1 | | | | 34 |
| val. Dzulus | " Kirste | " | | | 1 | 1 | 4 | 19 | 28 |
| val. Koesárd | " Onya | " | | | | | | | |
| | " Inon | " | n. u. | | 1 | 1 | 6 | 8 | 53 |
| val. Saulie | " Onya | | | | | | | | |
| | " Vaszilic | uniti | | " | 2 | 1 | 14 | 18 | 31 |
| | " Dumitru | | | | | | | | |
| val. Bood | " Mihály | uniti | | " | | | | | |
| | " Illyio | | | | 2 | 1 | 6 | 20 | 46 |
| | " Georgie | | | | | | | | |
| val. Boba-Hálma | " Vaszilic | uniti | | | | | | | |
| | " Petru | | | | 1 | 1 | 6 | 12 | 64 |
| | " Toagyer | | | | | | | | |
| val. Kincsis | " Georgie | uniti | | " | | | | | |
| | " Grigorie | | | | | | | | |
| | " Illyio | | n. u. | | 2 | 1 | 3 | 23 | 30 |
| val. Szélkud | " Inon | uniti | | | | | | | |
| | " Ieffimie | | | | 3 | 1 | 10 | 32 | 50 |
| | " Inon | | | | | | | | |
| loc. val. Dög | " Szimion | uniti | | | | | | | |
| | " Mathej | | | | 2 | 1 | 24 | 50 | 39 |
| | " Mihály | | | | | | | | |
| mix. Radnott | " Vaszilic | unit. | | | | | | | |
| mix. Csapó | " Onya | " | | | 1 | | | | 24 |
| val. Kapolna | " Inon | " | | | | | | | |
| | " Iacob | " | | | 1 | | | 5 | 8 |
| mix. Bernard | | | | | | | | | 7 |
| mix. Mika | | | | | | | | | 4 |
| mix. Idrfája | | | | | | | | | 5 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|------------------------------------|----------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| Archidiaconatus Koásiensis. | | | | | | | | |
| val. Koás | Popa Vaszilie Ar- chidiaconus | unit. | | | | | | |
| | " Nikulae | " | | big. | 1 | | | 70 |
| val. Alsó-Fentös | " Filip | " | | | 1 | | | 17 |
| | " Nyisztor | " | | | | | | 12 |
| val. Higyaga | " Georgie | " | | | 1 | | | 30 |
| val. Kulezire | " Urszul | " | | | 1 | | | 5 |
| loc. val. Szepinye | | | | | | | | 10 |
| val. Puszta.Fentös | | | | | | | | |
| val. Felső-Fentös | " Szimion | " | | | 1 | | | 48 |
| | " Vaszilie | " | | | | | | 34 |
| val. Nagy-Bozonta | " Kosztán | " | | | 1 | | | 30 |
| val. mix. Hagymás-Lápos | " Grigorie | " | | | 1 | | | 30 |
| mix. Alsó-Tottfalu | " Iuon | " | | | 1 | | | 60 |
| val. Szaszár | " Miron | " | | | | 4 | | |
| | " Togyer | " | | | 1 | | | |
| val. Szakállasfalva | " Szimeon | " | | | | | | |
| | " Stephan | " | | big. | 1 | | | 40 |
| | " Iuon | " | | " | | | | 30 |
| val. Kis-Bozonta | " Georgie | " | | | 1 | | | 30 |
| val. Kulesa | " Timoftei | " | | | 1 | | 1 | 30 |
| val. Karuly | " Lukács | " | | | | | | |
| | " Andrej | " | u. u. | | | | | |
| | " Grigorie | " | " | " | 1 | | | 40 |
| | " Nekita | " | " | | | | | 24 |
| val. Kis-Körtves | " Iuon | " | | | 1 | | | 12 |
| val. Berkes-Patak | | | | | | | | |
| val. Remete | " Andrej | " | | | | | | 50 |
| | " Dumitru | " | | | 1 | | | 33 |
| loc. val. Leczkény | " Lup | " | | | 1 | | | 30 |
| mix. Funnáz | " Dumitru | " | | | 1 | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terra ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curraum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Vád | Popa Iuon | uniti | | | | | | 30 |
| | " Lup | | | | 1 | | | |
| val. Faurest. | " Lup | unit. | | | 1 | | | 24 |
| val. Berenceze | " Lup | " | n. u. | | | | | |
| | " Emanuel | | " | | 1 | | | 24 |
| | " Thoagyor | | | | | | | |
| val. Monostor | " Kosztantin | " | | | 1 | | | 24 |
| val. Kerpényes | " Iánkul | | n. u. | big. | 1 | | | 7 |
| val. Csernafalu | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Miháj | " | | | 1 | | | 60 |
| val. Brebény | " Iuon | " | | | 1 | | | 25 |
| val. Kopálnok | " Iuon | | n. u. | big. | 1 | | 4 | 30 |
| val. Csokotis | " Iuon | " | | | 1 | | | 20 |
| val. Magureny | " Ieremie | " | | | | | | |
| | " Gavrilla | " | | | 1 | | | 16 |
| val. Trestie | " Iuon | " | | | 1 | | | 20 |
| val. Preluka | " Iuon | " | | | 1 | | | 20 |
| val. Plopis | " Kornelius | " | | | 1 | | | 20 |
| val. Roussor | " Dumitru | " | | | | | | |
| | " Vaszilio | " | | | 1 | | | 17 |
| Kerbunár | | | | | 1 | | | 40 |

Archidiaconatus Thordensis.

| | | | | | | | | |
|-------------------------------|-----------------------------|------------------------|--|------|---|---|----|----|
| Loc. mixtus Oppidum Thorda | Popa Iuon Archi- diacous | unit. | | | | | | |
| | " György | " | | | 1 | | 4 | 70 |
| val Egerbegy | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 5 | 45 |
| mix Orke | " Georgie | o m n e s u n i t i | | | | | | |
| | " Kirila | | | | | | | |
| | " Vaszilia | | | | | | | |
| | " Makaria | | | | | | | |
| | " Vonka | | | | | | | |
| | " Iuon | | | big. | 2 | 1 | 30 | 30 |
| val. Alsó-Detrehen | " Georgie | uniti | | | | | | |
| | " Vaszilie | | | | | | | |
| | " Szavul | | | | | 2 | 1 | 20 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectamus | | Incolae |
|-----------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Carruum | Arabiles Cubulorum | |
| vl. Felső-Detrehen | Popa Szimion | unit. | | | 1 | 1 | 6 | — | 36 |
| val. Koch | " Vaszilie | " | | | 2 | 1 | 5 | 16 | 27 |
| val. Tohát | " Iuon | " | | | | | | | |
| | " Petru | " | n. u. | big. | 2 | 1 | 16 | 10 | 48 |
| val. Szengyel | " Iuon | | | | | | | | |
| | " Makavej | uniti | | | big. | 1 | 1 | 8 | 20 |
| | " Iuon | uniti | | | | | | | 45 |
| val. Keménytelke | " Georgie | uniti | | | | | | | |
| | " Makavej | uniti | | | 2 | 1 | 10 | 32 | 60 |
| val. Záh | " Pasch | | | | big. | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Georgie | | | | 1 | 1 | 20 | 11 | 45 |
| locus val. Czikujd | " Makavej | unit. | | | | | | | |
| | " Toagyer | " | | | | | | | |
| | " Mitre | " | | | | | | | |
| | " Prekup | " | n. u. | | 2 | 1 | 50 | 28 | 80 |
| val. Sz.-Jakab | " Gligor | " | | | 1 | 1 | 15 | 20 | 24 |
| val. Mező-Csán | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Szimion | uniti | | | | | | | |
| | " Szavul 2 | uniti | | | | | | | |
| | " Gligor | uniti | | | big | | | | |
| | " Georgie | | n. u. | | " | 2 | 1 | 10 | 26 |
| val Böly | " Dumitru | uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | 1 | 1 | 8 | 10 | 35 |
| val. Dátos | " Dumitru | uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | 1 | 1 | 8 | 3 | 44 |
| mix. Bogáth | " Georgie | unit. | | | | | | | |
| | " Kracsun | " | | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | | |
| | " Pírvul | " | | | | | | | |
| | " Vonya | " | n. u. | | 1 | 1 | | | 80 |
| val. Ludas | " Georgie | uniti | | | | | | | |
| | " Onya | uniti | | | | | | | |
| | " Onya | uniti | | | 1 | 1 | 14 | 6 | 70 |
| val. Kécze | " Thoma | uniti | | | | | | | |
| | " Gavrila | " | | | | | | | |
| | " Marian | " | | | 2 | 1 | 13 | 15 | 60 |
| mix. Hadareu | " Iuon | unit. | | | 1 | 1 | 5 | 5 | 25 |
| mix. Keresztur | " Kracsun | " | | | 1 | 1 | | | 30 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------------------|------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Carrum | Arabiles Cubulorum | |
| Archidiaconatus Szakáliensis. | | | | | | | | |
| Loc. val. Mező Szakál | Popa Vaszlie Ar- diaconus | | | | | | | |
| | Popa Petru | uniti | | | 1 1 | 20 | 40 | 48 |
| | Popa Petru 2. | | | | 1 1 | 6 | 20 | 45 |
| mix. Bodon | „ Filip | unit. | | | 1 1 | 6 | 20 | 45 |
| val. Nagy-Iklánd | „ Szimion | „ | | big. | 1 1 | 8 | 80 | 36 |
| | „ Gavrila | „ | | | 1 1 | 8 | 80 | 36 |
| val. Kis-Iklánd | „ Petru | „ | | | 1 1 | 15 | 30 | 25 |
| | „ Miháila | „ | | | 1 1 | 15 | 30 | 25 |
| val. Lekeneze | „ Szimion | „ | | | 1 1 | 10 | 30 | 50 |
| | „ Onya | uniti | | | 1 1 | 10 | 30 | 50 |
| | „ Onya 2. | | | | 1 1 | 10 | 30 | 50 |
| val. Oarba | „ Gligorie | uniti | | | 1 1 | 7 | 30 | 22 |
| | „ Onya | | | | 1 1 | 7 | 30 | 22 |
| | „ Onya | | | | 1 1 | 7 | 30 | 22 |
| val. Sztineni | | | | | | | | 15 |
| val. Nagy-Dileu | „ Szamoila | uniti | | | 2 1 | 4 | 20 | 37 |
| | „ Gavrila | | | | 2 1 | 4 | 20 | 37 |
| mix. Kis-Dileu | | | | | | | | 2 |
| val. Vajdcej | „ Petru | uniti | | | 1 1 | 2 | 10 | 35 |
| | „ Kosztin | | | | 1 1 | 2 | 10 | 35 |
| val. Pete | „ Gligorie | unit. | | | 2 1 | 3 | 22 | 45 |
| loc. val. | „ Szimion | uniti | | | 1 1 | 2 | 9 | 25 |
| Sz.-Margita | „ Iuon | | | | 1 1 | 2 | 9 | 25 |
| | „ Iuon 2. | | | | 1 1 | 2 | 9 | 25 |
| val. Soss-Patak | „ Gavrila | uniti | | | 1 1 | 6 | 20 | 25 |
| | „ Maftej | | | | 1 1 | 6 | 20 | 25 |
| val. Sensa | | | | | | | | 30 |
| val. Malomfalva. | „ Dumitru | uniti | | big. | 1 1 | | | 40 |
| | „ Dumitru 2. | | | | 1 1 | | | 40 |
| mix. Szent-Iván | | | | | 1 1 | | | 16 |
| mix. Egerszeg | „ Sztephan | unit. | | | 1 1 | | | 50 |
| mix. Nászna | „ Marian | | n. u. | | 1 1 | | | 48 |
| | „ Georgie | | n. u. | | 1 1 | | | 48 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------------------------|--------------------------------|--------|---------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cabulorum | |
| val. Fizes | Popa Stephan | | n. u. | | 1 1 | 6 | 3 | 23 |
| val. Lazuri | | | | | | | | 9 |
| val. Szigyul | | | | | 1 | | | 17 |
| Szirbi | | | | | | | | 14 |
| val. Bănuil | " Iuon | unit. | | | 1 1 | | | 14 |
| Mălul | | | | | | | | 8 |
| val. Czizer | | | | | 1 | 5 | | 13 |
| val. Prije | Filius Prothopopae iuservit | | | | 1 | | | 12 |
| val. Hurez | | | | | 1 | | | 21 |
| val. Sztires | Popa Gavriła | " | | | 1 | | | 26 |
| mix. Horvát | | | | | | | | 5 |
| val. Serediul | | | | | 1 1 | 2 | 2 | 24 |
| loc. val. Keczel | " Filip | " | | | 1 1 | 2 | | 20 |
| mix. Reese | " Iuon | " | | | | | | 5 |
| mix. Perecsin | | | | | | | | 6 |
| mix. Bádók | " Ieremie | " | | | 1 1 | 2 | 3 | 9 |
| val. Bokse | " Dumitru | " | | | 1 1 | 2 | 4 | 20 |
| mix. Hoszszumező | | | | | | | | 7 |
| val. Györgytelke | " Georgie | " | | | 1 1 | | 4 | 12 |
| val. Bedecsın | " Petre | | n. u. | big. | 1 | 1 | 4 | 23 |
| mix. Hidvig | " Ieremie | | n. u. | " | 1 | 6 | 4 | 15 |
| mix. Lomperd | | | | | | | | 1 |
| mix. Somlyo | " Petre | | n. u. | | 1 1 | | | 26 |
| val. Pecsij | " Gavriła | | n. u. | | 1 1 | | | 30 |
| val. Marınul | | | | | 1 | | | 16 |
| val. Bėnisor | " Nikoara | " | | | 1 1 | 1 | | 18 |
| Archidiaconatus Brádensis. | | | | | | | | |
| loc. mix. Brád | Popa Iános Archi. diaconus | unit. | | | | | | |
| | Ropa Ioannes | " | | | 1 | | | 85 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|----------------------------|--------------------------|--------|------------|---------|----------------------|--------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| mix. Ribicze | Popa Petru Iuon | uniti | | | 1 | | | 34 |
| mix. Krisesor | " Petru Iuon | uniti | | | 1 | 3 | 5 | 16 |
| val. Kurék | " T. | unit. | | | 1 | 6 | 5 | 36 |
| val. Herczigány | " Ignat Todor | " | n. u. | big. | 1 | | | 80 |
| val. Szeliste | " Szípul Iános | " | " | | 1 1 | 6 | 6 | 34 |
| mix. Tresztie | " Gyurka | " | " | | 1 | | | 40 |
| val. Kelemenés | | | | | | | | 8 |
| Krecesunis | " Danila | | n. u. | | 1 | | | 20 |
| val. Kejnei | " Abraham | | " | | 1 | | | 80 |
| val. Ormisde | " Abraham | | " | | 1 | 1 | 2 | 60 |
| val. Pestere | | | | | 1 | | | 16 |
| val. Felső-Lesz- kövény | " Todor | | " | | 1 | | | 14 |
| val. Potigás | " Iános | | " | big. | 1 | | | 15 |
| loc val. Surka | | | | | 1 | | | 30 |
| val. Vaka | " Surka Petru Iuon | uniti | | | 1 | 2 | 2 | 24 |
| val. Szkroafa | | | | | 1 | | | 14 |
| mix. Alsó-Laczkoj | | | | | 1 | | | 15 |
| mix. Ruda | | | | | 1 | | | 8 |
| mix. Mesztakin | | | | | 1 | | | 35 |
| val. Uheres | | | | | 1 | | | 14 |
| val. Ribiesoara | | | | | 1 | | | 14 |
| val. Gröh | | | | | 1 | | | 10 |
| val. Bulzesti | " Adam | | n. u. | | 2 | | | 19 |
| val. Tomnatek | " Miháj Mojszi | " | " | | 1 | | | 17 |
| val. Blesen | " Szímon Iuon | | " | | | | | |
| | " Toader | | " | | 1 | 2 | 2 | 62 |

| Locus | Nomina Poparum | unitas | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------------|-----------------------------|-------------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Buesesti | Popa Dumitru | | n. u. | | 1 | | | 50 |
| val. Sztenise | " Thoma | unit. | | | | | | |
| | " Iuanes | | n. u. | | 1 | | | 40 |
| loc val. Dupe Piatre | " Adam | | " | | | | | |
| | " Abraham | " | " | big. | 1 | | | 70 |
| val. Bukarest | " Nikulaj | " | " | | | | | |
| | " Denile | " | " | | | | | |
| | " Georgie | " | " | | 1 | 3 | 5 | 50 |
| val. Drapezi | " Petru | " | " | | 1 | | | 20 |
| val. Mihailien | " Filimon | " | " | | 1 | 2 | 1 | 20 |
| val. Vale-Bradului | " Laruly | " | " | | 1 | 2 | 2 | 40 |
| val. Czerecesel | | | | | 1 | | | 30 |
| val. Kerács | | | | | 1 | | | 15 |
| mix. Kürös-Bánya | " György | " | " | | 1 | | | 14 |
| Czeher et Pe- riskany*) | | | | | | | | |
| Archidiaconatus Koloniensis. | | | | | | | | |
| loc. val. Kolun | Popa Rad Archi- diaconus | unit. | | big. | | | | |
| | " Sandru | " | | " | | | | |
| | " Mojszi | " | | " | | | | |
| | " Zuma | " | | big. | 1 | 1 | 1 | 5 |
| | " Laszlo | " | | " | | | | 109 |
| loc. mix. Szakadat | " Petru | omnes uniti | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | |
| | " Lázár | | | | | | | |
| | " Szurdán | | | | | | | |
| | " Iuon Filip | | | | | | | |
| | " Iliszie | | | | | | | |
| | " Miháj | | | | | | | |
| | " Kosztantin | | | | " | | | |
| | " Iuon Prie | | | | " | | | |
| | " Mitrofan | | | | | 1 | 1 | 4 |
| | " Szurdan sen. | | | | | | | 220 |

*) N. B. Hi duo Pagi non Comparuerunt.

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae | |
|----------------------|--------------------|-------------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|----|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Szasza-Hus | Popa Buksa | uniti omnes | | | | | | 124 | |
| | " Georgie | | | | | | | | 31 |
| | " Maflej | | | | | | | | 20 |
| | " Illyie | | | | big. | | | | |
| | " Maftej 2. Rad | | | | | 1 | | | |
| mix. Kirper | | | | | | | | | |
| mix. Veszend | | | | | | | | | |
| mix. Bendorff | " Sztán | unit. | | | | | | | |
| | " Szimion | " | | | 1 1 | 4 | 24 | 100 | |
| mix. Alczina | | | | | | | | 60 | |
| val. Nucset | " Mihály | uniti | | | | | | | |
| | " Dan | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| | " Mány | | | | | | | | |
| | " Mány 2. | | | | | 3 1 | 4 | 20 | 98 |
| mix. Non | " Iuon | unit. | | | 2 1 | | 3 | 30 | |
| val. Geinar | " Iuon | | | | 1 1 | | | 26 | |
| val. Vecserd | " Roman | " | | | | | | | |
| | " Opre | " | | | 2 1 | | 6 | 74 | |
| locus mix. Ibisdorff | " Mány | " | | | 1 1 | 4 | 2 | 53 | |
| val. Zlágha | | | | | | | | 18 | |
| mix. Numsa | | | | | | | | 15 | |
| mix. Bürkös | " Iuon | " | | | | | | | |
| | " Iuon 2. | " | | | 2 1 | 6 | 10 | 86 | |
| mix. Megeren | | | | | | | | 30 | |
| mix. Aposdorff | | | | | | | | 19 | |
| mix. Kövesd | " Vaszilie | " | | | 1 1 | 1 | | 46 | |
| mix. Agneta | | | | | | | | 34 | |
| mix. Sulumberg | | | | | | | | 32 | |
| mix. Rusa | | | | | | | | 24 | |
| mix. Malamgraff | " Iános | " | | | 1 1 | | | 30 | |
| mix. Prost | | | | | | | | 21 | |
| val. Kriss | " Thoma | " | | | 1 | | | 50 | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---------------------------------------|----------------------------|-------------|------------|---------|------------|--------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| mix. Jakersdorff | | | | | | | | | 14 |
| mix. Felgye | | | | | | | | | 12 |
| loc. mix. Bésa | Popa Goergie | unit | | | 1 | 1 | | | 40 |
| Archidiaconatus Rasinariensis. | | | | | | | | | |
| val. Rasinár | Popa Tatomir Archidiaconus | | | | | | | | |
| | " Dán | | | | | | | | |
| | " Komán | | | | | | | | |
| | " Ioszif | | | | | | | | |
| | " Iakob | | | | | | | | |
| | " Kosztantin | | | | | | | | |
| | " Vaszilic | | | | | | | | |
| | " Iakob 2. | | | | | | | | |
| | " Iván | | | | | | | | |
| | " Szávil | | | | | | | | |
| | " Petru | | | big. | | | | | |
| | " Iános | | | " | | | | | |
| | " Mány | | n. u. | " | | | | | |
| | " Miháj | | " | " | | | | | |
| | " Serb | | " | " | | | | | |
| | " Szávil | | " | " | | | | | |
| loc. val. Szád | " Oancee | | | | | 1 | | 2 | 770 |
| | " Bukur | | | | | | | | |
| | " Opre | | | | | | | | |
| | " Dumitru | uniti | | | | | | | |
| | " Dumitru | omnes | | | | | | | |
| | " Sztan | | | | | | | | |
| | " Toader | | " | | | 1 | 4 | 5 | 218 |
| val. Telmeesel | " Marku | | | | | | | | |
| | " Iakob | | | | | | | | |
| | " Marku 2. | uniti | | | | 1 | 1 | | 160 |
| val. Bojeza | " Mány | uniti | | | | | | | |
| | " Thoma | tres | | | | | | | |
| | " Mány | | | | | | | | |
| | " Rad | | | | | 1 | 1 | 2 | 240 |
| val, Vesten | " Illyie | | | | | | | | |
| | " Dumitru | | | | | | | | |
| | " Sztán | | | | | | | | |
| | " Szmion | | | | | | | | |
| | " Nyagoe | | | | | | | | |
| | " Jonásk | | | | | | | | |
| | " Sztán 2. | uniti omnes | | | | 1 | | 12 | 215 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | | Incolae |
|-------------------|---|----------------------|------------------------|--------------|------------|-------------------------------------|-----------------------|-----|---------|
| | | | | | | Foenota Curuum | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Mõh | Popa Rad " Ionásk " Rad 2. " Sztán " Szávil | uniti | | | | | | | |
| | | omnes uniti | | big. big. | 1 1 | 3 | 10 | 99 | |
| loc. mix. Bungard | " luon " Georgie " luon | uniti | | | 1 1 | | 8 | 54 | |
| val. Poplaka | " Mány " Sztán " Mány " Ionás " Bukur | uniti | n u. | | 1 1 | 1 | 5 | 161 | |
| val. Gara-Resulni | " Kosztantin " Kosztantin 2 " Dumitru " Komán " Arsenie | unit. " | n. u. n. u. n u. | | 1 | | 2 | 220 | |
| val. Orlát | " Ionás " Mihajla " Szimion " Serb " Mihaila 2. " Bukur " luon " Petru | uniti omnes uniti | | | 1 | | 8 | 262 | |
| val. Szeesel | " Mardarie " Opre " Opre 2. " Ioanes | uniti | | | 1 | 2 | 3 | 140 | |
| val. Kákova | " Sandru " Opre " Petre | uniti | | | 1 | | | 113 | |
| Loc. val. Szibiel | " Makarie " Georgie " luon | uniti | | | 1 1 | | 2 | 260 | |
| val Vale | " Oprian " Georgie " Andrei | uniti | | | 1 | | 2 | 100 | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------------------|--|----------------------------------|------------------------------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|-----------|
| | | | | | | Foceta Curuum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Szeliste | Popa Sztán " Dumitru " Veszij " Georgie " Ieremie " Ion " Opre " Bukur " Lupe " Sztán " Ionás " Ieremie 2. " Veszij 2. | n n n n i i i i hi quinque | isti autem octo n n n n n n n n | | | | | 549 |
| val. Galis | " Dan | | n. u. | | 1 1 | 1 | 4 | 91 |
| val. Tiliska | " Veszij " Stephan " Opre " Sztán | n n n n n n n n omnes | | | 1 1 | 1 | | 198 |
| loc. mix. Majeri Szibiulni | " Dumitru " Lazar | n n unit. | | | | | zingari | 180 80 |
| mix. Gustericze | | | | | | | | 20 |
| mix. Hamba | | | | | | | | 21 |
| mix. Sura mare | | | | | | | | 13 |
| mix. Turnisor | | | | | | | | 27 |
| mix. Kersztian | | | | | | | zingari | 30 6 |
| Sura mike | | | | | | | | 8 |
| Rosz-Csür | | | | | | | | 7 |
| Omnás | | | | | | | | 8 |
| Kásolcz | | | | | | | | 11 |
| Silimber | | | | | | | | 10 |
| Tolmaes | | | | | | | | 27 |
| Disnod | | | | | | | zingari | 8 12 |

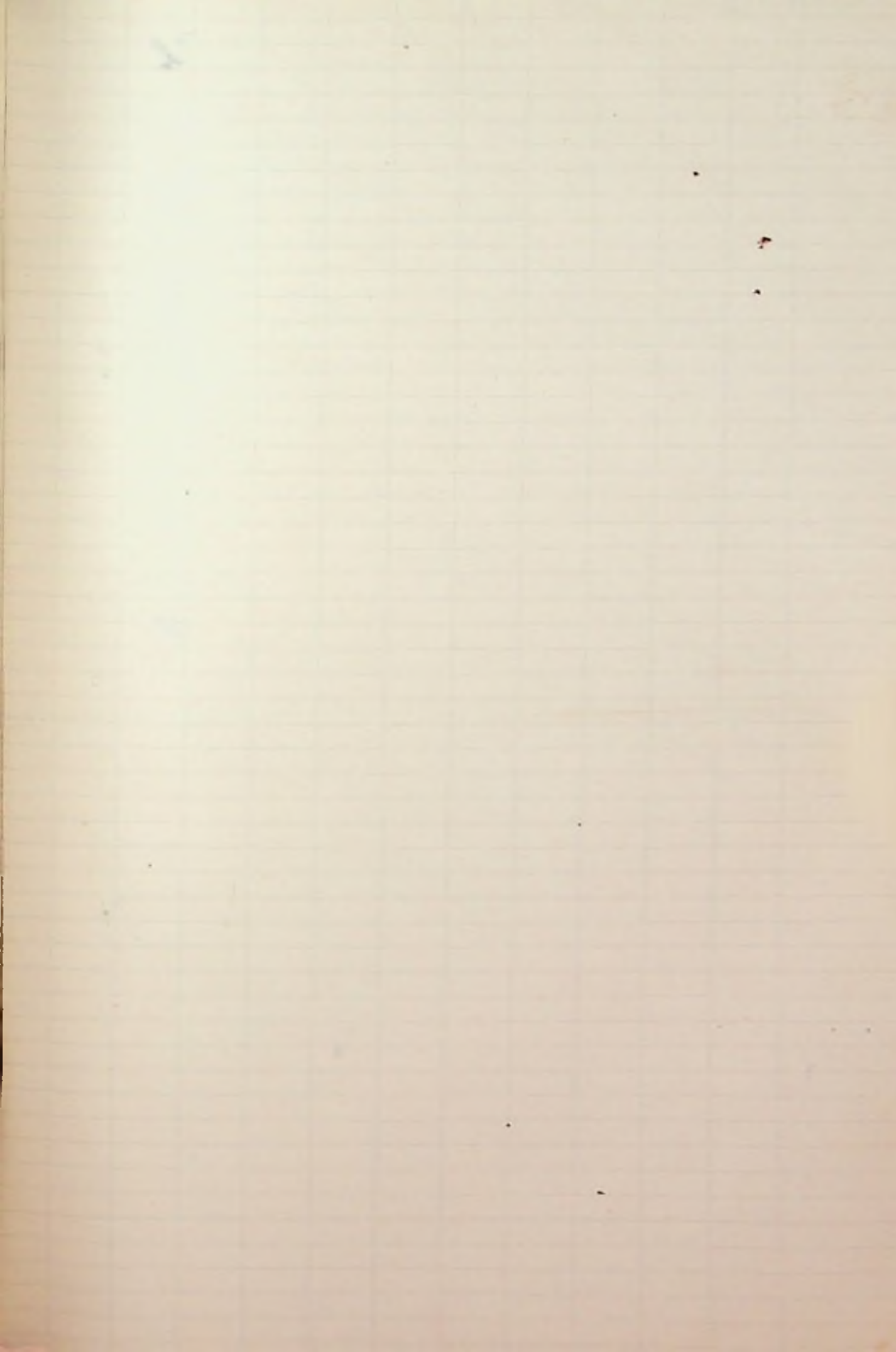
| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigannus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---------------------------------------|-------------------------------|-------------|------------|----------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Currum | Arabiles Cubulorum | |
| Archidiaconatus Ludisoriensis. | | | | | | | | |
| Locus val. Ludisor | Popa Iáruł Ar- chidiaconus | u n i t i | | | | | | |
| | " Rad | | | | | | | |
| | " Rad 2. | | n. u. | | | | | |
| | " Sandru | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | |
| | " Sztánesu | | | | | | | |
| | " Petru | | " | big. | 1 | | | 68 |
| | " Andronic | | " | | | | | 48 |
| val. Kis-Vojvodeni | " Iáne | unit | | | | 1 | | |
| val. Felső-Vistye | " Kosztántin | " | | | | | | |
| | " Ionask | " | | | | | | |
| | " Rád | " | | | | 1 | | 140 |
| | " Komsa | " | | | | | | |
| val. Felső-Ucsa | " Komán | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Szávil | " | | | | | | |
| | " Dumitru | " | | | | | | |
| | " Rad | " | | | | | | |
| | " Iuon dela Sztésár | " | | big. | 1 | | | 93 |
| val. Felső-Arpás | " Algye | " | | | | | | |
| | " Opre | " | | | | | | |
| | " Komán | " | | | | 1 | | 100 |
| | " Halmágy | " | | | | | | |
| val. Sztreze- Kerzesora | " Iuon | " | | | | 1 | | 40 |
| loc val Opra-Ker- zesora | " Halmágy | " | | | | 1 | | — |
| Felső-Porumbak | " Iuon | | | | | | | |
| | " Andrej | | | | | | | |
| | " Sztán | | | | | | | |
| | " Iuon | | | big. | | | | |
| | " Szimion | | | | | | | |
| | " Georgie | | | | | | | |
| | " Maffei | | | | | | | |
| | " Todor*) | uniti omnes | | | " | 2 | | 125 |

*) Non habet Pouseniam ideoq. est dubium an sit ordinatus.

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|-------------------------|-------------------|----------------|------------|---------|------------|--------|--------------------------------|------------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Currua | Arabicae Cubiflorum | |
| val. Alsó-Po- rumbak | Popa Illyio | uniti omnes | | | | | | | |
| | " Rad | | | | | | | | |
| | " Opre | | | | | | | | |
| val. Szarata | " Sztreze | uniti | n. u. | | | 1 | | 3 | 150 |
| | " Szimion | | | | | | | | |
| | " Rad | | | | | | | | |
| val. Szkorej | " Sandru | uniti omnes | | big. | | 1 | 1 | 2 | 94 |
| | " Bratila | | | | | | | | |
| | " Sandru | | | | | | | | |
| val. Alsó-Arpás | " Halmagy | unit. | | | | 1 | | 6 | 90 |
| | " Illyic | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| val. Alsó-Uesa | " Maftej | " | n. u. | | | 1 | | | 70 |
| | " Vaszilic | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| loc. val. Korbi | " Sztán | " | " | | | 1 | | | 90 |
| | " Ionásk | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| val. Alsó-Vistye | " Iuon | " | " | | | 1 | | | 24 |
| | " Mathej | | | | | | | | |
| | " Gáspár | | | | | | | | |
| val. Besimbach | " Komsa | " | " | | | | | | 80 |
| | " Sztanila | | | | | | | | |
| | " Nikulao | | | | | | | | |
| val. Dragus | " Iuon | " | " | " | | 1 | | 5 | 46 |
| | " Ignat | | | | | | | | |
| | " Sztán | | | | | | | | |
| val. Lisza | " Iuon | " | " | | | 1 | | | 120 |
| | " Toagyer | | | | | | | | |
| | " Miklos | | | | | | | | |
| val. Lisza | " Iuon senior | " | " | | | | | | |
| | " Rad | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| val. Lisza | " Rad 2. | " | " | | | | | | |
| | " Georgie | | | | | | | | |
| | " Bukur | | | | | | | | |
| val. Lisza | " Szávu | " | " | | | | | | |
| | " Nikula | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| val. Lisza | " Iuon 2. | " | " | | | | | | |
| | " Mihaj | | | | | | | | |
| | " Veszij | | | | | | | | |
| | | | | | | 1 | | | 100 |

369.-





Wecerdia W. 10. 1918.

el. 1/2.



Santos A.

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Iucolae |
|---------------------------|--------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Focucta Curruum | Arabiles Cubitorum | |
| val. Szteregoie | Popa Mojszi | unit. | mort. | | 1 | | | 28 |
| val. Fadzeczel | | | | | 1 | | | 16 |
| val. Láposnyak | " Abraham | uniti | | big | 1 | | | 54 |
| val. Bersznik | " Opre | unit. | | | 1 | | | 45 |
| val. Radulest | " Danila successit | | | | 1 1 | 5 | 4 | 37 |
| val. Sztáncsest | | | | | 1 | | | 28 |
| val. Ohaba | Deurdsi successit | | | | 1 | | | 16 |
| val. Szakamás | | | | | 1 | | | 22 |
| val. Tisza | " Mathej | uniti | | | 1 1 | | | 50 |
| | " N. non fungitur | | | | 1 1 | | | 40 |
| val. Lászó | | | | | 1 1 | | | 23 |
| val. Alsó-Lápos | " Stephan | unit. | | | 1 1 | 3 | 2 | 61 |
| val. Fintohág | " N. | | n. u | " | 1 1 | 3 | 2 | 36 |
| val. Bástya | " Ursz | " | | | 1 | 5 | 4 | 65 |
| val. Mihalest | | | | | | | | 36 |
| val. Holgyele | | | | | | | | 44 |
| Koszești | " Dumitru | " | | | 1 | 1 | 1 | 54 |
| val. Ohába | | | | | | | | 136 |
| locus val. Felső-Lápos | | | | | 1 1 | | | 44 |
| val. Pánk | | | | | 1 | | | 90 |
| val. Szelistye | | | | | 1 | | | 55 |
| val. Tyei | " Mihály | | | | | | | 63 |
| val. Roskány | | | | | 1 1 | | 5 | 123 |
| val. Zám | " Lazár | " | | | 1 | | 5 | 22 |
| val. Cserbie | " nullus | " | | | | | | 15 |
| val. Pogonest | " Marian | " | | | 1 | | | 21 |
| val. Godinesti | | | | | 1 | | | 42 |
| val. Tatarest | " Abraham | " | | | 1 | | 1 | 43 |
| val. Bradaczel | | | | | 1 | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terra ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------------------|------------------------------------|--|---------|
| | | | | | Templa | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Lunksoara | | | | | | | | | 5 |
| val. Daresti | | | | | | | | | 25 |
| val. Szelistyoara | | | | | | 1 | | | 15 |
| v. Kebesti | | | | | | | | | 3 |
| v. Dselkuta | | | | | | 1 | | | 10 |
| v. Brassó | | | | | | | | | 14 |
| v. Mikenesti | | | | | | 1 | | | 24 |
| v. Kis-Almas | | | | | | 1 | | | 13 |
| v. Bursuk | | | | | | | | | 30 |
| v. Denulesti | | | | | | | | | 13 |
| v. Suligeti | Popa Mihály | unit | | | | | | | 8 |

Archidiaconatus Balomiriensis.

| | | | | | | | | | |
|-----------------------|------------------------------|-------|-------|--|------|---|----|----|-----|
| Locus val. Balomir | Popa Iuon Archi- diaconus | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Groze | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Ionásk | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Petru | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Vaszilie | uniti | omnes | | 1 | 2 | 14 | | 66 |
| mix Tordás | " Szánuil | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Iosziph | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Iuon | uniti | omnes | | 1 | 1 | 6 | | 75 |
| " | " Iosziph | uniti | omnes | | | | | | |
| val. Prikáz | " Grozavul | uniti | omnes | | big. | | | | |
| " | " Miklos | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Ivásk | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Abraham | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Abraham | uniti | omnes | | 1 | 1 | 9 | 23 | 60 |
| mix Szász-Város | " David | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Euaocio | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Merian | uniti | omnes | | 1 | 1 | 2 | 12 | 214 |
| val. Kasztó | " Zakarie | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Petru | uniti | omnes | | big. | | | | |
| " | " Abraham | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Iosziph | uniti | omnes | | | | | | |
| " | " Szimion | uniti | omnes | | 1 | | 8 | | 92 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | domus par. | | Terra ad Eccle- siam spectamus | | Incolae | |
|-------------------|-------------------|---------|------------|---------|------------|---|-----------------------------------|-----------------------|---------|-----|
| | | | | | Templa | | Foeneta Carrum | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Bery | Popa Efrapt | | | | | | | | | |
| | " Iosziph | uniti | | | | | | | | |
| | " Opre | uniti | | | | | | | | |
| | " Buzian | | n. u. | | | 1 | 3 | 4 | 140 | |
| loc. val. Szereka | " Kirik | uniti | | big. | | 1 | | 3 | 49 | |
| | " Iosziph | | | " | | | | | | |
| val. Kis-Sebes | " Iuon | | | " | | | | | | |
| | " Onya | | | | | | | | | |
| | " Petru | uniti | | | | | | | | |
| | " Sandru | omnes | | | | 1 | 3 | 6 | 106 | |
| | " Izrael | | | | | | | | | |
| val. Romosel | " Adam | | | | | | | | | |
| | " Abraham | uniti | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | | |
| | " Danile | uniti | | | | 1 | | 3 | 163 | |
| mix. Romosz | " Danila | | | | | | | | | |
| | " Dragan | uniti | | | | | | | | |
| | " David | omnes | | | | | | | | |
| | " Iván | | | | | | | | | |
| | " Rád | | | | | 1 | 1 | 1 | 107 | |
| val. Vaj-Dejej | " Georgie | | | | | | | | | |
| | " Iván | uniti | | | | | | | | |
| | " Iuon | omnes | | | | | | | | |
| | " Iuon alt. | | | | | | | | | |
| | " David | | | | | 1 | 1 | 4 | 9 | 150 |
| val Vinyere | " Sztán | | | | | | | | | |
| | " Danile | 4 | | | | | | | | |
| | " Dumitru | uniti | | big | | | | | | |
| | " Iosziph | | | | | | | | | |
| | " Ionásk | | n. u. | | | 1 | 2 | 22 | 115 | |
| loc. val. Kusér | " Petru | uniti | | | | | | | | |
| | " Adam | omnes | | | | 1 | 1 | 1 | 24 | 144 |
| | " Onya | | | | | | | | | |
| val. Sibeth | " Avram | 3 uniti | | | | 1 | 2 | | 85 | |
| | " Novak | | | | | | | | | |
| mix. Csora | " Muntzul | | | | | | | | | |
| | " Danila | uniti | | big | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | | |
| | " Sztán | | n. u. | | | 1 | 1 | 2 | 14 | 70 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------|------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Merisor | | | | | 1 | | | 15 |
| val. Runk | | | | | 1 | | | 6 |
| val. Cserbel | Popa Miháj Iános | uniti | | | 1 1 | 8 | 5 | 47 |
| v. Poenicza-Thomi | | | | | 1 | | | 6 |
| val. Poenicza | " Iános | unit. | | | 1 1 | | 3 | 18 |
| val. Cserisor | " Avram | " | | big. | 1 1 | | 5 | 24 |
| val. Paklisa | | | | | 1 | | | 6 |
| val. Ulmi | | | | | | | | 12 |
| v. Muncselu-Mare | | | | | | | | 21 |
| val. Muncselu-mik | | | | | 1 | | | 21 |
| val. Bolya | | | | | | | | 14 |
| val. Aranyos | | | | | | | | 8 |
| val. Grosi | | | | | 1 | | | 2 |
| val. Csulpezu | | | | | 1 | | | 9 |
| loc. val. Geunosza | | | | | 1 | | | 8 |
| val. Boos | " Nikula Georgie Iános | uniti | | " | 1 1 | 1 | 10 | 47 |
| val. Zlást | | | | | 1 1 | | 5 | 35 |
| mix. Rákosd | | | | | | | | 13 |
| val. Magyarosd | " Danila Pavel | unit | n. u. | " | 1 | | 4 | 35 |
| val. Nandru | " Petru | " | | " | 1 | | | 31 |
| val. Vallye | | | | | | | | 41 |
| val. Zosány | " Miklos | " | | " | 1 1 | 1 | 6 | 28 |
| mix. Fel-Pestis | | | | | 1 | | | 25 |
| mix. Keresztur | " Iakob | " | | " | 1 | | | 37 |
| v. Kereszt-Almás | " Avram | " | | " | 1 1 | 4 | 14 | 33 |
| val. Popesti | | | | | 1 | | | 40 |
| val. Kersics | " Mihaj Miklos | " | | " | 1 | | | 46 |

| Locus | Nomina Poporum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae | |
|--------------------------|-------------------|-------------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|-----|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | | |
| val. Kerge | Popa Kraesun | unit. | | big. | 1 | 1 | 1 | 6 | 33 |
| | " Petru | " | | | 1 | | | | 10 |
| val. Kaun | | | | | 1 | | | | 8 |
| loc. val. Bretylene | | | | | 1 | 1 | | | 16 |
| val. Kozia | | | | | 1 | 1 | | 2 | 32 |
| val. Almás-Szék | " Georgie | uniti | | | 1 | 1 | 2 | 2 | 6 |
| | " Adam | " | | | 1 | | | | 15 |
| val. Artia | | | | | 1 | | | | |
| val. Szántó halom | | | | | 1 | | | | |
| mix. Déva | " Istok | | | | | | | | |
| | " Georgie | uniti omnes | | | | | | | |
| | " Iosziph | " | | | | | | | |
| | " Petru | " | | | | | | | |
| | " Szamoil | " | | | | | | | |
| | " Georgie | " | | | 1 | | | | 260 |
| val. Seulesti | " Avram | uniti | | | 1 | 1 | | | 29 |
| | " Adam | " | | | 1 | 1 | | | 16 |
| val. Biezkáre | | | | | 1 | 1 | | 6 | 41 |
| val. Tompa | " Iordakie | unit. | | | 1 | 1 | | | |
| val. Szent-András | " Petru | uniti | | " | 1 | 1 | | 3 | 52 |
| | " Petru alt. | " | | " | 1 | 1 | | | 44 |
| val. Nagy-Baresa | " Dumitru | unit | | | 1 | 1 | 4 | 9 | 15 |
| mix. Kis-Baresa | | | | | | | | | |
| val. Bujturi | " Sztancsul | " | | | 1 | 1 | 1 | | 30 |
| mix. Bácsi | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | 3 | 46 |
| locus val. mix. Batiz | " Mihaj | " | | | 1 | 1 | | 5 | 30 |
| val. Puszta-Kalán | | | | | 1 | | | | 13 |
| val. Szent-Király | " Iuon | " | | " | 1 | 1 | 9 | 13 | 38 |
| | " Iános | " | | " | 1 | 1 | | 6 | 27 |
| val. Krisány | | | | | 1 | 1 | | | 18 |
| mix. Tamástelek | " Szimedru | " | | | 1 | 1 | | 2 | 40 |
| mix. Zeikfalva | " Dumu | " | | | 1 | 1 | 1 | 7 | 30 |
| val. Rusi | | | | | 1 | | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|-----------------------|-------------------|---------|------------|---------|------------|---|--------------------------------|--------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Foeneta Curuum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Magyar-Brettye | Popa Iuon | uniti | | big. | | | | | |
| | " Iuon 2. | | | | | | | | |
| | " Angyel | | | | | | | | |
| | " Toagyer | | | | 1 | 1 | 1 | 4 | 46 |
| mix. Olá-Brettye | | | | | | 1 | | | 44 |
| val. Beczelár | | | | | | 1 | | 2 | 37 |
| val. Szent-György | " György | uniti | | | | | | | |
| | " György 2. | | | | | | | | |
| val. Ohába | " Avram | unit. | | | 1 | 1 | | 8 | 40 |
| loc. val. Grid | | | | | | 1 | | | 21 |
| val. Vallye | " Avram | uniti 3 | | | | | | | |
| | " Lazar | | | | | | | | |
| | " Nisztor | | | | | | | | |
| | " Iuon | | n. u. | | 1 | 1 | 4 | 9 | 70 |
| val. Nagy-Denk | " Filimon | unit. | | | | | | | |
| | " Georgie | | n. u. | | | 1 | 4 | | 64 |
| val. Kis-Denk | " Dán | | | | 1 | 1 | 1 | 4 | 37 |
| val. Magura | " Iános | | | | | 1 | | | 35 |
| mix. Losád et Bustere | | | | | | | | | 14 |
| val. Szeesel | " Iuon | | | | 1 | 1 | | | 50 |
| v. Kö-Boldogfalva | " Dumitru | | | | 1 | 1 | | 10 | 40 |
| val. Tolti | " Iános | | | | | 1 | | | 34 |
| val. Petreny | " Lapadat | uniti | | | | | | | |
| | " Petru | | | | | | | | |
| | " Nikula | | | | | | | | |
| | " Petru | unit. | | | | 1 | 1 | 4 | 19 |
| val. Piski | " Petru | | | | | 1 | 1 | 3 | 42 |
| val. Pad | " Iános | | | | 1 | 1 | | 13 | 14 |
| val. Répás | | | | | | 1 | | | 16 |
| val. Martinest | " Iosziph | | | | 1 | 1 | | 10 | 52 |
| loc. val. Tormás | | | | | | 1 | | | 8 |
| val. Tomás-Patak | " Iuon | uniti | | | | | | | |
| | " Avram | | | | | | | | |
| | " Iános | | | | | | | | |
| | | | | | 1 | 1 | | 4 | 41 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------|-------------------|---------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Faeneta Currum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Alsó Város Vize | Popa Lapadát | unit. | | | 1 | | | 54 |
| val. Buesumi | " Iuon | " | | | 1 | | 2 | 48 |
| val. Felső Város Vize | " Miháj | " | | big. | 1 1 | 1 | 4 | 60 |
| val. Ludesd | " Petru | " | | | 1 | | | 49 |
| val. Kosztésd | " Petru | " | n. u. | " | 1 | | | 32 |
| val. Kis-Oklos | " Vaszij | uniti 3 | | | | | | |
| | " Miklos | " | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | | | | |
| | " Thoma | " | " | | 1 | 8 | 12 | 60 |
| | " Petru | " | " | | | | | |
| val. Titid | " Lup | uniti | | " | | | | |
| | " Ionásk | " | | " | 1 1 | 2 | 5 | 100 |
| | " Braila | " | | " | | | | |
| val. Bosorod | " Petru | uniti | | | | | | |
| | " Thoma | omnes | | | | | | |
| | " Miklos | " | | | 1 | | | 112 |
| | " Ikorest | " | | | | | | |
| val. Pokol-Válasal | " Adám | uniti | | | 1 | 2 | 4 | 39 |
| | " Szilivesztru | " | | | | | | |
| loc. val. Io-Válasal | " Miklos | uniti | | | | | | |
| | " Ilyic | omnes | | | | | | |
| | " Zakarie | " | | | | | | |
| | " Roman | " | | | 1 1 | 3 | 9 | 113 |
| | " Tomas | " | | | | | | |
| val. Goncezága | " Iuon | unit. | | | 1 | 2 | 4 | 89 |
| val. Kovrás | | | | | 1 | 3 | 5 | 34 |
| val. Plopi | | | | | 1 1 | 1 | 3 | 27 |
| val. Velári | | | | | 1 | | | 8 |
| val. Mácsó | " Stephan | | | | | | | |
| | " Miklos | | | | | | | |
| | " Miháj | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | |
| | " Petru | | | | 1 2 | 2 | 3 | 80 |
| | " Lázár | | | | | | | |
| val. Nagy-Oklos | " Nikula | uniti | | | | | | |
| | " Toma | " | | | 1 1 | 11 | 18 | 98 |
| | " Petru | " | | | | | | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|-------------------|---|----------------|------------|---------|----------------------|--------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curritum | Arabites Cubulorum | |
| val. Felső-Nádásd | Popa Lázár " Georgie " Inon " Miklos | uniti omnes | | big. | | | | |
| val. Alsó-Nádásd | | | | | 1 1 | | 10 | 59 |
| loc. mix. Hosdát | | | | | 1 1 | 2 | 11 | 68 |
| val. Gyalmár | " Vaszilie " Preda | uniti | | | 1 1 | | 13 | 50 |
| val. Benczeencz | " Bulzu " Adam " Toagyer | uniti | | | 1 1 | 9 | 17 | 80 |
| val. Piskinecz | " Iános " Inon | uniti | | | 1 1 | 5 | 16 | 37 |

Archidiaconatus Rmi Dni Vicarii Glis Bényensis.

| | | | | | | | | |
|--------------------|---|----------------|--|------|-----|----|----|-----|
| Bénye | Nicolaus Pap Archidiaconus et Vicarius Generalis Popa Inon Archidiaconus | uniti ambo | | | | | | |
| Pánád | Popa Dumitru | unit. | | | 1 1 | 4 | 50 | 92 |
| Iklod | " Zaharia " Vaszilie " Togye | uniti | | | 2 1 | 6 | 13 | 74 |
| Szaucsul | " Mojszi " Iánkul " György " Ilie | uniti omnes | | | 3 1 | 4 | 4 | 40 |
| Buza-Bocsárd | " Nikulac " Inon | uniti | | | 1 1 | | | 100 |
| Alsó-Karácsonfalva | " Illyia " Toma | uniti | | big. | 1 1 | 16 | 20 | 75 |
| Tűr | " Mány | unit. | | | 1 1 | 8 | 30 | 57 |
| Csafud | " Petre " Inon | uniti | | | 1 1 | 7 | 24 | 35 |
| Veze | " Onya " Toma | uniti | | | 1 1 | 1 | 14 | 42 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Iucolae |
|--------------------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|------------------|-------------------------------------|----|---------|
| | | | | | Templa | Focuta Currum | Arabiles Cubulorum | | |
| mix. Balásfalva | Popa Opre | unit | | | 1 | 1 | 3 | 8 | 23 |
| Szpetak | " Opre | " | | | 1 | 1 | 10 | 28 | 38 |
| Luuka | " Naskul | " | | | 1 | 1 | | 3 | 16 |
| | " Inon | uniti | | | | | | | |
| Lodroman | " Inon | uniti | | | | | | | |
| | " György | uniti | | | | | | | |
| | " Mihajla | uniti | | big | 1 | 1 | 2 | 6 | 87 |
| | " Todor | uniti | | | | | | | |
| Glogovecz | " Todor | uniti | | | 1 | 1 | 2 | 23 | 57 |
| | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| Mikeszásza | " Mány | uniti | | | | | | | |
| | " Dán | uniti | | big. | | | | | |
| | " Dán jun. | uniti | | | 2 | 1 | 13 | 6 | 93 |
| Kezler | " Todor | uniti | | | | | | | |
| | " Inon | uniti | | | | | | | |
| | " Inon jun. | uniti | | | 1 | 1 | | 4 | 102 |
| Taum | " Mihajla | uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Mihaj | uniti | n. u. | " | | | | | |
| | " Petru | uniti | n. u. | | 1 | 1 | 7 | 12 | 80 |
| Faset | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Petru | uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Georgie | uniti | n. u. | | 1 | 1 | 1 | 4 | 42 |
| Felső-Karácson- falva | " Onya | uniti | | | 1 | 1 | 2 | 4 | 40 |
| | " Inon | uniti | | | 1 | 1 | | | |
| Bojan | " Lupul | uniti | | | 1 | 1 | | 24 | 55 |
| Völez | " Todor | uniti | | | 1 | 1 | 5 | 46 | 66 |
| | " Szávu | uniti | | | | | | | |
| Felső-Balástelke | " Onya | uniti | | | 1 | 1 | 8 | 10 | 88 |
| | " Onya 2. | uniti | | | | | | | |
| Pouese | " Adam | unit | | | 1 | 1 | | | 51 |
| Darlocz | " Mány | " | | | 1 | 1 | | | 50 |
| Sáros | " Matej | " | | | 1 | 1 | | | 28 |
| Kures | " Onya | uniti | | | | | | | |
| | " Georgie | uniti | | | 1 | 1 | 1 | 18 | 46 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| Majáshodgy | Popa Dumitru | uniti | | | | | | | |
| | " Péter | | | | | | | | |
| | " Péter sen. | | | big. | 1 | 1 | 10 | 20 | 38 |
| Küküllővár | | | | | | | | | 44 |
| Tatárlaka | " Iuon | uniti | | | | | | | |
| | " Kraesun | | | " | 1 | 1 | 5 | 14 | 32 |
| Faisz | " Szávnul | unit | n. u. | | | | | | |
| | " Mihajla | | | | 1 | 1 | 5 | 32 | 40 |
| Kápolna | " Petru | uniti | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| | " Iuon sen. | | | | 2 | 1 | 18 | 19 | 49 |
| Szipin | " Kosztantin | uniti | | | | | | | |
| | " Nikulae | | | | 2 | 2 | 1 | 12 | 51 |
| Szász-Völgy | " György | unit | | | 1 | 1 | 3 | 3 | 20 |
| Elekes | " Mihajla | uniti | | | | | | | |
| | " Nikulae | | | | 1 | 1 | 8 | 27 | 60 |
| Szent-Benedek | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Vaszilie jnu | | | | 1 | 1 | 7 | 8 | 40 |
| Silye | " Dumitru | uniti | | | | | | | |
| | " Onya | | | " | 2 | 1 | 4 | 9 | 50 |
| Gambocz | " Georgie | uniti | | | | | | | |
| | " Kraesun | | | | | | | | |
| | " Sztephan | | | | | | | | |
| | " Kira | | | | 1 | 1 | 3 | 25 | 43 |
| Péterlaka | " Vaszilie | uniti | | | | | | | |
| | " Georgie | | | | | | | | |
| | " Todor | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | | | | | |
| | " György | | | | | | | | |
| | " Todor | | | | | | | | |
| | " Péter | | | | | | | | |
| | " Gyerman | | n. u. | | | | | | |
| | " Ilyie | | " | " | 1 | 1 | 18 | 17 | 102 |
| Nandra | " Onya | unit. | " | " | 1 | 1 | 7 | 19 | 21 |
| Szent-Iakab | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 4 | 13 | 26 |
| Oroszia | " Ilyia | " | | | 1 | 1 | | 12 | 15 |
| Gesa | " Obrese | " | | | 1 | 1 | 16 | 46 | 60 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | Focuta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| Aezintis | Popa Vaszilie | unit. | | | | | | | |
| | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 15 | 28 | 45 |
| Csucs | " Iosziph | " | | | 1 | 1 | 12 | 12 | 20 |
| Káptalan | " Illyie | unit. | | | | | | | |
| | " Iuon | unit. | | | 1 | 1 | 8 | 8 | 33 |
| Nagy-Lak | " Onya | unit. | | | 1 | 1 | 9 | 7 | 60 |
| Gábad | " Szimion | " | | | 1 | 1 | 8 | 18 | 57 |
| Csekelaka | " Sztáncsul | " | | | | | 2 | | 20 |
| Botez | " Szimul | unit. | | | 1 | 1 | 4 | 12 | 19 |
| | " Georgie | unit. | | | 1 | 1 | | | 45 |
| Hirie | " Onya | unit. | | | 1 | 1 | | | 45 |
| Farro *) | " Iuon | unit. | | | 1 | 1 | | 28 | 63 |
| | " Nikulae | unit. | | | 1 | 1 | | | 63 |
| Szent-Miklos | " Arion | | | big. | | | | | 38 |
| Veszöss | | | | | | | | | 30 |
| Boldogfalva | | | | | | | | | 12 |
| Hoszszuaszo | | | | | | | | | 26 |
| Sona | | | | | | | | | 14 |
| Péterfalva | | | | | | | | | 11 |
| Kopánd | | | | | | | | | 18 |
| Kúcs | | | | | | | | | 24 |
| Istvánháza | " Iosiph | unit. | | | | | | | 11 |
| Bülkös | | | | | | | | | 16 |
| Herepe | | | | | | | | | 27 |
| Nagy-Ekemező | | | | | | | | | 42 |
| Kis-Ekemező | | | | | | | | | 15 |
| Bolkács | | | | | | | | | 20 |
| Sidvej | | | | | | | | | 24 |
| Felső-Boján | | | | | | | | | 25 |

*) Sequuntur Pagi mixti cum aliis Nationibus

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---|------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| Archidiaconatus Alba-Carolinensis. | | | | | | | | |
| In Civitate Caro- linensi | Popa Iuon Archi- diaconus | uniti | | | | | | |
| " | " Toma | uniti | | | | | | |
| " | " Kirila | | | | 1 1 | | 6 | 168 |
| In Lippovány Su- burbio Caroli- nensi | " Kosztantiu | uniti | | | | | | |
| " | " Theodor | uniti | | | | | | |
| " | " Iuon | uniti | | | | | | |
| val. Poklos | " Toader | uniti | | | | | | |
| " | " Avram | uniti | | | 1 1 | 3 | 6 | 40 |
| loc. mix. | " Iuon | unit. | | | | | | |
| Oppido Zalakna | " Iván | " | n. u. | big. | 1 1 | | | 240 |
| " | " Sámuel | " | | | | | | |
| val. Trompojete | " Tomás | uniti | | | | | | |
| " | " Számion | uniti | | | 1 1 | | 1 | 80 |
| val. Petreselyem | " Petru | unit. | | | | | | |
| " | " Gavriła | " | | | | | | |
| " | " Ioannes | " | | | 1 | | | 50 |
| val. Fenes | " Georgie | uniti | | | | | | |
| " | " Ioannes | uniti | | | 1 1 | 4 | 4 | 76 |
| " | " Angyel | uniti | | | | | | |
| val. Galacz | " Iuon | unit. | | | 1 1 | 1 | 2 | 29 |
| val. Priszága | " Avram | " | | | 1 | | | 30 |
| val. Pojana | " Számuil | " | | | 1 | | | 18 |
| val. Gaurány et Tottfalud | " | " | | | 1 | | | 5 |
| val. Metesd | " Ioannes | " | | | 1 1 | 1 | 2 | 25 |
| val. Tottfalud | " Germán | " | | | 1 1 | | | 15 |
| val. Ampoicza | " Petru | " | | | 1 1 | 1 | 2 | 56 |
| mix. Sáárd | " Angyel | uniti | | | | | | |
| " | " Ioannes | uniti | | | | | | |
| " | " Petru | uniti | | | 2 1 | | 3 | 60 |
| loc. mix. | " Iuon | uniti | | | | | | |
| Igeupataka | " Akszin | uniti | | | 1 1 | | | 20 |
| mix. Magyar-Igen | " Toagyer | uniti | | | | | | |
| " | " Petru | uniti | | | 1 1 | | | 70 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terra ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------|---|----------------------------------|------------|---------|------------|---|------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | Templa | | foeneta Carruum | Arabiles Cubulorum | |
| val. Czelna | Popa Luka | unit | | | 1 | 1 | 2 | 6 | 57 |
| mix. Boros-Bosárd | " Pást " Ivány | uniti uniti | | big. | 1 | 1 | 2 | | 43 |
| val. Királypataka | " Petru " Szimion | unit. uniti | n. u. | " | 1 | 1 | 2 | 2 | 20 |
| mix. Krako | " Toma " Pást | uniti uniti | | | 1 | 1 | | | 50 |
| val. Tibor | " Ivány " Mány " Vaszilic | uniti uniti uniti | | | | 1 | | | 36 |
| val. Felső-Gáld | " Illyia " Kraesun | uniti uniti | | | 1 | 1 | 4 | 7 | 60 |
| mix. Benedek | " Iuon | unit. | | | | 1 | | | 12 |
| val. Csaklya | " Illyic " Illyic 2 " Dumitru " Gavriila | uniti uniti uniti uniti | | " | 1 | 1 | | | 80 |
| val. Meszent | " Todor | unit | n. u. | | 1 | 1 | 4 | 15 | 14 |
| val. Alsó-Gáld | " Petru " Stephan " Iuon | uniti uniti uniti | | | 1 | 1 | | 10 | 70 |
| val. Koslárd | " Petru | unit | | | 1 | 1 | 6 | | 23 |
| loc. val. Gáld | " Petru | " | | | 1 | 1 | 6 | | 23 |
| val. Szent-Imre | " Iuon " Georgie | " " | " | " | 1 | 1 | 2 | 12 | 40 |
| mix. Vajasd | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | | 20 |
| mix. Borbánd | " Iuon | " | | | 1 | 1 | | | 42 |
| val. Kisfalud | " Iuon | " | | | 1 | 1 | 2 | 4 | 20 |

Archidiaconatus Diomáliensis.

| | | | | | | | | | |
|---------------|------------------------------|-------------|--|------|---|---|---|----|----|
| valac. Diomál | Popa Iuon Archi- diaconus | uniti uniti | | | | | | | |
| | " Ignat | uniti | | | 1 | 1 | 2 | 10 | 48 |
| val. Diod | " Petru " Iuon | uniti uniti | | big. | 2 | 1 | 6 | 7 | 80 |

| Locus | Nomina Foporum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------|---|------------------|----------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubitorum | |
| mix. Tövis | Popa Petru | unit. | | | 1 1 | 4 | 17 | 8 |
| val. Beld | " Georgie | " | | | 1 1 | 5 | 10 | 15 |
| val. Kapud | " Iuon | " | | | 1 | | | 10 |
| locus val. Peczelka | " Nikula Kerszte | unit. | | | 1 1 | 8 | 20 | 20 |
| val. Meskerek | " Akim | unit. | | | 1 1 | 8 | 14 | 20 |
| val. Magyar-Gerbova | " Nisztor | " | | | 1 1 | 2 | 3 | 32 |
| val. Gerbovieza | " Medre | " | | | 1 | | 2 | 24 |
| val. Felső-Gerbova | " Iuon " Iuon 2. | unit. | | | 1 | | | 40 |
| val. Felső-Gyogy | " Sztáukul " Iákob " Szimion " Iuon | unit. | n. u. n. u. | | 1 1 | 1 | 3 | 135 |
| val. Tompaháza | " Georgie | unit. | | | 1 | 5 | 14 | 27 |
| val. Remete | " Petru " Iuon " Koszte " Gavrila " Flore " Iuon | unit. | non uniti | | 3 | 4 | | 100 |
| val. Ponor | " Szávil " Lupul " Szimion | unit. | n. u. | | 2 | | | 95 |
| val. Felső-Szelesija | " Szimion " Ruszán *) | unit. | | | 2 | | | 80 |
| loc. val. Alsó-Szelesiva | " Dumitru " Toagyer " Damian | unit. | " " | | 1 1 | 2 | 2 | 102 |
| val. Potsága | " Iuon " Luka " Szimion " Paszkul | " " " " | " " " | big | 1 | | | 170 |

*) N. B. Lunka non Comparuit.

| Locus | Nomina Poporum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cabalorum | |
| val. Nagy Oklos | Popa Iuon | unit. | | | | | | |
| | " Szimion | " | | big. | | | | |
| | " Mihájla | " | n. u. | " | | | | |
| | " Angyel | " | " | | | | | |
| | " Danila | " | " | | | | | |
| | " Gavрила | " | " | | 1 | | | 130 |
| val. Runk | Zaharie | " | " | | | | | |
| | Iuon | " | " | | 1 | | | 45 |
| val. Kakova | " Akim | uniti | | | 1 | | | 25 |
| | " Todor | " | | | 1 | | | 30 |
| val. Bejsoara | " Mihájla | " | " | | 1 | | | 24 |
| val. Bikalat | " | " | " | | 1 | 2 | | 12 |
| val. Kis Oklos | " Toader | " | " | | 1 | | | 20 |
| Vidolmul | " Toma | " | " | | 1 | | 1 | 22 |
| val. Valye | " Szimion | unit. | | | 1 | 10 | 5 | 80 |
| loc val. Bedelen | " Iuon | uniti | | | 1 | | | 35 |
| | " Toagyer | " | | | 1 | | | 40 |
| val. Pojana | " Maftej | unit. | | | 1 | | 4 | 30 |
| val. Kakova | " Makarie | uniti | | | 1 | 1 | 1 | 4 |
| | " Mihaila | " | | | 1 | 1 | 4 | 30 |
| | " Filimon | " | | | 1 | 1 | 4 | 25 |
| val. Masina | " Vaszilie | unit. | | | 1 | 1 | 1 | 37 |
| mix. Enok | " Iuon | " | n. u. | | 1 | 1 | | 40 |
| val. Veresmart | " Szavul | uniti | | | 1 | 1 | | 30 |
| | " Opre | " | | | 1 | 1 | | 37 |
| | " Onye | " | | | 1 | 1 | | 40 |
| | " Aftanassie | " | | | 1 | 1 | | 30 |
| val. Vajdaszeg | " Nikula | uniti | | | 1 | | 6 | 20 |
| | " Markul | " | | | 1 | | 6 | 20 |
| val. Szent-Márton | " Georgie | unit. | | big. | 1 | 1 | | 7 |
| mix Grind | " Toma | uniti | | | 1 | | | 50 |
| | " Gavрила | uniti | | | 1 | | | 60 |
| val. Lona | " Kirila | uniti | | | 1 | 1 | 7 | 32 |
| | " Szimion | " | | | 1 | 1 | 7 | 32 |
| | " Toagyer | " | | | 1 | 1 | 7 | 32 |
| mix. Szent-Király | " Andrej | unit. | | | 1 | 1 | | 66 |
| | " Mojsziz | " | " | " | 1 | 1 | | 66 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | | Incolae | |
|-----------------------------------|---|--------|------------|---------|------------|--------------------------------|----------------|--------------------|---------|--|
| | | | | | | Templa | Faeneta Carrum | Arabiles Cubulorum | | |
| loc. mix. Földvár | Popa T. | | | | | 1 | non Co- | mparuit | | |
| mix. Pojána | " T. | | | | | | non Co- | mparuit | | |
| mix. Szent-Miháj | " Andrej | | n. u. | | 1 1 | | | | 58 | |
| val. Lopád | " Iuon | | " | | 1 1 | | 3 | 13 | 35 | |
| val. Csiken | " Iuon Gavrila | unitu | | | | 1 | | | 36 | |
| val. Hidis | " Petru Gavrila Petru Kraesun | unitu | | | | | | | N.B. | |
| val. Örményes | " Filip Georgie | unitu | | | | 1 | | | 24 | |
| val. Felső-Csüged | " Dumitru | unit | | | | 1 | 1 | 1 | 30 | |
| val. Alsó-Csüged | " Szimion Georgie Iuon Dumitru | unitu | | big | | | | | | |
| val. Dumbro | " Dan Dumitru Ouya | unitu | | " | | 1 | 8 | 16 | 45 | |
| loc. val. Mohács | " Toma Gavrila | unitu | | | | 1 | 3 | 6 | 53 | |
| loc. val. Mohács | " Toma Gavrila | unitu | | | | 1 | 2 | 2 | 40 | |
| mix. Bágyon | " Nikulae | unit. | | | | 1 | | | 40 | |
| mix. Huraszta | " Gavrila | " | | | | 1 | | | 50 | |
| mix. Koesárd | | | | | | | | | 33 | |
| mix. Keresed | | | | | | | | | 24 | |
| mix. Fel-Enyed | | | | | | | | | 28 | |
| Archidiaconatus Vincensis. | | | | | | | | | | |
| loc. mix. Vincz | Popa Thoma Archidiaconus Szimion | unitu | | | | | | | | |
| loc. mix. Vincz | " Thoma Archidiaconus Szimion | unitu | | | | 1 | 2 | 18 | 99 | |
| mix. Borberek | | | | | | 1 | | | 80 | |
| val. Pojána | " Avram Georgie Adam | unitu | | | | 1 1 | 8 | 10 | 75 | |

| Locus | Nomina Poporum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Iacodae | |
|--------------------|---|--------|------------|---------|------------|--------------------|-------------------------------------|---|---------|-----|
| | | | | | Templa | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | | | |
| Loc. val Kis-Almas | | | | | | 1 | | | 25 | |
| val. Tekerő | Popa Toagyer | unit | | | | 1 | | | 30 | |
| val. Közép-Almás | " Iván Iosziph | uniti | | | | 1 | 3 | 8 | 37 | |
| val. Nagy-Almás | " Izrail Petru Avram Toagyer | uniti | | | | | | | | |
| | | | n. u. | | 2 | | | | 133 | |
| val. Nádasd | " Iuon Zaharie Toagyer Iuon | unit. | | | | | | | | |
| | | " | " | | 1 | 1 | 1 | | 27 | |
| val. Glod | " Petru Illyic | " | " | | 1 | 1 | 2 | 2 | 87 | |
| val. Csibul | " Iuon Iankul | uniti | | | 1 | 1 | 2 | 2 | 87 | |
| val. Bakaj | " Lázár Avram | uniti | | | | 1 | | | 46 | |
| val. Voje | " Iuon | unit | | | | 1 | | | 36 | |
| val. Porkure | " Petru | " | | | | 1 | | | 31 | |
| val. Ardeul | | | | | | 1 | | | 22 | |
| loc. val. Balse | " Sztán Iuon Iuon | " | " | | | | | | | |
| | | | " | | | 1 | | | 103 | |
| val. Mada | " Ioanes Lázár Ianes | uniti | | | | 3 | 1 | 1 | 3 | 72 |
| val. Bozes | " Toma Iosziph | uniti | | | | 1 | 1 | | 1 | 87 |
| val. Renget | " Szávil Avram Avram 2. Ruszán | uniti | | | | | | 1 | | 100 |
| val. Mermező | " Iuon Gavrila Szávil | uniti | | | | | | | | 84 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Donus par. | Terrae ad Eccle- siam spectamus | | Iucolae | | |
|-----------------|-------------------|---------------|------------|---------|------------|------------------------------------|-----------------------|---------|-----|-----|
| | | | | | | Focueti Curium | Arabiles Cubulorum | | | |
| mix Rápolt | Popa Miháj | uniti | | | | | | | | |
| | " Stephan | | | | | | | | | |
| | " German | | | | | | | | | |
| | " Petru | | | big. | 2 | | | 100 | | |
| mix. Bábolna | " Avram | unit. | | | 1 | 2 | 4 | 10 | 70 | |
| val. Folto | | | | | 1 | | | | 32 | |
| val. Csikmo | " Opre | uniti | | | | | | | | |
| | " Inon | | | | | | | | | |
| | " Inon 2 | | | | | 3 | 1 | | 4 | 47 |
| locus val Bójul | | | | | | 1 | | | 22 | |
| mix. Alsó-Gyogy | " Onuczul | uniti | | | | | | | | |
| | " Iosziph | | | | | | | | | |
| | " Inon | | | | | | | | | |
| | " Szávil | | | | " | 3 | | 3 | 6 | — |
| val. Homorod | " Sandru | uniti | | | | | | | | |
| | " Toma | | | | | | | | | |
| | " Pavel | | | | | 2 | 1 | 2 | 3 | 100 |
| Bekeinceza | " Petru | unit. | | | | | | | | |
| | " Száv | " | | | | | | | | |
| | " Angyel | " | n. u. | | | | | | | |
| | " Iosziph | " | n. u. | | 2 | 1 | 1 | 6 | 60 | |
| val. Bulbuk | " Ianes | " | | | | | | | | |
| | " Petru | " | | | | | | | | |
| | " Nikula | " | n. u. | | | 3 | | | 133 | |
| val. Kerna | " Gore | " | | | | | | | | |
| | " Petru | " | | big. | | | | | | |
| | " Iosziph | " | " | | 1 | 1 | 3 | 3 | 48 | |
| val. Reket | " Adam | " | | | | 1 | | | 20 | |
| val. Szerekszen | " Mojszi | " | | | | 1 | | | 25 | |
| val. Tartaria | " Ionakie | uniti 3 uniti | | | | | | | | |
| | " Meriau | | | | | | 2 | | 4 | 20 |
| | " Iosziph | | | | | | | | | |
| loc. val Akmár | " Opre | | | | | | | | | |
| | " Nikula | | | | | | | | | |
| | " Mikaj | | | | | | | | | |
| | " Adam | " | " | | | | | 2 | 38 | |
| val. Inurít | | | | | | 1 | | | 20 | |
| val. Sebisenyi | | | | | | 1 | | | 30 | |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---|------------------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cabulorum | |
| Archidiaconatus Udvarhelyiensis. | | | | | | | | |
| nix. Udvarhely | Popa Iuon Archi- diaconus | unit. | | | 1 | | 5 | 47 |
| val. Jenő | " Gábor | " | | | 1 1 | | 10 | 30 |
| val. Nagy-Czeg | " Filip | | n. u. | | 1 1 | 2 | 4 | 38 |
| val. Nádós | " Georgio | | " | | 1 1 | | 4 | 26 |
| val. Motes | " Iuon | " | | | 1 | | | 22 |
| val. Györgytelke | " Mihaj | " | | | 1 | 4 | 2 | 30 |
| val. Csuta | " Vaszilie | " | | big. | | | | 14 |
| loc. val. Oarzele | " Ieremie | " | | " | | | | 10 |
| val. Babeza | " Iuon | " | | | 1 | | | 24 |
| val. Bikáz | " Iuon | " | | | 1 | | | 30 |
| val. Felső-Oreza | | | | | | | | 15 |
| val. Sztrencz | " Gligorie | " | | | 1 | | | 10 |
| val. Odesti | " Gligorie | " | | | 1 1 | 6 | 8 | 11 |
| val. Szelistye | " Kosztin | " | | " | | | | 8 |
| val. Al-ó-Oreza | " Illyie | " | | | 1 | | | 17 |
| val. Beszesty | " Danile | uniti | | | 1 | 2 | 1 | 28 |
| | " Ionás | | | | | | | |
| val. Temesty | " Oligorie | unit. | | | 1 1 | 2 | 4 | 18 |
| val. Bejeza | " Petre | " | " | " | 1 1 | | 4 | 14 |
| val. Ardihát | " Andries | " | | | 1 | | | 18 |
| val. Alsó-Aszoáts | " Lup | " | " | | 1 1 | 5 | 2 | 8 |
| val. Felső-Aszoáts | " Toma | " | | | 1 | | | 8 |
| val. Felső-Berszeu | " Gavriła | " | " | | 1 | | | 30 |
| val. Alsó-Berszeu | " Nikita | " | " | | 1 | | | 20 |
| val. Gerdány | " Vaszilie | " | | | 1 | | | 30 |
| loc. val. Szelszig | " Stephan | " | | | 1 | | | 50 |
| | " Ursz | " | " | | | | | |
| val. Tohát | " T | " | | | 1 | 8 | 5 | 15 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|-----------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curraum | Arabiles Cubulorum | |
| mix. Sulomegy | Popa Toagyer | unit. | | | 1 | 5 | 1 | 30 |
| val. Telinceza | " Vaszilie | " | | | 1 | 2 | 2 | 34 |
| val. Tend | " Ioán | " | n. u. | | 1 | | 4 | 46 |
| val. Náprád | " Toagyer | " | | | | | | |
| | " Dumitru | | | | | | | |
| | " Iuon | | | big. | | | | |
| | " T. | | | " | 1 | | 9 | 50 |
| | " T. | | | " | | | | |
| val. Arinyis | " Iuon | " | " | | 1 | | 2 | 40 |
| val. Goroszlo | " Georgie | " | | | 1 | 3 | | 27 |
| val. Huszie | " Iuon | " | " | | 1 | | | 16 |
| val. Rohna | " Iknye | " | | | 1 | | | 44 |
| val. Turbuczna | " Niszte | " | | " | | | | |
| | " Mihaj | " | " | | 1 | | | 23 |
| val. Széplak | " Iuon | " | | | 1 | 2 | 5 | 26 |
| val. Horváth | " Illyie | " | | | 1 | 2 | 3 | 22 |
| mix. Benyofalva | " Georgie | " | | " | 1 | | | 12 |
| loc. val. Viese | " Kirile | " | | " | | | | 22 |
| mix. Biusa | " Iuon | " | | | 1 | | | 20 |
| mix. Ujlak | " T. | " | " | | | | | 20 |
| val. Bersza | " Nisztor | " | | | 1 | | 2 | 12 |
| val. Dominul | " Maftej | " | " | | 1 | 2 | 8 | 30 |
| val. Bulgar | " Vaszilie | " | " | | 1 | 1 | | 14 |
| mix Dobrinul | " T. | " | | | 1 | | | 21 |
| val. Solymos | | | | | | | | 42 |
| val. Kucsen | " T. | " | | | 1 | 3 | 4 | 32 |
| val. Poptelke | " Iuon | " | " | | 1 | 4 | 2 | 24 |
| val. Vrasitor | " Urszul | " | " | | | | | 8 |
| val. Firminis | " Toagyer | " | " | | 1 | 3 | | 16 |
| val. Mirsidul | " Toagyer | " | " | | 1 | | | 25 |
| val. Czigány | " Lup | " | " | " | 1 | 4 | 2 | 22 |
| mix. Gercsij | " Ursz | " | " | " | 1 | | 6 | 25 |

| Locus | Nomina Poparum | mitus | non mitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---------------------|-------------------|-------|-----------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cubulorum | |
| loc. val. Tiliora | Popa Pinte | | n. u. | | | | | 10 |
| val. Heréké | " Ikne | unit. | | | 1 | 1 | | 44 |
| val. Urteke | " Toagyer | | " | big. | 1 | 2 | 4 | 30 |
| mix. Egeres | " Kozma | | " | " | 1 | | | 19 |
| val. Fitindie | " T. | | " | " | 1 | | | 17 |
| val. Mográd | " Vaszij | | " | " | 1 | | | 24 |
| val. Sakul | " Gligoras | | " | " | 1 | | 2 | 28 |
| val. Brebi | " Danilo | | " | " | 1 | 3 | 2 | 16 |
| val. Kreka | " Stopha | | " | " | 1 | | | 23 |
| val. Csíglén | | | | | 1 | | | 20 |
| val. Prodenesti | | | | | | | | 14 |
| mix. Csebul | | | | | | | | 10 |
| mix. Menen | | | | | | | | 30 |
| mix. Ulesukul | | | | | | | | 9 |
| mix. Arduzel | | | | | | | | 6 |
| loc. mix. Sibó | | | | | | | | 14 |
| val. Vedurele | | | | | | | | 8 |
| mix. Lelej | | | | | | | | 5 |
| mix. Doboly | | | | | | | | 6 |
| mix. Hadad | | | | | | | | 14 |
| val. Korond | " Gabor | unit | | | | | | 17 |
| val. Görög-Kuta | " Iuon | | " | | 1 | 3 | 2 | 28 |
| val. Dersida | " Petre | | " | | 1 | 3 | 3 | 20 |
| val. Zanekul | " Aleksza | " | | | 1 | 1 | | 30 |
| mix. Sigul, Sziesul | " Iuon | | " | | 1 | | | 28 |
| val. Kurifén | " Dumitru | | " | " | | | 1 | 14 |
| val. Szidet | " András | | " | " | 1 | 1 | 3 | 20 |
| mix. Kövesd | " Matej | | " | " | 1 | 1 | 2 | 45 |
| val. Szenka | " Mihaj | " | " | " | 1 | 1 | | 22 |
| val. Szilvás | " Gavriła | | " | " | 1 | 1 | | 15 |
| mix. Száuto | " Petre | | " | " | 1 | 10 | 14 | 31 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. | Tempia | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | Incolae |
|-----------------|-------------------|--------|------------|---------|------------|--------|--------------------------------|--------------------|---------|
| | | | | | | | Foeneta Curruum | Arabiles Cuiaborum | |
| loc. mix. Koros | Popa Gligorie | | n. u. | | 1 | 1 | 2 | 2 | 10 |
| mix. Szudur | " Gavrile | | " | | | 1 | | | 14 |
| val. Hotoán | " Gligorie | | " | | 1 | | 10 | 10 | 14 |
| mix. Kovás | " Georgie | | " | | 1 | | 3 | 2 | 30 |
| mix. Meczent | " Veszij | unit. | " | | 1 | | | 3 | 20 |
| mix. Gibolt | " Iuon | | n. u. | | | 1 | | | 22 |
| mix. Darocz | " Pavel | | " | | | 1 | | | 25 |
| val. Kis-Falu | " Iuon | | " | | | | | | 16 |
| val. Ujnemet | " Petre | | " | | | 1 | | | 36 |
| val. Csíg | " Mihaj | | " | | 1 | 1 | 10 | 3 | 46 |
| mix. Szarvad | " Prekup | | " | | | 1 | | | 51 |
| val. Blás | " Iuon | | " | | | 1 | 6 | 2 | 10 |
| val. Csehál | " Georgie | | " | big. | 1 | | 6 | | 16 |
| val. Boján | " Szamoil | | " | | 1 | 1 | 2 | 1 | 12 |
| val. Pegaje | " Timoftej | | " | | 1 | 1 | 2 | 2 | 12 |
| val. Csán | " Petre | | " | | 1 | 1 | 1 | 1 | 10 |
| Kis-Szarvad | " Georgie | unit. | " | | 1 | 1 | | | 11 |

Archidiaconatus Venecziensis.

| | | | | | | | | | |
|-----------------------|--------------------------|-------|--|--|---|---|----|----|-----|
| loc. val. Alsó-Venece | Popa Ionás Archidiaconus | uniti | | | | | | | |
| | " Sztoika | | | | | | | | |
| | " Opra | | | | 1 | 1 | 4 | 8 | 100 |
| val. Felső-Venece | " Iuon | unit. | | | | 1 | | | 28 |
| val. Kucsulata | " Iuon | | | | | | | | |
| | " Platon | | | | 1 | 1 | 9 | 12 | 92 |
| val. Felső-Komana | " Brothe | | | | | | | | |
| | " Sztán | | | | | 1 | 1 | | 60 |
| val. Alsó-Komana | " Iuon | | | | | | | | |
| | " Iuon | | | | 1 | 1 | 11 | 14 | 34 |
| val. Parro | " Matej | | | | | | | | |
| | " Sztáucs | | | | | | | | |
| | " Iuon | uniti | | | 1 | 1 | 12 | 15 | 76 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|---------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| | | | | | | | | |
| mix. Sárkány | | | | | | | | 25 |
| val. Grid | Popa Sztán | unit. | | | | | | |
| | " Dregis | | n. u. | | 1 | 4 | 2 | 43 |
| val. Persány | " Algya | | " | | | | | |
| | " Koman | | " | | 1 | 1 | | 42 |
| val. Vád | " Inon | uniti | | | | | | |
| | " Sztán | | | | 1 | 1 | 6 | 21 |
| loc. val. Haba | " Sztán | unit | | | 1 | | | 77 |
| val. Sinka | " Algye | " | | | | | | |
| | " Roman | | " | big. | 1 | 1 | 3 | 89 |
| val. Kis-Sarkaj | " Dumitru | uniti | | | | | | |
| | " Onya | | | | 1 | | | 26 |
| val. Buesim | " Bukur | | " | | | | | |
| | " Berszan | | " | | 1 | | | 20 |
| val. Pojana Meruluj | " Koman | | " | | 1 | | | |
| | " Opre | | " | | 1 | 1 | 3 | 62 |
| val. Holbák | " Komán | | " | | 1 | 1 | | 24 |
| val. Mardsina | " Nikula | | " | | | | | |
| | " Komsa | | " | | 1 | | | 61 |
| val. Sebes | " Kraesun | uniti | | | | | | |
| | " Itul | | " | | 1 | | | 40 |
| val. Herszeny | " Szimion | uniti | | | | | | |
| | " Szimion 2. | | " | | | | | |
| | " Sztójka | | " | | 1 | | 1 | 57 |
| val. Thodericza | " Kosztantin | | " | | | | | |
| | " luon | | " | | 1 | | | 74 |
| val. Mendra | " Rád | | " | | | | | |
| | " Rád | | " | | 1 | 1 | | 36 |
| val. Ruszesorj | " Opre | unit | | | | | | |
| | " Sandor | | " | | | | | |
| | " Georgie | | " | | | | | |
| | " Matej | | " | | 1 | | | 43 |
| mix. Fogaras | " Toma | | " | | | | | |
| | " Petru | | " | | 1 | | | 183 |
| val. Illyen | " Vaszilakie | | " | | | | | |
| | " Komán | | " | | 1 | | | 66 |

| LOCUS | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Ecclesiam spectantes | | | Incolae | |
|----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|--------------------------------|-----------------------|---|---------|-----|
| | | | | | | Foeneta Carruum | Arabiles Cubulorum | | | |
| val. Nagy-Berivoj | Popa Rád | uniti | | | | | | | | |
| | " David | uniti | | | 1 | | | | 31 | |
| loc. val. Kopacsel | " Sztréza | uniti | | | | | | | | |
| | " Rád | | | | | | | | | |
| | " Inon | | | | | 1 | | | | 55 |
| | " Mány | | | | | | | | | |
| val. Kis-Berivoj | " Miháj | unit. | | | 1 | | | | 35 | |
| val. Vajda-Réese | " Rád | | u. u. | | | | | | | |
| | " Luka | | u. u. | | | | | | | |
| | " Jene | | u. u. | | | | | | 90 | |
| val. Teleki-Réese | " Gligoric | | u. u. | | | | | | | |
| | " Inon | | u. u. | | 1 | | | | 69 | |
| | " Vaszilie | | | | | | | | | |
| val. Désány | " Inon | uniti | | | | | | | | |
| | " Inon 2. | uniti | | | 1 | | | | 72 | |
| val. Nethot | " Dumitru | uniti | | | | | | | | |
| | " Bukur | | | | | 1 | | | | 62 |
| val. Jás | " Matej | unit. | | | 1 | | | | 52 | |
| val. Szeszesor | " Matej | | u. u. | | | | | | | |
| | " Sorban | | " | | 1 | | | | 32 | |
| val. Szegesztreny | " Sorban | unit | | | 1 | 1 | 1 | | 37 | |
| val. Hurez | " Opre | " | | big. | 1 | | | | 45 | |
| mix. Bethlen | " Prekup | uniti | | | | | | | | |
| | " Adam | | | | | 1 | 2 | 6 | | 89 |
| | " Avram | | | | | | | | | |
| val. Tikus | " Szimion | uniti | | | | | | | | |
| | " Zakaria | | | | | 1 | 1 | 1 | 9 | 104 |
| m. Szász-Tikus | | | | | | | | | 19 | |
| mix. Köhalom | | | | | | | | | 37 | |
| loc. val. Király- halma | " Avram | uniti | | | | | | | | |
| | " Inon | | | | | 1 | 1 | 3 | 12 | 131 |
| val. Longodár | " Sztáncs | unit. | | | | | | | | |
| | " N. | | | | 1 | 1 | 6 | 9 | 77 | |
| mix. Gárad | | | | | | | | | 22 | |
| mix. Pálos | " Inon | uniti | | | | | | | | |
| | " Danila | | | | | | | | | |
| | " Georgie | | | | | 1 | 1 | | 5 | 100 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|--------------------------|-------------------|---------|------------|---------|----------------------|---|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | | Focuta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| m. Homorod Sz.- Péter | | | | | | | | | 18 |
| m. Migvásár | | | | | | | | | 17 |
| m. Sombor | | | | | | | | | 4 |
| val. Sona | Popa Iános | uniti 4 | | | | | | | |
| | " Onya | | | | | | | | |
| | " Bukur | | | | | | | | |
| | " Opre | | | n. u. | | | | | |
| | " luon | | | " | | 1 | 3 | 13 | 140 |
| | " Majlath | | " | | | | | 28 | |
| mix. Halmágy | | | | | | | | | 93 |
| loc. val. Galác | " Rád | unit | | | 1 | 1 | 1 | 10 | |
| val. Kálbor | " Vaszilie | " | | | | | | | |
| | " Zaharie | | n. u. | | | | | | |
| | " Mojszi | | " | | 1 | 6 | | 166 | |
| mix. Nagy-Sink | | | | | | | | | 40 |
| m. Kis-Sink | | | | | | | | | 18 |
| val. Boholez | " luon | uniti 3 | | | | | | | |
| | " Mihaj | | | " | | | | | |
| | " Opre | | | | | | | | |
| | " Nikula | | | | | | | | |
| | " luon | | | " | | 1 | 1 | 3 | 6 |
| m. Sáros | | | | | | | | | 15 |
| m. Veresmort | | | | | | | | | 20 |
| m. Morgondgyál | | | | | | | | | 27 |
| m. Valdorff | " Sztán | uniti | | | | | | | |
| | " Bukur | | | | big. | | | | |
| | " Nikulae | | | | | 1 | 1 | 1 | 60 |
| mix Felmer | | | | | | | | | 23 |
| mix. Kobor | | | | | | | | | 15 |
| m. Lemnek | | | | | | | | | 25 |
| m. Báránykut | | | | | | | | | 34 |
| mix. Moha | " Lácsko | uniti 3 | | | | | | | |
| | " Dumitru | | | " | | | | | |
| | " Danila | | | | | | | | |
| | " Georgie | | | | | | 1 | | 107 |

| Locus | Nomina Poparum | unitus | non unitus | bigamus | Domus par. Templa | Terrae ad Eccle- siam spectantes | | Incolae |
|----------------------------|-------------------|--------|------------|---------|----------------------|-------------------------------------|-----------------------|---------|
| | | | | | | Foeneta Curium | Arabiles Cubulorum | |
| m. Miklosvára | | | | | | | | 7 |
| m. Abrahámfalva | | | | | | | | 4 |
| m. Sandorfalva | | | | | | | | 2 |
| m. Kényes | | | | | | | | 6 |
| m. Gyepes | | | | | | | | 3 |
| m. Keményfalu | | | | | | | | 3 |
| m. Abasfalva | | | | | | | | 6 |
| m. Lövéte | | | | | | | | 6 |
| m. Almás | | | | | | | | 12 |
| loc. m. Karácsón- falva | | | | | | | | 8 |
| m. Oklánd | | | | | | | | 3 |
| m. Ujfalu | | | | | | | | 6 |

(Pe pag. 415 urmază Indicele protopopiatelor).

I N D E X.

Alphabeticus Archidiaconatum.

| Archidiaconatus | | Pag. | | | Pag. |
|--------------------------------|-----|-----------------------------|--|-----|------|
| Balonériensis | 387 | Ludisoriensis | | 367 | |
| Bényensis | 394 | Sz.-Mártoniensis | | 349 | |
| Bisztrienis | 373 | Monoriensis | | 313 | |
| Bojánensis | 358 | Naszodiensis | | 308 | |
| Boncz Nyiresiensis | 342 | Nyilvánensis | | 337 | |
| Bradensis | 359 | Nyárádtoiensis | | 340 | |
| Brosteniensis | 333 | Olá-Láposiensis | | 311 | |
| Caroliensis | 398 | Poresostyiensis | | 363 | |
| Csergediensis | 352 | Petensis | | 320 | |
| Czikingyalienis | 323 | Rasariensis | | 364 | |
| Dallyensis | 318 | Rütsiensis | | 351 | |
| Diomályiensis | 399 | Szakáliensis | | 357 | |
| Dobrensis | 364 | Szász-Sebesiensis | | 380 | |
| Erdő-Szengyelienis. | 341 | Szóvársiensis. | | 335 | |
| Gradistiensis | 369 | Somfalvensis | | 374 | |
| Háromszékiensis | 377 | Thauriensis | | 347 | |
| Hunyadiensis | 389 | Thordensis | | 355 | |
| Kaprociensis | 346 | Ulvarhelyiensis | | 405 | |
| Kassaiensis | 344 | Veneczensis | | 408 | |
| Kolos-Monostoriensis | 305 | Vimnensis | | 315 | |
| Kolumiensis | 361 | Vinczensis | | 402 | |
| Kovásiensis | 354 | Zsukiensis | | 327 | |

XI.

Ad pag. 256.

Publicăm mai la vale un extras din conscripția diecesei Făgărașului, făcută de vicarul Petru Aron în 1 Octombrie 1750. Estrasul acesta se află în W. Union, și este interesant din multe puncte de vedere.

Dintr'însul cunoșcem nu numai numărul familiilor române, ci și al sufletelor din întregă Transilvania, afară de districtul Brașovului, pe care, ea și în conscripțiunea lui Klein (vezi mai sus pag. 302), nu-l găsim nici în conscripțiunea lui Aron. Afară de acesta cunoșcem și numărul cantonilor, feșilor (sacristanilor sau paraclisierilor), și numărul sesiunilor interne parohiale (loc de casă), cari se află pe atuncia, ceea ce în conscripțiunea lui Klein nu este indicat.

Deosebit interes prezintă acest extras prin împrejurarea, că datele statistice sunt grupate după împărțirea politică a Transilvaniei, și nu după cea bisericăscă, ea în conscripțiunea lui Klein. Ast fel ușor putem afla, câți Români erau d. e. la 1750 în scaunele săsesei, adică 85.067, la cari dacă vom adauge încă vre-o 21.000 din districtul Brașovului¹⁾, aflăm în scaunele și districtele săsesei *106.067 Români*. Cifra acesta ne arată, că episcopul Klein avea dreptate, când la anul 1743 afirmă înaintea Curții din Viena, că Români în așa numitul fund regiū, adică în scaunele săsesei, erau în număr mai mare de cât Sași²⁾. După o conscripție autentică dela anul 1749, numărul tuturor Sașilor din Transilvania în an. 1749 era de circa 116,930³⁾. Fiind că inuse un număr mare de Sași locuiaū afară de fundul regiū, în comitate, ei abia vor fi fost în scaunele și districtele săsesei mai mulți de 100.000, și prin urmare erau mai puțină de cât Români.

În conscripțiunea lui Klein nu sunt luate comunele din scaunul sēcuesc al Ciucului (Csik), și ast fel numai pe basa acelei conscripții nu am fi în poziție să scim, că ore în jumătatea primă a veacului 18 erau Români în acel scaun secuesc,

¹⁾ Vezi G. Bogdan-Duică: Statistica Românilor din Transilvania în Convorbiri literare, An. XXX. vol. II, num. 12 din 1 Dec. 1896, pag. 630, nota 2, unde se dovedește, că la 1762 în țera Bărsel, aparținătoare districtului Brașovului, erau 21,751 Români gr.-orientali.

²⁾ Vezi mai sus pag. 78.

³⁾ Vezi Iancsó Benedek: Cea mai veche statistică autentică a Românilor ardeleni, în „Transilvania“ din Sibiu, an. XXXI. Nr. II III din 1900, pag. 46.

ori ba? ¹⁾ Din contră conscripția lui Aron ne arată, că în scaunul Ciucului erau la a. 1750 cam 4108 suflete.

Domnul Iancsó Benedek în scrierea citată afirmă pe baza datelor, cari i-au stat la dispoziție, că în Transilvania la anul 1762 erau 547.243 Români, pe când aceea ei au fost cu câte va deci de mii mai mulți, de ore ce după conscripția lui Aron deja cu 12 ani mai înainte erau 554,149 suflete, la cari dacă vom mai adauge 21.000 din districtul Brașovului, trebuie să admitem, că populațiunea română din Ardeal deja la an. 1750 era de 575.149 suflete.

În fine conscripția lui Aron arată, că episcopul Klein nu a esagerat, când în memoriul său din 25 Novembre 1743 adresat împărătesei Maria Teresia, a susținut, că națiunea română în Trannia încă pe atunci număra mai mult de 500.000 suflete ²⁾.

Etă acuma și estrasul conscripției lui Petru Aron:

¹⁾ Iancsó Benedek l. c. pag. 53.

²⁾ Vezi memoriul mai sus la pag. 92 și următoarele.

Extractus

Omnium Parochiarum, Parochianorum, Parochorum, Ecclesiarum, Ecclesiasticorum rerumque Ecclesiasticarum, Almae Diocesis Fogarasiensis ex conscriptione in anno 1750 Die 1-ma Octobris instituta excerptus modo sequenti.

| | Animae universim | Templa | Sacerdotes fungentes | Cantores | aditui sacristani | Fundi interni | Terrae arabiles | Prata curiarum |
|----------------------------|------------------|--------|----------------------|----------|-------------------|--------------------|---------------------|---------------------|
| Districtus Terrae Fogaras. | 22.877 | 62 | 121 | 1 | 2 | 1 | 71 | 34 |
| Sedes siculicales: | | | | | | | | |
| Háromszék | 2899 | 12 | 12 | 8 | 5 | 7 | 3 | 1 |
| Csik | 4108 | 6 | 7 | 6 | 6 | 3 | 2 | 3 |
| Udvarhely | 1570 | 4 | 3 | 2 | 5 | 1 | — | — |
| Maros | 11.030 | 35 | 46 | 30 | 25 | 52 | 103 | 61 |
| Aranyos | 5117 | 16 | 21 | 8 | 14 | 16 | 46 | 23 |
| Sedes saxonicales: | | | | | | | | |
| Cibiniensis | 25.825 | 22 | 72 | 9 | 20 | 8 | 133 | 24 ^{1/3} |
| Talmács filialis | 4298 | 6 | 16 | 2 | 5 | — | 9 | — |
| Mercuriensis | 5813 | 6 | 20 | 2 | 4 | 1 | 126 | 25 |
| Sabaesiensis | 4552 | 9 | 18 | 2 | 8 | 3 | 30 | 14 |
| Szászvárosiensis | 7721 | 15 | 47 | 1 | 13 | 7 ^{1/2} | 122 ^{2/3} | 14 |
| Kóhalom | 3165 | 2 | 7 | — | 18 | 1 | 16 | 3 |
| Nagy-Sink | 3589 | 2 | 6 | — | 9 | — | 4 | 3 |
| Ujegyház | 5357 | 6 | 13 | 1 | 7 | 3 | 67 | 17 |
| Segesváriensis | 1367 | — | — | — | 3 | — | — | — |
| Mediensi | 5802 | 10 | 10 | 6 | 17 | 8 | 135 | 7 |
| Bistricziensis | 17.578 | 30 | 71 | 11 | 27 | 15 | 136 | 80 ^{1/2} |
| Comitatus: | | | | | | | | |
| Albensis | 93.789 | 191 | 293 | 84 | 173 | 178 | 1899 | 659 |
| Hunyad et Haczegiensis | 33.847 | 287 | 153 | 96 | 146 | 97 | 430 ^{1/2} | 225 |
| Zarandiensis | 7441 | 37 | 52 | 24 | 36 | 8 | 18 | 24 |
| Kükülő | 29.906 | 84 | 122 | 30 | 51 | 120 | 830 ^{1/2} | 390 ^{1/3} |
| Latus | 297.647 | 842 | 1104 | 323 | 694 | 573 ^{1/2} | 4181 ^{2/3} | 1608 ^{1/2} |

| | Animae universim | Templa | Sacerdotes fungentes | Cantores | auditui sacerdotali | Fundi interni | Terrae arabiles | Prata curritim |
|--|---------------------|--------|-------------------------|----------|------------------------|----------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| Translatum | 297617 | 84 | 1184 | 323 | 594 | 573 ¹ / ₂ | 4181 ¹ / ₃ | 1608 ¹ / ₂ |
| Thordensis | 40.345 | 123 | 174 | 50 | 92 | 138 | 1160 ¹ / ₆ | 490 ¹ / ₂ |
| Colosiensis | 56.726 | 157 | 214 | 88 | 113 | 162 | 1900 | 866 |
| Szolnok | 76.401 | 271 | 284 | 166 | 177 | 184 ¹ / ₄ | 1012 | 545 ¹ / ₂ |
| Doboka | 41.931 | 164 | 191 | 71 | 105 | 142 ¹ / ₂ | 961 ¹ / ₃ | 591 ¹ / ₂ |
| Kraszna | 8506 | 36 | 38 | 24 | 35 | 30 ¹ / ₂ | 162 | 126 |
| Kövár | 18.593 | 79 | 69 | 57 | 36 | 19 | 133 | 137 ¹ / ₂ |
| Summa | 544149 | 1672 | 2074 | 779 | 1152 | 1200 ¹ / ₁ | 9510 ¹ / ₃ | 4365 ¹ / ₂ |
| His accedunt 99 Pagi ex districtu Haczog, et co- mitatu Hunyadiensis, quo- rum specificationes ani- marum non submisae sunt, quae tamen praeter propter efficere possunt | 10.000 | | | | | | | |
| Summa Summarum | 551149 | | | | | | | |

Indicele Persónelor.

(Notă: Numeriil indică pagina).

- Aaron (Aron) Petru, 117, 143, 165, 167—170, 173—175, 182, 186, 213—215, 218, 222—225, 231, 232, 27, 240, 243, 250, 255, 267.
- Achilli Iosif, 20.
- Albani Alesandru, Cardinal, 179, 180, 183, 204, 212, 219, 227, 228, 241, 242, 258—260.
- Antalfy Ioan, 1, 5.
- Atanasiu mitropolit, 124, 133, 137.
- Apaffi Mihail, 81, 82.
- Bacsfalusy Sigismund, 194.
- Balogh Iosif, 123, 145, 146, 148, 151, 165, 166, 167, 213, 215, 216, 218, 219.
- Ban Coman, 250.
- Barani Vasile, 133, 232, 233.
- Barkoczy Francisc, 269.
- Bartsai Achatius, 81.
- Bathori Gabr. 81.
- Benedict XIV, 171, 176, 219, 243.
- Bethlen president al dietei, 77.
- Bethlen Gabr. 81.
- Bêrsan Bucur, 250.
- Binder Petru, 53, 54.
- Bistro Gavrilă, 156, 158.
- Bizanczy George, 5, 7, 8.
- Boér registrator la Cauc. aul. trans. 73.
- Boér Francisc, 3, 53, 112.
- Boér Iosif, 10.
- Bornemisza Ignafiü, 198.
- Bornemisza Ioan Iosif, 33, 34.
- Brancoveanu Constantin, 123, 136.
- Brancovits Sava, 81.
- Caliani Silvestru, 14, 114, 143, 146, 222, 225, 226, 233, 246.
- Cantačuzino Stefan, 123.
- Cienfuegos, 7, 8.
- Clain Ioan, 266, 267.
- Cotorea Gerontic, 25, 114, 143, 233.
- Csató Sigismund, 170.
- Cserei Wolfgang, 174.
- Czernin Teobald, 107, 158, 160.
- Dályai (Dăianu) Petru, 111, 112, 114, 115, 117, 170, 175, 176.
- Daniel Stefan, 54.
- Dimo Nino (Grec), 156, 158.
- Dioszegy Mihail, 53.
- Dobay Alesandru, 53.
- Dobra Angel, 143.
- Dobra Petru, 15, 143, 190, 191, 196, 198, 250, 265.
- Dositeiü, 3, 5.
- Dragoş Ioan, 221.
- Engelshofen, 190.
- Eszterházy Emeric, 193.
- Fitter Adam, 1, 5.
- Gallob Antoniu, 35, 37, 123, 145.
- Ghica Grigorie-Vodă, 251, 252.
- Giurgiu (Pataki) Ioan, 1, 4, 7, 12, 13, 33, 55, 124, 134, 137, 144, 221.
- Görgei Emeric, 4, 8.
- Gyalogi Ioan, 3.
- Gyulaffi Ladislau, 59, 62, 92, 96, 181, 258.
- Haller Ioan de Hallerstein, 34, 40, 170, 233.
- Haller Paul, 53.

- Hardt George, 58, 60, 62, 92, 131, 111, 173, 174, 175.
- Harthmann Ioan, 55.
- Hatos Ladislau, 2, 3.
- Hochberg Ana Maria, 122.
- Hossu Vasile, 270.
- Hodermarszky Ioan Iosif, 2, 6.
- Hummelberger, 24.
- Hundegger Iosif, 40, 123, 145.
- Hunyadi Francisc, 3.
- Iagodzinski Vasile, 257.
- Ianossi Nicolau, 144, 146, 147, 148, 149, 151.
- Iany, 7.
- Ioannovich Vincentiu, 154.
- Ionas Niculae, 269.
- Katouni Stefan, 194.
- Kiss Ioan, 3.
- Kissling Andreiu, 53.
- Koch Ignatiu, 170.
- Kolonits Leopold, 7, 118.
- Kolonits Sigismund, 34, 174.
- Kollowrath, Conte, 258.
- Kolozsvári Paul, 3.
- Kozma Iosif, 170.
- Ledochovski Micislau, 270.
- Lobkovitz George Christian, 46, 58, 149.
- Mailat (Popa), 3.
- Maior Grigorie, 24, 143, 225, 226, 233, 246.
- Malevitz Iosif, 257.
- Managetta George, 34, 170.
- Martinelli Ioan, 17, 24.
- Maxai alias Mariaffy de Maxa David, 2, 3, 4, 5, 190, 265.
- Melentievics Nicanor, 154.
- Mellini, 258, 260, 261, 262, 263, 264.
- Micul Toma, 127.
- Mihályi Victor, 270.
- Mikes Stefan, 53.
- Mone Ionas, 120.
- Mosehonas Leonte, 14', 225, 230, 232.
- Möringer Lamberto, 251.
- Muntiu Dumitru, Oprea și Danilă, 131, 265.
- Musachi Macariu, 6.
- Nagy Iosif de Csotár, 22, 186.
- Nicola George, 156, 158.
- Oancea Ioan, 249, 250.
- Olsavszky Mih. Manoil, 115, 189, 193-204, 215, 246, 266.
- Oprea Niculae, 249, 250.
- Palloviics Emeric, 145, 248, 249.
- Paolucci, 183, 186, 204.
- Pater Paul, 10.
- Petricia Constantin, 250.
- Pongrácz George, 34, 198.
- Pop Nicolau Balomireanul, 22, 138, 151, 223-227, 231, 232, 237, 240, 248, 251, 253, 261.
- Pop Nicolau Bianul, 3, 12, 48, 58, 112, 140, 152, 181, 182.
- Pop Avram Dăianul (Dályai) 225, 230, 265.
- Pop George dela Dobra, 225, 246.
- Pop Ioan dela Biia, 218.
- Pop Timandi George dela Juc, 22, 138, 221.
- Pop Timandi Stefan dela Juc, 12, 58, 140.
- Pretlach, 252, 255.
- Püspöki, 71.
- Rakoczi, 133.
- Ratiu Stefan, 124, 125.
- Rebentisch, Sam. Francisc, 30.
- Rednic Atanasiu, 114, 143, 255.
- Regai George, 4, 12, 35, 144, 145.
- Rhatony Francisc, 194.
- Rhedei Iosif, 53.
- Rubeis (de) Ferdinand-Maria, 229, 242, 269.

- Sacadate Ioan**, 218, 221, 225,
227, 230, 232.
- Sacabent Ioannovich Arsenie**, 155.
- Sachs Ioan**, 121.
- Sarbelloni Fabriciū**, 186, 237.
- Sărpataky Adam**, 194.
- Sinzendorf**, 34.
- Sorban Gavrilla**, 10.
- Strati Christofor**, 121.
- Tatul Niculae**, 131.
- Timandi Ioan**, 221.
- Tolnay Ioan**, 61, 112.
- Toroczky Ioan**, 48, 54.
- Trif Moga**, 250.
- Ulfeld. Conte**, 260, 262.
- Vajnovicz Stefan**, 6.
- Valenti Gonzaga**, 233, 240, 242.
- Vito George**, 34.
- Visurion (Sarai)**, 111, 115, 153,
158—160, 169, 172, 187,
188, 200.
- Wallis Francisc Paul**, 30, 31,
39, 46, 133.
- Wöber Toma Augustin**, 170.

Erori de tipar.

| La pag. | 6 | cetesce | șir | 6: 1729 | in loc | de | 1730 |
|---------|-----|---------|-----|-----------------|--------|----|--------------|
| " " | 8 | " | " | 21: mânilc | " | " | mânic |
| " " | 9 | " | " | 16: Klein | " | " | Klain |
| " " | 37 | " | " | 2: comisiune | " | " | camisiune |
| " " | 39 | " | " | 18: Leopoldină | " | " | Leopolină |
| " " | 43 | " | " | 8: Hochsmaun | " | " | Höchmann |
| " " | 87 | " | " | 6: gravaminele | " | " | gravaninele |
| " " | 93 | " | " | 5: să | " | " | dă |
| " " | 103 | " | " | 6: cu | " | " | eū |
| " " | 105 | " | " | 31: educați | " | " | educat |
| " " | 105 | " | " | 31: instruiți | " | " | instruit |
| " " | 113 | " | " | 14: contribui | " | " | contribui |
| " " | 154 | " | " | 1: încălocase | " | " | incălecasă |
| " " | 161 | " | " | ultim: Iuniū | " | " | Iuliū |
| " " | 178 | " | " | ultim: Kozma | " | " | Koszma |
| " " | 193 | " | " | 2: visitațiunea | " | " | visitațiunea |
| " " | 210 | " | " | 14: uniti | " | " | uniti |
| " " | 215 | " | " | 12: episcopul | " | " | apiscopul |
| " " | 229 | " | " | 6: Tarsus | " | " | Tarsi |
| " " | 245 | " | " | 3: Martie | " | " | Maiū |
| " " | 299 | " | " | 19: Magnifice | " | " | Magnice |







